

В.В. Коваленко, М.В. Суганяка, В.І. Фучеджи

**АНТИКРИЗОВЕ ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ
В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ:
МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНЮВАННЯ**

Монографія

Одеса
2013

УДК 334.722: 336.717.8.663.12
ББК 65.261

Рекомендовано до друку вченою радою Одеського національного економічного університету, протокол № 1 від 30.09.2013

Рецензенти:

Шевцова О.Й. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою банківської справи Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара;

Вовчак О.Д. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою банківської справи Університету банківської справи Національного банку України;

Кузнєцова Л.В. – доктор економічних наук, професор кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету

Коваленко, В.В., Суганяка М.В., Фучеджи В.І.

К Антикризове фінансове управління в системі суб'єктів економічної діяльності: методи та інструменти оцінювання [Текст]: монографія/ В.В. Коваленко, М.В. Суганяка, В.І. Фучеджи. – Одеса: , 2013. 381 с.

ISBN

У монографії обґрунтовані основні теоретичні та методичні засади антикризового фінансового управління суб'єктів економічної діяльності. Обґрунтовано необхідне впровадження суб'єктами економічної діяльності постійно діючої системи антикризового фінансового управління, яка дасть можливість своєчасного виявлення і встановлення можливих причин фінансової кризи, дозволить керівництву забезпечити рівень фінансової безпеки та дозволить стабільно функціонувати суб'єкту економічної діяльності. Розроблено методичний підхід до визначення ймовірності виникнення фінансової кризи на основі розрахунку коефіцієнтів чистого грошового потоку, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, що дозволяє визначити наявність фінансової кризи та оцінити її масштаб на підприємствах, що підтверджує необхідність впровадження заходів антикризового фінансового управління залежно від виявленого масштабу фінансової кризи, а також для оперативного контролю за прийнятими рішеннями. Розроблені принципи формування антикризового управління банками.

Розроблені концептуальні основи та обґрунтовано економічну сутність антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності.

Практичне значення має використання запропонована методика розрахунку індикатора антикризової фінансової стійкості суб'єкта економічної діяльності з урахуванням її функціональних складових та методологічної основи, що ґрунтується на системному підході, який дозволяє комплексно проаналізувати рівень антикризової фінансової стійкості суб'єкта економічної діяльності до фінансової кризи.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Фінансова криза та її вплив на формування системи антикризового фінансового управління	8
1.2. Економічна сутність та особливості антикризового фінансового управління	26
1.3. Характеристика інструментів антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності	42
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ (НА ПРИКЛАДІ ВИНОРІБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ)	66
2.1. Управління фінансовим циклом підприємства у системі антикризового фінансового управління	66
2.2. Характеристика підходів до оцінювання антикризової фінансової стійкості на підприємствах ..	88
2.3. Методичний підхід до діагностики ймовірності виникнення фінансової кризи на підприємствах.....	105
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ.....	120
3.1. Принципи формування механізму антикризового фінансового управління банками	120
3.2. Антикризове управління у забезпеченні фінансової стійкості банками	132

3.3. Діагностика і моніторинг в антикризовому фінансовому управлінні банківськими установами	146
--	-----

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 158

4.1. Концептуальні основи антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності	158
4.2. Обґрунтування науково-методичного забезпечення формування антикризової програми.....	197
4.3. Антикризові заходи у системі антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності	211
Висновки	243
Список використаних джерел	251
Додатки	273

ВСТУП

Теорія і практика антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності набуває особливого значення в умовах циклічного розвитку економіки. Вітчизняні суб'єкти економічної діяльності функціонують у складних соціально-економічних умовах, в невизначеності та динамічності зовнішнього середовища. За даних умов виникають чинники зовнішнього та внутрішнього характеру, що дестабілізують виробничу та фінансову діяльність суб'єктів економічної діяльності.

Сучасні тенденції розвитку вітчизняних суб'єктів економічної діяльності свідчать про необхідність підвищення їх фінансової стійкості. Головною умовою забезпечення їх антикризової фінансової стійкості є використання режиму антикризового фінансового управління, який забезпечує прогнозування, попередження, подолання фінансової кризи та одночасно дозволяє утримувати стабільне їх функціонування. Таким чином підвищується теоретичний і практичний інтерес до розробки науково-методичного підґрунтя антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності.

Підходи до формування ефективної системи антикризового фінансового управління повинні бути адекватними основним принципам ринкової економіки, що дає можливість суб'єктам економічної діяльності приймати управлінські рішення при формуванні стратегії їх фінансової діяльності.

Остання світова фінансова криза засвідчила, що на сьогодні вітчизняні суб'єкти економічної діяльності недостатню увагу приділяють розробці та впровадженню механізмів антикризового фінансового управління. Серед основних причин, якими вони мотивують таку позицію, та які спричиняють виникнення кризових ситуацій у них, є: вплив міжнародних стандартів та процесів, що відбуваються на світовому фінансовому ринку; вплив внутрішньонаціональних чинників розвитку як економічних процесів, так і фінансової системи; конкурентна позиція суб'єктів економічної діяльності на ринку послуг; організація фінансового менеджменту.

Антикризове фінансове управління суб'єктами економічної діяльності має величезне значення не тільки в подоланні кризової ситуації, а також для досягнення збігу реалізації стратегічної мети

функціонування суб'єктів економічної діяльності з кінцевими результатами їх діяльності та виконання ними основних функцій справедливої конкурентної боротьби на ринку. Саме тому формування антикризового фінансового управління суб'єктами економічної є одним із актуальних питань сьогодення.

Дослідженню проблеми формування систем антикризового фінансового управління приділяється значна увага як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням даної проблеми, слід виділити наукові праці наступних авторів: з питань теорії менеджменту та антикризового фінансового управління – Т. С. Клебанової, Л. О. Лігоненко, О. О. Терещенко, Г. Г. Бондарєва, Е. Г. Бровкова, Е. В. Мартиненко, З. М. Холод, А. М. Штангрет та ін.; з питань формування системи антикризового управління в банківських установах та інструментів, що використовуються при розробці антикризової стратегії – О. І. Барановського, Г. Г. Бондарєвої, М. А. Бас, О. Г. Коренєвої, Л. М. Перехрест, Ю. С. Ребрик, З. М. Холод, О. Й. Шевцової, З. Є. Шершньової; з питань оцінки ризиків та ролі антикризового управління у забезпеченні фінансової стійкості банківських установ – О. В. Васюренка, В. В. Вітлінського, О. Д. Вовчак, О. Д. Довгань, М. І. Зверякова, Я. А. Жарія, В. В. Коваленко, С. М. Козьменка, В. М. Кочеткова, О. В. Пернарівського, Л. О. Примостки, Є. В. Склєпового; з питань розвитку загальнодержавної системи антикризового управління банківською системою – А. М. Алексеєнка, З. М. Васильченко, А. С. Гальчинського, А. А. Гриценка, О. В. Дзюблюка, М. І. Макаренка, В. І. Міщенко, С. В. Міщенко, А. М. Мороза, Л. В. Кузнєцової, С. В. Науменкової, В. С. Стельмаха.

Теоретичним і методологічним аспектам антикризового фінансового управління в західних країнах присвячено достатньо наукових досліджень, що викладені у працях Р. Л. Акоффа, М. І. Альтмана, Дж. А. Акерлофа, У. Бівера, А. П. Градова, А. Г. Грязнової, Г. П. Іванова, В. І. Кошкіна, Є. М. Короткова, Р. Г. Коуза, М. В. Туленкова, Н. М. Спенса, Дж. К. Ван Хорна, Дж. В. Шарпа, Й. А. Шумпетера, О. Б. Уткіна, П. Т. Уотермана та інших.

Становлення і розвиток суб'єктів економічної діяльності України відбувається в умовах постійної зміни кон'юктури та непередбачуваності перспективи. Сучасна практика вимагає

оцінювати антикризову фінансову стійкість суб'єктів економічної діяльності за такими напрямками: оцінка макроекономічної ситуації; моніторинг діяльності конкретного суб'єкта економічної діяльності; аналіз звітності суб'єкта економічної діяльності відповідно до певних норм і правил встановлених законодавством України.

Виходячи з вищезазначеного, метою нашого дослідження є розробка теоретичних і методичних положень формування системи антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності і розробці практичних рекомендацій щодо реалізації системи антикризового фінансового управління на конкретному суб'єкті економічної діяльності.

Монографія орієнтована на широкий загал читачів - керівників підприємств, банків, менеджерів та фінансистів, аудиторів та працівників фінансового моніторингу, викладачів, аспірантів та студентів. Автори мають надію, що робота певною мірою сприятимуть розумінню фінансової кризи її вплив на формування системи антикризового фінансового управління, з'ясуванню економічної сутності та особливості антикризового фінансового управління, а також обґрунтування та формування антикризової програми у нестандартній кризовій ситуації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Фінансова криза та її вплив на формування системи антикризового фінансового управління

У сучасних умовах глобалізації світової економіки та інтеграції економіки України у світове господарство активізується вплив різноманітних чинників на діяльність суб'єктів економічної діяльності, а саме фінансових, економічних, політичних і соціальних криз не тільки всередині країни, але і за її межами. У даній монографії розглядаються такі суб'єкти економічної діяльності, як підприємства та банківські установи.

Сутність, причини виникнення та характер криз на рівні окремого суб'єкта економічної діяльності не набули самостійного теоретичного вивчення та пояснення. Криза породжується процесом життєдіяльності суб'єкта економічної діяльності у період його розвитку. Як відомо, концепція циклічності розвитку економічних систем, виникнення та розвитку кризи як однієї із стадій життєвого циклу суб'єкта економічної діяльності належить до фундаментальних складових категоріального апарату економічної теорії.

Слід зазначити, що при вивченні кризових ситуацій набула поширення та визнання запозичена з теорії менеджменту дефініція «життєвий цикл підприємства», під якою розуміють сукупність стадій, які проходить підприємство в перебігу своєї життєдіяльності від створення до ліквідації, кожна з яких характеризується певною системою стратегічних цілей та задач, особливостями формування ресурсного потенціалу, досягнутими результатами функціонування [1, с. 15].

У літературних джерелах зустрічаються різні погляди щодо визначення змісту та класифікації моделей життєвого циклу підприємства. Автори розрізняють певні етапи, фази, цикли у життєдіяльності підприємства, більшість авторів вживають таке поняття, як «життєвий цикл підприємства».

Так, Л. О. Лігоненко у підручнику «Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій» зазначає, що під терміном «життєвий цикл

підприємства» розуміють сукупність стадій, які проходить підприємство в процесі своєї життєдіяльності від створення до ліквідації, кожна з яких характеризується певною системою стратегічних цілей і завдань, особливостями формування ресурсного потенціалу, досягнутими результатами функціонування [1, с. 10].

Н. Степаненко вважає, що «Еволюція внутрішнього середовища підприємства звичайно розглядається як його життєвий цикл, що включає послідовність певних етапів розвитку від виникнення до ліквідації. Головною причиною зміни етапів цього циклу є зміна масштабів діяльності підприємства, яка призводить до зростання невизначеності умов роботи, накопичення внутрішньо-організаційних проблем, до появи структурних конфліктів». На думку автора, слід розглядати зміни етапів життєвого циклу підприємства в тісному зв'язку з еволюцією організаційного розвитку [2, с. 5].

Також слід зазначити визначення І. Бланка: «Життєвий цикл підприємства – загальний період часу від початку діяльності підприємства до природного припинення його існування або відродження на новій основі (з новим складом власників і менеджерів, з принципово новою продукцією, технологією, тощо)» [3, с. 674].

Кількість стадій життєвого циклу підприємства у працях різних дослідників коливається. Поширеним у літературі є поділ життєвого циклу підприємства на чотири стадії: зародження, зростання, стабільність та занепад.

Дещо іншого підходу дотримується І. Бланк, який виділяє за стадіями життєвого циклу підприємства, що перебувають на етапі народження, дитинства, юності, ранньої зрілості, кінцевої зрілості та старіння і розглядає особливості фінансової діяльності підприємств, що перебувають на різних стадіях життєвого циклу [3, с. 510]. Вони полягають у: різних рівнях інвестиційних потреб, і, відповідно, різних темпах приросту загального обсягу фінансових ресурсів; різних можливостях залучення позиченого капіталу; рівнях диверсифікації фінансових операцій; рівнях фінансового ризику. Крім цього, автор відносить стадію життєвого циклу підприємства до факторів, що характеризують інвестиційні можливості підприємства і відзначає, що на ранніх стадіях життєвого циклу акціонерна організація вимушена більше коштів інвестувати у свій розвиток, обмежуючи виплату дивідендів [3, с. 43].

Більш детальний поділ життєвого циклу підприємства на стадії пропонує Л. О. Лігоненко, розглядаючи такі стадії, як народження, дитинство, юність, рання зрілість, зрілість, старіння, відродження. У роботах американського дослідника І. Адізеса розроблена модель життєвого циклу підприємства. До моделі І.Адізеса входять десять стадій життєвого циклу організації: виходжування, «стадія немовляти», стадія швидкого росту, юність, розквіт, стабільність, аристократизм, рання бюрократизація, бюрократизація та смерть [4]. Автор увесь цикл життя поділяє на дві частини – зростання і старіння. Згідно з І. Адізесом будь-яке підприємство приречене на старіння і вмирання. Отже, теорія І. Адізеса приділяє найбільшу увагу двом важливим параметрам життєдіяльності підприємства: гнучкості і контрольованості. У свою чергу відомо, що молоді організації дуже гнучкі і мобільні, але слабо контрольовані і коли ж організація зростає, співвідношення змінюється – контрольованість росте, а гнучкість зменшується.

Еволюція людського суспільства довела, що немає системи, яка не розвивалася б у ритмі циклічної динаміки, переживаючи фази життєвого циклу підприємства. Найбільш складний і суперечливий період у динаміці будь-якої системи – фаза кризи. Це період порушення сформованої рівноваги підприємства, виникнення маси можливих альтернатив майбутнього його розвитку. Як показує вивчення криз на підприємстві, кожна криза своєрідна залежно від факторів, які її спричинили, об'єктивна і має певну закономірність виникнення і протікання.

На думку Л. О. Лігоненко, підприємство функціонує в постійному самопереборенні. Протягом певного часу самопереборення досягає успіху, відновлювальні процеси та необхідні пропорції підтримуються у визначених межах або з незначними відхиленнями. Це свідчить про те, що механізми підтримки адаптивності, гнучкості та сталості, які забезпечують повернення системи або до попереднього стану рівноваги, або до нового рівноважного стану, залишаються непошкодженими.

Виникнення, прояв та подолання кризи розвитку підприємства мають суттєві особливості порівняно з макроекономічними кризами, які полягають у наступному:

1) якщо на макроекономічному рівні криза є завжди точкою перелому нисхідної та висхідної гілки розвитку, то на рівні

підприємства подальше зростання має місце далеко не завжди. Як було справедливо наголошено в дослідженні проф. В. В. Попова, криза на макрорівні не може бути перманентною, економічна система сама створює передумови для виходу з неї, для нового господарського підйому [5, с. 33]. Хоча монополізація економіки (обмеження обсягів виробництва та рівня цін) частково порушують цей природний механізм, він об'єктивно існує. На рівні підприємства виникнення окремих кризових явищ, якщо не вжито заходів щодо їх локалізації, обумовлює перехід до кризового стану підприємства (системної кризи) і, як правило, завершується банкрутством або ліквідацією підприємства;

2) на мікроекономічному рівні кризу не можна ототожнювати з яким-небудь окремо взятим етапом життєвого циклу підприємства. На відміну від макрорівня, «криза» не є стадією життєвого циклу, а стадія «старість» не є її аналогом. Хибним є уявлення, що кризові явища характерні лише для стадії «старість». Більш обґрунтованою є гіпотеза, висунута проф. Г. І. Івановим, згідно з якою кризові ситуації виникають на всіх стадіях життєвого циклу підприємства [6, с. 17–19]. Е. Муглер підтримує цю ж точку зору у своїй роботі «Життєвий цикл і особливості розвитку малих і середніх підприємств», в якій наочно продемонстровані основні причини та можливості подолання кризових явищ на окремих стадіях життєвого циклу [7, с. 133];

3) виникнення кризових явищ на рівні підприємства не залежить від стадії циклу макроекономічного розвитку, тобто ці явища і процеси не взаємозалежні та синхронізовані в часі. Безумовно, криза окремого підприємства в умовах глибокої і затяжної макроекономічної кризи трапляється частіше і переборюється значно важче;

4) швидкість поширення кризових явищ є індивідуальною характеристикою окремого підприємства. На думку багатьох дослідників, зокрема, О. Лігоненко, вона залежить від характеру та сили впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, від наявних у підприємстві внутрішніх можливостей щодо її переборення за рахунок відновлення механізмів саморегуляції;

5) особливістю циклічності розвитку мікроекономічних систем є більш висока частота виникнення кризових явищ. Вона в окремій мікроекономічній системі обумовлюється такими факторами, як: розміри підприємства та обсяг його ресурсного

потенціалу; термін функціонування підприємства, накопичений досвід переборення кризових явищ на попередніх циклах розвитку; тривалість циклу обороту активів підприємства, насамперед операційного циклу; стан зовнішнього середовища, його сприятливість для розвитку підприємницької ділової активності; наявність ефективного власника, який економічно зацікавлений у мобілізації зусиль на переборення кризових явищ; наявність управлінських кадрів відповідного рівня кваліфікації, які можуть забезпечити виведення підприємства з кризового стану;

б) виникнення кризового стану підприємства є свідченням поступового розбалансування та повної втрати дієздатності внутрішнього механізму саморегуляції господарської системи. До моменту виникнення кризи економічна система досягає вершини можливого розвитку, подальший розвиток у межах існуючої сутності системи є неможливим. Система вичерпала свої продуктивні виробничі потенції або вступила в конфлікт з існуючим господарським механізмом, відносинами власності. У будь-якому випадку має місце моральне старіння концептуальних засад ведення бізнесу – матеріально-технічних, ринкових, соціальних [1, с. 17].

У цілому поняття «криза» є не природною, а філософською категорією, яка має багато визначень. Термін «криза» в перекладі з грецької «*krisis*», означає рішення, суд, переворот, пору перехідного стану, перелом, при якому неадекватність засобів досягнення цілей породжує непередбачувані проблеми [1, с. 11].

Теорія економічних криз почала розвиватися в другій половині XIX століття. У цей період опубліковано ряд робіт, що пов'язують кризи з кон'юктурними коливаннями попиту, споживанням, природними циклами. На думку К. Ру-Дюфор, кризи мають не тільки негативний і руйнівний характер – вони несуть у собі потенціал змін і є для організацій основою для навчання [8, с. 81]. Вчений визначає кризу як «накопичення в підприємстві або її частини потенційних факторів, здатне перервати поточні та майбутні операції підприємства».

Можна сказати, що виникнення кризи і її розвиток – не випадковість, а закономірність, що вимагає нових підходів до дослідження причин його виникнення та розвитку. Своєчасність виявлення і встановлення можливих причин дозволять стабільно функціонувати і розвиватися підприємству.

Зазначимо, що кризи неоднакові не тільки за їх причинами, а й за своєю суттю, відповідно і проблеми, які вони ставлять перед підприємствами, також різні. У зв'язку з цим особливого значення набуває встановлення класифікаційних ознак криз окремого підприємства. На наш погляд, найбільш повною є класифікація криз, наведена Л. О. Лігоненко [1] (рис. А.1 додатка А).

Слід зазначити, що в умовах системності виникнення банківських ризиків, погіршення якості активів, посилення міжбанківської конкуренції та вимог до банків, які висуваються як національними, так і міжнародними наглядовими органами, на перший план висувається проблема забезпечення фінансової стійкості банків. З кінця 1970-х років по теперішній час у багатьох розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, відбуваються банківські кризи, основні еволюційні етапи яких наведені у таблиці А.1 додатка А [9, с. 113].

Саме тому для окремого банку, як і для банківської системи в цілому, важливим є передбачення кризових ситуацій та зниження їхніх негативних наслідків до мінімального рівня. Поняття «криза» є одним з найважливіших у понятійному апараті теорії антикризового управління. Від того, якого сенсу набуває дефініція «криза», безпосередньо залежить і зміст антикризового управління.

Незважаючи на те, що кризові ситуації у банківській сфері відбуваються з певною періодичністю, єдиної точки зору з приводу визначення дефініції «криза» та факторів, що її обумовлюють, не існує. Можна виділити декілька підходів до вивчення криз, серед яких найбільш відомими є кейнсіанський та класичний. Дані теорії розглядали кризи у контексті їх впливу на підприємства, проте можна інтерпретувати дані положення і для банків. У кейнсіанському підході акцент робиться на попиті споживачів. У межах даного підходу виникнення криз пояснюється тим, що суб'єкти економічної діяльності не в змозі використовувати виробничі потужності через недостатність попиту на їх продукцію та послуги.

У класичному підході акцент робиться на виробництві та рентабельності суб'єктів економічної діяльності. Так, у розрізі «класичної кризи» банки не можуть збільшити обсяг депозитних та кредитних операцій через недостатню рентабельність і для збільшення прибутків збільшують процентні ставки за кредитами, внаслідок чого банківські продукти стають

неконкурентоспроможними. Подолання кризи у такому випадку вимагає перегляду курсової політики [10; 11].

У тлумачному фінансово-економічному словнику І. Бернара криза визначається як загальний або притаманний окремій галузі або регіону стан пригніченої кон'юнктури, що належить лише до сфери макроекономіки, а на рівні організації, фірми розглядається тільки у вигляді окремих проблем або ризиків [21].

Представники теорії економічних циклів Н. Д. Кондратьєв, І. Шумпетер, Ф. Хайєк трактують кризу як перехідний стан між стадіями розвитку економічних суб'єктів [22; 23; 24].

Т. В. Юр'єва розглядає кризу як стан, при якому існуючі засоби досягнення цілей є неадекватними, у результаті чого виникають непередбачувані ситуації та проблеми [25].

З огляду на вищенаведені визначення кризи можна виділити два підходи. Так, І. Бернар, Т. В. Юр'єва розглядають кризу як негативне явище, яке викликає погіршення стану; Н. Д. Кондратьєв, І. Шумпетер, Ф. Хайєк визначають кризу як таку, що призводить до подальшої еволюції та оновлення через зміну застарілих елементів системи.

Таким чином, проблеми, які виникли у окремого банку, можуть призвести до кризи банківської системи. Необхідно розрізняти локальну і системну кризи. Локальна криза охоплює невелику кількість банків, для яких характерні спільні проблеми, а саме: низька ліквідність, обмеженість ресурсної бази, незбалансована структура кредитного портфеля тощо. Системна банківська криза – це криза, при якій виникають значні порушення в роботі банків, що здійснюють найбільші обсяги основних банківських операцій, тобто виникає загроза існуванню всієї банківської системи [26, с. 159].

На сьогодні виникає потреба у класифікації криз, що пов'язано з диференціацією способів управління ними. Так, В. В. Коваленко банківські кризи поділяє залежно від їх масштабу та ступеня дестабілізуючого впливу на економіку на ті, які діють на макроекономічному рівні, розповсюджуються на мікроекономічний рівень, а також ті, що характеризуються повномасштабною бюджетно-фінансовою дестабілізацією, яка призводить до високої інфляції та демонетизації економіки [16, с. 21].

А. Ковальов стадії кризи описує наступним чином:

- потенційна криза – наявність можливості кризи, але відсутність достовірних симптомів кризи;
- прихована криза – характеризується прихованою наявною кризою, вплив якої не може бути визначено наявним інструментарієм;
- гостра криза, яку можна подолати – безпосереднє відчуття негативного впливу;
- гостра криза, яку не можна подолати – посилення інтенсивності направленої проти банку негативного впливу, при якому вимоги для подолання кризи значно перевищують наявний потенціал [28, с. 16–17].

Проведений Д. Я. Родіним аналіз моделей прогнозування банківських криз у досліджуваній ретроспективі дозволив виявити наступні тенденції.

Недостатня розвинутість фінансових та інформаційних потоків у світі у 70–80 роках ХХ століття призвела до появи банківських криз першого покоління, які розповсюджувалися в межах однієї країни.

Кризи другого покоління, характерні для початку 90-х років ХХ століття, охопили країни, які входили до складу одного регіону, наприклад, криза Європейської валютної системи.

Моделі криз третього покоління характеризуються стрімким перетіканням валютно-фінансових криз з одного регіону до іншого за різноманітними каналами.

Моделі криз четвертого покоління, які почалися у ХХІ столітті, здатні виникнути у повністю відкритих системах, у яких розвинуті інформаційні та торгові потоки. У більшості країн банківські кризи призвели до трансформації наглядових органів, створення систем страхування депозитів [29, с. 138].

Класичне пояснення системної кризи та нестабільності було наведено у праці американського науковця-монетариста І. Фішера «Теорія великої депресії», в якій він доводить, що фінансова нестабільність значною мірою корелює з макроекономічними циклами, зокрема з динамікою загальної заборгованості в економіці [30, с. 340].

На думку І. Фішера, основною причиною кризових явищ є негативна динаміка фундаментальних макроекономічних показників [30, с. 342; 25].

Д. Даймонд і П. Дівбіг причини банківських криз пов'язують з чинниками, що впливають на поведінку вкладників банків у зв'язку з відсутністю рівноваги на фінансових ринках, оскільки економічні агенти вкладають кошти в банки у період певної стабільної фінансової системи, а у випадках будь-яких негативних явищ зростає ймовірність виникнення банківської паніки [32, с. 415–416].

Б. Ейхенгрін та А. Роуз виділяють п'ять основних факторів виникнення банківських криз: внутрішня монетарна політика, зовнішні макроекономічні умови, режим обмінного курсу національної валюти, фінансова структура країни, проблеми банківського контролю та регулювання [33].

У 1997 році Міжнародний банк розрахунків розв'язав проблему ідентифікації банківської кризи. За визначенням МБР, можна вважати, що банківська криза відбулась, якщо в країні спостерігається прояв хоча б одного з чотирьох факторів:

1) проблемні активи банків становлять більше 2 % ВВП країни;

2) сума коштів, необхідних для порятунку банківської системи, перевищує 2 % ВВП країни;

3) у банківському секторі націоналізація набула масового характеру, банківські депозити заморожені, а влада вводить «банківські канікули»;

4) Центральний банк гарантує виплати населенню за всіма банківськими депозитами, не забезпечуючи своїх гарантій матеріально [34].

В умовах постійно мінливих чинників зовнішнього фінансового середовища і внутрішніх умов здійснення фінансової діяльності суб'єктів економічної діяльності зростає ймовірність періодичного виникнення криз, які можуть набувати різних форм. Однією з таких форм, на думку І. А. Бланка [3], є фінансова криза суб'єкта економічної діяльності, що несе найбільшу загрозу його функціонуванню та розвитку. У зв'язку з цим все більшої актуальності набуває дослідження фінансової кризи: причин виникнення, форм протікання, можливостей запобігання та особливостей управління фінансово-господарською діяльністю в цих складних умовах.

В ході подальшого нашого дослідження інтерес представляє фінансова криза суб'єктів економічної діяльності. Фінансова криза є об'єктом фінансового управління, яка являє собою

багатостадійний процес, який має свій початок і кінець в часі та який визначає диференціацію механізмів антикризового фінансового управління в розрізі окремих стадій його протікання у суб'єктів економічної діяльності. Загальні часові межі цього процесу характеризуються періодом часу від початку фінансової кризи до часу її нейтралізації.

Проявом виникнення фінансової кризи є порушення між співвідношенням грошових надходжень та грошових витрат, власним та позичковим капіталом, збільшення виробничих витрат та зменшення прибутку. Як наслідок подальше поглиблення кризи характеризується погіршенням усіх показників її стану, а саме кількісних та натуральних, що призводить до поступової втрати власного капіталу (чистих активів) та виникнення дефіциту фінансових ресурсів для розрахунку по зобов'язаннях.

Фінансова криза характеризується дефіцитом грошових коштів у суб'єктів економічної діяльності для виконання ними своїх зобов'язань та фінансування своєї поточної діяльності, затримкою платежів по сплаті податків, економічних санкцій, появою простроченої кредиторської заборгованості та непогашених кредитів і позичок.

Розвиток фінансової кризи суб'єктів економічної діяльності, на наш погляд, супроводжується кризою фінансового управління. Криза фінансового управління зумовлена сукупністю факторів по недотриманню науково-обґрунтованих принципів, методів, прийомів та засобів менеджменту, відсутністю системи раннього попередження і реагування, яка існує як антикризові заходи, спрямовані на вирішення поточних і стратегічних завдань.

У процесі аналізу фінансової кризи, необхідно розрізняти фактори, причини і симптоми кризи [35] (рис. 1.1).

Фактори кризи діють не ізольовано один від одного, а проникають один в одного, що посилює негативні наслідки як окремо взятого фактора, так і всіх факторів, які діють у певний період часу.

Дія кожного кризового фактора обумовлює певні причинно-наслідкові зв'язки, вивчення та формалізація яких може стати підґрунтям для моделювання процесу розгортання кризи. Розуміння цього дозволяє дослідникам виокремити типові стани суб'єктів економічної діяльності, що ведуть до банкрутства [36].

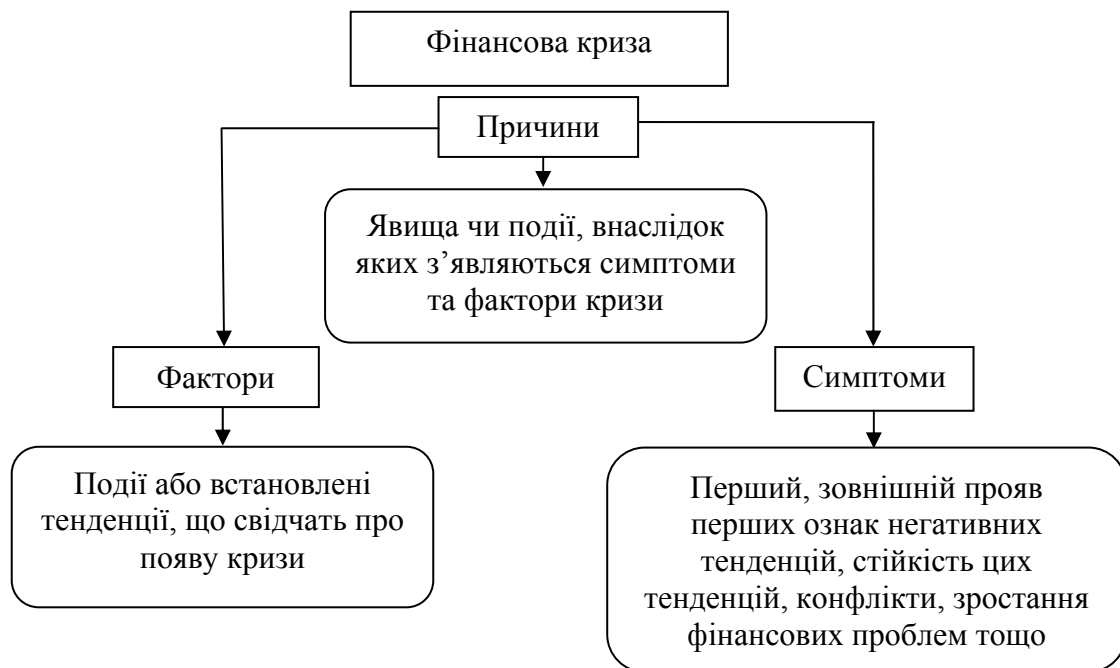

Рисунок 1.1 – Взаємозв’язок причин, симптомів та факторів фінансової кризи [35]

Таким чином, існує перелік факторів, які підвищують імовірність виникнення та розвитку кризи. Ці фактори слід назвати факторами потенційної загрози.

Згідно з рис. 1.1, виникнення і розвиток криз обумовлюється, частіше за все, негативним впливом сукупності факторів [37], які можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми [38]. У зв’язку з цим необхідно передбачати симптоми та виділяти причини криз, щоб мати можливість своєчасно застосовувати антикризове фінансове управління.

Симптоми – це первинні ознаки кризи. Вони мають прояв у різних показниках і найголовніше, в їх динаміці, що характеризує функціонування суб’єктів економічної діяльності. Найбільш важливу роль відіграють фінансово-економічні та соціально-економічні показники. Стан показників оцінюється, з одного боку, щодо нормативних величин, а з іншого, відносно один одного.

Однак крім симптомів ще існують і причини кризи. Між ними є дуже тісний зв’язок, однак для правильного аналізу та прогнозування потрібно вміти розрізняти дані поняття. Симптоми не є відображенням причин кризи. Симптом – це початковий прояв кризи, причини ж криються набагато глибше, вони можуть формуватися тривалий час і залежать від багатьох факторів.

Причини кризи – це подія або явище, в результаті яких дана криза настала.

Причини криз, що виникають на підприємстві, можуть бути різноманітними. Їх можна поділити на зовнішні та внутрішні (рис. 1.2).

В. В. Коваленко виділяє наступні чинники виникнення банківських криз: фінансова глобалізація, зменшення обсягів виробництва, погіршення платоспроможності підприємств-позичальників, надмірна кредитна експансія під час тривалого економічного підйому, вплив інфляції на банківські системи, різке коливання товарних цін, цін на фінансові активи, рівень процентних ставок, вплив зовнішньоекономічних чинників, недосконалість нагляду та функціонування органів регулювання [39, с. 80].

Рисунок 1.2 – Класифікація зовнішніх та внутрішніх причин виникнення криз на підприємстві

Класично вважається, що криза в банківській системі може виникнути лише з двох причин: через різке зниження вартості активів або через проблемну заборгованість, що накопичилась. Обидві причини, особливо перша, мають під собою макроекономічне підґрунтя [27, с. 10].

Таким чином, основні причини виникнення банківської кризи можна звести до наступних:

- макроекономічні дисбаланси – диспропорції у галузях економіки, зростаючий дефіцит бюджету та державного боргу, низькі темпи зростання валового внутрішнього продукту, несприятливі умови для підприємництва, проведення необхідних структурних перетворень;
- неадекватна макроекономічна політика влади відносно національного виробництва у частині реального сектора економіки та у частині банківського сектору;
- фінансова нестабільність – високий рівень інфляції, різке коливання товарних цін та цін на фінансові активи, високі процентні ставки, зростаючий відтік капіталу з країни та національної економіки, зниження запасу золотовалютних резервів держави, різкі коливання курсу національної грошової одиниці;
- низький рівень довіри населення до фінансової системи країни.

Слід зазначити, що при виникненні проблемності в банківських установах слід визначити симптоми та причини банківських проблем (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Причини та симптоми проблемності у банківських установах

Причини	Симптоми
Недосконала політика кредитування	Зростання проблемної кредитної заборгованості
Надмірна концентрація кредитів	Низька якість активів
Прийняття надмірного ризику	Втрата капіталу
Недотримання чинних норм і правил банківської практики	Втрата прибутковості
Шахрайство	Втрата ділової репутації

Слід зазначити, що розвиток кризових ситуацій у банківській системі зазвичай є довготривалим процесом, який проявляється у розгортанні стратегічної та структурної криз. Криза стратегії характеризується неефективністю обраної менеджерами вищої ланки стратегії функціонування банку або взагалі відсутністю стратегії. Причинами стратегічної кризи є помилкові прийняті управлінські рішення щодо місії діяльності, вибору клієнтів та контрагентів.

Структурна криза проявляється у неадекватній структурній організації стосовно існуючих параметрів зовнішнього економічного середовища і є наслідком прийняття неадекватних стратегічних рішень.

У свою чергу, невирішеність проблем структурної кризи призводить до кризи рентабельності, при цьому стратегічні та структурні прорахунки спричиняють зниження прибутку. На цій стадії керівництво намагається реалізувати програму короткострокових дій з метою вирішення або приховування проблем.

Якщо зазначені дії не призводять до бажаного результату, то виникає криза ліквідності. Короткострокові дії менеджменту не вирішують фундаментальні проблеми і призводять до дефіциту грошових коштів.

Якщо у процесі розвитку кризи не застосовувались антикризові заходи, то це призводить до неплатоспроможності. Саме на цій стадії застосовуються примусові процедури законодавства стосовно банкрутства (ініціювання процедури санації, реорганізація або ліквідація банку).

Таким чином, кризи, що виникають у процесах функціонування й розвитку банків, мають негативні наслідки та можуть призвести як до банкрутства окремих банків, так і до масової неплатоспроможності, тобто системної кризи банківської системи, а й відповідно, й економіки країни в цілому. Так, фінансова криза 2008–2010 років сягнула світових масштабів.

Слід зазначити, що основними проявами системної кризи є дефіцит ліквідних коштів у банківській системі, скорочення обсягів кредитування, зростання вартості ресурсів на міжбанківському ринку, загострення ситуації з платоспроможністю банків, особливо тих, які мають значну частку депозитних зобов'язань у структурі зобов'язань на неякісні активи.

З цього приводу слід відмітити, що експертами Міжнародного валютного фонду виокремлено три фази системної банківської кризи, кожна з яких має свої ознаки та механізм управління (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Фази та механізми управління системною банківською кризою*

Фаза кризи	Характеристика	Механізм управління
Фаза I – загострення	Наявність диспропорцій у розвитку банківської системи	Застосування оперативних заходів щодо запобігання паніці та забезпеченню стабілізації фінансової системи, передусім у сфері грошово-кредитної політики
	Наявність дисбалансів в економічній системі	Підтримка ліквідності банківських установ центральними банками
	Посилення відтоку капіталу з банківських установ	Гарантії уряду за кредитами та депозитами з метою зниження невизначеності, підготовка до реструктуризації банківської системи
Фаза II – стабілізація	Поступове покращення показників функціонування банківської системи	Зміна у структурі банківської системи. Розробка урядом і центральним банком інструментарію реструктуризації, включаючи фінансові, правові, інституційні заходи. Посилення наглядових функцій за банківською системою
	Істотні фінансові витрати, погіршення фінансових показників діяльності банків	Перегляд політики відносно підтримки ліквідності банків у бік забезпечення їх платоспроможності
Фаза III – оновлення	Нормалізація роботи банківської системи	Повний або частковий відхід від методів державного регулювання. Приватизація націоналізованих під час кризи банків. Реструктуризація боргів

*Систематизовано авторами за даними [40]

Крім цього, системність – не єдиний параметр, який доцільно розглядати в процесі аналізу виникнення і розвитку кризи у банківській системі. Міжнародний валютний фонд виділяє такі основні причини виникнення світової кризи:

- значна кількість великих фінансово-кредитних установ недооцінила потребу в управлінні ризиками ліквідності;
- недооцінка рівня використання запозичених коштів (левериджу) широкого кола фінансових установ і невпорядкованість закриття їх позицій;

- рівень капіталізації фінансових установ у багатьох випадках виявився недостатнім для того, щоб ефективно протидіяти кризі [40].

Таким чином, для передбачення та подолання кризових явищ у банківських установах необхідна дієва система антикризового управління. Особливо це стосується системних банків, які чинять найбільший вплив на фінансову стійкість банківської системи.

На мікрорівні, в межах теорії криз, проблеми фінансової кризи в діяльності окремих господарюючих суб'єктів почали розглядатися лише в останні десятиліття. У табл. 1.3 представлені погляди різних науковців відносно трактування сутності «фінансова криза».

Таблиця 1.3 – Погляди різних авторів на визначення поняття «фінансова криза»

Автори	Визначення поняття «фінансова криза»
Бланк І. А. [3]	Фінансова криза підприємства являє собою одну з найбільш серйозних форм порушення його фінансової рівноваги, що відображає протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу і необхідним обсягом фінансових потреб, що циклічно виникають протягом його життєвого циклу під впливом різноманітних факторів, і яка несе найбільш небезпечні потенційні загрози його функціонуванню
Терещенко О. О. [42]	Фінансова криза – це фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві. Фінансова криза ідентифікується як загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність у неприбутковій зоні або відсутність у цього підприємства потенціалу для успішного функціонування
Поддєрьогін А. М. [43]	З позиції фінансового менеджменту кризовий стан підприємства полягає в його неспроможності здійснювати фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності
Василенко В. О. [44]	Фінансова криза – фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей його впливу на фінансові відносини
Михаліцька Н. Я. [45]	Фінансова криза – це виникнення стану лімітованої господарської діяльності підприємства й обмежених можливостей його впливу на власні фінансові відношення з непередбачуваними результатами, що загрожують подальшому розвитку та існуванню підприємства
Філімоненков О. С. [47]	Фінансова криза – це неспроможність підприємства здійснювати фінансове забезпечення власної поточної виробничо-фінансової діяльності
Кудлаєнко С. В. [46]	Фінансова криза на підприємстві – це загострення протиріч у соціально-економічній системі організації, що загрожують її життєстійкості та вимагає від неї якісно нових змін у фінансовій сфері

У процесі узагальнення існуючих думок щодо визначення сутності «фінансова криза» ми можемо сказати, що сьогодні не має єдиного підходу до визначення даної категорії. Перша група вчених-економістів (І. А. Бланк, О. О. Терещенко, В. О. Василенко) розглядають фінансову кризу як фазу розбалансованої діяльності суб'єкта економічної діяльності.

Друга група авторів розглядає фінансову кризу як неспроможність суб'єкта економічної діяльності здійснювати фінансове забезпечення своєї діяльності. Таким чином, ми пропонуємо наступне визначення: фінансова криза – це положення суб'єкта економічної діяльності, яке характеризується порушенням його фінансової рівноваги, нездатністю забезпечити фінансово свою поточну виробничу і фінансову діяльність у результаті впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Поняття «фінансова криза» є одним з найважливіших у понятійному апараті теорії антикризового фінансового управління. Від того, якого сенсу набуває дефініція «фінансова криза», безпосередньо залежить і зміст антикризового фінансового управління.

Професор Е. М. Коротков відзначає: «в міру розвитку загального виробництва та економіки змінюються типи управління, виникають нові, що відповідають потребам наступного етапу, який приходить, розвертається і поступово згасає, переходячи в іншу якість, у новий етап» [48, с. 40]. У зв'язку з цим слід відзначити важливість основних положень нової парадигми управління, сформульованих Е. М. Коротковим у науковій статті [48, с. 46]. Поділяючи погляд вченого, вважаємо, що ці положення актуальні і цілком відображають сутність природи антикризового фінансового управління. Вони передбачають наступне:

- суб'єкт економічної діяльності – це відкрита система, яка розглядається в єдності факторів внутрішнього і зовнішнього середовища;
- орієнтація не на обсяги, а на якість продукції та послуг, задоволення споживачів;
- ситуаційний підхід до управління, визнання важливості швидкості і адекватності реакцій, які забезпечують адаптацію до умов існування підприємства;
- система управління, орієнтована на підвищення ролі організаційної культури і нововведень, на мотивацію працівників і новий стиль керівництва.

Як основні тенденції розвитку антикризового фінансового управління доцільно виділити наступні:

- орієнтацію на якість, яка передбачає підвищення якості самого антикризового фінансового управління і розглядається як одна з цілей управління, що визначає його зміст, особливість та ефективність;

- інновації – прагнення до оновлення, пошуку нових методів управління та адаптації системи управління до нових умов;

- професіоналізм, який проявляється не тільки в забезпеченні відповідних професійних менеджерів, але в побудові організації, яка орієнтована на компетентність в системі антикризового фінансового управління;

- диверсифікацію, яка передбачає гармонізацію різноманітних форм і типових систем управління, його механізмів і технологій.

Зміни в управлінні абсолютно очевидні, вони викликані потребами розвитку підприємств.

Сучасна система поглядів на антикризове фінансове управління сформувалася під впливом об'єктивних змін у світовому суспільному розвитку. У центрі сучасних поглядів на антикризове фінансове управління стоїть проблема гнучкості та адаптації до постійних змін зовнішнього середовища, що диктує керівництву суб'єктів економічної діяльності розробку відповідної стратегії.

Управляти суб'єктами економічної діяльності у нестандартних умовах традиційними методами, характерними для управління в звичайному режимі, неможливо. У цьому випадку потрібні інші підходи до управління та прийняття таких рішень, які могли б в найкоротші терміни змінити хід подій, зупинити або пом'якшити наближення кризи. Антикризове фінансове управління істотно має свою специфіку, яка пов'язана із значними змінами в умовах діяльності суб'єктів економічної діяльності, а також з непередбачуваністю ситуації та її невизначеністю.

На підставі вищевикладеного можна сформулювати наступні висновки:

- фінансові кризи відображають власні ритми розвитку кожного суб'єкта економічної діяльності, які не збігаються з ритмами суспільного розвитку або розвитку інших суб'єктів економічної діяльності. Кожний суб'єкт економічної діяльності має свій потенціал розвитку та умови його реалізації, при цьому воно

підпорядковується закономірностям циклічного розвитку всієї соціально-економічної системи. На суб'єкти економічної діяльності постійно впливають як зовнішні фактори, обумовлені загальними циклами, економіки, так і внутрішні, що залежать від власних циклів і кризового розвитку;

- фінансова криза відображає непристосованість суб'єктів економічної діяльності до процесів, що протікають у зовнішньому середовищі;

- фінансова криза суб'єктів економічної діяльності може бути обумовлена внутрішніми причинами, які не залежать від зовнішніх умов;

- кризи можуть провокувати одна одну, або може виникнути ланцюгова реакція, коли одна криза породжує іншу, а потім наступну і т. д. У результаті розвитку кризи проявляються нові протиріччя і нові кризові чинники. Ця небезпека підтверджує необхідність проведення діагностики з метою своєчасного розпізнавання і попередження кризи;

- об'єктивна природа фінансової кризи суб'єктів економічної діяльності відображає не тільки закономірність її настання, а й можливість її розпізнавання;

- закономірність циклічного прояву фінансової кризи викликає необхідність у використанні сучасних методів управління, що дозволяють запобігти або пом'якшити їх прояв.

Отже, управління суб'єктами економічної діяльності на будь-якій стадії його розвитку має бути антикризовим фінансовим, тобто здатним запобігати, передбачати кризу або пом'якшувати її, що і додає управлінню фінансами профілактичний характер. Очевидно, що тільки у разі розробки та реалізації системи антикризового фінансового управління створюється можливість подолання фатальності життєвого циклу суб'єктів економічної діяльності.

1.2 Економічна сутність та особливості антикризового фінансового управління

Слід зазначити, що на сьогодні дедалі більшої актуальності набуває антикризове фінансове управління суб'єктів економічної діяльності, що передбачає запобігання розвитку кризових явищ, реальну оцінку діяльності суб'єкта економічної діяльності, та оцінку перспектив його подальшого розвитку. Ринкові методи

господарювання вимагають здійснення належного контролю за фінансово-економічним станом суб'єктів економічної діяльності з метою запобігання виникненню кризового стану, що в свою чергу притаманно їх діяльності. Такий підхід дасть змогу мінімізувати наслідки фінансової кризи та забезпечить виживання суб'єктів економічної діяльності у кризовій ситуації.

Для розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності необхідно передусім уточнити його сутність та зміст.

Розглядаючи суб'єкти економічної діяльності як об'єкт управління, слід дати визначення поняття «управління суб'єктами економічної діяльності». Під управлінням суб'єктами економічної діяльності слід розуміти цілеспрямовану діяльність, яка являє собою сукупність методів, засобів і форм ефективної координації роботи колективу суб'єктів економічної діяльності для досягнення поставлених завдань або визначеної мети.

Для науковців найбільший інтерес викликає управління фінансами. У результаті синтезу з поняттями «фінансове управління» та «управління фінансами» (рис. 1.3) ми можемо стверджувати, що будь-яке фінансове управління повинно бути антикризовим.

Специфіку антикризового фінансового управління характеризують двома тезами:

- по-перше, це комплекс профілактичних заходів, спрямованих на недопущення фінансової кризи: системний аналіз сильних та слабких сторін суб'єкта економічної діяльності, оцінка ймовірності банкрутства, управління ризиками (виявлення, оцінка та нейтралізація), упровадження системи запобіжних заходів тощо.
- по-друге, це система управління фінансами, спрямована на виведення суб'єктів економічної діяльності з кризи, зокрема за допомогою санації чи реструктуризації суб'єкта господарювання [49].

Таким чином, антикризове фінансове управління логічно розглядати як підсистему загальної системи управління суб'єктами економічної діяльності, головним завданням якого є своєчасне діагностування передкризового фінансового стану суб'єктів економічної діяльності і прийняття необхідних превентативних заходів щодо попередження фінансової кризи.

Рисунок 1.3 – Схема формування визначення антикризового фінансового управління

Обґрунтування сутності антикризового фінансового управління авторами проведено на підставі виокремлених критеріїв (предмет, об'єкт, ціль управління, задачі, функції, принципи методи та період управління), що наведені у таблиці А.2 додатка А.

В сьогоденнішніх умовах є існує декілька наукових підходів до визначення сутності антикризового фінансового управління. Перший підхід до формування сутності антикризового фінансового управління підприємством підтримують зокрема такі провідні українські дослідники, як О. О. Терещенко, І. О. Бланк.

О. О. Терещенко розуміє поняття антикризового фінансового управління підприємством як застосування специфічних методів та прийомів управління фінансами, які дозволяють забезпечити безперервну діяльність підприємств на основі управління зовнішніми та внутрішніми ризиками профілактики та нейтралізації фінансової

кризи. Саме антикризове фінансове управління є необхідною складовою системи корпоративного управління й уможливорює реалізацію інноваційної моделі розвитку підприємства [42, с. 221].

Такої ж думки, як і О. О. Терещенко, дотримується І. О. Бланк [50, с. 422], який стверджує, що запобігання фінансовій кризі підприємства, ефективне її подолання і ліквідація негативних її наслідків забезпечується завдяки особливій підсистемі фінансового менеджменту, яка одержала назву «антикризове фінансове управління підприємством» і спрямована на нейтралізацію ризику його банкрутства. Вважаємо, що це є однією з задач антикризового фінансового управління, по перше, тому, що не завжди фінансова криза загрожує банкрутством. Криза може створити загрозу зниження прибутковості, виникнення збитків, зменшення ринкової вартості підприємств. Таким чином, запобігання банкрутству можна розглядати лише як одне із завдань антикризового фінансового управління.

Другий науковий підхід формування сутності антикризового фінансового управління підприємством підтримують такі науковці, як Р. І. Біловол, Л. О. Лігоненко. Вони вважають, що антикризове фінансове управління підприємством є підсистемою загального антикризового управління. Так, Р. І. Біловол [51] та Л. О. Лігоненко [1, с. 102] стверджують, що антикризове фінансове управління слід розглядати як одну із функціональних підсистем фінансового управління.

Антикризове фінансове управління підприємством можна також розглядати як одну зі специфічних систем управління, пов'язану з управлінням фінансово-господарською діяльністю підприємства, його фінансовою стійкістю та платоспроможністю [1]. Антикризове фінансове управління відповідно до функціональних сфер підприємства розглядається як підсистема антикризового управління.

Отже, можна спостерігати наявність двох деталізованих наукових підходів до формування сутності антикризового фінансового управління, кожний із яких є правильним за своєю суттю, оскільки формує засади антикризового фінансового управління з використанням різної послідовності виділення за ними класифікаційних ознак підсистем та управління.

Іншу думку мають Г. Г. Бондарєва [52], І. О. Макаренко [53; 54], З. М. Холод, А. М. Штангрет [55]. Вони вважають, що ринкова економіка має велику кількість фінансових методів попередньої діагностики і можливого захисту підприємства від банкрутства, яка має назву «антикризове фінансове управління». Автори праць [52;

53; 54; 55] вважають, що складовою загальної фінансової стратегії підприємства є політика антикризового фінансового управління.

Для визначення дефініції антикризового фінансового управління авторами систематизовано підходи за основними характеристиками порівняння, які відображають змістовність поняття та глибину сутності, зокрема: характеристика поняття, мета управління, суб'єкти управління, діагностика, як основна складова, методи управління та час здійснення (таблиця А.3 додатка А).

Проведене дослідження теоретичних підходів дає змогу виділити ще один підхід до визначення антикризового фінансового управління, який підтримують такі науковці, як Г. Г. Бондарєва [52], І. О. Макаренко [53; 54], З. М. Холод, А. М. Штангрет [55].

Слід звернути увагу і на те, що діяльність банківських установ має свої специфічні особливості. Тому, на нашу думку, спираючись на проведені дослідження, доцільно окремо визначити поняття «антикризове фінансове управління банківськими установами», яке включає як заходи, здійснювані безпосередньо управліннями всередині окремого банку, так і дії уповноважених органів, спрямовані на управління всією сукупністю банківських установ, які функціонують у державному територіальному просторі.

Виходячи із вищезазначеного, варто розглянути точку зору Ю. С. Ребрика, який визначає антикризове управління банком як процес застосування відповідних економічних та соціальних процедур із профілактики і/або оздоровлення банку з метою запобігання чи підвищення його платоспроможності [56].

Згідно з думкою В. Я. Вовка «антикризове управління банківськими установами» – це комплекс заходів щодо виявлення кризотворчих факторів, профілактики, своєчасної діагностики, попередження і нейтралізації кризових явищ, спрямований на досягнення цілей стратегії та прогресивний розвиток [57].

Заслуговує на увагу визначення антикризового управління банківськими установами, надане М. А. Бас: «комбінація заходів організаційного та фінансового менеджменту, які здійснюються управлінською ланкою безпосередньо кожного банку та уповноваженими органами регулювання й нагляду за банківською діяльністю у час кризи, і дозволяють банківським структурам вийти з негативного періоду з найменшими витратами» [60, с. 25].

З урахуванням узагальнення літературних джерел і синтезу найбільш характерних особливостей поняття антикризового управління банківськими установами тлумачимо як реалізацію

стратегій подолання загроз, негативних тенденцій у процесах функціонування й розвитку банківської установи.

З нашої точки зору, сутність антикризового фінансового управління банківськими установами розкривається через системний підхід, який дозволяє розглянути об'єкт дослідження як систему, що об'єднує певну множину взаємодіючих підсистем організаційного і фінансового характеру (рис. 1.4).

Рисунок 1.4 – Система антикризового фінансового управління банківськими установами

Антикризове фінансове управління, як будь-яке інше, може бути ефективним або неефективним. Ефективність антикризового фінансового управління характеризується ступенем досягнення поставлених цілей попередження, подолання, пом'якшення або локалізації фінансової кризи. Тому, на наш погляд, доцільно сформулювати «дерево цілей» антикризового фінансового управління та визначити їх місце у загальній системі цілей управління суб'єктами економічної діяльності (рис. 1.5).

Дерево цілей виступає ключовим елементом при розробці системи антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності, що являє собою ієрархічну структуру, у якій кожний наступний рівень формується шляхом розподілу цілей поточного рівня на складові підцілі [59, с. 7].

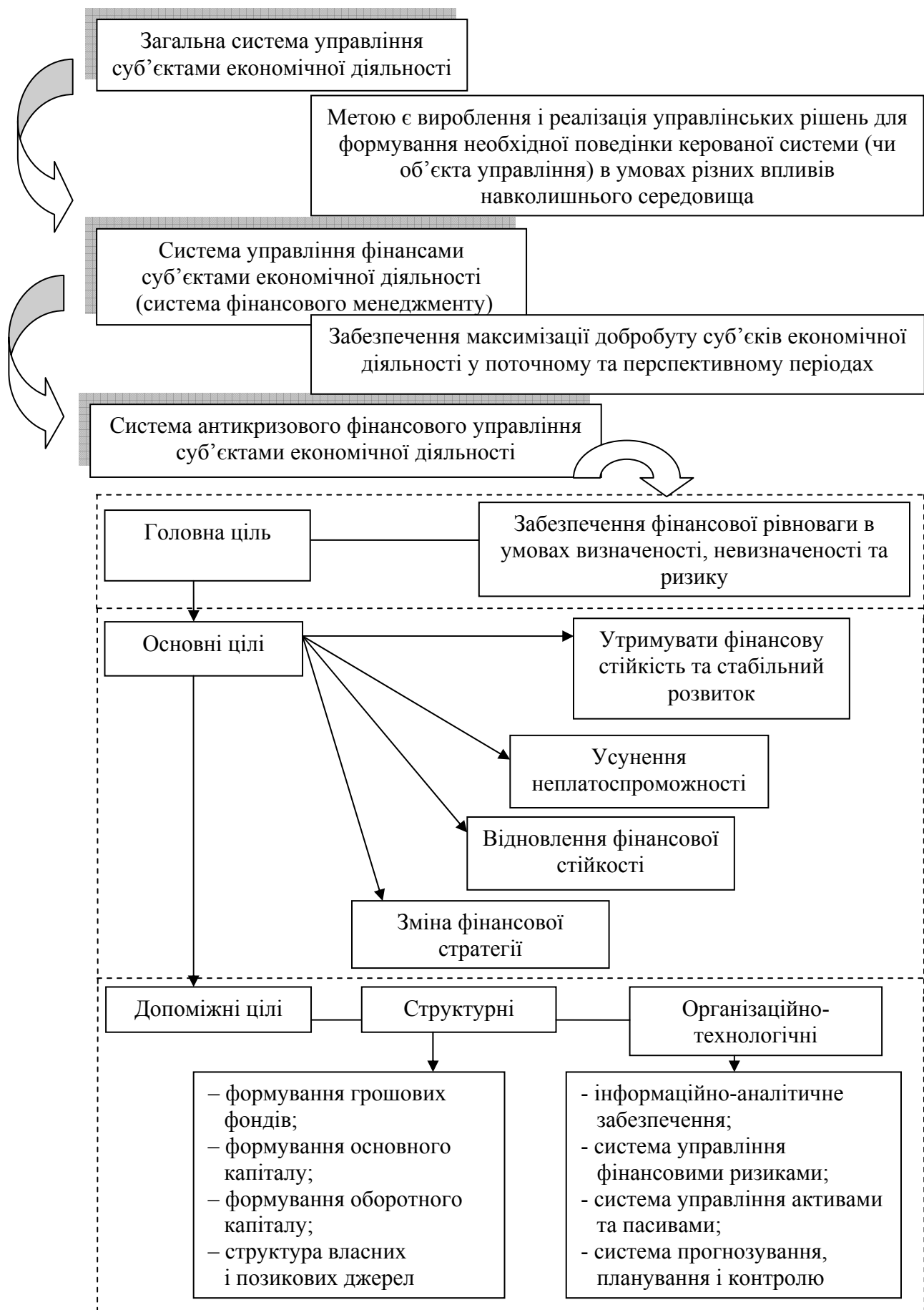

Рисунок 1.5 – «Дерево цілей» антикризового фінансового управління

Головна, основні та допоміжні цілі розглядаються як єдина комплексна система.

Основними цілями антикризового фінансового управління є:

- встановлення управління, яке здатне передбачити, попередити та подолати фінансову кризи і одночасно утримувати фінансову стійкість та стабільний розвиток суб'єктів економічної діяльності;

- усунення неплатоспроможності. У якому б ступені не оцінювався масштаб кризового стану суб'єктів економічної діяльності, найбільш невідкладною задачею в системі заходів його фінансової стабілізації є відновлення спроможності до здійснення платежів за своїми поточними фінансовими зобов'язаннями;

- відновлення фінансової стійкості (фінансової рівноваги). Хоча неплатоспроможність суб'єктів економічної діяльності може бути усунута протягом короткого періоду за рахунок здійснення ряду аварійних фінансових операцій (наприклад, продаж майна), причини, що генерують неплатоспроможність, можуть залишатися незмінними, якщо не буде відновлена до безпечного рівня фінансова стійкість суб'єктів економічної діяльності. Це дозволить усунути загрозу неплатоспроможності у відносно тривалому проміжку часу;

- забезпечення умов фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі.

Довгострокова фінансова стабілізація досягається, коли суб'єкти економічної діяльності забезпечили тривалу фінансову рівновагу в процесі свого економічного розвитку. Це завдання вимагає створення умов для прискорення темпів економічного розвитку на основі внесення коректив у фінансову стратегію суб'єктів економічної діяльності. Скоригована з урахуванням несприятливих факторів фінансова стратегія суб'єктів економічної діяльності повинна створити умови для високих темпів стійкого зростання його операційної діяльності при одночасній нейтралізації безпосередньої загрози фінансової кризи.

З нашої точки зору, сутність антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності розкривається через системний підхід, який дозволяє розглянути антикризове фінансове управління суб'єктами економічної діяльності як систему, що об'єднує певну множину взаємодіючих підсистем (рис. 1.6).

Ефективність антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності можлива лише тоді, коли менеджери будуть здатні передбачати та прогнозувати складні економічні явища. Досягти поставлених цілей можна при гнучкому підході до процесу управління. Ресурси мають розподілятися відповідно до антикризових пріоритетів.

Під системою антикризового фінансового управління суб'єктів економічної діяльності слід розуміти систему принципів і методів розробки та реалізації стратегічних рішень для досягнення поставленої головної мети і прагнень його загальної системи управління. Це управління відіграє активну роль у загальній системі управління, забезпечуючи надійне досягнення цілей фінансової діяльності суб'єктів економічної діяльності.

Слід зауважити, що фінансова криза не завжди супроводжується кризою самого суб'єкта економічної діяльності, вона може мати строковий характер, з чим і покликана боротися система антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності. Таким чином, головна мета даної системи – постійний контроль за фінансовими індикаторами для своєчасного виявлення фінансової кризи суб'єкта економічної діяльності та недопущення її переходу в кризу всього суб'єкта економічної діяльності в цілому.

Антикризове фінансове управління як система має об'єкт і суб'єкти управління. Об'єктом антикризового фінансового управління є фінансова діяльність суб'єкта економічної діяльності.

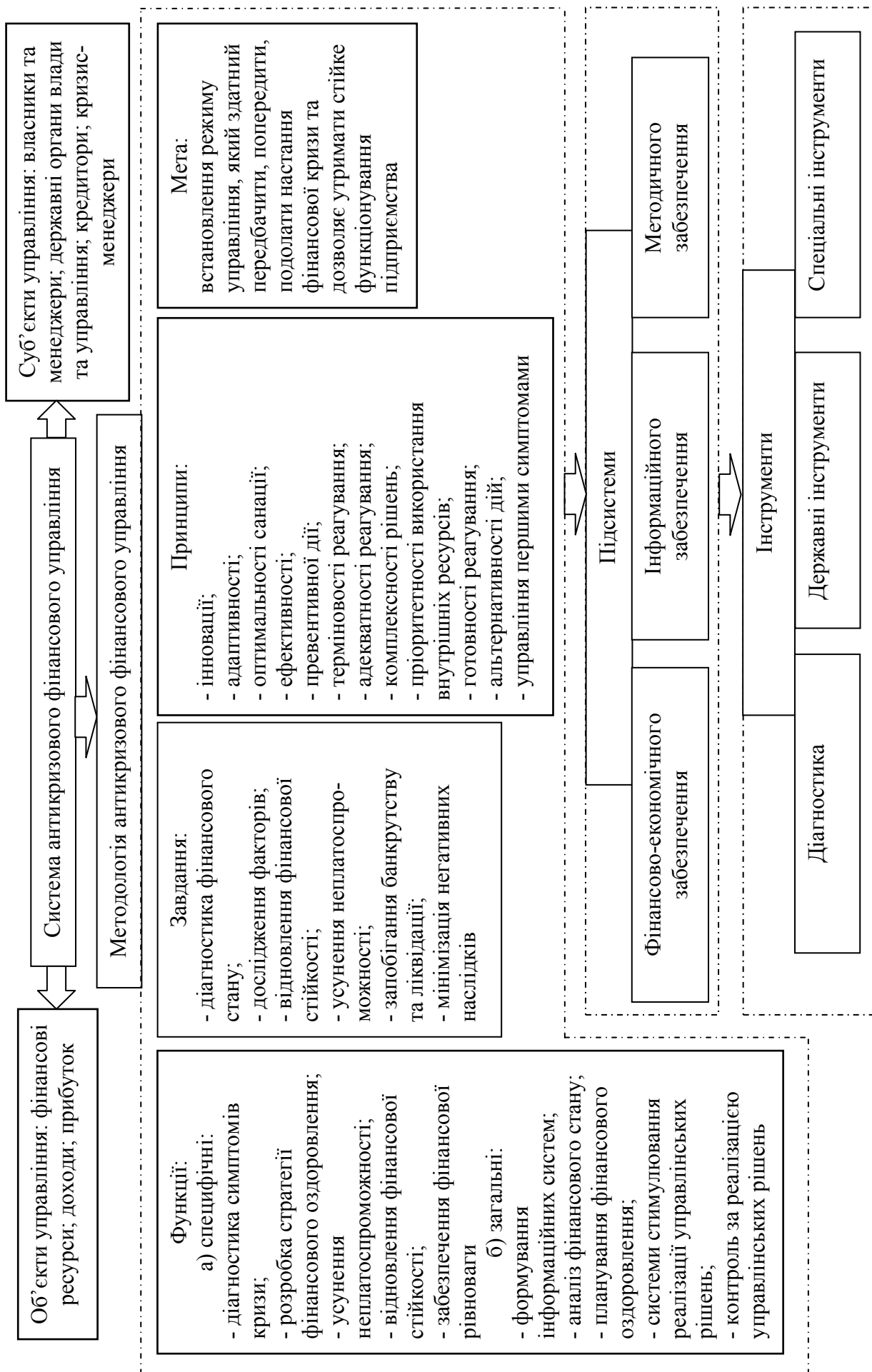

Рисунок 1.6 – Система антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності (складено за матеріалами [3])

Суб'єктами виступають власники і менеджери, державні органи влади та управління, кредитори, кризис-менеджери (у судових процедурах банкрутства – арбітражні керуючі).

Підсистема методичного забезпечення – це підсистема, що забезпечує стандартизацію діагностики та основних процесів фінансового оздоровлення.

Підсистема інформаційного забезпечення антикризового фінансового управління являє собою функціональний комплекс, що забезпечує процес безперервного цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних і оперативних управлінських рішень по всім аспектам діяльності суб'єктів економічної діяльності.

Підсистема фінансово-економічного забезпечення включає сукупність конкретних взаємовідносин усередині та поза межами діяльності суб'єкта економічної діяльності, методів господарювання та правових норм, втілених у певні організаційно-економічні механізми, за допомогою яких суб'єкта економічної діяльності використовує можливості, що йому надає середовище, сприяє досягненню цілей розвитку.

Методологія антикризового фінансового управління є його основою, яка включає ціль, завдання, функції та принципи.

Завдання антикризового фінансово управління суб'єкта економічної діяльності (рис. 1.7) – завчасне застосування специфічних методів та прийомів управління фінансами, а також діагностика фінансового стану суб'єкта економічної діяльності дозволяють забезпечити безперервну діяльність суб'єктів економічної діяльності на основі управління зовнішніми та внутрішніми ризиками та нейтралізації кризи.

Практика засвідчує – досягти необхідного рівня конкурентоспроможності можуть лише ті суб'єкти економічної діяльності, які вчасно реагують на інноваційні вимоги, успішно вирішують завдання фінансового забезпечення та якісної інформаційної підтримки відповідних управлінських рішень. Усі інші господарські структури опиняються у стані боротьби за виживання.

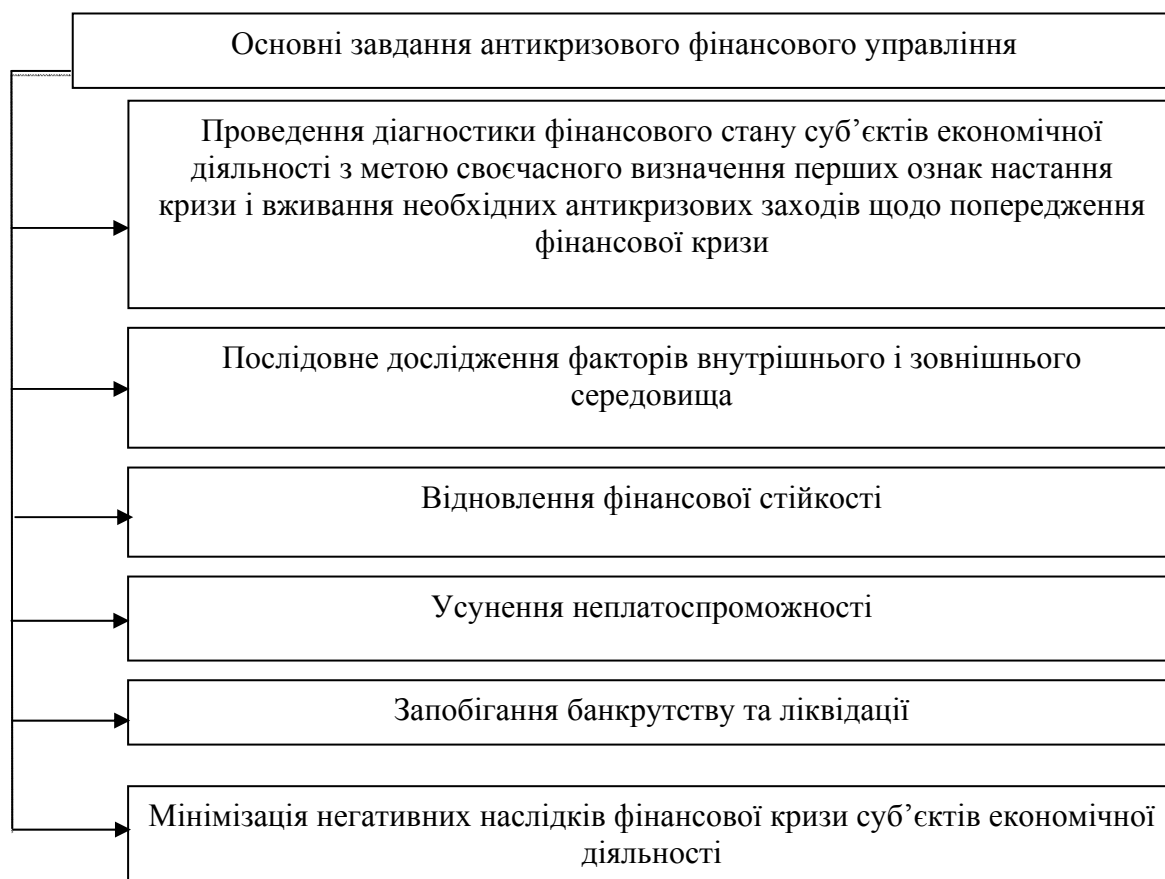

Рисунок 1.7 – Основні завдання антикризового фінансового управління [3]

На нашу думку, головне завдання антикризового фінансового управління полягає у своєчасному діагностуванні фінансового стану суб'єктів економічної діяльності і вживання необхідних антикризових заходів щодо попередження фінансової кризи.

Антикризове фінансове управління суб'єктів економічної діяльності реалізує свої завдання шляхом здійснення певних функцій, наведених на рис. 1.8 [3, с. 32].

Вони поділяються на дві основні підгрупи, а саме: загальні функції антикризового фінансового управління і специфічні функції.

У групі специфічних функцій антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності основними є:

- діагностика симптомів кризи фінансового розвитку суб'єкта економічної діяльності, яка передбачає формування системи основних індикаторів загрози виникнення фінансової кризи суб'єкта економічної діяльності, здійснення діагностики таких показників-індикаторів, виявлення основних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування суб'єкта економічної діяльності, що генерують загрози його фінансовим інтересам,

комплексне оцінювання масштабів кризового фінансового розвитку суб'єкта економічної діяльності;

Рисунок 1.8 – Функції антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності [3]

- розробка загальної стратегії фінансового оздоровлення суб'єкта економічної діяльності, в межах якої, виходячи з результатів комплексної оцінки масштабів кризового фінансового розвитку суб'єкта економічної діяльності і прогнозу кризових чинників зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища його функціонування, формується система цілей і цільових показників фінансового оздоровлення суб'єкта економічної

діяльності на довгостроковий період; визначаються пріоритетні завдання, що вирішуються в цій сфері у найближчій перспективі;

- розробка заходів суб'єкта економічної діяльності щодо його фінансового оздоровлення;
- усунення неплатоспроможності суб'єкта економічної діяльності, яке забезпечує створення системи найбільш невідкладних заходів щодо фінансового оздоровлення суб'єкта економічної діяльності;
- відновлення фінансової стійкості суб'єкта економічної діяльності, згідно з яким визначається цільова структура капіталу суб'єкта економічної діяльності з урахуванням кризових чинників його розвитку;
- забезпечення фінансової рівноваги в процесі розвитку суб'єкта економічної діяльності, тобто формування основних пропорцій його фінансового розвитку, найбільшою мірою відповідних вибраній антикризовій фінансовій стратегії і спрямованих на запобігання фінансовій кризі в майбутньому періоді.

Розглянувши групи функцій антикризового фінансового управління, автори доповнили групу специфічних функцій розробкою стратегій і програм антикризової стабілізації ресурсів

Для ефективного проведення діагностики суб'єкта економічної діяльності та впровадження механізмів його фінансової стабілізації антикризове фінансове управління суб'єкта економічної діяльності повинно базуватися на визначених принципах та функціях його реалізації. Принципи антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності представлені на рис. 1.9 [3, с. 27].

Розглянемо зміст кожного з принципів антикризового фінансового управління більш докладно:

- а) принцип постійної готовності до реагування обумовлює об'єктивну ймовірність виникнення криз суб'єкта економічної діяльності, визначає необхідність постійної готовності менеджерів до можливого порушення фінансової рівноваги суб'єкта економічної діяльності на будь-якому етапі його функціонування;

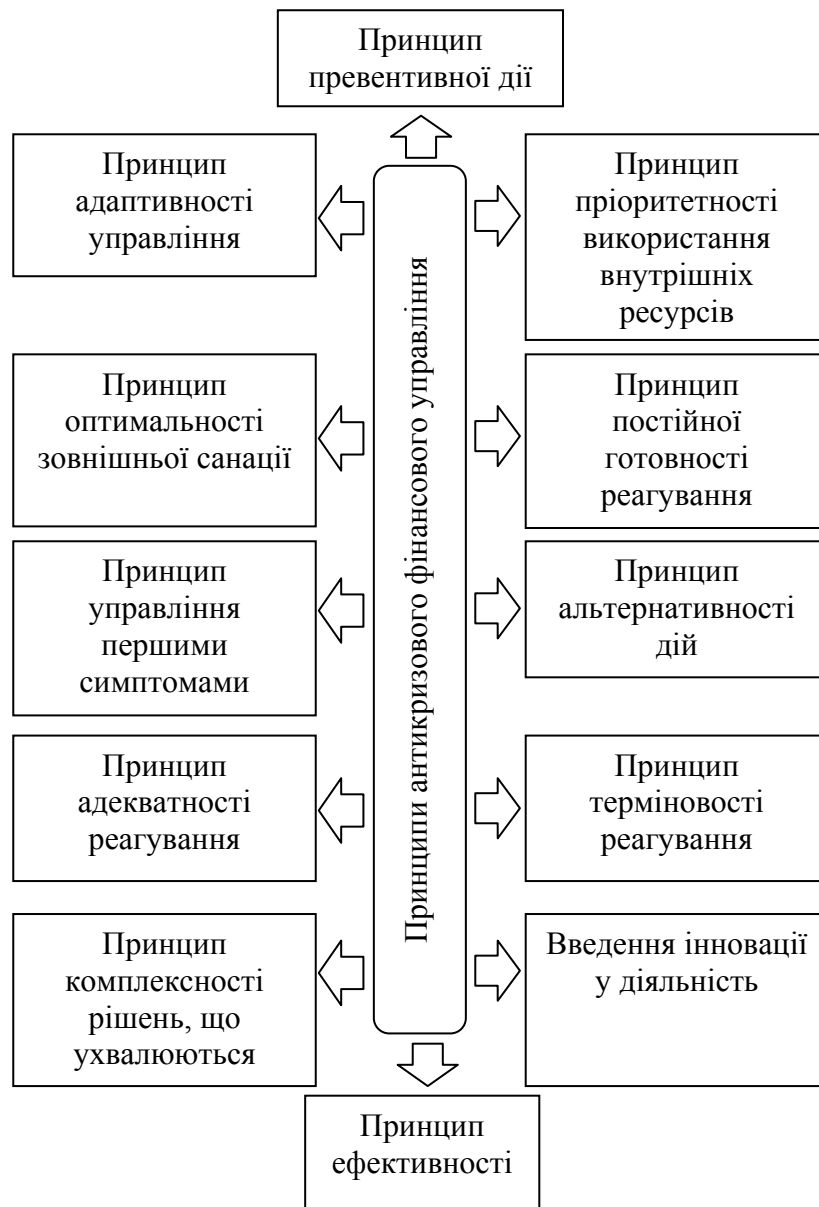

Рисунок 1.9 – Принципи антикризового фінансового управління [3]

б) принцип превентивної дії передбачає, що краще запобігати загрозі фінансової кризи, ніж здійснювати її локалізацію і забезпечувати нейтралізацію її негативних наслідків;

в) принцип терміновості реагування передбачає, що чим раніше будуть застосовані елементи антикризового фінансового управління щодо кожного виявленого кризового симптому, тим більші можливості скорішого відновлення порушеної рівноваги матиме в своєму розпорядженні суб'єкт економічної діяльності;

г) принцип адекватності реагування обумовлює можливість «включення» окремих елементів нейтралізації загрози фінансової кризи і її ліквідації, яка повинна виходити з реального рівня такої загрози і бути адекватного рівню;

д) принцип комплексності рішень, що ухвалюються, стверджує, що практично кожна фінансова криза має комплексний характер, тобто стосується функціонування різних підсистем підприємства, а отже вимагає комплексного характеру від сформованої системи антикризових заходів, що розробляються і реалізуються;

е) принцип альтернативності дій передбачає наявність і розгляд максимально можливої кількості альтернативних проектів щодо нейтралізації окремої кризи;

є) принцип адаптивності обумовлений необхідністю високого рівня гнучкості антикризового фінансового управління, його швидкої адаптації до тієї чи іншої форми кризи, змінними умовами зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища;

ж) принцип пріоритетності використання внутрішніх ресурсів передбачає, що в процесі антикризового фінансового управління, особливо на ранніх стадіях діагностики фінансової кризи, суб'єкт економічної діяльності повинен розраховувати переважно на внутрішні фінансові можливості її нейтралізації;

з) принцип оптимальності зовнішньої санації визначає, що в процесі вибору форм зовнішньої санації і складу зовнішніх санаторів на стадії глибокої фінансової кризи слід виходити з системи певних критеріїв, яка розробляється в ході антикризового фінансового управління і має бути достатньою та необхідною для вчасного погашення кризи;

и) принцип ефективності визначає необхідність зіставлення ефекту від антикризового фінансового управління з витратами на реалізацію його заходів та з наявними фінансовими ресурсами;

і) принцип управління першими симптомами визначає, що ефективність антикризового фінансового управління залежить від своєчасного визначення перших симптомів кризи. Побачити перші прояви кризи можливо при постійному моніторингу процесів, які протікають усередині суб'єкта економічної діяльності, та сигналів зовнішнього середовища;

к) принцип введення інновацій у діяльність суб'єкта економічної діяльності передбачає, що ефективність антикризового фінансового управління залежить від інноваційних технологій, які повинні проваджуватися своєчасно на всіх підрозділах суб'єкта економічної діяльності [3, с. 27].

Отже, вищевизначені принципи становлять основу функціонування антикризового фінансового управління суб'єкта

економічної діяльності, що дозволить найкращим чином реалізувати функції і розробити заходи щодо подолання криз.

Так, нами визначена взаємодія загальної системи управління та системи антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності. Формування антикризового фінансового управління для суб'єкта економічної діяльності стає особливо важливим в умовах, коли виникають перетворення, які мають глобальний характер.

Антикризове фінансове управління може бути успішним, якщо воно своєчасне, а також носить превентивний характер. Отже, тільки таке управління в сучасних швидко змінних умовах здатне досягти поставленої мети і ефективно вирішувати завдання загальної системи управління суб'єктом економічної діяльності.

1.3 Характеристика інструментів антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності

Система антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища має базуватися на загальних властивостях, притаманних управлінській діяльності, але з урахуванням специфічних особливостей. Вона повинна своєчасно виявляти ознаки настання фінансової кризи та виявляти її причини (це і є специфічні функції, притаманні антикризовому фінансовому управлінню), а також повинна бути здатною коригувати розвиток суб'єктів економічної діяльності без втрати керованості та зниження темпів зростання.

Виходячи з того, що система антикризового фінансового управління передбачає визначення певних підсистем, які дозволяють досягти поставлених цілей і завдань, на наш погляд, необхідно обґрунтувати доцільність включення певних системоутворюючих складових до загальної системи антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності. Тому виникає потреба у формуванні певного переліку взаємопов'язаних підсистем, що являють собою набір підсистем у системі антикризового фінансового управління.

При формуванні системи антикризового фінансового управління доцільним є вибір інструментів. На наш погляд, інструменти антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності слід розглядати як сукупність з двох блоків: діагностика фінансово-економічного стану суб'єктом економічної діяльності; державні та спеціальні інструменти антикризового фінансового управління (рис. 1.10).

Діагностика – це процес детального та поглибленого аналізу проблем, виявлення факторів, що впливають на них, підготовки всієї необхідної інформації для прийняття рішення, а також виявлення головних аспектів взаємозв'язку між проблемами, загальними цілями та результатами діяльності суб'єкта економічної діяльності [60, с. 27]. Діагностика дозволяє виявляти причинно-наслідкові зв'язки в дисфункціях менеджменту, а потім переходити до побудови пояснювальної і прогностичної моделей функціонування і розвитку суб'єкта економічної діяльності, здійснюючи при цьому попередження його банкрутства.

Рисунок 1.10 – Класифікація інструментів антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності

Процес діагностики суб'єкта економічної діяльності можна розглядати як систему досліджень, які у сукупності дають змогу сформулювати необхідні висновки стосовно стану, в якому опинився суб'єкт економічної діяльності, та можливих шляхів виходу з нього (рис 1.11).

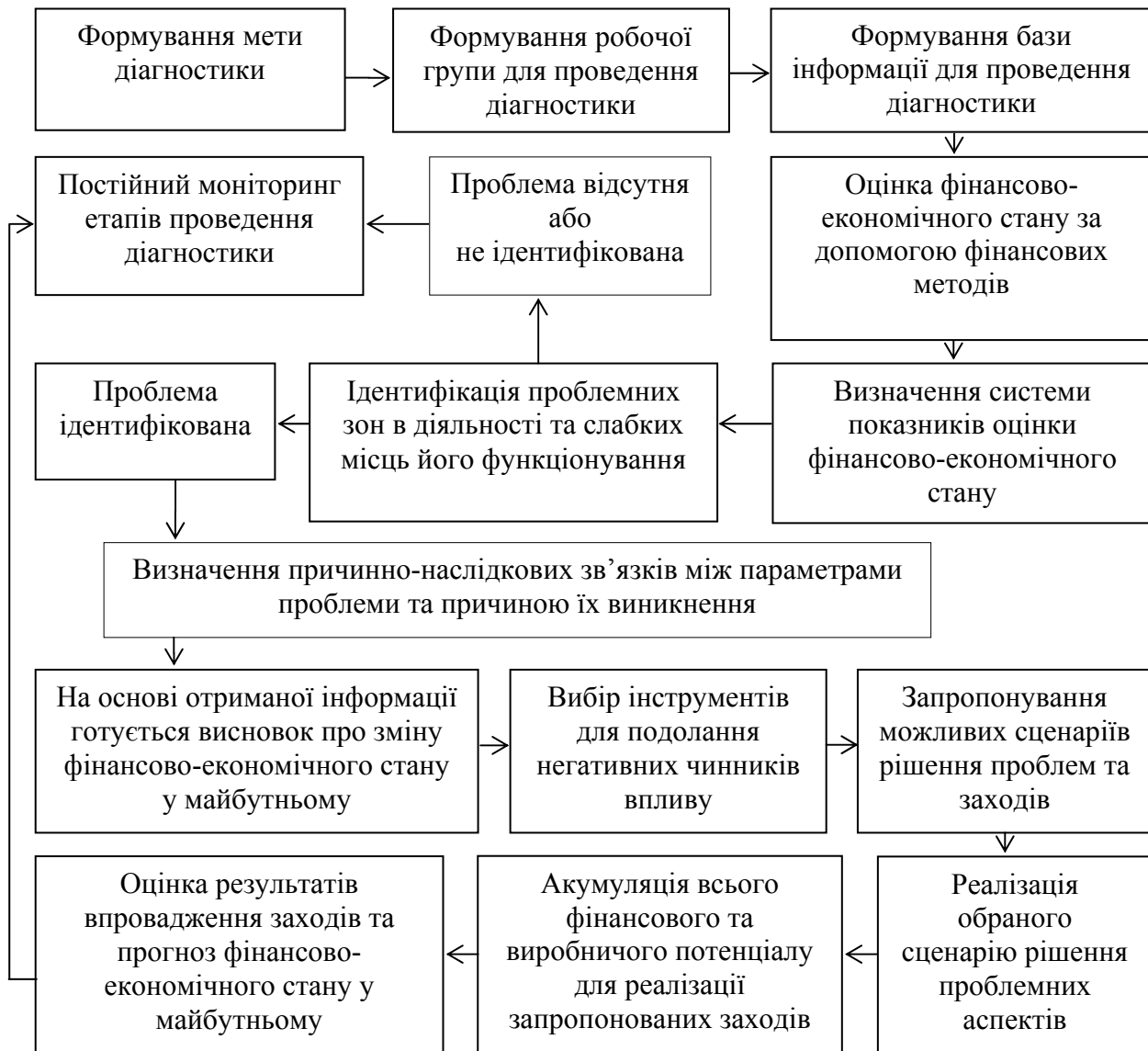

Рисунок 1.11 – Структурна схема діагностики проблеми фінансової кризи суб'єкта економічної діяльності

Для стабільної діяльності суб'єкта господарювання оцінка симптомів кризи розвитку й діагностування його фінансової кризи повинна здійснюватись задовго до прояву її явних ознак. Кризовими симптомами можна вважати будь-які ознаки чи прояви погіршення у фінансовій та виробничо-господарській діяльності суб'єкта економічної діяльності, які можуть привести його до стану фінансової кризи, і навіть до банкрутства. Подібна оцінка і прогноз

симптомів кризи фінансової діяльності суб'єкта господарювання є предметом діагностики фінансової кризи. Об'єктом фінансової діагностики є ретроспективна і перспективна фінансова інформація, основним джерелом якої виступає фінансова звітність та дані управлінського обліку, інформація про фінансовий стан суб'єкта економічної діяльності за результатами фінансового аналізу, а також комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на фінансово-економічну діяльність суб'єкта економічної діяльності, і ризиків його функціонування.

Залежно від ступеня деталізації дослідження стану суб'єкта економічної діяльності діагностика може проводитися поверхнево або поглиблено. У зв'язку з цим у економічній літературі розрізняють:

- експрес-діагностику (термометр) – формальну оцінку фінансового стану суб'єкта економічної діяльності на основі регулярного обчислення відповідних коефіцієнтів і даних балансу (ця методика має наступні цілі: виявити тенденції зміни стану суб'єкта економічної діяльності, провести аналіз фінансового обігу);
- фундаментальну діагностику – всебічну і глибоку оцінку поточного стану суб'єкта економічної діяльності, виявлення причин його погіршення та очікуваних тенденцій розвитку.

Успішність реалізації досліджень антикризового фінансового управління багато в чому залежить від інформаційних можливостей. Діагностика проводиться на основі використання інформації. Тому доцільно у антикризовому фінансовому управлінні розглядати підсистему інформаційного забезпечення.

Від якості використовуваної інформації при прийнятті управлінських рішень значною мірою залежать обсяг витрат фінансових ресурсів, рівень прибутку, ринкова вартість суб'єкта економічної діяльності, альтернативність вибору інвестиційних проектів і фінансових інструментів інвестування та інші показники. Характеризуючи склад основних користувачів даної інформації, слід зазначити, що коло інтересів її зовнішніх і внутрішніх споживачів суттєво відрізняється. Для зовнішніх користувачів значення має лише та частина інформації, яка характеризує результати фінансової діяльності суб'єкта економічної діяльності і його фінансовий стан.

Переважна частина цієї інформації міститься в офіційній фінансовій звітності суб'єкта економічної діяльності. Внутрішні користувачі поряд з перерахованою вище використовують значний обсяг інформації, що становить комерційну таємницю, а також значне коло фінансових показників, що формуються із зовнішніх джерел, які також входять в інформаційну систему антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності. Результативність управління суб'єктом економічної діяльності значною мірою визначається якістю інформаційного забезпечення. Збір інформації для проведення діагностики фінансово-економічного стану суб'єкта економічної діяльності здійснюється як у самому суб'єкті економічної діяльності і, так і за його межами. У зв'язку з цим таку інформацію слід поділяти на внутрішню і зовнішню.

Залежно від цілей діагностики фінансово-економічного стану суб'єкта економічної діяльності і глибини його проведення (поверхневий або глибокий), необхідне формування певного пакету інформації. Так, для експрес-діагностики необхідна інформація про внутрішній стан суб'єкта економічної діяльності. Для фундаментальної діагностики необхідна більш детальна інформація, сюди входить також інформація із зовнішніх джерел. Така інформація повинна дозволити виявити причини, обґрунтувати рішення і сформулювати рекомендації щодо виходу з кризи.

До внутрішньої належить інформація, що міститься в установчих документах, обліково-звітна інформація (яку надає служба внутрішнього контролю (внутрішній аудит)), нормативно-планова, інша інформація. До обліково-звітної інформації належать дані бухгалтерської звітності, інформація фінансового (управлінського, оперативного) обліку.

До зовнішньої інформації діагностики фінансово-економічного стану суб'єкта економічної діяльності належить інформація, що характеризує галузь, до якої належить досліджуваний суб'єкт економічної діяльності, перспективи його розвитку, рівень конкуренції та ін. При проведенні діагностики суб'єкта економічної діяльності залежно від її глибини використовуються різні методи фінансового аналізу. Класифікація фінансових методів експрес-діагностики представлена на рис. 1.12

Рисунок 1.12 – Класифікація фінансових методів експрес-діагностики (складено за матеріалами [3, с. 66])

Експрес-діагностика дає можливість виявити симптоми фінансової кризи та дає оцінку близькості суб'єкта економічної діяльності до банкрутства за регулярного обчислення відповідних коефіцієнтів. Метою експрес-діагностики є наочна і проста оцінка фінансового стійкого стану і динаміки розвитку суб'єкта економічної діяльності. Її слід виконувати у три етапи: підготовчий, попередній огляд бухгалтерської звітності, економічна інтерпретація та аналіз звітності. Сенс цього аналізу є відбір невеликої кількості найбільш істотних і порівняно нескладних в обчисленні показників і постійне відстеження їхньої динаміки.

Останніми роками експрес-діагностика набула широкої популярності під час проведення різноманітних економічних досліджень у сфері аналізу фінансового стану суб'єкта економічної діяльності України і держав СНД. Це пов'язано з тим, що її результати мають наочну економічну інтерпретацію і дають велику користь як орієнтири для оцінки фінансового стану діяльності суб'єкта економічної діяльності.

Тому експрес-діагностика повинна проводитися безперервно, а її результати мають впливати на ухвалення управлінських рішень [61]. Однак експрес-діагностика має як переваги, так і недоліки.

Переваги експрес-діагностики: простота розрахунків; оцінка фінансово-економічного стану суб'єкта економічної діяльності як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі; можливість оцінити всебічно досліджувані суб'єкти економічної діяльності й виявлення причин змін їх фінансово-економічного стану.

Водночас із зазначеними перевагами наведеної експрес-діагностики існують і певні недоліки, які створюють передумови необ'єктивності при аналізі, а також призводять до деяких проблем у використанні, а саме:

1) немає однозначних оцінок щодо величини й діапазону значень нормативних показників. Це можна пояснити різними масштабами діяльності, регіональними й галузевими особливостями та іншими причинами;

2) показники ділової активності та рентабельності суб'єкта економічної діяльності не мають нормативних значень. Для зіставлення таких показників використовують різні джерела інформації, а саме: звітність лідируючих у галузі суб'єктів економічної діяльності, підприємств-конкурентів, промислові довідники, які, на жаль, можуть бути не завжди оптимальними;

3) кожен окремий показник, що розраховується в процесі аналізу, несе певну частку суттєвої інформації, тому варто аналізувати сукупність показників, що не завжди приводить до однозначної думки щодо фінансового стану суб'єкта економічної діяльності в цілому.

Фундаментальна діагностика фінансової кризи характеризує систему оцінки параметрів кризового фінансового розвитку суб'єкта економічної діяльності, здійснюваної на основі методів факторного аналізу і прогнозування.

Основними цілями фундаментальної діагностики фінансової кризи є:

- поглиблення результатів оцінки кризових параметрів фінансового розвитку суб'єкта економічної діяльності, отриманих у процесі експрес-діагностики;
- підтвердження отриманої попередньої оцінки масштабів кризового фінансового стану суб'єкта економічної діяльності;
- прогнозування розвитку окремих факторів, що генерують загрозу фінансової кризи суб'єкта економічної діяльності, та їхніх негативних наслідків;
- оцінка і прогнозування здатності суб'єкта економічної діяльності до нейтралізації фінансової кризи за рахунок внутрішнього фінансового потенціалу.

Особливістю здійснення фундаментальної діагностики є те, що вона носить не тільки ретроспективний, але й прогнозний характер, тобто оцінює перспективний стан фінансового потенціалу суб'єкта економічної діяльності під впливом можливих змін окремих факторів і умов. Це визначає необхідність використання спеціальних методів проведення такого фундаментального аналізу, які складають основу його методичного апарату [3, с. 171].

Згідно з рис. 1.12 до інструментів антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності належать державні.

Державні інструменти – це державна підтримка, економічний зміст якої полягає у створенні та впровадженні державних програм розвитку підприємств за такими напрямками, як науково-технічний прогрес, фінансове, кадрове, ресурсне забезпечення тощо.

Перш ніж розглянути методи фінансової підтримки суб'єктів економічної діяльності, треба визначити, що фінансова підтримка надається під затверджені проекти використання коштів, бізнес-плани та проекти санації суб'єктів економічної діяльності.

Державна підтримка економічних суб'єктів може здійснюватися у формі безпосередньої фінансової підтримки, яка має дві форми прояву: прямі та непрямі методи фінансової підтримки.

Держава може надати суб'єктам економічної діяльності пільговий кредит або позику. Враховуючи той факт, що переважна більшість боржників не виконують своїх кредитних зобов'язань перед кредиторами, державні гарантії трансформуються в одну із форм бюджетних субсидій чи позик (якщо кошти все ж вдається повернути), а отже, правомірним є віднесення цієї форми підтримки

до прямого фінансування, яку можна найлегше ідентифікувати. Субсидії можуть виділятися окремим суб'єктам економічної діяльності або галузям [62, с. 204].

Субвенція – це форма грошової допомоги місцевим бюджетам або галузям господарства із державного бюджету, яка призначена для конкретно визначеної цілі або цілей в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про її надання.

Фінансова підтримка держави на незворотній основі здійснюється на основі даних експертної комісії в таких випадках: у разі, коли збитки, завдані суб'єкту економічної діяльності стихійним лихом, перевищують суми відшкодувань, визначених чинним законодавством про обов'язкове страхування; у разі фінансування втрат на відновлення платоспроможності суб'єктів економічної діяльності, діяльність яких пов'язана з особливо важливими державними (суспільними) інтересами, у разі відшкодування збитків відповідним суб'єктам економічної діяльності у випадку, коли чинним законодавством визначено умови господарювання, за яких не забезпечується покриття витрат на виробництво продукції (робіт, послуг), що може призвести до банкрутства (кризи).

Формування інституційних засад розвитку суб'єкта економічної діяльності передбачає створення ринкової інфраструктури, яка функціонує через фінансово-кредитний, організаційно-технічний, інформаційно-аналітичний механізми. Крім цього, держава має піклуватися про кадрове та науково-методичне забезпечення діяльності суб'єктів економічної діяльності через залучення до процесу реформування установ науки та освіти.

Функціональні основи державного регулювання зумовлені здійсненням матеріально-технічної, інноваційної, фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки суб'єктів економічної діяльності, які проявляються через переоснащення виробництва, поширення нових технологій, податкове регулювання та інвестиційні методи впливу на бізнес-середовище.

Державна підтримка суб'єктів економічної діяльності повинна здійснюватися за такими напрямками: удосконалення нормативно-правової бази; запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності; фінансово-кредитна підтримка; фінансова підтримка інноваційних проектів; створення бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, консультативних та інформаційних систем; удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів;

створення сприятливих умов для залучення до здійснення підприємницької діяльності.

На сьогодні в Україні державна підтримка суб'єктів економічної діяльності на етапі ринкових перетворень та антикризових заходів є одним із пріоритетних напрямків у процесі формування економічної політики.

Природно, що держава як найбільший суб'єкт відносин в економічній системі держави, повинна виконувати такі функції в плані підтримки життєдіяльності суб'єкта економічної діяльності: забезпечення ефективного розвитку конкурентних відносин, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів економічної діяльності та подальше зменшення рівня монополізації економіки; узгодження промислової зовнішньоекономічної, регуляторної політики та політики у сфері приватизації з конкурентною політикою; оптимізація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування як суб'єктів економічних відносин; удосконалення регулювання діяльності суб'єктів природних монополій; розвиток законодавства про захист економічної конкуренції.

Отже, можна констатувати, що важелі прямої державної підтримки підприємств здебільшого не спрацьовують, а це свідчить про недосконалість чинної системи надання фінансової допомоги.

Слід також розглянути спеціальні інструменти антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності.

Одним із таких інструментів є контролінг. Контролінг є ефективним інструментом антикризового фінансового управління, який здатний забезпечити логічний пошук можливих криз, своєчасно відслідковувати і реагувати на безліч «сигналів», які надходять із зовнішнього і внутрішнього середовища, а також забезпечити постійний контроль за стабільним функціонуванням і стійким розвитком суб'єкта економічної діяльності. Основною метою контролінгу в антикризовому фінансовому управлінні є орієнтація управлінського процесу на стабільне функціонування і сталий розвиток суб'єкта економічної діяльності. Контролінг має наступні функції в антикризовому фінансовому управлінні: своєчасне розпізнавання перших ознак фінансової кризи; координаційна, яка полягає в ув'язці факторів зовнішнього середовища; інформаційно-аналітична підтримка прийняття управлінських рішень; коригування та регулювання дій та заходів у разі виникнення кризи.

В системі антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності, важливу роль відіграє використання такого інструменту як реорганізація. З позиції фінансового управління, реорганізація суб'єкта економічної діяльності – це форма інтеграції або диверсифікації їх капіталу з метою більш ефективного його використання у господарському процесі.

Розглянемо особливості окремих законодавчо встановлених форм реорганізації підприємства з позиції фінансового управління, а відповідно і антикризового фінансового управління.

Першими формами ми розглянемо злиття та поглинання, які різняться між собою лише юридичним статусом у результаті реорганізації. У першому випадку підприємство отримує новий юридичний статус, а у другому зберігає юридичний статус одного з об'єднаних підприємств. Активи та власний капітал за цих двох форм реорганізації в об'єднаних підприємствах залишаються однаковими за своїми розмірами. Зазначені форми об'єднання за суттю є ідентичними, різниця міститься у організаційно-правовій основі їх застосування.

При застосуванні таких форм реорганізації, як виділення та поділ, новоотримані підприємства різняться між собою юридичним статусом, а загальний обсяг активів та власного капіталу залишається однаковим.

Остання форма реорганізації, яку слід розглянути – це перетворення. З точки зору антикризового фінансового управління, дана форма реорганізації не вносить ніяких змін у обсяг та структуру активів і власного капіталу. При даній формі об'єднання підприємство має лише потенційну можливість збільшити ефективність своєї діяльності. Враховуючи те, що дана форма реорганізації не вносить ніяких змін у фінансову структуру підприємства після її здійснення, з точки зору антикризового фінансового управління, її недоцільно розглядати як самостійну [3, с. 548].

Таким чином, з точки зору антикризового фінансового управління підприємства, реорганізацію підприємства, як форму санації, слід розглядати у двох формах, а саме: об'єднання та поділу.

На наш погляд, виходячи із ситуації, що склалася на сьогоднішній день у банківській системі, доцільно розробити систему інструментів антикризового фінансового управління. Враховуючи те, що причини виникнення криз окремих банків та в цілому банківських

систем різні, інструменти антикризового фінансового управління також доцільно розглядати окремо на мікрорівні і макрорівні.

Фінансова криза банківської установи виникає на основі зовнішніх і внутрішніх чинників. Однак основним чинником кризового стану завжди є наявність неплатоспроможності, спочатку щодо відношення до окремих контрагентів, а потім і суб'єктів фінансового ринку (рис. 1.13).

Рисунок 1.13 – Виникнення кризи і процедура банкрутства

Слід звернути увагу на те, що при формуванні концепції антикризового фінансового управління у банківській системі доцільно враховувати вплив монетарних інструментів, які відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики використовує

Національний банк України для підтримки стабільності фінансового ринку. До основних монетарних інструментів, які використовує Національний банк України, можна віднести: рівень обмінного курсу національної валюти щодо іноземних валют, рівень інфляції, темпи зростання окремих монетарних агрегатів, рефінансування, процентна політика [63, с. 86-89]. Для оздоровлення банківської системи на макроекономічному рівні доцільно використовувати фінансові, операційні та структурні інструменти.

Фінансові інструменти використовуються для вирішення першочергових проблем. В основному вони полягають у фінансовій підтримці банків.

Операційні інструменти акцентують увагу на управлінні та ефективності банків, а структурні спрямовані на вирішення проблем на рівні банківської системи на підставі впровадження принципів конкуренції та надійності. Час та заходи застосування зазначених інструментів відображені на рис. 1.14.

Використання фінансових інструментів характерне для системної кризи при виникненні проблеми з ліквідністю банківської системи. При цьому дії центрального банку спрямовані на покращення якості банківських активів, урегулювання зобов'язань, пряме покращення капіталу, зниження норм обов'язкового резервування, регулювання облікової ставки, реструктуризацію податкових зобов'язань банків, надання гарантій уряду за депозитними вкладками.

Тобто визначаються заходи щодо покращення балансу банків, відновлення його платоспроможності. З огляду на вище зазначене доцільно визначити основні індикатори монетарної політики в Україні (додаток А, таблиця А.4).

Попит на гроші для здійснення операцій зумовлений не тільки задоволенням поточних потреб споживчого характеру, а й необхідністю проведення ділових операцій, що дає змогу отримати певний дохід. Попит на гроші формується залежно від цін на акції й облігації та відповідно до їх зміни.

Пропозиція грошей контролюється державою через центральний банк з допомогою таких інструментів монетарної політики, як облікова ставка та операції на відкритому ринку. Зокрема, в періоди криз центральний банк підвищує облікову ставку, а у періоди

стабільної економічної ситуації в країні поступово знижує облікову ставку.

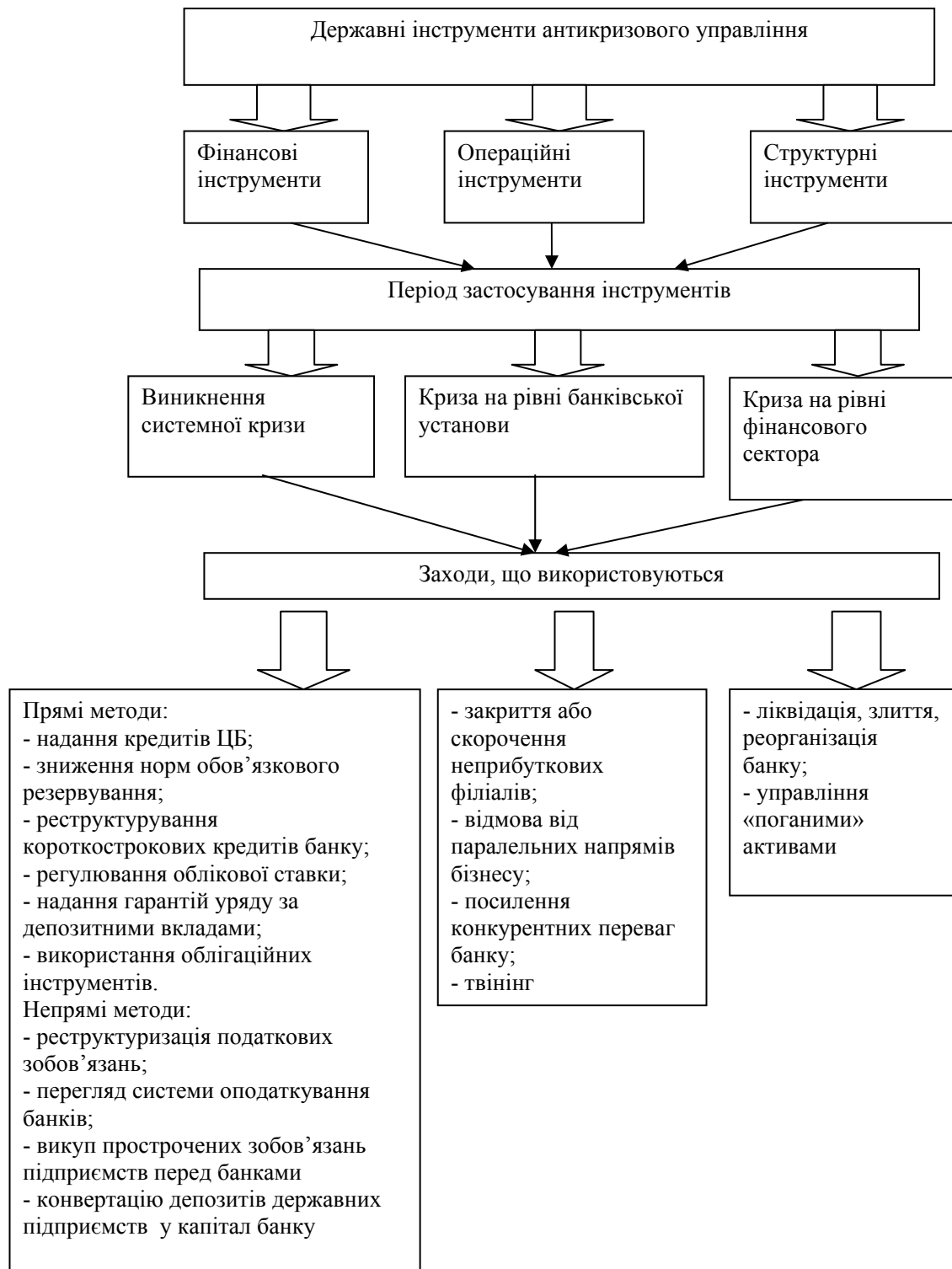

Рисунок 1.14 – Державні інструменти антикризового фінансового управління в банківській сфері

Попит та пропозиція грошей певною мірою перебувають у прямій залежності від облікової ставки центрального банку. Якщо облікова ставка зменшується, то знижується вартість рефінансування для банківських установ.

Визначення облікової ставки НБУ здійснюється на принципах забезпечення достатнього рівня її щодо рівня інфляції, встановлення у межах коридору ринкових ставок за кредитами та депозитами, наближення до рівня міжбанківських процентних ставок, відповідності поточній політиці НБУ з регулювання грошово-кредитного ринку, урахування обмінного курсу, ліквідності банківських установ, попиту на кредит тощо. За допомогою обов'язкового резервування НБУ поза емісійним шляхом збільшує або зменшує обсяг вільних коштів у банках, відповідно змінюючи їхні можливості кредитувати позичальників, купувати цінні папери, здійснювати валютні операції тощо.

Пропозиція грошей перебуває в оберненій залежності від норм обов'язкового резервування. Чим вища норма резервування депозитів, тим банки мають менше можливостей використовувати залучений капітал для кредитування економіки (додаток А, таблиця А.5).

Використання фінансових інструментів в умовах системної кризи зумовлює додаткові ризики. Досвід багатьох країн свідчить про те, що штучне продовження нестійкості банків, зумовлює складнощі при їх регулюванні, посилює потенційні проблеми та збитки в майбутньому.

При наявності системної кризи важко визначитися з неліквідними і неплатоспроможними банками. Відповідно до проведеного МВФ дослідження оптимальна політика центрального банку повинна зводитися до надання банком коштів при погіршенні макроекономічної ситуації. Допомога повинна надаватися систематично усім банківським установам без винятку. Накладання штрафів на непогашені кредити може, з одного боку, стимулювати повернення коштів, з іншого боку – змусити банк ризикувати [64].

Допомога проблемним банкам повинна надаватися і за рахунок ініціативи його власників. У банківському законодавстві може бути передбачене право центрального банку на позачергове скликання загальних зборів акціонерів чи прийняття рішення про додатковий внесок акціонерами капіталу. Наприклад, стаття 52 французького

Закону «Про банки» дозволяє центральному банку проводити вливання в капітал слабких банків за рахунок акціонерів без залучення державних коштів [65].

Недоліки управління практично завжди є однією з головних причин виникнення проблем у банківській сфері, тому заміна керівництва – це найбільш важливий захід щодо відновлення довіри. Відповідно до Положення «Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства», затвердженого постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 369, Національний банк України в ситуації виникнення кризових явищ у банківських установах може запроваджувати тимчасову адміністрацію, усувати її керівництво від прямих обов'язків [66]. Зазначені інструменти мають назву операційних. До них належать: покращення оцінки кредитів, ціноутворення на банківські послуги, управління ризиками, раціоналізація внутрішніх процедур, зокрема внутрішній контроль, реструктуризація короткострокових кредитів банків, використання облігаційних інструментів, викуп прострочених зобов'язань підприємств перед банками, конвертація депозитів державних підприємств у капіталі банків.

Операційна реструктуризація призводить до покращення відносин між керівництвом та власниками банків. Одним із центральних аспектів операційної реструктуризації є концентрація банків на основному бізнесі їх діяльності. Це може бути закриття або скорочення неприбуткових філій, розташованих у державі і за кордоном, відмова від паралельних напрямів бізнесу, інші заходи щодо посилення конкурентних переваг банків.

Твінінг – це угода з надійним іноземним банком про операційну реструктуризацію. Угода про твінінг використовується у країнах з перехідною економікою з метою подальших вкладень капіталу банком-партнером. Іншим способом залучення іноземних банків може бути пом'якшення обмежень щодо їх діяльності, включаючи ліміти на участь в капіталі місцевих банків. Кошти в іноземній валюті від материнських компаній можуть підвищити стабільність вітчизняної банківської системи. З іншого боку, іноземні банки зацікавлені співпрацювати у роботі з власними компаніями, а місцеві банки можуть бути неконкурентоспроможними у порівнянні з іноземними.

Структурні інструменти спрямовані на вирішення проблем, які пов'язані з розвитком фінансового сектора та сконцентровані на забезпеченні чесної конкуренції та надійності, а саме: закриття або скорочення неприбуткових філій, відмова від паралельних напрямів бізнесу, досягнення високого рівня конкурентоспроможності, ліквідація, злиття та реорганізація банків. Проблеми можуть бути пов'язані з жорсткою або лояльною політикою ліцензування, конкурентним дисбалансом між державними і приватними банками.

Управління «поганими» активами відіграє значну роль в реструктуризації банків. Проблеми банків, пов'язані з поганими активами, наприклад кредитами під нерухомість, можна вирішити за допомогою ізоляції цих активів. Однак у цьому випадку необхідно продовжувати управління активами для максимізації надходжень і обмеження витрат на реструктуризацію. Професійне управління активами необхідне і при ліквідації банківських установ з метою мінімізації витрат і підтримки платіжної дисципліни.

На основі аналізу діяльності урядів і центральних банків країн Європейського Союзу можна виділити деякі особливості застосування антикризових заходів, які подані у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Основні антикризові заходи урядів і центральних банків
Європейського Союзу

Країна	Антикризові заходи
Німеччина	<p>на початку 2009 року уряд Німеччини затвердив план стимулювання економіки, який склав 50 млрд євро (67 млрд доларів США). Він розрахований на два роки і доповнює попередній, який обчислюється сумою близько 12 млрд євро;</p> <p>створено спеціальний фонд для стабілізації фінансового ринку обсягом 480 млрд євро, що допомагає владі переводити фінансові інститути у державну або напівдержавну власність, з яких 400 млрд євро спрямовано на забезпечення гарантій, 80 млрд євро – на рекапіталізацію банківської системи [67];</p> <p>фінансові експерти країни розглядають питання створення «поганого банку», який повинен фінансуватися платниками податків [68]</p>

Країна	Антикризові заходи
Греція	<p>надання державних гарантій за депозитами банківської системи у розмірі 320 млрд євро [69];</p> <p>підвищення рівня ліквідності банків, збільшення гарантій за вкладками, участь держави у банківському капіталі;</p> <p>надання гарантій держави на 3-5 років усім фінансовим установам країни в розмірі до 15 млрд євро;</p> <p>надання банківським установам спеціальних державних облігацій на суму до 8 млрд євро в обмін на забезпечення ними цих цінних паперів;</p> <p>зміцнення капіталу банків на суму до 5 млрд євро в обмін на одержання державою частини привілейованих акцій</p>
Великобританія	<p>уряд Великобританії інвестував понад 50 млрд фунтів стерлінгів для викупу часток у великих банках та 200 млрд фунтів стерлінгів – на короткострокові кредити Банку Англії;</p> <p>надання гарантій міжбанківських кредитів на суму 250 млрд фунтів стерлінгів Королівському банку Шотландії, який закінчив 2008 рік зі збитком у сумі 24,1 млрд фунтів стерлінгів;</p> <p>Британська влада має намір надати гарантії за активами Королівському банку Шотландії і Банківській групі Ллойдз на суму 500 млрд фунтів стерлінгів в обмін на їх зобов'язання кредитування на 40 млрд фунтів стерлінгів [67]</p>
Ірландія	<p>Ірландія надала гарантії на суму 400 млрд євро, що вдвічі перевищує її річний обсяг виробництва;</p> <p>допомога ірландського уряду у сумі 5,5 млрд євро, що передбачає, зокрема, придбання державою до 75 % участі в капіталі Англо-Ірландського банку та вкладення 2 млрд євро у Банк Ірландії і Союз ірландських банків</p>
Ісландія	Держава придбала 75 % акцій банку Глітнір
Іспанія	Уряд Іспанії створює фонд розміром 30 млрд євро для викупу активів у проблемних банків із перспективою поступового нарощування обсягу до 50 млрд євро
Країни Бенілюксу	Уряди вклали у банк Фортів 11,2 млрд євро в обмін на акції банку
Франція	уряд Франції надав 320 млрд євро гарантій за міжбанківським кредитуванням та 40 млрд євро для рекапіталізації банків
Португалія	<p>уряд Португалії в листопаді 2008 року оголосив про націоналізацію Португальського бізнес-банку, управління ним узяв на себе державний банк Сховище загальних депозитів;</p> <p>виділення 20 млрд євро на забезпечення гарантій банкам</p>

Австрія	уряд прийняв рішення про 100-відсоткове гарантування вкладів населення [70]; здійснено націоналізацію проблемних банків, зокрема, держава купила восьмий щодо розміру активів Банк місцевих кредитів Австрії
Латвія	наприкінці лютого 2009 року євро комісія переказала Латвії перший транш кредиту в сумі 1 млрд євро; Латвії надали допомогу МВФ (1,7 млрд євро), північні країни: Швеція, Данія, Фінляндія, Естонія і Норвегія на суму 1,9 млрд євро і Світовий банк (0,4 млрд євро)

В цілому антикризові заходи у зазначених країнах можна звести до наступних: націоналізація банків (Португалія, Австрія, Ісландія); рекапіталізація банків (Німеччина, Франція, Австрія, Країни Бенілюксу, Ірландія, Великобританія); надання державних гарантій за депозитами (Німеччина, Греція, Австрія, Ірландія, Великобританія); 100-відсоткове гарантування вкладів населення (Австрія); підвищення фінансової дисципліни (країни Балтії); зниження облікової ставки (використовує більшість країн Європейського Союзу).

Якщо проаналізувати антикризові заходи регулювання банківської системи України, які були проведені з початку глобальної фінансової кризи, то слід виділити наступні:

- перегляд банківськими установами методик оцінки кредитоспроможності позичальників та умов надання кредитів;
- підвищення ролі служби безпеки банків щодо повернення прострочених кредитів та безнадійних;
- Національний банк України впродовж 2009 року двічі зменшував облікову ставку (з 15.06.2009 до 11 % згідно з Постановою Правління НБУ «Про регулювання грошово-кредитного ринку» від 12.06.2009 № 343, та з 12.08.2009 до 10,25 % згідно з Постановою Правління НБУ «Про зміну облікової ставки від 10.08.2009 № 468). Відповідно до постанови Національного банку України від 09.08.2010 № 377 «Про регулювання грошово-кредитного ринку» з 10 серпня 2010 року розмір облікової ставки знижено до 7,75 % річних [72], збільшено ставки обов'язкового резервування за

короткостроковими ресурсами іноземного походження (з 4 % до 20 %). Ці заходи досить швидко призвели до подорожчання грошей на ринку, а підвищення ставки резервування обмежило обсяги залучення валюти з-за кордону;

- для стабілізації ринку депозитів та підтримання ліквідності банківської системи Національний банк України запровадив мораторій на довгострокове вилучення депозитів;
- Національний банк України прийняв постанови «Про додаткові заходи щодо діяльності банків» від 11.10.2008 № 319 та «Про внесення змін до постанови правління Національного банку України» від 16.10.2008 № 328, які обмежують обсяги надання кредитів юридичним і фізичним особам в іноземних валютах, забороняють рефінансування простроченої заборгованості шляхом видачі нових кредитів, а також необґрунтовану пролонгацію кредитів та внесення до кредитного договору змін щодо власності кредиту, які не відповідають змінам облікової ставки Національного банку України [71];
- знижено до 0 % норми резервування на кошти, що залучаються на короткостроковій основі з іноземних джерел; дозволено враховувати в обов'язкових резервах касові залишки та державні облігації;
- активізовано заходи щодо рефінансування банків шляхом надання кредитів Національного банку України;
- з метою стабілізації валютного ринку та курсу гривні із середини жовтня 2008 року Національним банком України було вжито наступні заходи: проведення регулярних валютних інтервенцій Національного банку України; заборона на проведення банками спекулятивних операцій; курс продажу валют на готівковому ринку обмежувався офіційним курсом, а маржа банків від торгівлі валютами не повинна перевищувати 1,5 %;
- Національний банк України збільшив вартість власних кредитів, тобто вартість рефінансування на 0,5-1 %; для розширення переліку банків, які можуть отримати кредити від Національного банку України, запропоновано рефінансування

під заставу акцій банків. Зазначені кредити зможуть отримувати лише ті банки, які дотримуються резервних вимог [73];

- згідно з постановою Національного банку України «Про внесення змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 17 грудня 2007 року № 458 запроваджено нову методику розрахунку адекватності банківського капіталу. Її мета – обмежити ризик розриву ліквідності, щоб уникнути наслідків ситуації, яка склалася на фінансовому ринку США.

За даними рейтингового агентства Fitch Ratings [74], запровадження нових регуляторних вимог щодо капіталу українських банків повинні були поліпшити їх кредитоспроможність. Зазначені заходи також повинні сприяти зменшенню доларизації економіки України та зростанню обсягів кредитування в національній валюті. При цьому рейтингове агентство Standart&Poor's Ratings Services [75] знизило довгостроковий суверенний кредитний рейтинг України з «ВВ-» до «В+» з огляду на підвищення інфляційних очікувань, велику зовнішню заборгованість банківських установ, дефіциту поточного рахунку платіжного балансу. Але попри зниження рейтингу зазначених агентств слід зазначити, що починаючи з лютого 2010 року, триває тенденція до зменшення інфляційного тиску, яка проявляється в постійному зменшенні індексу споживчих цін у річному обчисленні. У липні була зафіксована дефляція споживчих цін. У розрахунку до відповідного місяця попереднього року індекс споживчих цін у липні 2010 р. становив 106,8 % порівняно із 115,5 % у липні та 112,3 % у грудні 2009 року.

Покращення макроекономічної ситуації та заходи, які були вжиті Національним банком України для стабілізації грошової одиниці, мали позитивний вплив на стан грошово-кредитної сфери. Зокрема, починаючи з другої половини лютого 2010 року, на міжбанківському ринку спостерігається збільшення пропозиції іноземної валюти, що сприяло зміцненню гривні і дало змогу Національному банку України відновити операції з купівлі іноземної валюти. Також стійкою є тенденція до відновлення ресурсної бази банків. Так, у січні-липні 2010 року обсяг коштів населення в банківській системі збільшився на 17,7 %, а коштів юридичних осіб – на 9,1 %. Найбільша питома вага приросту коштів населення та весь

обсяг приросту коштів юридичних осіб припадають на депозити в національній валюті, що свідчить про підвищення довіри до гривні, а також про зменшення інфляційних і девальваційних очікувань.

Стабільне відновлення ресурсної бази банків та достатній рівень ліквідності у порівнянні зі зменшенням інфляційного тиску сприяли зниженню вартості коштів у національній валюті. Результатом зазначеного процесу є зменшення середньозваженої вартості коштів у національній валюті з 19,6 % у грудні 2009 року до 13,5 % у липні 2010 року.

В цілому слід зазначити, що виявлені тенденції не активізували процеси кредитування, оскільки фінансовий стан значної кількості підприємств – потенційних позичальників – після кризи залишається нестабільним, а вартість кредитних ресурсів – дуже високою.

Національний банк України при підготовці інструментарію роботи з проблемними банками відмовиться від створення санаційного банку на користь реалізації концепції бридж-банку (перехідного банку). Концепція бридж-банку припускає передачу здорових активів і дієздатних пасивів в новий банк, тоді як у старому банку залишаються проблемні борги та кредитори. Про це ідеться в меморандумі української влади і Міжнародного валютного фонду [76]. Згідно із зазначеним документом спільно з Міжнародним валютним фондом і Європейським Союзом планується внести поправки до законодавства, спрямовані на підвищення розкриття інформації про кінцевих власників банків, підсилення правил за класифікацією кредитів та резервів для боротьби з кредитними втратами, підписання меморандуму про взаєморозуміння з органами нагляду за банками тих країн, чиї банки активно представлені в Україні.

Інструменти антикризового управління на мікрорівні можна вважати спеціальними. Вони застосовуються окремими банками відповідно до ситуації, що складається на певний період часу і покликані забезпечувати піднесення антикризової роботи у банку на якісно новий рівень. Зазначені заходи необхідні у діяльності вітчизняних банків на даному етапі їх розвитку (рис.1.15).

Рисунок 1.15 – Інструменти антикризового управління мікроекономічного спрямування

Нагальною потребою сьогодення визнається наявність у банків реального плану дій на випадок нестандартних кризових ситуацій, який базується на результатах стрес-тестування; використання внутрішніх нормативів, процедури реорганізації за власною ініціативою та спеціальні заходи. Зазначений план повинен передбачати заходи на випадок криз, які можуть відбуватися.

При цьому велика увага повинна приділятися підвищенню якісного рівня управління банками в цілому та управління реальними ризиками зокрема.

Підсумовуючи усе вище викладене, слід зазначити, що створення системи антикризового управління банківської системи є важливим стратегічним завданням і в першу чергу це стосується центрального банку.

Таким чином, можна стверджувати, що система антикризового управління має властивості, які забезпечують особливий механізм управління: гнучкість і адаптивність; здатність до диверсифікації та своєчасного ситуаційного реагування; можливість ефективно використовувати потенціал банківської системи та неформальні методи управління.

Сукупність інструментів антикризового управління повинна бути направлена на реалізацію як регулюючих і контролюючих заходів, так і превентивних з боку центрального банку і кожної окремої банківської установи.

Сьогодні суб'єкти економічної діяльності та система державного управління знаходиться у стані безперервного функціонування та розвитку, які тісно пов'язані між собою. Від взаємодії та якості зв'язку окремих ланок державного фінансового механізму залежать результати антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності України.

Вибір інструментів антикризового фінансового управління залежить від поставленої мети та фінансового стану досліджуваного об'єкта.

Таким чином, нами розглянуто систему інструментів антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності, використання яких дозволяє мінімізувати дію кризових ситуацій на фінансову стійкість і стабільність підприємств.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ (НА ПРИКЛАДІ ВИНОРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ)

2.1. Управління фінансовим циклом підприємства у системі антикризового фінансового управління

Виноробна промисловість – це складова економіки України, яка має важливе народногосподарське значення. На сьогодні важливою є необхідність стабілізації та формування стійкого розвитку виноробних підприємств, виведення галузі на міжнародний рівень.

Слід зазначити, що за останні роки виноробна промисловість не лише втратила позиції світового лідера, а й опинилася в глибокій кризі, що супроводжувалося руйнуванням матеріально-ресурсного потенціалу виноробної промисловості та витісненням вітчизняних товаровиробників із зовнішнього ринку продовольства. Виноробні заводи були вимушені функціонувати в умовах надмірного ввезення в Україну винних порошоків.

Територія України характеризується значною різноманітністю природних і ґрунтово-кліматичних зон. З урахуванням цих особливостей в Україні виділено регіони, макрозони й мікрозони вирощування винограду, визначено їхню спеціалізацію по виноградарству й виноробству та асортимент винограду, що її забезпечує.

На цей час встановлені зони промислового виноградарства в Україні, що охоплюють південні регіони, зокрема, АР Крим, Одеську, Миколаївську, Херсонську, Запорізьку області та Закарпаття.

Розширенню ринку та темпам росту виноробної промисловості сприяє виробництво виноградних та шампанських вин. На рис. 2.1 [78, с. 70] зображена динаміка виробництва виноградних та шампанських вин в цілому по Україні за останні 9 років, яка характеризується поступовим зростанням з 2000 року до 2010 року, а у 2011 році спостерігається спад виробництва.

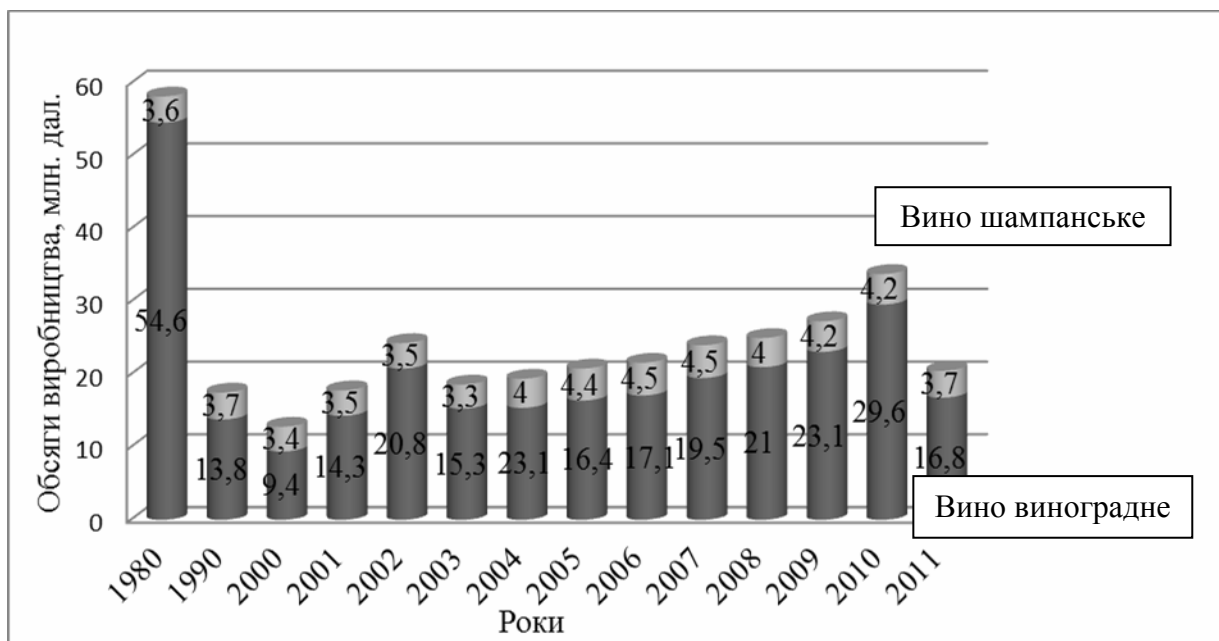

Рисунок 2.1 – Динаміка виробництва виноградних та шампанських вин в цілому по Україні, млн дал. (складено за матеріалами [78, с. 70])

У порівнянні з 1980 роком виробництво виноградного вина зменшилось у 3 рази. Таке різке падіння пов'язане з проведенням антиалкогольної компанії у період з 1985 по 1988 роки. Така політика призвела до знищення багатьох виноградних насаджень та закриття деяких виноробних підприємств. Антиалкогольна політика негативно вплинула на подальший розвиток виноробної промисловості. З 2003 року встановилась стабільна тенденція поступового підвищення виробництва виноградних та шампанських вин.

За період 2003–2011 роки зростання виноградного вина склало 93 %, а шампанського вина – 27,3 %. Обсяги виробництва виноградного вина збільшились майже у 2 рази.

Виробництво вина неможливе без переробки винограду на виноматеріали, тому слід розглянути динаміку їх обсягу (рис. 2.2 [78]).

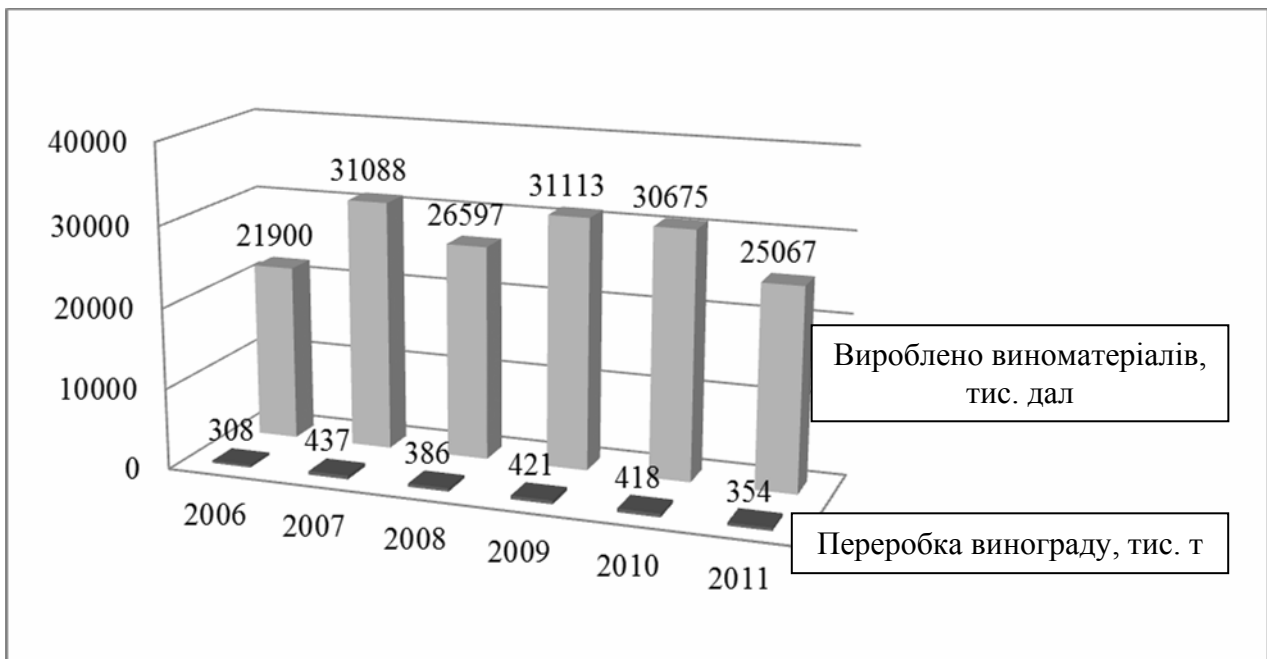

Рисунок 2.2 – Динаміка переробки винограду та виробництва виноматеріалів в цілому по Україні (складено за матеріалами [78])

Аналізуючи дані рис. 2.2, можна сказати, що динаміка переробки винограду на виноматеріали характеризується нестабільністю, хоча з 2007 по 2011 роки показники переробки винограду та вироблення виноматеріалів зросли відповідно на 14 % та 35,7 %. За останній рік спостерігається тенденція до зниження. Якщо і в подальшому буде зберігатися тенденція падіння переробки винограду на виноматеріали, то це може призвести до виникнення ризику незавантаженості обладнання переробних заводів виноробної промисловості, а також негативно вплине на обсяги виробництва продукції, розширення асортименту готової продукції і т. ін.

На нашу думку, можна виділити фактори, які негативно впливають на рівень фінансової стабільності підприємств виноробної промисловості:

- 1) низька купівельна спроможність населення;
- 2) скорочення державної підтримки розвитку виноробної промисловості;
- 3) наявність на ринку дешевого алкоголю та великої кількості фальсифікату;
- 4) невідповідність сучасним вимогам оснащення технологічного устаткування вітчизняних виноробних підприємств;

5) висока процента ставка за кредитами на українському ринку за необхідності значного оновлення матеріально-технічної бази і впровадження сучасних технологій виробництва;

6) розбалансованість ринку збуту виноробної продукції. За останні роки Україна з експортера перетворилась на імпортера цієї продукції. Україна експортує лише 4 % виробленої продукції. Основною причиною відсутності великого експорту є значне зниження виробництва, що відбулося за останні роки, відсутність значних партій товару високої якості, невідповідність вживаних внутрішніх стандартів світовим;

7) відсутність зацікавленості у вітчизняних та зарубіжних інвесторів вкладати кошти у виробництво через тривалу окупність, не раніше, ніж через 5–6 років.

Через відсутність коштів у виноробних підприємств вони перепрофільовують своє виробництво на випуск іншої продукції, або згортають його взагалі.

Крім того, після вступу до СОТ виноробні підприємства стали вразливими і потерпають найбільше, оскільки тепер їм нав'язують такі умови, за яких без державної підтримки національне виноробство зникне.

Проти вітчизняної виноробної промисловості виробники горілки спільно з міжнародними алкогольними корпораціями ведуть не один рік справжню інформаційну війну. Голова асоціації «Виноградарі і винарі України» зазначає, що ринок міцних алкогольних напоїв є ринком надприбуткової продукції, а міцні вина є основним заміником споживання лікero-горілчаних виробів, тому що мають конкурентну перевагу – ціну [77]. Тому, за його словами, провідні виробники лікero-горілчаних виробів і коньячної галузі почали «програму дискредитації» українських вин. Міжнародні алкогольні компанії і горілчані холдинги прагнуть звільнити місце на українському ринку для імпортних вин, які не можуть бути реалізовані на світових ринках, а в цьому їм активно допомагають вітчизняні виробники алкоголю. Набагато простіше завозити в Україну все з-за кордону, поступово звільняючи місце від української продукції. Останніми роками посилилася конкуренція з боку Австралії, Чилі і США – продукція з цих країн дешевша.

На занепад підприємств виноробної промисловості вплинули також цілий ряд суттєвих помилок з боку держави, які полягають у непередуманій ціновій та податковій політиці, розбалансованості

фінансово-кредитної системи, ввезенні неякісної, але дешевої продукції з-за кордону та інше. Все це в поєднанні з природними катаклізмами останніх років призвело до кризових явищ, знизило конкурентоспроможність, суттєво погіршило економічну ефективність підприємств виноробної промисловості, але, маємо надію, що за умов певного реформування механізму надання державної підтримки Україна матиме достатні можливості для захисту вітчизняних підприємств виноробної промисловості в умовах членства у СОТ.

Сьогоднішні ринкові умови господарювання визначають необхідність забезпечувати ефективне функціонування виноробних підприємств. Для досягнення високих результатів діяльність підприємства повинна базуватися на впровадженні ефективного управління оборотними активами та їх фінансуванню.

Управління оборотними активами пов'язане з особливостями формування його операційного циклу, що являє собою період повного обороту всієї суми оборотних активів, в процесі якого відбувається зміна окремих їх видів. Він характеризує проміжок часу між придбанням виробничих запасів і отриманням грошових коштів від реалізації виробленої з них продукції.

Основними завданнями управління оборотними активами є: забезпечення безперервності процесу виробництва, прискорення оборотності оборотних активів, підвищення рентабельності оборотних активів, мінімізація ризиків і витрат, пов'язаних із формуванням і використанням оборотних активів [79].

Для того, щоб забезпечити безперервний процес виробництва, необхідно сформулювати окремі види активів – грошові потоки у відповідності з обсягами господарської діяльності підприємства і тривалістю його операційного циклу. Підприємство постійно перетворює готову продукцію в грошові кошти через реалізацію продукції.

Досліджували управління фінансовим циклом підприємства у своїх роботах такі вчені, як І. О. Бланк [80], В. В. Бочаров [52], Джеймс К. Ван Хорн [81], В. В. Ковальов [82], В. М. Павлова [83], А. М. Поддєрьогін [79], Р. А. Слав'юк [84], В. М. Шелудько [85] та ін.

Провівши аналіз наукових робіт та публікацій з даної тематики, визначено, що в сучасній економічній літературі існує декілька підходів до визначення економічної сутності фінансового циклу підприємства.

У таблиці Б.1 додатка Б наведені визначення фінансового циклу. На основі узагальнення наведених визначень, на наш погляд, доцільно виділити два підходи до визначення сутності фінансового циклу. Такі вчені, як Ван Хорн Джеймс та Р. А. Слав'юк розглядають фінансовий цикл як період обороту коштів, що дорівнює інтервалу, протягом якого оборотний капітал вилучений з обороту.

Друга група вчених-економістів, серед яких І. О. Бланк, В. В. Ковальов, А. М. Поддєрьогін, В. М. Шелудько, розглядають фінансовий цикл як проміжок часу між оплатою кредиторської заборгованості за сировину і матеріали та погашенням дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію і товари.

Отже, вищенаведені визначення зводяться до того, що фінансовий цикл – це проміжок часу між оплатою кредиторської заборгованості за сировину і матеріали та погашенням дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію і товари.

Відповідно, довжина фінансового циклу є важливим фактором, що впливає на потребу підприємства в поточних активах. Тривалість фінансового циклу є важливим показником ділової активності та ефективності управління оборотними активами підприємства і залежить від оборотності запасів, коштів у розрахунках із покупцями та постачальниками і впливає на параметри оптимізації грошових надходжень.

Довжину фінансового циклу можна розрахувати за наступною формулою:

$$\Phi Ц = ЧОЗЗ + ЧОД - ЧОК \quad (2.1)$$

де ЧОЗЗ – тривалість обороту запасів і затрат, днів;

ЧОД – тривалість обороту дебіторської заборгованості, днів;

ЧОК – тривалість обороту кредиторської заборгованості, днів.

Автори погоджуються з В. В. Ковальовим, який у праці [82, с. 474] показує, що тривалість обороту запасів і затрат та тривалість дебіторської заборгованості інерційні за своєю природою, а рішення щодо того, платити чи не платити, приймає топ-менеджер підприємства.

Тому, якщо розташувати ці фактори за рівнем керованості, то на першому місці буде кредиторська заборгованість, на другому – дебіторська, і на третьому – запаси різноманітних матеріалів. Чим триваліший фінансовий цикл, тим більше підприємство відчуває потребу в коштах для здійснення діяльності з виробництва і реалізації

продукції [86]. Таким чином, як критерій управління тривалість фінансового циклу повинен прагнути до мінімальної величини. В ідеалі вона дорівнює нулю, а негативне значення показує, що підприємство ризикує, фінансуючи свою поточну діяльність, утворенням кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги. Не можна забувати про те, що велика сума заборгованості є ризиковою для підприємства-боржника. Воно може бути поглинуте кредиторами.

У таблиці 2.1 наведені показники тривалості фінансового циклу підприємств виноробної промисловості України.

Таблиця 2.1 – Довжина фінансового циклу підприємств виноробної промисловості України, днів*

Назва підприємства	Роки						Збільшення (+) / Зменшення(-)
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
ПрАТ «Одесавинпром»	233,8	163,9	134,5	63,9	92,8	208,4	-
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин	243,3	180,2	170,0	226,0	243,8	271,8	+
ПрАТ «Харчовик»	270,2	34,0	20,6	202,1	131,6	125,8	-
ПрАТ «Болградський виноробний завод»	850,0	988,0	352,0	796,0	117,0	366,0	-
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	-211,0	-522,7	-80,4	928,0	45,0	21,0	-
ПрАТ «Вікторія»	14,0	3,7	-3,6	92,0	-26,9	-19,0	+
ПАТ «Коблево»	100,6	-27,0	-64,1	-23,7	29,9	-80,7	+
ПАТ «Золоте поле»	0	-1434,0	-602,0	-1015,5	-1323,4	-3342,6	+
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	-441,9	-119,2	-185,0	-237,1	-120,0	-324,0	-

* Розраховано авторами на основі фінансової звітності підприємств

Виходячи з даних, наведених у таблиці 2.1, ми можемо зробити висновок, що на таких підприємствах, як ПрАТ «Одесавинпром», ПрАТ «Харчовик», ПрАТ «Болградський виноробний завод» та ПрАТ «Ізмаїльський винзавод» у порівнянні 2012 року з 2007 роком спостерігається скорочення тривалості фінансового циклу із зростанням періоду оборотності кредиторської заборгованості. На

ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» спостерігається збільшення довжини фінансового циклу, на що вплинуло зростання оборотності запасів і дебіторської заборгованості.

Протягом 2011 р. та 2012 р. такі підприємства, як ПрАТ «Вікторія», ПАТ «Коблево», ПАТ «Золоте поле», ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод», мали негативну тривалість фінансового циклу. Від'ємне значення фінансового циклу свідчить про те, що підприємство збільшує використання в обороті залучених коштів, а також існує гостра нестача грошових коштів, яка пов'язана з низькою оборотністю дебіторської заборгованості. На перший погляд, ця ситуація здається привабливою, тому що підприємство фінансує увесь свій оборотний капітал за рахунок своїх кредиторів, тобто безкоштовно. Але з іншого боку, ця ситуація характеризується високим фінансовим ризиком та свідчить про передбанкрутний стан підприємства.

Аналізуючи фінансовий цикл, слід також виділити та дослідити його складові, що впливають на довжину фінансового циклу. У таблиці Б.2 додатка Б представлена структура фінансового циклу підприємств виноробної промисловості.

Аналіз структури фінансового циклу (див. табл. Б.2 додатка Б) показує, що характерним для всіх підприємств є незначне зниження протягом досліджуваного періоду середнього часу погашення дебіторської заборгованості, окрім таких підприємств, як ПрАТ «Одесавинпром», ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» та ПрАТ «Болградський виноробний завод», де спостерігається підвищення. Тривалість обороту в запасах у порівнянні 2007 року з 2012 роком підвищилась на таких виноробних підприємствах: ПрАТ «Одесавинпром», ПрАТ «Харчовик», ПАТ «Коблево» та ПАТ «Золоте поле», а на усіх інших досліджуваних підприємствах спостерігається прискорення обороту в запасах, що позитивно впливає на тривалість фінансового циклу. Що ж стосується подовження терміну оплати постачальникам, слід відмітити, що у порівнянні 2007 року з 2012 роком на 6 підприємствах він збільшився, а на ПрАТ «Болградський виноробний завод», ПрАТ

«Ізмаїльський винзавод» та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» зменшився.

Таким чином, позитивне або негативне значення тривалості фінансового циклу визначається насамперед політикою ставлення підприємства до поточної заборгованості. З усіх підприємств тільки ПАТ «Коблево», ПАТ «Золоте поле» та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» проводять агресивну боргову політику, в яких за аналізований період негативне значення тривалості фінансового циклу збільшилося. У цих підприємств явно недостатньо коштів, які формуються за рахунок виторгу від реалізації продукції.

Для того, щоб організувати механізм управління фінансовим циклом, необхідно розглянути обіг грошових коштів на кожній стадії фінансового циклу підприємства, відокремити фактори, що впливають на його величину. На рис. 2.3 представлено фінансовий цикл підприємства.

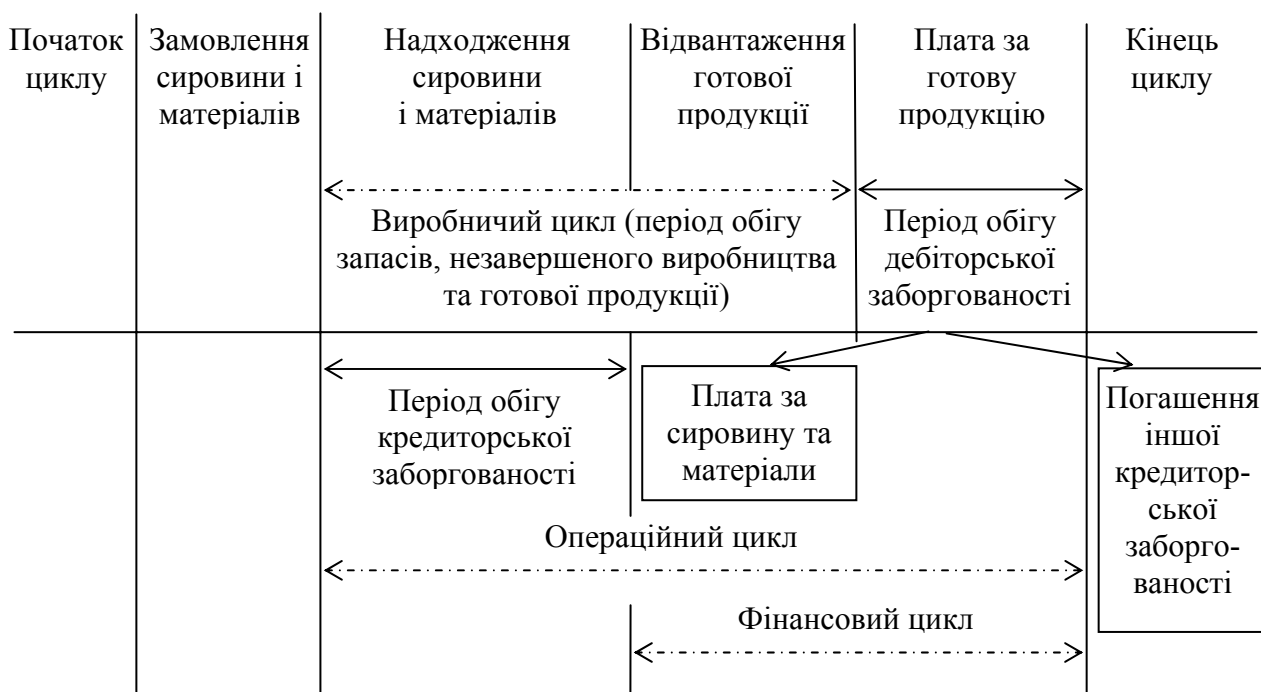

Рисунок 2.3 – Фінансовий цикл підприємства

Фінансовий цикл підприємства являє собою час, протягом якого грошові кошти вилучаються з обігу. Отже, для того, щоб побачити як трансформуються грошові кошти на кожній стадії фінансового циклу,

автором виділені форми грошових коштів на різних стадіях фінансового циклу підприємства (таблиця 2.2).

Можна зробити висновок, що фінансовий цикл включає в себе: інвестування грошових коштів у сировину і матеріали для виробництва продукції, виробничий процес, реалізацію продукції (товарів, робіт, послуг), отримання доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Таким чином, аналіз структури фінансового циклу дев'яти підприємств виноробної промисловості показує, що характерним для всіх підприємств є незначний середній час погашення дебіторської заборгованості, але висока питома вага часу погашення кредиторської заборгованості.

Таблиця 2.2 – Трансформація грошових коштів на різних стадіях фінансового циклу

Стадії фінансового циклу	Форми грошових коштів	Обіг грошових коштів			
Замовлення сировини і матеріалів	Вільні грошові кошти, які призначені для сплати сировини і матеріалів				
Надходження сировини і матеріалів	Грошові кошти знаходяться у формі запасів незавершеного виробництва	Виробничий цикл	Період обігу кредиторської заборгованості	Операційний цикл	
Сплата сировини та матеріалів	Відтік грошових коштів		Фінансовий цикл		
Відвантаження готової продукції	Грошові кошти у формі готової продукції	Період обігу дебіторської заборгова-ності			
Сплата готової продукції	Надходження грошових коштів у вигляді грошових потоків				

Це обумовлює негативне значення тривалості фінансового циклу, посилення фінансової залежності підприємств, тому що темпи зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги у більшості підприємств випереджають темпи зростання виторгу від реалізації продукції.

У зв'язку з тим, що не одна стадія фінансового циклу підприємства не проходить без грошових потоків, то доцільно

розглянути їх. Грошові потоки, як об'єкт управління, мають специфічні особливості, що полягають в їхній обмеженості, непередбачуваності і мінливості в часі [87].

На формування грошових потоків підприємств виноробної промисловості впливають зовнішні та внутрішні фактори, які представлені на рис. 2.4.

До внутрішніх факторів відносять:

1. Життєвий цикл підприємства. На кожній стадії життєвого циклу підприємства формуються різні обсяги грошових потоків, які різні за структурою джерела формування. Характер надходження грошових коштів на кожній стадії життєвого циклу підприємства відіграє важливу роль при прогнозуванні обсягів та видів грошових потоків.

Рисунок 2.4 – Фактори, що впливають на формування грошових потоків виноробних підприємств

2. Тривалість операційного циклу. Чим коротше тривалість операційного циклу, тим більше оборотів здійснюють грошові кошти, які знаходяться в обігових коштах і, як наслідок, збільшуються обсяги грошового потоку. Зростання обсягів грошового потоку

завдяки прискоренню операційного циклу призводить до того, що підприємство не відчуває браку грошових коштів та не призводить до зростання потреби грошових коштів, які інвестовані у формі обігових коштів.

3. Сезонний характер виробництва та реалізації продукції виноробних підприємств впливає на інтенсивність надходження грошових коштів.

4. Фінансовий менталітет керівництва та менеджерів впливає на вибір фінансування активів та здійснення фінансових операції, за рахунок чого можна визначити структуру за видами грошових потоків виноробних підприємств, рівень прибутковості фінансових інвестицій.

До зовнішніх факторів слід віднести такі:

1. Кон'юнктура ринку реалізації виноробної продукції, зміни якої впливають позитивно на обсяги формування грошових потоків, а саме на обсяги грошових коштів, які надходять від реалізації продукції. Підвищення кон'юнктури ринку виноробної продукції, де підприємство здійснює свою операційну діяльність, призводить до збільшення обсягів грошового потоку від операційної діяльності та, навпаки, спад кон'юнктури ринку призведе до зниження грошового потоку від операційної діяльності, а наслідком є брак грошових коштів у зв'язку з тим, що вироблена продукція не буде реалізована, а призведе до накопичення запасів на складі.

2. Кон'юнктура фінансового ринку. Доступність фінансового кредиту залежить від кон'юнктури кредитного ринку. Залежно від цього ринку зростають чи знижуються обсяги пропозиції короткострокових або довгострокових кредитів, а відповідно і можливість формування грошових потоків за рахунок цього джерела.

3. Можливість залучення коштів безоплатного цільового фінансування. Формування грошового потоку здійснюється за рахунок державної підтримки, яка може бути у вигляді дотації, субвенції або субсидії.

4. Система оподаткування виноробних підприємств основана на платежах, які складають більшу частину від'ємного грошового потоку виноробних підприємств, а встановлений графік їх здійснення визначає характер цього потоку у часі. Тому будь-які зміни у податковій системі, а саме поява нових видів податків, зміна ставок

оподаткування негавтино впливатимуть на формування грошових потоків виноробних підприємств.

Розглянувши фактори, які впливають на формування грошових потоків підприємств виноробної промисловості, необхідно відмітити, що одним із основних факторів виступає сезонний характер діяльності виноробних підприємств. Під його впливом виникають сезонні коливання грошових потоків. Також серед виділених нами факторів формування грошових потоків найважливіше значення має специфіка галузі та вид діяльності підприємств.

Однією з особливостей досліджуваних підприємств виноробної промисловості є присутність в їх структурі сільськогосподарських та промислових підприємств: первинне виноробство представлене радгоспами та радгосп-заводами, вторинне – промисловими підприємствами – переробниками. Крім того, слід виділити, що досліджувані підприємства є продавцями виноробної продукції. У зв'язку з цим можна провести розмежування підприємств за типом формування грошових потоків та виробничо-фінансового циклу на такі групи: виробники, переробники і продавці. Але особливістю досліджуваних виноробних підприємств є те, що вони поєднують в собі три групи. Отже, як для виробника, характерні низька ділова активність та низький рівень грошових коштів на початку року, недостатність грошових коштів у період закупівлі предметів праці та пік грошового припливу у вересні-листопаді в результаті реалізації виробленої виноробної сировини. А для переробника характерні пік притоку грошових коштів у грудні-січні та дефіцит у вересні – листопаді. А як для продавця притаманний більш високий рівень забезпеченості грошовими коштами у період зимових свят (грудень-січень) [88, с. 11].

У таблиці Б.3 додатка Б представлено обсяги переробки винограду на виноматеріали за регіонами, а також вказана частка власно вирощеного та закупленого винограду. Необхідно відмітити, що в Одеській та Миколаївській областях для переробки на виноматеріали більшу частину винограду закупають, а для АР Криму характерним є власно вирощений виноград, що є позитивним для підприємств.

Взаємодію та взаємне формування грошових потоків на підприємствах виноробної промисловості можна представити у вигляді моделі кругообігу грошових потоків (рис. 2.5).

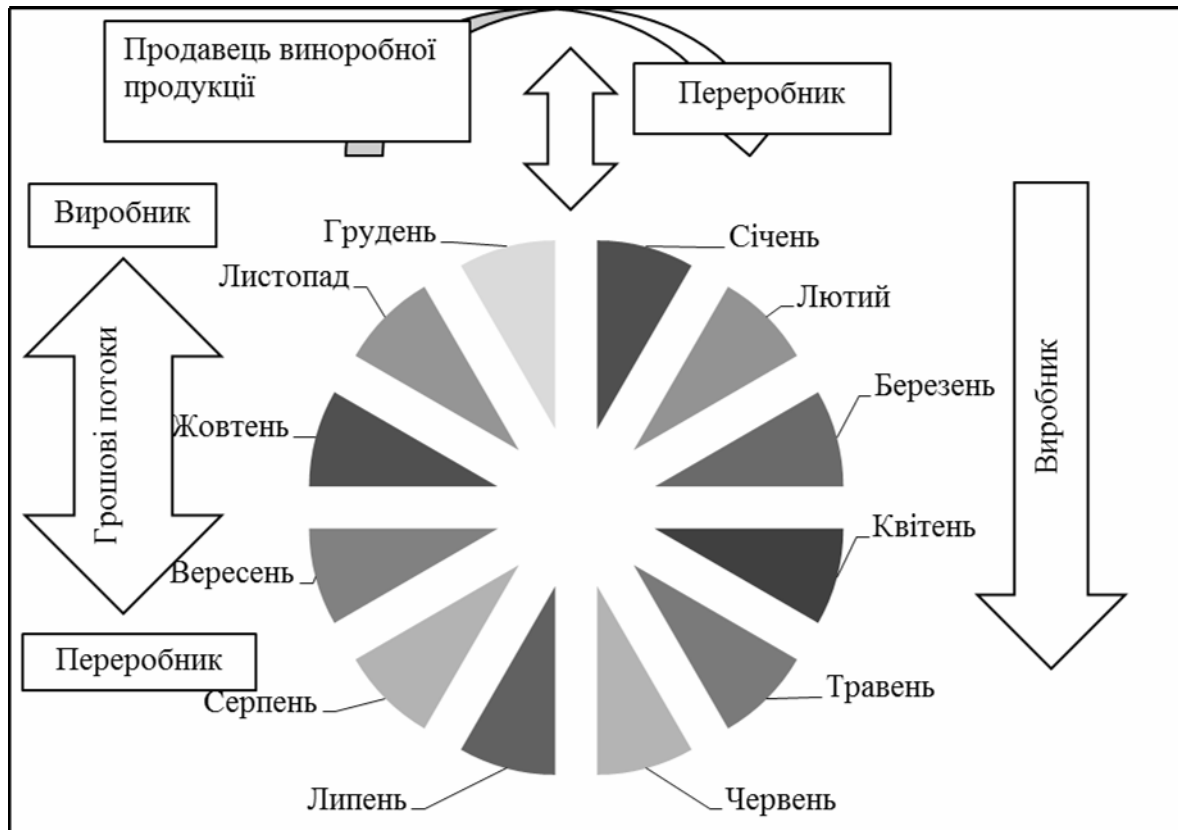

Рисунок 2.5 – Кругообіг грошових потоків виноробних підприємств

В процесі дослідження встановлено, що вихідні грошові потоки однієї групи виноробних підприємств є входними для іншої, що наочно відображено в моделі кругообігу грошових потоків. З цього приводу доцільно виділити фактори формування грошових потоків виноробних підприємств: сезонність, залежність від стадії операційного циклу, взаємозалежність та взаємоформування. Врахування специфіки взаємного формування та взаємного впливу грошових потоків дозволить проводити аналіз на якісно новому рівні та розробити управлінські рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності підприємств.

Для оцінки грошових потоків підприємства пропонується виокремити їх основні структурні компоненти у складі припливу та відтоку грошових коштів.

У таблиці 2.3 наведено чистий грошовий потік досліджуваних виноробних підприємств.

Таблиця 2.3 – Динаміка чистого грошового потоку виноробних підприємств, тис. грн.*

Назва підприємства	Роки						Зміни (+,-)		
	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р./ 2009 р.	2011 р./ 2010 р.	2012 р./ 2011 р.
ПрАТ «Одесавинпром»	26,6	23,7	91,8	87,2	75,0	-68,7	-4,6	-12,2	-143,7
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	-48,8	-12,8	69,8	33,1	-22,9	36,6	-36,7	-56	-59,5
ПрАТ «Харчовик»	-15,1	-185,0	34,1	29,8	64,5	66,6	-4,3	+34,7	+2,1
ПрАТ «Болградський виноробний завод»	-26,0	22,4	12,2	-32,6	-94,2	10,0	-44,8	-126,8	-104,2
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	-19,8	-35,9	4,0	11,6	-12,3	-13,1	+7,6	-23,9	-0,8
ПрАТ «Вікторія»	-432,9	-252,3	222,2	136,2	93,7	-11,1	-86	-42,5	-104,8
ПАТ «Коблево»	978,0	-97,0	22,0	18,0	14,6	23,5	-4	-3,4	+8,9
ПАТ «Золоте поле»	193,9	71,0	62	99,8	-40,0	11,0	+37,8	-139,8	+51
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	1200	36,0	101,0	33,0	39,9	-19,4	-68	+6,9	-59,3

* Розраховано авторами на основі фінансової звітності підприємств

Так, на ПрАТ «Одесавинпром» та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» переважають за останні п'ять років надходження грошових коштів за рахунок амортизації необоротних активів та збільшення поточних зобов'язань, а у 2012 році видаток грошових коштів переважає над надходженнями, це сталося у зв'язку з виплатами на оплату праці та погашенням позик.

На таких заводах, як ПАТ «Коблево» та ПАТ «Золоте поле» спостерігається за останні шість років перевага надходжень над видатком грошових коштів. Однак у 2008 році на ПАТ «Коблево» видаток переважав надходження грошових коштів у зв'язку з тим, що були придбані необоротні активи, а у 2011 році на підприємстві ПАТ «Золоте поле» – за рахунок збільшення виплат.

На усіх інших досліджуваних підприємствах виноробної промисловості спостерігається нестабільність у надходженнях та видатках грошових коштів, де на збільшення надходжень впливає такий фактор, як збільшення поточних зобов'язань.

Останній фактор – це фактор ризику втрати фінансової стійкості, якщо кредитори одночасно зажадають повернути борги. Отже, проаналізувавши динаміку чистого грошового потоку виноробних підприємств за останні шість років, можна зробити висновок, що майже усім підприємствам бракує коштів.

Гроші, зароблені внаслідок поточної виробничої діяльності, використовуються для фінансування інвестиційної діяльності і тільки у випадку їхнього дефіциту залучаються кошти за рахунок фінансової діяльності. У наступних періодах грошовий потік, що генерується внаслідок операційної діяльності, повинен забезпечити інвестиційну діяльність і виплату заборгованості з фінансової діяльності.

До основних формалізованих методів аналізу грошових потоків включається розрахунок відповідних коефіцієнтів, які дозволяють більш детально розглянути стан грошових потоків виноробних підприємств, до яких відносять: коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку, коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку та коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку.

Розглянемо коефіцієнт достатності чистого грошового потоку (табл. 2.4), рівень якого свідчить про достатність власних коштів для покриття потреб підприємства. Нормальне значення коефіцієнта достатності чистого грошового потоку повинно бути на рівні 1.

На досліджуваних підприємствах виноробної промисловості цей показник низький, що свідчить про недостатність власних коштів для покриття своїх потреб. За 2012 р. тільки у ПрАТ «Харчовик» даний показник знаходився у рамках норми, а у таких підприємств, як ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПрАТ «Болградський виноробний завод», ПАТ «Коблево» хоча і низький показник, але він має позитивне значення, бо на всіх інших підприємствах спостерігається від'ємне значення.

Таблиця 2.4 – Динаміка коефіцієнта достатності чистого грошового потоку досліджуваних підприємств з 2007 р. по 2012 р.*

Назва підприємства Роки	1. ПрАТ «Одесавинпром»	2. ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	3. ПрАТ «Харчовик»	4. ПрАТ «Болградський виноробний завод»	5. ПрАТ «Ізмайльський винзавод»	6. ПрАТ «Вікторія»	7. ПАТ «Коблево»	8. ПАТ «Золоте поле»	9. ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
2007	0,01	-0,19	-0,03	-0,08	-0,06	-1,47	3,37	-0,40	-0,19
2008	0,01	-0,02	-0,04	0,08	-1,01	-0,93	-0,06	-0,16	2,16
2009	0,009	1,43	0,35	-0,08	0,87	0,004	0,014	0,026	0,32
2010	0,01	1,12	1,13	-0,11	1,00	0,01	0,12	0,16	0,19
2011	0,01	-1,03	1,17	-0,10	-0,82	1,12	0,02	-0,25	0,17
2012	-0,03	0,41	1,19	0,10	-0,82	-0,79	0,06	-0,13	-0,13

* Розраховано авторами на основі фінансової звітності підприємств

Коефіцієнт ліквідності грошових потоків характеризує здатність підприємства покривати необхідні витрати грошових коштів позитивним грошовим потоком у звітному періоді (табл. 2.5). Для забезпечення необхідної ліквідності грошового потоку цей коефіцієнт має бути зі значенням, не нижчим за одиницю.

Таблиця 2.5 – Динаміка коефіцієнта ліквідності чистого грошового потоку досліджуваних підприємств за період 2007–2012 рр.*

Назва підприємства Роки	1. ПрАТ «Одесавинпром»	2. ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	3. ПрАТ «Харчовик»	4. ПрАТ «Болградський виноробний завод»	5. ПрАТ «Ізмайльський винзавод»	6. ПрАТ «Вікторія»	7. ПАТ «Коблево»	8. ПАТ «Золоте поле»	9. ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
2007	0,99	-0,46	-0,70	-0,06	-0,43	1,13	1,65	-0,44	0,49
2008	1,01	-0,53	-0,88	2,48	-0,22	1,27	0,75	-0,58	1,38
2009	1,021	0,008	3,017	-1,811	0,003	2,119	0,659	1,276	1,514
2010	1,00	0,09	4,03	-1,84	0,01	2,12	0,62	0,90	0,40
2011	0,97	-0,10	4,12	-3,42	-0,10	2,00	0,18	0,62	1,25
2012	-0,10	0,18	4,52	0,00	-0,10	1,86	2,56	0,70	-0,82

* Розраховано авторами на основі фінансової звітності підприємств

Аналізуючи дані, представлені в таблиці 2.5, необхідно відмітити, що за 2012 рік коефіцієнт ліквідності чистого грошового

потоків вище одиниці мають такі виноробні підприємства, як ПрАТ «Харчовик», ПрАТ «Вікторія» та ПАТ «Коблево». Це свідчить про те, що дані підприємства можуть покривати необхідні свої витрати грошових коштів позитивним грошовим потоком у звітному році.

На підприємствах ПрАТ «Одесавинпром» та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» з 2007 по 2011 р. коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку мав позитивне значення, а в окремі роки складав більше одиниці, але у 2012 році цей показник склав менше одиниці та мав від'ємне значення. Така ситуація склалася у зв'язку зі зменшення доходу від реалізації продукції та ростом витрат по зобов'язанням з податків. Усі ж інші досліджувані виноробні підприємства характеризуються нестабільним значенням даного показника, який є нижчим від нормативного значення.

До основних фінансових показників, які дозволяють встановити позитивні та негативні тенденції розвитку грошових потоків, відображають результати управління грошовими потоками і підприємством в цілому, та показників, які використовуються для виявлення резервів оптимізації і планування грошових потоків підприємства, належать коефіцієнт ефективності грошового потоку та коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку. Коефіцієнт ефективності грошового потоку характеризує здатність грошового потоку генерувати самофінансований дохід.

Дані, представлені у таблиці 2.6, дозволяють нам зробити висновок про те, що на таких підприємствах, як ПрАТ «Одесавинпром», ПрАТ «Ізмаїльський винзавод», ПрАТ «Вікторія», ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» коефіцієнт ефективності грошового потоку мав від'ємне значення у 2012 році, що вказує на неефективне використання грошових потоків, хоча протягом 2007–2011 років на ПрАТ «Одесавинпром» та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» спостерігалась позитивна динаміка. Підприємства ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПрАТ «Харчовик», ПрАТ «Болградський виноробний винзавод», ПАТ «Коблево» та ПАТ «Золоте поле» визначаються непостійною позитивною динамікою, так як спостерігаються від'ємні значення коефіцієнту ефективності грошового потоку протягом 2007–2011 років, але у 2012 році ситуація змінилася на позитивну динаміку.

Таблиця 2.6 – Динаміка коефіцієнта ефективності чистого грошового потоку досліджуваних підприємств за період 2007–2012 рр.*

Назва підприємства Роки	1. ПрАТ «Одесавинпром»	2. ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	3. ПрАТ «Харчовик»	4. ПрАТ «Болградський виноробний завод»	5. ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	6. ПрАТ «Вікторія»	7. ПАТ «Коблево»	8. ПАТ «Золоте поле»	9. ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
2007	0,90	0,00	-0,41	-0,46	-0,06	-0,27	0,06	0,08	0,19
2008	0,79	-0,05	-0,47	0,02	-1,01	-0,07	-0,06	0,08	0,15
2009	0,79	0,032	0,02	-0,81	0,21	0,004	0,014	-0,09	0,15
2010	0,79	0,42	0,10	-0,62	0,12	0,02	0,02	0,77	0,16
2011	0,14	-0,01	0,12	-0,34	-0,91	2,13	0,02	-0,10	0,15
2012	-0,23	0,26	0,79	1,01	-0,92	-1,01	0,14	0,12	-0,14

* Розраховано авторами на основі фінансової звітності підприємств

Ще одним фінансовим показником, який відображає результати управління грошовими потоками на підприємстві в цілому, є коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку, розрахунок якого представлено в таблиці 2.7.

Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку показує, яку частку грошових активів спрямовано на заміну активів, що сприяють зростанню виробництва, і він вважається достатнім на рівні 8–10 %.

На підприємстві ПрАТ «Одесавинпром» з 2006 по 2012 рік даний показник суттєво зменшився, у 2007 році був 99 %, а у 2012 – 4 %, це пов'язано зі зменшенням грошового потоку від операційної діяльності підприємства.

Така ситуація простежується на більшості із досліджуваних підприємств, а саме на ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПАТ «Коблево» та ПАТ «Золоте поле», але все ж таки знаходиться даний показник в межах норми. Тільки на підприємствах ПрАТ «Харчовик» та ПрАТ «Болградський виноробний завод» даний показник збільшився у 2012 році.

Таблиця 2.7 – Динаміка коефіцієнта реінвестування чистого грошового потоку досліджуваних підприємств за період 2007–2012 рр.*

Назва підприємства Роки	1. ПрАТ «Одесавинпром»	2. ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	3. ПрАТ «Харчовик»	4. ПрАТ «Болградський виноробний завод»	5. ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	6. ПрАТ «Вікторія»	7. ПАТ «Коблево»	8. ПАТ «Золоте поле»	9. ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
2007	0,99	-1,95	-1,88	-0,31	-1,37	-0,17	1,92	0,10	0,13
2008	0,88	-0,43	-1,76	0,02	-1,99	-0,06	-0,12	0,52	0,19
2009	0,77	0,23	0,31	-0,12	0,15	0,04	0,02	-0,41	0,43
2010	0,78	0,23	0,25	-0,01	0,19	0,03	0,16	0,06	0,21
2011	0,02	-0,01	0,31	-0,01	-1,90	0,11	0,14	-0,12	0,16
2012	0,04	0,09	5,83	1,12	-1,89	-0,02	0,20	0,20	-0,08

* Розраховано авторами на основі фінансової звітності підприємств

На підприємствах ПрАТ «Ізмаїльський винзавод» та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» аналізований показник у 2012 р. мав від’ємне значення. За рахунок від’ємного значення приросту реальних і фінансових інвестицій в 2012 р. спостерігалось від’ємне значення чистого грошового потоку та реальних фінансових інвестицій, що є негативними показниками.

Розраховані коефіцієнти дозволили розглянути стан грошових потоків виноробних підприємств, зробити висновок та впевнитись, що на досліджуваних підприємствах недостатньо коштів для фінансування своєї діяльності.

Для того, щоб побачити, з яких складових формуються грошові потоки та які видатки фінансуються у ході руху грошових коштів, авторами сформовані таблиці та побудовані діаграми надходжень та видатків грошових потоків (рис. Б.1 – Б.12 додатка Б). Проаналізувавши дані за період 2007–2012 рр., можна зробити висновок, що основним джерелом доходів виноробних підприємств є кошти, отримані у результаті операційної діяльності, а саме від реалізації продукції її частка складає від 57 до 97 %, а найбільшу

частку по видаткам займають оплата товарів (робіт, послуг) – 22–49 %, зобов'язання з податку на додану вартість (8–17 %), акцизний податок (7–13 %) та погашення позик (15–60 %). Таким чином, отриманих коштів від реалізації продукції недостатньо для покриття своїх витрат. Витрати перевищують надходження, що спонукає власників досліджуваних підприємств звертатися до банку для отримання позики. Як видно з побудованих діаграм (рис. Б.7-Б.12 додатка Б), видатки по погашенню позик зростають з кожним роком. Важким тягарем для виноробних підприємств є податкове навантаження, а саме податок на додану вартість та акцизний податок. Отже, для успішного функціонування виноробних підприємств необхідна підтримка держави, бо самотійно впоратися з нестачею фінансових потоків, та, як наслідок, виникненням фінансової кризи, вони не в змозі. За допомогою державних заходів, а саме зменшення податкового навантаження, надання пільгових кредитів підприємства виноробної промисловості зможуть успішно функціонувати та розвиватися.

У зв'язку з тим, що найбільшу питому вагу у грошових потоках підприємств виноробної промисловості займають грошові потоки від операційної діяльності, доцільно розглянути його формування (рис. 2.6).

Грошовий потік від операційної діяльності формується за допомогою надходжень від реалізації продукції, повернених авансів, цільового фінансування та інших надходжень. Нами виявлено, що найбільшу питому вагу у грошових потоках від операційної діяльності та взагалі з усіх трьох видів діяльності підприємства займають надходження від реалізації продукції.

Проаналізувавши динаміку фінансового циклу і чистого руху грошових коштів за усіма видами діяльності (табл. 2.1 та 2.3) було виявлено, що при скороченні тривалості фінансового циклу відбувається збільшення чистого руху грошових коштів, а при негативному значенні фінансового циклу відбувається збільшення чистого грошового потоку.

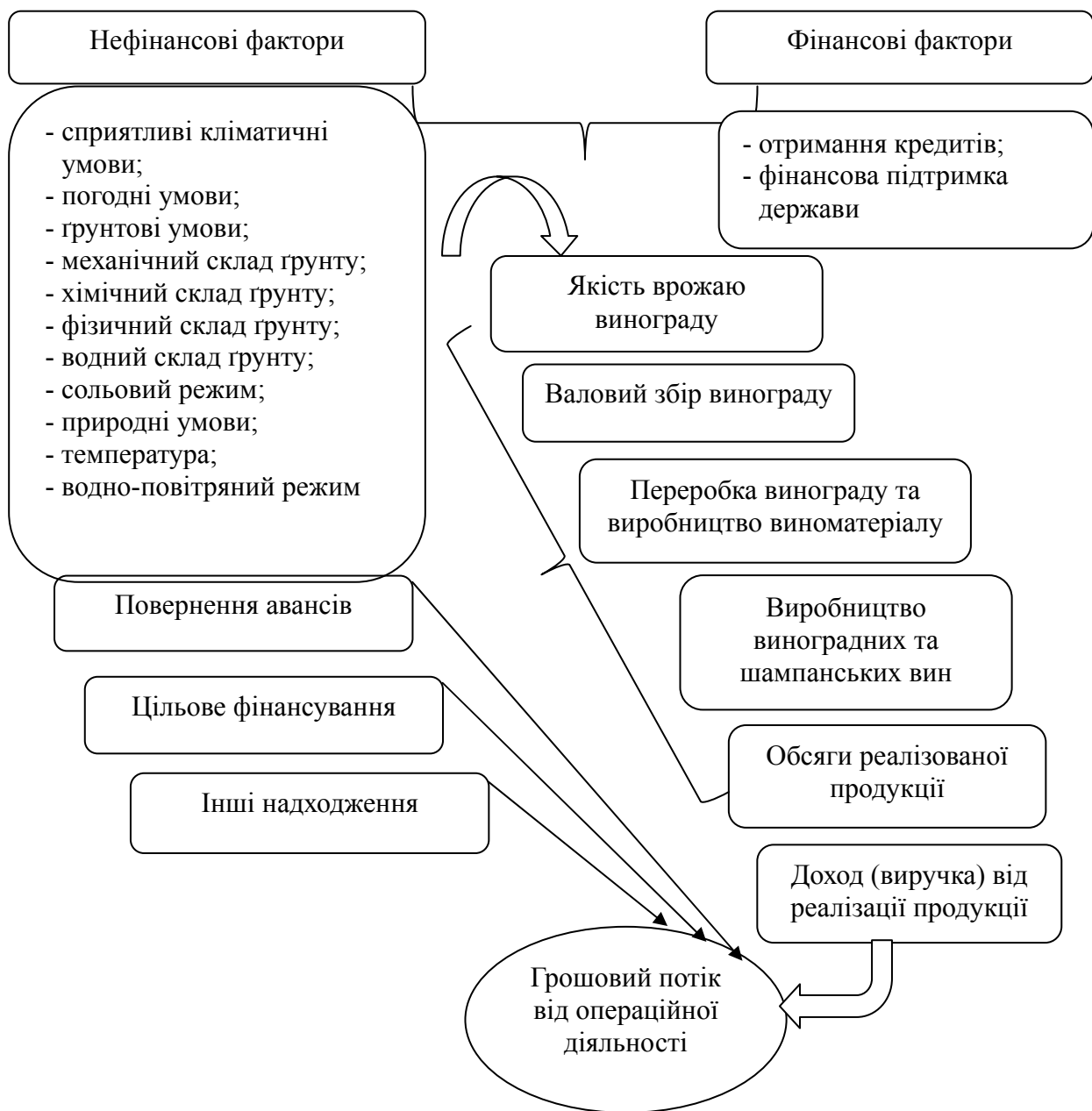

Рисунок 2.6 – Формування грошового потоку підприємств виноробної промисловості від операційної діяльності

Таким чином, найбільш оптимальною моделлю для оперативного управління грошовими потоками операційної діяльності, на наш погляд, є модель фінансового циклу.

2.2. Характеристика підходів до оцінювання антикризової фінансової стійкості на підприємствах

Зміни в економіці, пов'язані з переходом до ринкових відносин, нестабільність зовнішнього середовища, посилення конкуренції на внутрішньому і зарубіжному ринках об'єктивно потребують нових підходів до формування фінансово-облікової політики підприємства, нових форм і методів фінансової роботи, посилення її позитивного впливу на ефективність господарювання.

Залежно від цілей аналізу в зарубіжній і вітчизняній практиці застосовуються різноманітні підходи до класифікації моделей, набору та методів розрахунку різних абсолютних і відносних показників, що дозволяють оцінити не тільки поточне фінансове становище підприємства, але і виявити певні тенденції в його розвитку на перспективу, а також оцінити антикризову фінансову стійкість підприємства.

Із усіх моделей фінансового аналізу у науково-методичній літературі віддають перевагу переважно кількісному аналізу, який передбачає розробку факторної моделі, що дозволяє знайти та кількісно оцінити небезпечні для фінансового стану тенденції.

У процесі кількісного аналізу добирається низка показників, для кожного з яких визначається питома вага в так званій «дискримінантній функції». Окремі величини характеризують різний вплив показників на значення пояснювальної змінної, яка в інтегральному порядку репрезентує фінансовий стан підприємства. Граничне значення вибраних показників і їх вагомість можуть корегуватися. Коригування залежить від галузі, до якої належить підприємство, загальної економічної ситуації в країні, рівня інфляції та інших факторів.

До того ж, існуючі методики діагностики кризового стану підприємства засновані на аналізі структури його бухгалтерського балансу, що є досить суперечливим моментом. На підтримку звітності як інформаційної основи можна навести тезу про те, що цілий ряд аналітичних показників, які розраховуються з

використанням звітних даних, характеризують потенційні можливості підприємства забезпечити фінансову стійкість та платоспроможність.

Низка авторів обґрунтовують тезу про доцільність універсальних моделей прогнозування ймовірності виникнення фінансової кризи підприємства. Їх аргументи зводяться до того, що класифікаційні моделі з відносно незначною кількістю показників є надзвичайно ефективними, відносно простими у використанні і досить зрозумілими. Такі моделі можуть не враховувати галузевих особливостей. Проведене О. О. Терещенко дослідження дає змогу стверджувати, що чим універсальнішою є модель, тим менший її рівень точності. Практика вимагає впровадження підходів, які є не стільки універсальними і простими, скільки ефективними.

Отже, оцінка кризових симптомів підприємства і діагностування можливості фінансової кризи здійснюється задовго до прояву його явних ознак. Ключовим моментом антикризового фінансового управління діяльності підприємства є визначення схильності підприємства в цілому та його структурних підрозділів до виникнення фінансової кризи.

Об'єктивність дискримінантного аналізу повинна забезпечуватись в результаті використання науково обґрунтованих критеріїв відбору фінансових індикаторів, які враховують як фінансово-економічні, так і економетричні закономірності аналізу фінансово-господарських процесів; формування однорідних вибірових сукупностей шляхом групування підприємств залежно від виду економічної діяльності; відбору для кожної аналітичної підгрупи підприємств.

Наявність великої кількості підходів до діагностики банкрутства підприємства підкреслює підвищений інтерес, наявність попиту на них та доцільність заострення уваги на цій темі. Характеристика кожного методу, які були представлені вище, свідчать про різноманітність методичного змісту кожного з них і, як наслідок, — про необхідність застосування ситуативного підходу до вибору методу [89, с. 12].

Залежно від цілей та методів діагностики фінансової кризи підприємства застосовують дві системи, які були розглянуті у першому розділі, а саме: систему експрес-діагностики фінансової кризи та систему фундаментальної діагностики фінансової кризи.

Таким чином, ми вважаємо, що проведення діагностики на підприємстві повинно бути комплексним, поєднувати в собі методи експрес- та фундаментальної діагностик.

У світовій практиці одним із найважливіших інструментів експрес-діагностики та системи визначення ймовірності настання кризи, раннього запобігання та прогнозування банкрутства підприємств є дискримінантний аналіз. Його зміст полягає в тому, що за допомогою математично-статистичних методів будують функцію та розраховують інтегральний показник, на підставі якого можна з достатньою ймовірністю передбачити банкрутство суб'єкта господарювання, а також даний метод дозволяє визначити ступінь прояву кризи на підприємстві шляхом порівняння значень інтегральних показників з певними граничними значеннями.

Дискримінантний аналіз ґрунтується на емпірично-індуктивному дослідженні фінансових показників великої кількості підприємств, одні з яких збанкрутували, а інші успішно продовжують свою діяльність. При цьому широко використовуються методи економетричного моделювання [90, с. 92].

Для виявлення, оцінки та прогнозування потенційного банкрутства підприємств України були використані існуючі у світовій практиці дискримінантні моделі, які представлені на рис. Б.13 додатка Б та були зроблені розрахунки по кожній моделі (табл. Б.4–Б.12 додатка Б), а також висновки.

Таким чином, проаналізувавши результати проведених розрахунків, можна відмітити, що дані моделі дають недостовірну інформацію про фінансовий стан та ймовірність настання банкрутства підприємства. Наслідком застосування зазначених моделей на практиці є високий рівень похибки оцінки ймовірності настання фінансової кризи.

Нами був проведений аналіз досліджуваних підприємств за даними моделями для того, щоб виявити недоліки існуючих моделей. Отже, на основі проведених досліджень та опрацьованих матеріалів [91, 92, 93, 94, 95, 96] нами були згруповані основні переваги та недоліки моделей визначення ймовірності банкрутства, наведені у табл. Б.13 додатка Б.

Таким чином, можна визначити такі основні проблеми адаптації зарубіжних моделей: відсутність інформації про базу розрахунку вагових значень коефіцієнтів моделі; балансова вартість окремих активів не відповідає їх ринковій ціні; відсутність інформації про базу розрахунку критеріїв оцінки отриманих результатів моделі; відсутність статистики банкрутств українських підприємств, яка могла б підтвердити чи спростувати надійність моделі; критерій Z побудований у минулі десятиріччя; існують розбіжності у врахуванні вагомості окремих показників у моделях; застосування моделей ускладнюється проблемою достовірності інформації вітчизняних звітів, оскільки підприємства застосовують не співставні методичні підходи до формування звітних показників; моделі побудовані за даними зарубіжних компаній, а будь-яка країна має свою специфіку; моделі не враховують стан країни та її показників.

В основному в оцінці ймовірності настання кризи, яка може призвести до банкрутства, використовують тільки фінансові показники, а криза підприємства залежить не тільки від фінансової сфери. Оскільки ми досліджуємо фінансову кризу та антикризове фінансове управління на підприємствах виноробної промисловості, то специфіка галузі є важливим фактором. У розглянутих моделях специфіка підприємств виноробної промисловості не врахована.

Суттєвим недоліком, який характерний для всіх розглянутих методик, є те, що вони передбачають аналіз показників, розрахованих на основі чистого прибутку, затрат та інших позицій звітності, значення яких досить часто штучно змінюються суб'єктами господарювання під дією податкового законодавства чи інших факторів. Отже, порушується критерій об'єктивності. Все це дає

підстави стверджувати, що зазначені методики є недостатньо науково обґрунтованими.

Таким чином, необхідно розробити методичний підхід, у якому оцінка антикризової фінансової стійкості підприємств базувалася б на: вітчизняних стандартах обліку і звітності, з урахуванням оперативного контролю та аналізу показників звітності; використання статистичної, інформаційної бази вітчизняних підприємств з урахуванням специфіки галузі, що дало б змогу враховувати особливості їх діяльності та впровадження антикризового фінансового управління.

Ще одним важливим інструментом аналізу фінансової діяльності є фінансові коефіцієнти. В зарубіжній і вітчизняній фінансовій науці розроблена ціла система фінансових коефіцієнтів, значення яких визначається можливістю зіставлення отриманих результатів з існуючими загальноприйнятими стандартними нормами, теоретичними пороговими значеннями, усередненими галузевими коефіцієнтами, а також із застосовуваними в країні або в конкретній фірмі показниками аналізу фінансової звітності. Аналітична цінність фінансових коефіцієнтів підтверджується міжнародною практикою їх широкого застосування в аналітичній роботі та при прийнятті управлінських рішень, доступністю для різних користувачів. Розвиток ринкових відносин змушує фінансових менеджерів постійно стежити за показниками діяльності підпорядкованих підприємств. Конкретний вибір локальних показників може варіювати залежно від специфіки галузі, підприємства, цільових установок аналізу, інших чинників [97, с. 59]. До системи показників та коефіцієнтів, що застосовується для оцінки фінансового стану та ймовірності банкрутства, входять: показники ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності. У цілому в процесі ухвалення рішення про впровадження відповідного антикризового фінансового управління необхідно проаналізувати фінансові коефіцієнти в рамках тієї або іншої вищезгаданої групи.

У ході проведення аналізу використовувалися дані бухгалтерського обліку та статистична звітність дев'яти підприємств виноробної промисловості України за період 2007–2012 рр.

Оцінка фінансового стану підприємств виноробної промисловості буде здійснена за допомогою аналізу фінансових коефіцієнтів. Аналізуються чотири групи фінансових коефіцієнтів, кожна з яких відображає окремий аспект діяльності досліджуваного підприємства, а саме: показники ліквідності; показники фінансової стійкості; показники ділової активності; показники рентабельності.

Як правило, до групи показників ліквідності відносять: коефіцієнт абсолютної (негайної) ліквідності ($K_{ал}$); загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності) ($K_{пл}$); проміжний коефіцієнт покриття ($K_{пн}$); рівень операційної платоспроможності ($POП$). Ми вважаємо за необхідне у даній групі показників розрахувати коефіцієнт маневреності активів ($K_{ма}$) та коефіцієнт забезпеченості готовими засобами платежу ($K_{згп}$). Розрахунок зазначених коефіцієнтів для досліджуваної сукупності підприємств наведено в табл. Б.14 додатка Б.

У процесі оцінюванні ліквідності підприємства слід мати на увазі, що різні показники ліквідності не тільки дають характеристику стійкості фінансового стану підприємства за різного рівня врахування ліквідності засобів, але й відповідають інтересам різних зовнішніх користувачів аналітичної інформації.

До групи показників фінансової стійкості відносять наступні коефіцієнти: коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($K_{звк}$); коефіцієнт фінансової автономії (стабільності) ($K_{фа}$); коефіцієнт заборгованості ($K_з$); коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{фл}$); коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності ($K_{дфн}$); коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості ($K_з/Д_з$). Розрахунок зазначених коефіцієнтів для досліджуваної сукупності підприємств наведений у таблиці Б.15 додатка Б.

Використання коефіцієнтів ділової активності дозволяє проаналізувати, наскільки ефективно підприємство використовує

свої кошти. До цієї групи показників належать різні коефіцієнти оборотності. До групи показників ділової активності відносять наступні коефіцієнти: оборотність обігових коштів ($K_{оок}$); оборотність товарно-матеріальних запасів ($K_{отмз}$); оборотність дебіторської заборгованості ($K_{одз}$); оборотність кредиторської заборгованості ($K_{окз}$). Розрахунок зазначених коефіцієнтів для досліджуваної сукупності підприємств наведений у табл. Б.16 додатка Б.

Рентабельність (прибутковість) – це один із основних вартісних якісних показників ефективності виробництва на підприємстві, який характеризує рівень затрат та ступінь використання засобів у процесі виробництва та реалізації продукції. Це показник показує, наскільки прибуткова (збиткова) діяльність підприємства та характеризує його економічну ефективність. Економічна ефективність – це відносний показник, який порівнює отриманий ефект з витратами або з ресурсами, що були використані для досягнення цього ефекту [50].

До групи показників рентабельності відносять наступні коефіцієнти: чистої рентабельності (збитковості) власного капіталу ($ЧРвк$); звичайної рентабельності (збитковості) власного капіталу (до оподаткування) ($ЗРвк$); рентабельності активів ($РА$); рентабельності обороту (продажів) ($РО$); коефіцієнт прибутковості (норма чистого прибутку) (Kn). Розрахунок зазначених коефіцієнтів для досліджуваної сукупності підприємств наведений у таблиці Б.17 додатка Б.

Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу характеризує оцінку рівня отримання чистого прибутку на одиницю власного капіталу підприємства. Показує потенційні можливості розширення діяльності підприємства. Оптимально – максимізація позитивного значення, відсутність або скорочення від’ємного значення.

У загальному процесі здійснення діагностики кризових симптомів фінансового розвитку підприємства головним є формування системи індикаторів загрози фінансової кризи, у їх ролі виступають різні оціночні показники. Система таких показників

формується у розрізі кожного з об'єктів спостереження «кризового поля», які можуть викликати фінансову кризу підприємства.

Після проведення аналізу динаміки фінансових коефіцієнтів за 6 років ми оцінили кризові симптоми та ступінь їх прояву при різних масштабах фінансової кризи. Ми можемо зробити висновок, що усі досліджувані виноробні підприємства знаходяться в кризі, але більшість з них знаходяться в глибокій кризі.

Таким чином, проведений комплексний фінансовий аналіз підприємств виноробної промисловості дає змогу сформулювати висновки щодо необхідності впровадження антикризових заходів не тільки на підприємствах, які вже перебувають у стані кризи, а й на підприємствах, які функціонують досить успішно.

В умовах господарювання підприємств виноробної промисловості виникають чинники зовнішнього та внутрішнього характеру, які дестабілізують їх виробничу діяльність. У цих умовах актуальним є раціональне управління фінансовою діяльністю підприємства. У зв'язку з цим серед великого кола інструментів антикризового фінансового управління, які використовуються при аналізі підприємства до кризової ситуації, та стрес-стійкості доцільно віднести SWOT-аналіз. У сучасній господарській практиці даний метод є одним із найбільш популярних якісних методів проведення аналізу. За допомогою SWOT-аналізу підприємство при дослідженні факторів внутрішнього та зовнішнього середовища фінансово-господарської діяльності може виявляти й оцінювати, а також контролювати можливості, свою діяльність з метою зменшення загроз.

SWOT-аналіз почав застосовуватися ще у 60-х роках XX століття, але і сьогодні він широко використовується для оцінки зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на підприємство. З появою даного інструмента у світовій практиці аналітики отримали набір економічних механізмів для аналізу стану підприємства і вибору його стратегії, він дозволив сформулювати відомі, але безсистемні уявлення про підприємство у його конкурентному

оточенні у вигляді логічно узгодженої схеми взаємодії факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Питання SWOT-аналізу як одного з інструментів антикризового фінансового управління підприємством знайшло відображення у публікаціях вітчизняних вчених та фахівців, які розглядають окреслену проблему з різних позицій. Так, Г. І. Кіндрацька охарактеризує SWOT-аналіз як метод, який передбачає пошук можливостей і загроз, які містяться у зовнішньому середовищі підприємства; дослідження сильних і слабких сторін підприємства, визначення ланцюгових зв'язків між цими двома групами факторів [99]. Наступна група науковців, П. Л. Гордієнко, Л. Г. Дітковська, Н. В. Яшкіна розглядають SWOT-аналіз як метод, за допомогою якого можна встановити взаємозв'язки між сильними і слабкими сторонами, що властиві підприємству, та зовнішніми загрозами і можливостями [100].

SWOT-аналіз, як і інші інструменти антикризового фінансового управління, має певні переваги та недоліки.

Перевагами SWOT-аналізу є: можливість періодичного проведення діагностики ресурсів підприємства та ринку; визначення переваг підприємства відносно конкурентів.

До недоліків SWOT-аналізу слід віднести такі: суб'єктивність вибору чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, які впливають на діяльність підприємства; слабка адаптація до середовища, яке швидко змінюється.

Незважаючи на недоліки, даний інструмент досить широко використовуються у межах антикризового фінансового управління та при якісному проведенні може дати максимальну кількість проблем, які існують у підприємства.

Для того, щоб оцінити підприємства виноробної промисловості за методом SWOT-аналізу, ми звернулися до експертів, які є спеціалістами досліджуваних підприємств. Експерти розробили оптимальну модель, де співвідносяться сильні сторони виноробних підприємств, можливості та загрози, де можливості максимально

посилюють сильні сторони підприємств та мінімізують загрози (табл. Б.18 додатка Б – «Оптимальна модель»).

На основі оптимальної моделі, розробленої експертами, та отриманих експертних оцінках, ми розглянемо SWOT-аналіз за методикою у чотири етапи.

1-й етап. На першому етапі SWOT-аналізу визначаються сильні і слабкі сторони підприємства, зовнішні можливості і загрози, проводиться їх оцінювання. Оцінювання внутрішніх сильних і слабких сторін, зовнішніх можливостей та загроз здійснювалося у порівнянні дев'яти об'єктів дослідження між собою. Оцінки було отримано за допомогою експертів, при цьому використовувались спеціально розроблені шкали (таблиці 2.8, 2.9).

При оцінюванні зовнішніх можливостей і загроз враховувалася ймовірність їх виникнення у той період часу, для якого проводився аналіз. Така ймовірність оцінювалася за спеціальною шкалою (таблиця 2.10).

Таблиця 2.8 – Шкала для оцінювання внутрішніх сильних і слабких сторін

Оцінка (бал)	Формулювання	
	сильна сторона	слабка сторона
5	визначна перевага (характеристика унікальна, сильніша, ніж у всіх інших підприємств)	катастрофічна (характеристика така, що може спричинити припинення діяльності)
4	значна перевага (характеристика така, що може значно підвищити ефективність діяльності)	дуже слабка (характеристика така, що може привести до неефективності діяльності)
3	сильна (характеристика підтримує діяльність, але є підприємство, у якого ця сторона сильніша)	слабка (характеристика завдає шкоди діяльності, але є підприємство, у якого ця сторона слабкіша)
2	середня (характеристика та ж сама, що у інших підприємств)	середня (характеристика та ж сама, що у інших підприємств)
1	дещо сильна (дещо полегшує діяльність, але слабкіша, ніж у інших підприємств)	дещо слабка (дещо ускладнює діяльність, але сильніша, ніж у інших підприємств)

Оскільки аналіз проводився для порівняння та виявлення переваг і недоліків факторів, які впливають на діяльність підприємств виноробної промисловості з огляду на їх значущість для вирішення проблем, які виникають протягом життєвого циклу підприємства, то розглядалися спільні для них характеристики.

Таблиця 2.9 – Шкала для оцінювання значущості зовнішніх можливостей і загроз

Оцінка (бал)	Формулювання значущості впливу	
	можливості	загрози
5	дуже сильний, надає стратегічно значущу підтримку	дуже сильний, досягнення цілей майже неможливе
4	значущий, значно полегшує досягнення цілей	значущий, значно затримує досягнення цілей
3	помірно полегшує досягнення цілей	помірно затримує досягнення цілей
2	слабкий, дещо полегшує досягнення цілей	слабкий, дещо затримує досягнення цілей
1	майже не впливає	майже не впливає

Ці характеристики були визначальними для ефективної діяльності зазначених об'єктів дослідження. Враховувалося, що вони могли бути сильними сторонами для одного з цих об'єктів і слабкими для іншого.

Можливості і загрози розглядалися як такі явища у зовнішньому оточенні підприємств виноробної промисловості, що можуть сприяти їх діяльності або заважати їй.

Таблиця 2.10 – Шкала для оцінювання ймовірності виникнення зовнішніх можливостей і загроз

Ймовірність виникнення можливості або загрози	
0,05	ймовірність дуже низька, можливість чи загроза майже не проявиться
0,25	ймовірність низька, можливість чи загроза більш за все не проявиться
0,50	ймовірності прояву та не прояву однакові
0,75	ймовірність висока, можливість чи загроза більш за все проявиться
0,95	ймовірність дуже висока, можливість чи загроза обов'язково проявиться

При цьому виявилось, що обрані для аналізу явища можуть бути як можливостями, так і загрозами, тому враховувалася звичайна у таких випадках умова – сума ймовірностей виникнення або невиникнення певного явища дорівнює одиниці. Характеристики об'єктів дослідження та зовнішніх можливостей і загроз, а також їх оцінки надано у табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Шкала оцінки впливу характеристик підприємства на використання можливостей або захист від загроз (позначення – a_{ij})

Оцінка	Формулювання
+5	надає змогу повністю використати можливість або захиститися від загрози
+4, +3	сприяє використанню можливості або захисту від загрози
+2, +1	дещо допомагає використати можливість або захиститися від загрози
0	нейтральна до фактора зовнішнього середовища
-1, -2	дещо ускладнює використання можливості або захист від загрози
-3, -4	ускладнює використання можливості або захист від загрози
-5	заперечує використання можливості або захисту від загрози

2-й етап. Побудова SWOT-матриці. При цьому в квадратах сильні сторони та можливості, сильні сторони та загрози, слабкі сторони та можливості, слабкі сторони та загрози проставляються у відповідних клітинах оцінки характеристик виноробних підприємств сильних і слабких сторін з точки зору їх впливу на використання можливостей або загроз.

Далі було побудовано SWOT-матриці для кожного з об'єктів дослідження, в яких використовувалися такі позначення:

a_i – оцінка відповідної характеристики об'єкта дослідження (сильної або слабкої сторони);

k_j – оцінка значущості впливу відповідного явища у зовнішньому оточенні об'єкта дослідження;

p_j – ймовірність виникнення відповідної можливості або загрози.

У квадратах SO, ST, WO, WT проставлено у відповідних клітинах оцінки характеристик об'єктів дослідження S і W з точки зору їх впливу на використання можливостей або захист від загроз (позначення – a_{ij}) за шкалою, наведеною у табл. 2.11.

SWOT-матриця для кожного підприємства надана у табл. Б.20 додатка Б.

3-й етап. Подальший аналіз проводився за інтегральними оцінками, що розраховувалися за формулою:

$$A_{ij} = a_i \cdot k_j \cdot p_j \cdot a_{ij}$$

Інтегральні оцінки надано у таблицях Додаток Б табл. Б. 19.

Суми інтегральних оцінок у стовпцях отриманої матриці дозволили виокремити найбільш значущі фактори зовнішнього середовища. При цьому найбільш значущій можливості відповідала максимальна оцінка, а загрози – мінімальна. Аналогічно суми інтегральних оцінок у рядках отриманої матриці дозволили виокремити найбільш значущі характеристики об'єктів дослідження. Найбільш сильній стороні відповідала максимальна оцінка, найбільш слабкій – мінімальна.

Таким чином, за отриманими результатами SWOT-аналізу ми можемо визначити сильні сторони підприємства та можливості, які допоможуть розвиватися підприємству та посилити слабкі сторони і захиститися від загроз. Ми можемо зробити висновки по стану підприємства, оцінити усі сторони його діяльності та надати рекомендації щодо проведення профілактичного або реактивного антикризового фінансового управління.

Отже, провівши SWOT-аналіз, ми отримали результати по кожному досліджуваному об'єкту, які представлені нижче.

1. ПрАТ «Одесавинпром» має такі сильні сторони: коефіцієнт фінансової автономії; збільшення обсягів виробництва; випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками; розширення асортименту виноробної продукції; рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості; оборотність обігових коштів.

Слабкі сторони: високі витрати на виробництво продукції; загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності); коефіцієнт ефективності чистого потоку; коефіцієнт реінвестування чистого потоку; низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу в СОТ; нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження.

Можливості: участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках; наявність родючих ґрунтів; сприятливі кліматичні умови для вирощування винограду; партнерство з виробниками сировини.

Загрози: низька купівельна спроможність населення; політична нестабільність в країні; відсутність державної підтримки.

2. ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» має такі сильні сторони: коефіцієнт забезпеченості власними коштами; рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості; коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності; збільшення обсягів виробництва; коефіцієнт фінансової автономії.

Слабкі сторони: коефіцієнт достатності чистого грошового потоку; коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку; оборотність дебіторської заборгованості; проміжний коефіцієнт покриття; загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності); низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу в СОТ.

Можливості: участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках; наявність родючих ґрунтів; сприятливі кліматичні умови для вирощування винограду; партнерство з виробниками сировини.

Загрози: низька купівельна спроможність населення; політична нестабільність в країні; неурегульована законодавча база.

3. ПрАТ «Харчовик» має такі сильні сторони: рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості; коефіцієнт фінансової автономії; збільшення обсягів виробництва; наявність власних площ виноградників; розширення асортименту виноробної продукції.

Слабкі сторони: низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу в СОТ; коефіцієнт фінансового левериджу; нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження.

Можливості: участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках; наявність родючих ґрунтів; сприятливі кліматичні умови для вирощування винограду; партнерство з виробниками сировини.

Загрози: низька купівельна спроможність населення; політична нестабільність в країні; жорстка система оподаткування; обмеженість в кредитуванні.

4. ПрАТ «Болградський виноробний завод» має такі сильні сторони: збільшення обсягів виробництва; коефіцієнт фінансової автономії; наявність власних площ виноградників; розширення асортименту виноробної продукції; коефіцієнт фінансового левериджу.

Слабкі сторони: коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку; коефіцієнт достатності чистого грошового потоку; наявність різних транспортних шляхів; нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження; високі витрати на виробництво продукції; загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності).

Можливості: засвоєння нових ринків збуту; приємні кліматичні умови для вирощування винограду; партнерство з виробниками сировини.

Загрози: політична нестабільність в країні; неурегульована законодавча база; відсутність державної підтримки; жорстка система оподаткування.

5. ПрАТ «Ізмаїльський винзавод» має такі сильні сторони: загальний коефіцієнт покриття (поточної ліквідності); коефіцієнт кредиторської та дебіторської заборгованості; наявність власних площ виноградників; розширення асортименту виноробної продукції.

Слабкі сторони: фізичний і моральний знос основних засобів; наявність різних транспортних шляхів; коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку, коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку; низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу в СОТ; недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей.

Можливості: партнерство з виробниками сировини; участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках; наявність родючих ґрунтів; засвоєння нових ринків збуту.

Загрози: низька купівельна спроможність населення; відсутність державної підтримки; політична нестабільність в країні; обмеженість у кредитуванні.

6. ПрАТ «Вікторія» має такі сильні сторони: оборотність обігових коштів; коефіцієнт забезпечення власними коштами;

оборотність кредиторської заборгованості; розширення асортименту виноробної продукції; збільшення обсягів виробництва.

Слабкі сторони: коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку; низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу в СОТ; нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження; загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності).

Можливості: участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках; наявність родючих ґрунтів; приємні кліматичні умови; партнерство з виробниками сировини.

Загрози: жорстка система оподаткування; низька купівельна спроможність населення; відсутність державної підтримки; політична нестабільність в країні.

7. ПАТ «Коблево» має такі сильні сторони: розширення асортименту виноробної продукції; рівень інвестицій у підприємство; коефіцієнт забезпечення власними коштами; оборотність кредиторської заборгованості; випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками; проміжний коефіцієнт покриття.

Слабкі сторони: наявність різних транспортних шляхів; нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження; низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу в СОТ; високі витрати на виробництво.

Можливості: участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках; наявність родючих ґрунтів; сприятливі кліматичні умови; партнерство з виробниками сировини.

Загрози: низька купівельна спроможність населення; політична нестабільність в країні; відсутність державної підтримки; жорстка система оподаткування.

8. ПАТ «Золоте поле» має такі сильні сторони: наявність власних площ виноградників; коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; розширення асортименту виноробної продукції; випуск ексклюзивної виноробної

продукції під власними торгівельними марками; оборотність товарно-матеріальних цінностей.

Слабкі сторони: використання закупленої сировини; коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку; наявність різних транспортних шляхів; низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу в СОТ; нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження.

Можливості: приємні кліматичні умови; наявність родючих ґрунтів; засвоєння нових ринків збуту; державні цільові програми, субсидії.

Загрози: неурегульована законодавча база; політична нестабільність в країні; жорстка система оподаткування.

9. ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» має такі сильні сторони: розширення асортименту виноробної продукції; збільшення обсягів виробництва; рівень інвестицій у підприємство; випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками; наявність різних транспортних шляхів.

Слабкі сторони: рівень операційної платоспроможності; коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку; низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу в СОТ; нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження; використання закупленої сировини.

Можливості: участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках; партнерство з виробниками сировини; наявність родючих ґрунтів.

Загрози: неурегульована законодавча база; політична нестабільність в країні; жорстка система оподаткування; обмеженість у кредитуванні.

4-й етап. Відповідно до результатів попередніх етапів визначаються такі заходи, що дозволять найбільш раціонально використати можливості і сильні сторони, захиститися від загроз і дещо посилити слабкі сторони. При цьому доцільно звернути увагу на максимальні за модулем інтегральні оцінки, оскільки вони позначають або найбільш вдале поєднання сильної сторони та

можливостей і загроз, або найбільш негативне поєднання слабкої сторони і зовнішніх факторів.

Таким чином, оцінивши сильні та слабкі сторони, можливості та загрози досліджуваних підприємств, можна сказати, що в сьогоденних складних умовах розвитку виноробним підприємствам для відновлення фінансової стійкості, платоспроможності, захисту від фінансових криз та нейтралізації їх наслідків необхідно посилити сильні сторони за допомогою можливостей підприємства та нейтралізації загроз. Посилення їх можливе за рахунок наступних можливостей: участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках, наявність родючих ґрунтів, сприятливих кліматичних умов для вирощування винограду, партнерство з виробниками сировини, засвоєння нових ринків збуту та за допомогою державних програм. Все це необхідно буде врахувати при написанні антикризової програми для підприємств виноробної промисловості.

Дослідження, здійснене за допомогою SWOT-аналізу, в поєднанні з аналітичною роботою з узагальнення його результатів дозволяє генерувати широку гаму управлінських рішень для використання зовнішніх можливостей з урахуванням специфіки діяльності підприємства. Застосування його на практиці дозволило дізнатися про проблеми виробничої та фінансової діяльності підприємств виноробної промисловості і розвинути існуючі можливості. Запропонований алгоритм SWOT-аналізу дозволяє підібрати заходи, що забезпечать його економічний ріст та не допустять нерационального використання фінансових активів.

2.3. Методичний підхід до діагностики ймовірності виникнення фінансової кризи на підприємствах

Існуючі підходи до проведення діагностики, що розглянуті у підрозділі 2.2 не надають однозначного результату для оцінки фінансової діяльності та стану досліджуваних підприємств.

Тому вважаємо за доцільне для подальшого дослідження розробити методику діагностики, яка дозволяє виявити перші симптоми фінансової кризи та її масштаби на підприємствах виноробної промисловості України. Запропонована методика

базується на використанні методологічних принципів діагностики фінансової діяльності та стану підприємств, що були вперше сформульовані О. О. Недосекіним [101].

Розроблена методика складається з етапів, які надані на рис. 2.7.

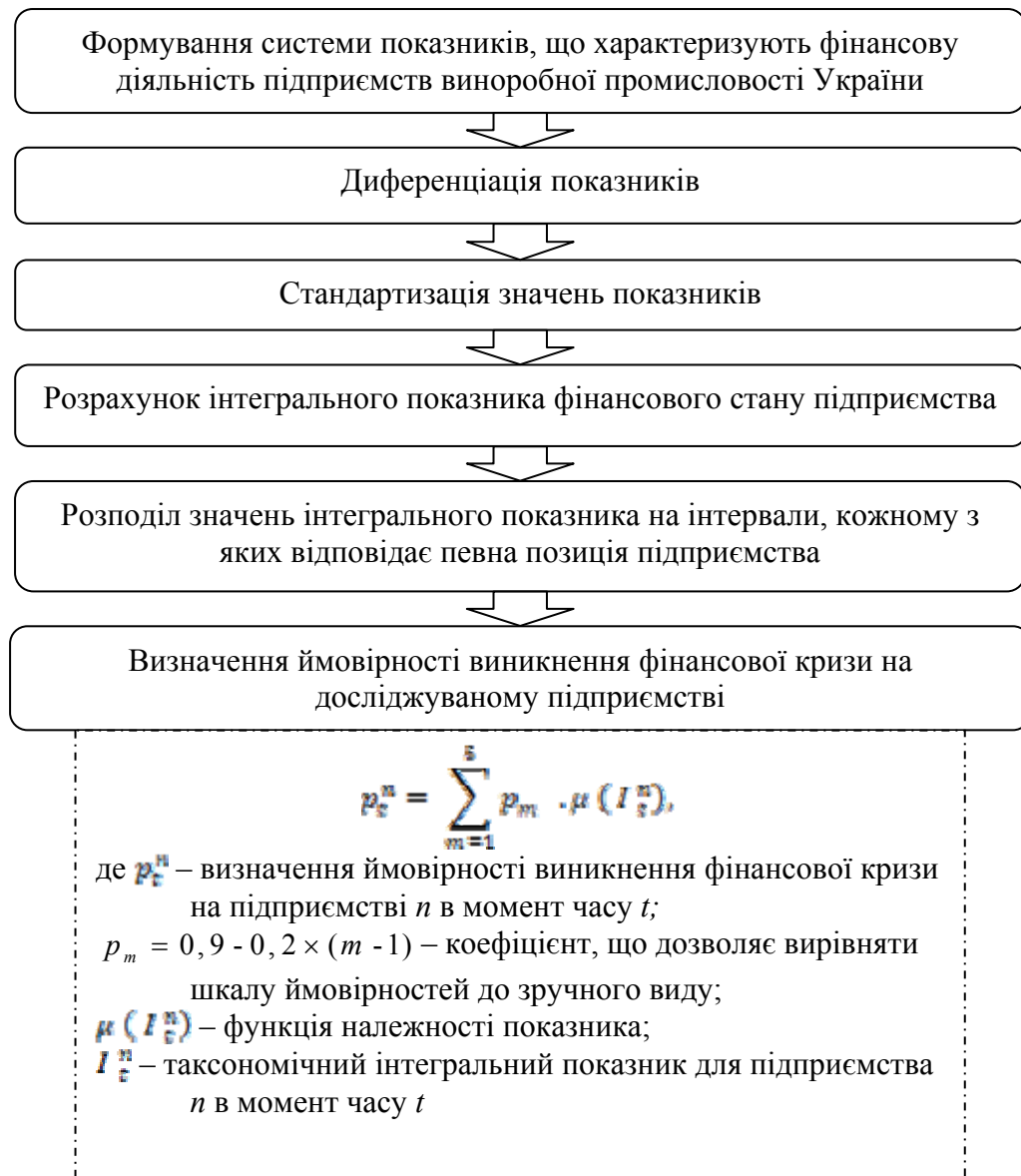

Рисунок 2.7 – Етапи визначення ймовірності виникнення фінансової кризи на підприємстві

Перший етап – формування системи показників, що характеризують фінансову діяльність підприємств виноробної промисловості України.

Аналіз наукових праць, присвячених питанню оцінки фінансової діяльності та стану підприємства, показав, що автори по-різному підходять до визначення переліку необхідних для оцінки показників та їх групування.

Але найчастіше ефективність виробництва, інвестиційної та фінансової діяльності оцінюється за допомогою показників чистого грошового потоку, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та прибутковості [102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110].

Тому для оцінки фінансової діяльності підприємства ми пропонуємо використовувати проаналізовані у підрозділі 2.2 п'ять груп показників.

Зауважимо, що вибір саме таких показників був детермінований, з одного боку, аналізом наукових досліджень з проблем діагностики фінансової діяльності та стану підприємств [102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110], і, з іншого боку, доступністю статистичної інформації про фінансову діяльність та стан саме підприємств виноробної промисловості України.

Для зручності подальших розрахунків введемо такі умовні позначення для обраних показників: X11 – коефіцієнт достатності чистого грошового потоку; X12 – коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку; X13 – коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку; X14 – коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку; X21 – коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності; X22 – загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності); X23 – проміжний коефіцієнт покриття; X24 – коефіцієнт маневреності активів; X25 – коефіцієнт забезпеченості готовими засобами платежу; X26 – рівень операційної платоспроможності; X31 – коефіцієнт забезпеченості власними коштами; X32 – коефіцієнт фінансової автономії (стабільності); X33 – коефіцієнт заборгованості; X34 – коефіцієнт фінансового левериджу; X35 – коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності; X36 – коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; X41 – оборотність обігових коштів; X42 – оборотність товарно-матеріальних запасів; X43 – тривалість фінансового циклу; X44 – оборотність дебіторської заборгованості; X45 – оборотність кредиторської заборгованості; X51

– чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу; X52 – рентабельність (збитковість) власного капіталу (до оподаткування); X53 – рентабельність активів; X54 – рентабельність обороту (продажів); X55 – коефіцієнт прибутковості (норма чистого прибутку).

Другий етап – диференціація показників.

Усі показники, що характеризують фінансову діяльність та стан підприємства, можна розподілити на стимулятори та дестимулятори. Основою для такого поділу показників слугує спрямованість впливу кожного з них на розвиток досліджуваного процесу. Ознаки, що здійснюють позитивний, стимуляційний вплив, є стимуляторами. У запропонованій методиці до стимуляторів відносимо показники першої та другої груп ($X_{11}, X_{13}, X_{14}, X_{21}, X_{22}, X_{23}, X_{24}, X_{25}, X_{26}$); показники третьої групи – $X_{31}, X_{32}, X_{33}, X_{35}, X_{36}$; четвертої групи – $X_{41}, X_{42}, X_{44}, X_{45}$; всі показники п'ятої групи ($X_{51}, X_{52}, X_{53}, X_{54}, X_{55}$). До дестимуляторів відносять четвертий показник третьої групи (X_{34}) та третій показник четвертої групи (X_{43}). Крім того, слід враховувати, що для показника X_{12} існує оптимальне значення – 1 [111, 112].

Третій етап – стандартизація показників.

Обрані показники, що характеризують фінансову діяльність та стан підприємства, є неоднорідними – структурними та об'ємними; стимуляторами і дестимуляторами. Обрані показники мають різні шкали вимірювання, це ускладнює виконання дій, необхідних для обчислення інтегрального показника. Тому слід здійснити стандартизацію показників з використанням наступних формул:

$$\tilde{x}_{ij}^k = \frac{x_{ij}^k - \min x_{ij}}{\max x_{ij} - \min x_{ij}}, \text{ якщо } X_{ij} \in S \quad (2.2)$$

$$\tilde{x}_{ij}^k = \frac{\max x_{ij} - x_{ij}^k}{\max x_{ij} - \min x_{ij}}, \text{ якщо } X_{ij} \in DS \quad (2.3)$$

$$\tilde{x}_{ij}^k = \frac{\max x_{ij} - \min x_{ij} - R|Z - x_{ij}^k|}{\max x_{ij} - \min x_{ij}}, \text{ якщо } X_{ij} \notin S, \quad X_{ij} \notin DS \quad (2.4)$$

де S – множина стимуляторів;

DS – множина дестимуляторів;

x_{ij}^k – вхідне значення показника X_{ij} ; $k = \overline{1, 54}$;

\tilde{x}_{ij}^k – стандартизоване значення показника X_{ij} ;

$\max x_{ij}$ – максимальне значення показника X_{ij} ;

$\min x_{ij}$ – мінімальне значення показника X_{ij} ;

Z – оптимальне значення показника X_{ij} ;

R – коефіцієнт, який обирається так, щоб діапазон \tilde{x}_{ij}^k становив від 0 до 1 [107].

При такому способі стандартизації \tilde{x}_{ij}^k наближуватиметься до 1 при зменшенні відхилення X_{ij} від оптимального значення Z .

Четвертий етап – розрахунок інтегрального показника фінансового стану підприємства.

Для побудови інтегральної оцінки масштабу фінансової кризи на підприємстві найчастіше пропонуються дві групи методів: перша – індексний метод, метод адитивної оптимізації тощо – передбачає розрахунок інтегрального показника з урахуванням вагових коефіцієнтів показників, що у ньому присутні; другий – метод таксономії, метод Парето тощо – дозволяє впорядкувати досліджувані об'єкти, що характеризуються множиною ознак, за синтетичною величиною, що є їх рівнодійною. У нашому дослідженні вважаємо за доцільне використовувати метод таксономії, що дозволить позбавитися суб'єктивності оцінок, оскільки не передбачає експертного оцінювання.

Метод таксономії як метод дослідження багатовимірних об'єктів був запропонований З. Хельвегом і використовується в сучасних економічних дослідженнях, що потребують класифікації та/або комплексної оцінки економічних об'єктів [113, 108, 114].

Визначення інтегрального показника за методом таксономії проводиться таким чином. Стандартизовані значення всіх показників, що враховуються при оцінці об'єкта, порівнюються з вектором-еталоном, який є ідеальним об'єктом з ідеальними значеннями зазначених показників. В нашому випадку вектор-еталон є одиничним, оскільки обраний метод стандартизації значень показників передбачав наближення стандартизованих значень до 1

при зменшенні відхилення вхідного значення показника від оптимального значення.

Результатом порівняння є матриця відстаней від еталону, що будується окремо для кожного об'єкта дослідження і кожного часового періоду. Відстані між показниками окремих підприємств та вектором еталонном P_0 можуть бути розраховані за формулою Евкліда:

$$c_t^n = \sqrt{\sum_{i=1}^5 \sum_{j=1}^{k_i} (\tilde{x}_{ij,t}^n - 1)^2},$$

де c_t^n – відстань від еталону для підприємства n в момент часу t ,

$$n = \overline{1,9}; \quad t = \overline{2007, 2012};$$

i – номер групи показників, $i = \overline{1,5}$;

j – номер показника в групі, $j = \overline{1, k_i}$;

k_i – кількість показників i -тої групи, $k_i = \overline{4,6}$;

$\tilde{x}_{ij,t}^n$ – стандартизоване значення показника X_{ij} для підприємства n в момент часу t .

Матрицю відстаней надано в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Матриця відстаней

Номер підприємства Рік	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2007	2,961436	2,609853	3,243053	3,299796	3,34081	2,627981	2,600464	3,398386	3,489647
2008	2,94279	2,783282	3,275434	3,436758	3,442574	2,606478	2,942744	3,168678	3,091621
2009	3,437818	2,514196	3,342313	3,566839	3,161498	2,691082	2,999841	3,812298	3,635976
2010	3,064356	2,602936	3,009417	3,567342	3,115963	2,576363	2,987436	3,571367	3,512245
2011	3,174195	2,437331	3,128444	3,491232	3,304972	2,419911	2,929279	3,614226	3,504682
2012	3,200664	3,116087	2,981019	3,65407	3,365371	2,947453	3,027201	3,480208	3,44534

Далі розраховується таксономічний інтегральний показник I_t^n для підприємства n в момент часу t за такою формулою:

$$I_t^n = 1 - d_t^n,$$

$$\text{де } d_t^n = \frac{c_t^n}{c^n}; c^n = \bar{c}^n + 2S^n;$$

$$\bar{c}^n = \frac{1}{6} \sum_{t=2007}^{2012} c_t^n;$$

$$S^n = \sqrt{\frac{1}{6} \sum_{t=2007}^{2012} c_t^n - \bar{c}^n}^2.$$

Всі результати розрахунків надано у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 – Розрахунок інтегрального показника I_t^n

Рік	Відстані від еталону	Проміжні розрахунки	d_t^n	I_t^n
Підприємство 1				
2007	2,961436	$\overline{c}^n = 3,13021$	0,846508	0,153492
2008	2,94279		0,841178	0,158822
2009	3,437818	$S^n = 0,184103$	0,982679	0,017321
2010	3,064356		0,875927	0,124073
2011	3,174195	$c^n = 3,498415$	0,907324	0,092676
2012	3,200664		0,91489	0,08511
Підприємство 2				
2007	2,609853	$\overline{c}^n = 2,677281$	0,82445	0,17555
2008	2,783282		0,879236	0,120764
2009	2,514196	$S^n = 0,244145$	0,794232	0,205768
2010	2,602936		0,822265	0,177735
2011	2,437331	$c^n = 3,16557$	0,76995	0,23005
2012	3,116087		0,984368	0,015632
Підприємство 3				
2007	3,243053	$\overline{c}^n = 3,16327$	0,937647	0,062353
2008	3,275434		0,947009	0,052991
2009	3,342313	$S^n = 0,147717$	0,966346	0,033654
2010	3,009417		0,870097	0,129903
2011	3,128444	$c^n = 3,458714$	0,904511	0,095489
2012	2,981019		0,861887	0,138113
Підприємство 4				
2007	3,299796	$\overline{c}^n = 3,502673$	0,879797	0,120203
2008	3,436758		0,916314	0,083686

Прожовження табл. 2.13

2009	3,566839	$S^n = 0,12398$	0,950997	0,049003
2010	3,567342		0,951131	0,048869
2011	3,491232	$c^n = 3,750633$	0,930838	0,069162
2012	3,65407		0,974254	0,025746
Підприємство 5				
2007	3,34081	$\bar{c}^n = 3,288531$	0,94394	0,05606
2008	3,442574		0,972694	0,027306
2009	3,161498	$S^n = 0,125343$	0,893276	0,106724
2010	3,115963		0,88041	0,11959
2011	3,304972	$c^n = 3,539217$	0,933814	0,066186
2012	3,365371		0,95088	0,04912
Підприємство 6				
2007	2,627981	$\bar{c}^n = 2,644878$	0,878291	0,121709
2008	2,606478		0,871104	0,128896
2009	2,691082	$S^n = 0,173638$	0,89938	0,10062
2010	2,576363		0,861039	0,138961
2011	2,419911	$c^n = 2,992154$	0,808752	0,191248
2012	2,947453		0,98506	0,01494
Підприємство 7				
2007	2,600464	$\bar{c}^n = 2,914494$	0,804937	0,195063
2008	2,942744		0,910885	0,089115
2009	2,999841	$S^n = 0,158075$	0,928558	0,071442
2010	2,987436		0,924718	0,075282
2011	2,929279	$c^n = 3,230644$	0,906717	0,093283
2012	3,027201		0,937027	0,062973
Підприємство 8				
2007	3,398386	$\bar{c}^n = 3,507527$	0,862124	0,137876
2008	3,168678		0,80385	0,19615
2009	3,812298	$S^n = 0,217174$	0,967128	0,032872
2010	3,571367		0,906007	0,093993
2011	3,614226	$c^n = 3,941875$	0,91688	0,08312
2012	3,480208		0,882882	0,117118
Підприємство 9				
2007	3,489647	$\bar{c}^n = 3,446585$	0,914263	0,085737
2008	3,091621		0,809984	0,190016
2009	3,635976	$S^n = 0,185154$	0,952601	0,047399
2010	3,512245		0,920184	0,079816
2011	3,504682	$c^n = 3,816894$	0,918203	0,081797
2012	3,44534		0,902656	0,097344

П'ятий етап – розподіл стандартизованих значень системи показників на інтервали, кожному з яких відповідає певна позиція підприємства.

Аналіз наукових праць показує, що масштаби фінансової кризи на підприємстві і відповідну ймовірність її виникнення прийнято розділяти або на три, або на п'ять інтервалів. Для збільшення

точності оцінок будемо враховувати п'ять можливих значень для оцінки фінансової кризи на підприємстві (таблиця 2.14).

Таблиця 2.14 – Масштаби фінансової кризи на підприємстві

Масштаби фінансової кризи	Ймовірність настання фінансової кризи	Рівень I_t^n
Відсутність схильності до фінансової кризи	Незначна	Дуже високий
Відсутність фінансової кризи	Низька	Високий
Легка фінансова криза	Середня	Середній
Глибока фінансова криза	Велика	Низький
Катастрофічна фінансова криза	Гранично велика	Дуже низький

На цьому етапі постає задача визначити, які саме значення показників I_t^n відповідають дуже високому, високому, середньому, низькому або дуже низькому рівням. Формально – це задача розділення шкали 0–1 на певні п'ять інтервалів. Вибір меж інтервалів може проводитися за одним із наступних правил: правило рівної ширини інтервалів; правило однакової заселеності інтервалів (тобто межі інтервалів обираються так, щоб в кожному інтервалі була однакова кількість значень); правило трьох сигм тощо. У сучасних економічних дослідженнях вибір меж здійснюється за допомогою експертної оцінки або проводиться кластеризація досліджуваної вибірки з наступним визначенням інтервалів як множин значень показника, що належать певним кластерам. Для визначення меж інтервалів нами була використана методика, що запропонована і апробована у роботі Недосекіна [101].

Отже, за зазначеною методикою для розділення шкали 0–1 на інтервали слід виконати наступні дії:

1. Побудувати лінгвістичну змінну $B_{t,j}^n$ – рівень показника I_t^n з терм-множиною значень «Дуже низький, Низький, Середній, Високий, Дуже високий». Значення лінгвістичної змінної B_t^n є, за своєю побудовою, нечіткими підмножинами інтервалу $[0; 1]$.

2. Кожному значенню змінної B_t^n зіставити функцію належності $\mu(I_t^n)$ показника I_t^n . Вказана функція належності є трапецевидною функцією. Верхня основа трапеції відповідає повній

впевненості у правильності класифікації за рівнями, нижня – впевненості в тому, що жодне інше значення з інтервалу $[0; 1]$ не належить даній нечіткій підмножині.

Компактний опис трапецевидних функцій належності $\mu(I_t^n)$ здійснюється за трапецевидними числами $\beta(a_1, a_2, a_3, a_4)$, де a_1 та a_4 – абсциси нижньої основи трапеції, a_2 та a_3 – абсциси верхньої основи трапеції.

3. Для знаходження інтервалів «впевненості» розподілити множину значень показника I_t^n на п'ять підмножин, що будуть відповідати рівням зазначеного показника; для кожної із підмножин знайти інтервал, що буде містити центр отриманого розподілу. У нашому випадку центром розподілу слід вважати медіану, а центральним інтервалом бів взятий міжквартильний інтервал, оскільки більшість отриманих розподілів, по-перше, не є нормальними, і, по-друге, містять викиди, тобто значення, що дуже відрізняються від множини інших [115].

Продемонструємо розділення на інтервали і знаходження функції належності для показника I_t^n .

В таблиці Б.20 додатка Б надано вихідні значення показника I_t^n належності значень до одного із п'яти кластерів. Зауважимо, що вхідними даними були значення показника I_t^n , отримані по дев'яти підприємствам за шість років; кластеризація проводилася методом k -середніх при застосуванні системи STATISTICA.

Отже, за таблицею Б.20 можна дійти наступних висновків: перший кластер містить 19 елементів, значення яких свідчать про те, що він відповідає низькому рівню досліджуваного показника; другий містить 4 елемента і відповідає високому рівню; третій містить 7 елементів і відповідає дуже низькому рівню; четвертий містить 18 елементів і відповідає середньому рівню; п'ятий містить 6 елементів і відповідає дуже високому рівню показника I_t^n .

Далі для кожного з кластерів розраховується міжквартильний розмах варіації, медіана та відповідні трапецевидні числа (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 – Результати розрахунку p_i^n – визначення ймовірності виникнення фінансової кризи на підприємствах за період 2007 -2012р.р.

Номер кластера	3	1	4	2	5
Значення	0,017321	0,08511	0,1240731	0,153492	0,205768
показника I_t^n	0,015632	0,062353	0,0926763	0,158822	0,23005
	0,033654	0,052991	0,1207643	0,17555	0,191248
	0,025746	0,083686	0,1299028	0,177735	0,195063
	0,027306	0,049003	0,0954891		0,19615
	0,01494	0,048869	0,1381132		0,190016
	0,032872	0,069162	0,1202028		
		0,05606	0,1067239		
		0,05606	0,1067239		
		0,066186	0,1195896		
		0,04912	0,1217094		
		0,089115	0,1288957		
		0,071442	0,1006203		
		0,075282	0,1389605		
		0,062973	0,0932833		
		0,08312	0,1378757		
		0,085737	0,0939928		
		0,047399	0,1171185		
		0,079816	0,0973445		
		0,081797			
Медіана	0,0257	0,0691	0,1198	0,1671	0,1956
Квартілі	0,0156	0,0529	0,0968	0,1548	0,1909
	0,0328	0,0831	0,1291	0,1771	0,2118
$\beta(a_1, a_2, a_3, a_4)$	(0; 0,0156; 0,0328; 0,0529)	(0,0328; 0,0529; 0,0831; 0,0968)	(0,0831; 0,0968; 0,1291; 0,1548)	(0,1291; 0,1548; 0,1771; 0,1909)	(0,1771; 0,1909; 0,2118; 1)

Наприкінці розраховується функція належності $\mu(I_t^n)$ показника I_t^n тієї чи іншої нечіткої множини і, відповідно, значення змінної B_t^n (табл. 2.16).

Таблиця 2.16 – Функція належності $\mu(I_t^n)$ показника I_t^n тієї чи іншої нечіткої множини

Інтервал значень I_t^n	Значення змінної B_t^n	Розрахункова формула для функції належності $\mu(I_t^n)$
$I_t^n \leq 0,033$	Дуже низький	1
$0,033 < I_t^n < 0,053$	Дуже низький	$\mu_5 = (0,053 - I_t^n)/(0,053-0,033)$
	Низький	$1 - \mu_5 = \mu_4$
$0,053 \leq I_t^n \leq 0,083$	Низький	1
$0,083 < I_t^n < 0,097$	Низький	$\mu_4 = (0,097 - I_t^n)/(0,097-0,083)$
	Середній	$1 - \mu_4 = \mu_3$
$0,097 \leq I_t^n \leq 0,129$	Середній	1
$0,129 < I_t^n < 0,155$	Середній	$\mu_3 = (0,155 - I_t^n)/(0,155-0,129)$
	Високий	$1 - \mu_3 = \mu_2$
$0,155 \leq I_t^n \leq 0,177$	Високий	1
$0,177 < I_t^n < 0,191$	Високий	$\mu_2 = (0,191 - I_t^n)/(0,191-0,177)$
	Дуже високий	$1 - \mu_2 = \mu_1$
$I_t^n \geq 0,191$	Дуже високий	1

Значення функції належності $\mu(I_t^n)$ показника надано в таблиці Б.21 додатка Б.

Шостий етап – визначення ймовірності виникнення фінансової кризи на досліджуваному підприємстві.

$$p_t^n = \sum_{m=1}^6 p_m \cdot \mu(I_t^n)$$

де $p_m = 0,9 - 0,2 \times (m-1)$ – коефіцієнт, що дозволяє вирівняти шкалу ймовірностей до зручного виду [101].

Тоді фінансовий стан підприємства можна оцінити за даними табл. 2.17.

Таблиця 2.17 – Масштаби фінансової кризи на підприємстві

Масштаби фінансової кризи	Ймовірність настання фінансової кризи	Значення P
Відсутність схильності до фінансової кризи	Незначна	0–0,2
Відсутність фінансової кризи	Низька	0,2–0,4
Легка фінансова криза	Середня	0,4–0,6
Глибока фінансова криза	Велика	0,6–0,8
Катастрофічна фінансова криза	Гранично велика	0,8–1

Узагальнюючі результати представлено у таблиці 2.18.

Таблиця 2.18 – Результати розрахунку p_t^n – визначення ймовірності виникнення фінансової кризи на підприємствах за період 2007–2012 рр.

№ підпр.	Рік	I_t^n	$p_m \cdot \mu(I_t^n)$					p_t^n
			Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий	
1	2007	0,15349	0	0	0,0289	0,2826	0	0,3115
1	2008	0,15882	0	0	0	0,3	0	0,3
1	2009	0,01732	1	0	0	0	0	1
1	2010	0,12407	0	0	0,5	0	0	0,5
1	2011	0,09268	0	0,2161	0,34558	0	0	0,5617
1	2012	0,08511	0	0,5944	0,0753	0	0	0,6698
2	2007	0,17555	0	0	0	0,3	0	0,3
2	2008	0,12076	0	0	0,5	0	0	0,5
2	2009	0,20577	0	0	0	0	0,1	0,1
2	2010	0,17774	0	0	0	0,2842	0,0052	0,2894
2	2011	0,23005	0	0	0	0	0,1	0,1
2	2012	0,01563	1	0	0	0	0	1
3	2007	0,06235	0	0,7	0	0	0	0,7
3	2008	0,05299	0,00046	0,699678	0	0	0	0,7001
3	2009	0,03365	0,967286	0,022899	0	0	0	0,9901
3	2010	0,12990	0	0	0,4826376	0,0104174	0	0,4930
3	2011	0,09549	0	0,075545	0,4460392	0	0	0,5215
3	2012	0,13811	0	0	0,3247456	0,1051526	0	0,4298
4	2007	0,12020	0	0	0,5	0	0	0,5
4	2008	0,08369	0	0,665715	0,0244890	0	0	0,6902
4	2009	0,04900	0,199837	0,560114	0	0	0	0,7599
4	2010	0,04887	0,206534	0,555426	0	0	0	0,7619

Продовження табл. 2.18

№ підпр.	Рік	I_t^n	$p_m \cdot \mu(I_t^n)$					P_t^n
			Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий	
4	2011	0,06916	0	0,7	0	0	0	0,7
4	2012	0,02575	1	0	0	0	0	1
5	2007	0,05606	0	0,7	0	0	0	0,7
5	2008	0,02731	1	0	0	0	0	1
5	2009	0,10672	0	0	0,5	0	0	0,5
5	2010	0,11959	0	0	0,5	0	0	0,5
5	2011	0,06619	0	0,7	0	0	0	0,7
5	2012	0,04912	0,194012	0,564191	0	0	0	0,7582
6	2007	0,12171	0	0	0,5	0	0	0,5
6	2008	0,12890	0	0	0,5	0	0	0,5
6	2009	0,10062	0	0	0,5	0	0	0,5
6	2010	0,13896	0	0	0,3084517	0,114929	0	0,4233
6	2011	0,19125	0	0	0	0	0,1	0,1
6	2012	0,01494	1	0	0	0	0	1
7	2007	0,19506	0	0	0	0	0,1	0,1
7	2008	0,08912	0	0,394230	0,2184070	0	0	0,6126
7	2009	0,07144	0	0,7	0	0	0	0,7
7	2010	0,07528	0	0,7	0	0	0	0,7
7	2011	0,09328	0	0,185834	0,3672611	0	0	0,5530
7	2012	0,06297	0	0,7	0	0	0	0,7
8	2007	0,13788	0	0	0,3293139	0,1024116	0	0,4317
8	2008	0,19615	0	0	0	0	0,1	0,1
8	2009	0,03287	1	0	0	0	0	1
8	2010	0,09399	0	0,150358	0,3926008	0	0	0,5429
8	2011	0,08312	0	0,693999	0,0042857	0	0	0,6982
8	2012	0,11712	0	0	0,5	0	0	0,5
9	2007	0,08574	0	0,563174	0,0977326	0	0	0,6609
9	2008	0,19002	0	0	0	0,0210765	0,092974	0,1140
9	2009	0,04740	0,280043	0,503970	0	0	0	0,7840
9	2010	0,07982	0	0,7	0	0	0	0,7
9	2011	0,08180	0	0,7	0	0	0	0,7
9	2012	0,09734	0	0	0,5	0	0	0,5

За розробленою методикою отримано результати, за якими можна зробити висновок про масштаби фінансової кризи на досліджуваних підприємствах виноробної промисловості України. За результатами, у перші два роки ПрАТ «Одесавинпром» не мав ознак фінансової кризи, у 2009 р. була наявність катастрофічної фінансової кризи, що пов'язано зі всесвітньою фінансовою кризою, у 2010–2011 рр. спостерігалася легка фінансова криза, а у 2011 р. вже глибока.

На ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» протягом 2007–2011 рр. були відсутні ознаки фінансової кризи, лише у 2008 р. погіршились фінансові показники та підприємство перебувало у легкій фінансовій кризі. У 2012 р. фінансові показники погіршились та масштаб фінансової кризи став катастрофічним.

На ПрАТ «Харчовик» спостерігаються позитивні зміни за останні 3 роки: з масштабу глибокої фінансової кризи підприємство перейшло у легку. На ПрАТ «Болградський виноробний завод» та ПрАТ «Ізмаїльський винзавод» спостерігається глибока фінансова криза, але у 2012 р. з глибокої фінансової кризи ПрАТ «Болградський виноробний завод» має масштаб катастрофічної фінансової кризи. Аналогічна ситуація спостерігається на ПрАТ «Вікторія», хоча у 2011 р. на підприємстві були відсутні ознаки фінансової кризи.

ПАТ «Коблево», увійшовши у стан глибокої кризи, так поки ще не може покращити свої фінансові показники. ПАТ «Золоте поле» та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» знаходяться у глибокій фінансовій кризі.

Проаналізувавши отримані результати розрахунку інтегрального показника оцінки масштабу фінансової кризи, слід відмітити, що в діяльності усіх досліджуваних підприємств спостерігається фінансова криза. Таким чином, у подальшому нашому дослідженні буде розроблена антикризова програма та надані рекомендації щодо антикризових заходів, які дозволять вийти підприємствам з існуючого масштабу фінансової кризи та покращити фінансову діяльність.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

3.1. Принципи формування механізму антикризового фінансового управління банками

Антикризове управління банківськими установами передбачає визначення основних принципів та розробки його механізму.

Як зазначає І. О. Школьник, підприємства, що функціонують в умовах ринкової економіки, об'єктивно періодично потрапляють у кризові ситуації через нерівномірний циклічний характер економічного розвитку [116, с. 262].

В. В. Коваленко характеризує систему антикризового управління як таку, що має властивості, які забезпечують особливий механізм управління: гнучкість і адаптивність, здатність до диверсифікації та своєчасного ситуаційного реагування, а також можливості ефективно використовувати потенціал банківської системи та неформальні методи управління [39, с. 89].

Таким чином, виникає потреба у розгляді питання формування механізму антикризового управління банківськими установами. Як зазначав В. Г. Афанасьєв, «механізм управління – велика річ. Відпрацьований управлінський механізм – необхідна і важлива умова ефективності управління» [117, с. 241]. Тож механізм управління – це невід'ємна і вкрай важлива складова антикризового управління.

Слово «механізм» запозичене із грецької мови, в перекладі українською означає «зброя», «машина». Сучасні тлумачні словники наводять такі його основні значення: внутрішня будова машини, приладу, апарату, що приводить їх у дію; система, будова, що визначає порядок якогось виду діяльності (наприклад, фінансовий механізм) [118, с. 523].

Таким чином, механізм антикризового управління банківськими установами повинен відповідати наступним властивостям: мобільність і динамічність використання ресурсів, проведення змін, реалізація інноваційних програм; здійснення програмно-цілевих

підходів у технологіях розробки та прийняття рішень; врахування фактора часу в процесах антикризового управління; посилена увага до процесів розробки управлінських рішень та вибору альтернатив проведення діяльності; використання при розробці та реалізації рішень антикризових критеріїв якості.

Одним із завдань нашого дослідження є обґрунтування та побудова механізму антикризового управління банківськими установами. Для його реалізації слід, по-перше, визначити та проаналізувати зміст та функціонування механізму антикризового управління; по-друге, визначити основні складові механізму антикризового управління та особливості їх застосування на рівні системних банків.

З точки зору функціонування механізму, доцільно виділити два підходи – структурно-організаційний та структурно-функціональний. Характеризуючи перший підхід, механізм можна представити як сукупність певних складових, що створюють організаційну основу окремих явищ і процесів.

За другим підходом механізм того чи іншого процесу, явища увага акцентується на його динаміці, реальному функціонуванні. Більшість вчених віддають перевагу саме структурно-функціональному підходу, і, з огляду на це, на наш погляд, механізм доцільно розглядати як організацію практичного здійснення управління.

Так, Роберт Н. Холт, розглядаючи фінансовий механізм управління, згоден з позиціями Дж. К. Ван Хорна [118] щодо його визначення «як способу організації та функціонування фінансового управління, що знаходить своє вираження у формуванні обґрунтованих цілей, створенні та розвитку керуючої системи, яка покликана здійснювати під час управлінського процесу досягнення цілей» [120].

І. Балабанов [119] розглядає фінансовий механізм управління як складну систему управлінських органів, організованих відповідно до визначених принципів для здійснення завдань фінансового управління.

Відповідно до визначення Б. Коласса фінансове управління є реально існуючою організацією безпосередньої реалізації управлінських цілей, які «матеріалізуючись» у механізмі управління,

втілюються у системі цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на об'єкти управління [121].

На наш погляд, сутність категорії фінансового механізму управління найбільш повно визначена у формулюванні І. Бланка, який, розглядаючи фінансовий механізм управління, визначає його як взаємодію керуючої та керованої систем у процесі використання об'єктивних економічних законів останньої [122].

На наш погляд, зазначений підхід є найбільш обґрунтованим, і саме на ньому доцільно базуватись при визначенні категорії фінансового механізму антикризового управління банківськими установами. Виходячи з наведеного вище, пропонуємо наступне визначення: фінансовий механізм антикризового управління банківськими установами – сукупність форм і методів створення та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення фінансово стійкого функціонування банків та прийняття стратегічних рішень в міру виявлення потенційних проблем.

Слід зазначити, що будь-який механізм управління, в тому числі і фінансовий, має дві взаємопов'язані сторони: об'єктивну та суб'єктивну.

Об'єктивна сторона фінансового механізму має прояв через його побудову у відповідності з вимогами об'єктивних економічних законів. З іншого боку, фінансовий механізм має суб'єктивний характер, оскільки розробляється органами фінансового управління банківською установою для вирішення тих задач, які стоять перед ним на тому чи іншому етапі функціонування – визначеності, невизначеності та ризику.

Проведемо аналіз місій, генеральної мети та основних завдань функціонування банківських установ України (таблиця Б.22 додатка Б).

Основною стратегічною метою діяльності банківських установ на сьогодні є залучення клієнтів для стабілізації фінансової ситуації після кризи, нарощування ресурсної бази шляхом пропонування нових та трансформації існуючих банківських послуг з метою отримання прибутку. Значна увага приділяється перегляду позицій корпоративного управління банків, що в свою чергу викликає потребу у формуванні механізму антикризового управління.

Яскравим позитивним підходом до формування основних стратегічних напрямків роботи можна навести АТ Ощадбанк. При цьому слід зазначити, що в 2003 році банк мав від’ємне значення регулятивного капіталу (рис. 3.1) і на той час виникло питання його приватизації. Як було зазначено інформаційною агенцією УНІАН, «у разі розгляду питання про приватизацію ВАТ «Державний ощадний банк України» (Ощадбанк) цей об’єкт є інвестиційно привабливим. І. Бураковський зазначив, що на початковому етапі можлива приватизація лише частини банку із залишенням в державній власності контрольного або блокуючого пакета».

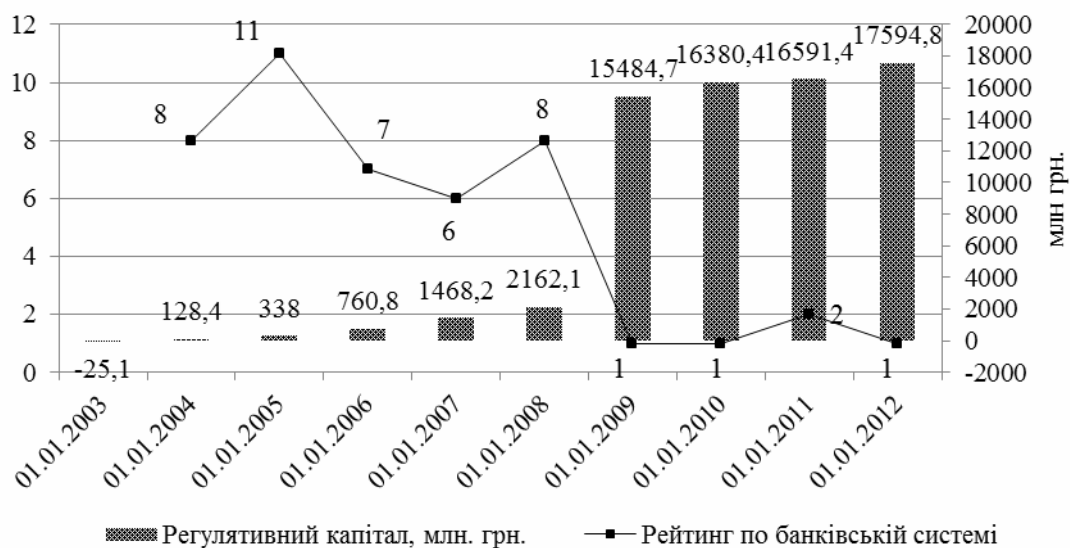

Рисунок 3.1 – Динаміка регулятивного капіталу ПАТ «Ощадбанк» за період 2002–2011 рр. (складено за матеріалами [126])

У 2003 році між ПАТ «Ощадбанк», Кабінетом Міністрів України, Національним банком України та у присутності Світового банку було укладено Меморандум про взаєморозуміння, в межах якого банк проводив свою діяльність в умовах операційних обмежень.

Відповідно до зазначеного документа, з метою покращення корпоративного управління відбулися зміни у складі Наглядової ради та Правління Ощадбанку. Разом з тим Національний банк України не задовольняє рівень корпоративного управління банком: Наглядова рада практично усунулася від керівництва банком, засідання ради

практично не проводяться – це гальмує виконання зобов’язань Уряду та Національного банку України щодо плану вирішення проблем Ощадбанку. Тому у лютому 2003 р. Кабінет Міністрів України постановою затвердив нову редакцію статуту Ощадбанку, і, таким чином, установчі документи було приведено у відповідність до законодавства України.

Ощадбанку було висунуто вимогу інвестувати усі грошові надходження (за виключенням операційних та фінансових витрат) до кошика безризикових активів, який складався виключно з цінних паперів, емітентами яких є Уряд України та НБУ, до того часу, поки частка позик, кредитів, дебіторської заборгованості, корпоративних цінних паперів та гарантій, наданих третім особам, складатиме не більше 20 % від загальних активів Ощадбанку. На той період вкладення в державні цінні папери зросли у 3 рази і станом на 01.04.2003 становили 1 287,4 млн грн. у порівнянні з 433,3 млн грн. – станом на 01.08.2002.

Відповідно до пункту 5 Меморандуму щодо дотримання Ощадбанком політики обмеження ризикових активів, а саме позик, кредитів, дебіторської заборгованості, корпоративних цінних паперів та гарантій, наданих третім особам на рівні 20 % від загальних активів, банк поступово знизив частку ризикових активів у загальних. Їх частка в активах банку зменшилася від часу прийняття Меморандуму з 61,8 до 43,5 %, або на 18,3 %.

Основними досягненнями Ощадбанку під час реалізації основних положень Меморандуму були такі:

- вперше за останні роки значення регулятивного капіталу банку досягло позитивного значення – 128,2 млн грн., було забезпечено його зростання з початку 2002 року на суму 177,4 млн грн.;

- банк забезпечував прибуткову діяльність, обсяг прибутку становив 2,8 млн грн., що перевищило планові показники на 178,8 %;

- формування страхових резервів на покриття ризиків банку здійснювалося з випередженням встановленого графіка на суму близько 100 млн грн.;

- банк дотримувався нормативів мінімального розміру регулятивного капіталу, нормативів ліквідності, інвестування в цінні

папери окремо за кожною установою, загальної суми інвестування та обов'язкового резерву.

Зазначене вище підтверджує досягнення визначеної меморандумом мети, яка полягала у покращенні діяльності Ощадбанку. Банк протягом зазначеного періоду проводив зважену кредитну політику, вдосконалював методологічну базу та підвищував вимогливість до позичальників. У 2003 році були доопрацьовані та затверджені документи, що регулюють кредитну діяльність банку, а саме: Положення про кредитну фізичних осіб, Порядок класифікації кредитних операцій в установах ВАТ «Ощадбанк»; Положення про кредитування юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності.

Банком для оперативного управління кредитним портфелем, недопущення зниження його якості та управління основними ризиками розроблена система лімітів та обмежень кредитної діяльності регіональних управлінь та установ банку, яка постійно вдосконалюється. Слід відмітити, що в разі погіршення показників діяльності регіональних управлінь, його установ профільними комітетами та правлінням банку приймалися відповідні рішення щодо зменшення лімітів, або повної заборони здійснювати кредитування. До посадових осіб застосовувалися заходи дисциплінарного впливу.

При цьому з метою мінімізації ризиків та спрощення процедур оформлення стандартизованих банківських продуктів установам банку були доведені для використання: банківський продукт «Кредит фізичним особам на придбання промислових товарів через торгівельну мережу»; банківський продукт «Кредит фізичним особам на придбання нового транспортного засобу», банківський продукт «Кредит на придбання житла».

В системі ПАТ «Державний ощадний банк України» було створено дієву та ефективну систему обмежень, що застосовується при проведенні зваженої кредитної політики. Станом на 01.11.2003 стали діяти системні обмеження, які мінімізують притаманні кредитній діяльності ризики, за дотриманням яких було встановлено щоденний моніторинг, а саме:

- ризик повноважень (кваліфікації): повноваження установ Ощадбанку самостійно приймати рішення кредитним комітетом

регіонального управління та відділень з питань кредитування юридичних осіб; повноваження, в межах яких установи регіональних управлінь Ощадбанку самостійно приймають рішення щодо кредитування фізичних осіб;

- ризик концентрації: обмеження щодо граничних розмірів загальної заборгованості за кредитами (по юридичним особам, по сільськогосподарському виробництву, обмеження щодо граничного розміру загальної заборгованості за «великими» кредитами; обмеження щодо сукупного обсягу заборгованості за кредитами, наданими суб'єктам економічної діяльності, та всіх позабалансових зобов'язань; обмеження щодо максимально допустимого розміру простроченої та сумнівної заборгованості за кредитами, наданими фізичним особам; обмеження в цілому по банку розміру кредитів, наданих підприємствам АПК 25 % кредитного портфеля юридичних осіб банку;

- валютний ризик: обмеження щодо граничного розміру заборгованості за кредитами в іноземній валюті по регіональним управлінням в цілому;

- процентний ризик: єдині мінімальні відсоткові ставки кредитування установами регіональних управлінь органів державного управління (без урахування ризиків контрагента) в національній валюті, мінімальні відсоткові ставки кредитування суб'єктів господарської діяльності в євро;

- мінімальні відсоткові ставки кредитування суб'єктів господарської діяльності в доларах США;

- мінімальні відсоткові ставки кредитування фізичних осіб (без урахування ризиків контрагента) в національній валюті.

Слід зазначити, що головною проблемою при формуванні механізму антикризового управління банківськими установами є його структуризація, під якою розуміють «виділення в системі двох типів об'єктів – множини елементів та множини зв'язків, а також співвідношень даних множин один з одним». В цьому випадку під структурою розуміється сукупність зазначених двох множин, що певним чином поєднані один з одним [127].

Слід звернути увагу на те, що відносно механізму управління, як і щодо визначення самого поняття, в економічній науці єдності думок також немає. Одні автори [128, 129, 130, 131] поділяють структурно-

організаційне трактування та виділяють наступні елементи: первинну ланку системи органів управління, відповідні підсистеми, структури органів управління тощо. Але тим самим вони фактично ототожнюють категорії «фінансовий механізм управління» та «фінансовий апарат управління», тому зазначений підхід не може бути використаний для формування механізму стратегічного управління банківськими установами.

Інші автори [122, 132, 133, 134, 135] – прихильники структурно-функціонального підходу, схиляючись до більш широкого трактування складу фінансового механізму управління, ґрунтуються на визначенні кількості та змісту його складових.

Так, І. Бланк [122] в системі фінансового механізму управління виділяє: систему управління фінансами; правові норми; способи визначення цілей; управлінський процес як цикл дій керуючої системи, що послідовно змінюють одна одну. Саме такий склад елементів, на думку автора, характеризує фінансовий механізм управління як своєрідний зовнішній та динамічний прояв управління фінансами.

На думку Є. Стоянової, фінансовий механізм управління включає наступні елементи: об'єкти управління; суб'єкти управління; взаємовплив між об'єктами та суб'єктами управління за допомогою фінансових методів та інструментів [133].

Основою механізму антикризового управління банківськими установами як цільової підсистеми повинна виступати фінансова політика, зміст якої визначається прийнятою банком концепцією розвитку фінансів, стратегічними цілями, що розкривають основні напрямки формування, розподілу та використання фінансових ресурсів та сукупністю заходів, що здійснюються органами управління для досягнення поставлених цілей.

Суб'єктами антикризового управління можна визначити відповідальних осіб або групу осіб підрозділів антикризового управління, що мають право приймати рішення та несуть відповідальність за ефективність процесу антикризового управління.

Об'єктами антикризового управління слід вважати ризики, що спричиняють дестабілізацію діяльності банку залежно від їх рівня.

Функціональні підсистеми реалізують методи антикризового управління, застосування яких сприяє досягненню поставлених цілей.

Важливою складовою фінансового механізму управління є підсистеми забезпечення, що повинна включати: правове забезпечення – закони, укази, постанови, накази; нормативне забезпечення – інструкції, методичні вказівки, нормативи, норми та інші; інформаційне забезпечення – економічна, комерційна, фінансова та інша звітність та інформація.

Розглянемо рейтинг банківських установ по банківській системі України станом на 01.01.2012 (табл. 2.1).

Таблиця 3.1 – Рейтинг банківських установ першої групи по банківській системі України за фінансовим результатом станом на 01.01.2012 (розраховано за матеріалами [126])

№ пор.	Назва банку	Рейтинг по банківській системі	Фінансовий результат, млн грн.	Питома вага, %	Прибутковість статутного капіталу, %	Прибутковість активів, %
1	Приватбанк	1	1425,82	-51,2	10,526	0,983
2	Ощадбанк	4	530,991	-19,07	3,417	0,718
3	Укрсоцбанк	32	14,853	-0,53	1,17	0,037
4	Промінвестбанк	18	29,977	-1,08	0,567	0,079
5	ВТБ Банк	3	581,525	-20,88	10,738	1,569
6	Перший Український Міжнародний Банк	7	268,155	-9,63	8,14	0,769
7	Альфа-Банк	28	17,454	-0,63	0,376	0,062
8	Дельта Банк	5	469,338	-16,85	56,752	2,022
9	ОТП Банк	2	581,76	-20,89	20,283	2,553
10	Фінанси та кредит	133	-79,163	2,84	-3,958	-0,36
11	Брокбізнесбанк	22	22,848	0,82	1,125	0,121
12	Укргазбанк	143	-3614	129,77	-36,14	-19,904
13	Дочірній банк Сбербанку Росії	8	257,081	-9,23	8,591	1,518

Як свідчать дані таблиці 3.1, провідні позиції має ПАТ «Приватбанк». Перші позиції займають вітчизняні банки зі 100 % українським капіталом (Приватбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк), що свідчить про їх втриманість та підтримку з боку держави.

Такі банки, як ПАТ «Фінанси та кредит» і ПАТ «Укргазбанк» отримали за результатами 2011 року збиток, і тому їх рейтинг

занизький. ПАТ «ОТП Банк» та ПАТ «Дельта Банк» досягли найбільшого значення прибутковості активів.

Відносно капітальної бази провідні позиції займає ПАТ «Ощадбанк» (табл. 3.2). Як свідчать дані таблиці 3.2, усі банківські установи станом на 01.01.2012 займають у рейтингу банківської системи провідні позиції (входять в двадцятку перших банків). Зазначені банки дотримуються законодавчих норм відповідно до статутного капіталу банків (120 млн грн. або 10 млн євро).

Перевірка та аналіз активів банку – найбільш тривала і важлива стадія аналізу діяльності банку. Це пояснюється тим, що якість активів значною мірою обумовлює ліквідність та платоспроможність банку і в кінцевому рахунку – його надійність. Якщо банк має якісні активи, то навіть при мінімальному розмірі власного капіталу він може стабільно і ефективно функціонувати (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Рейтинг банків першої групи по банківській системі України за капіталом за станом на 01.01.2012
(розраховано за матеріалами [126])

№ пор.	Назва банку	Рейтинг по банківській системі	Капітал, млн грн.	Темп приросту до 01.01.11	Капітал, млн євро	Питома вага, %	Статутний капітал, млн грн.
1	Приватбанк	2	17 222	141,11	1 648,712	12,588	13 545,2
2	Ощадбанк	1	17 594,8	106,05	1 684,401	12,861	15 537,9
3	Укрсоцбанк	3	7 957,86	97,05	761,828	5,817	1 270
4	Промінвестбанк	5	5 323,2	96,09	509,605	3,891	5 285,19
5	ВТБ Банк	4	5 621,97	94,32	538,207	4,109	5 415,78
6	Перший Український Міжнародний Банк	8	4 631,75	152,4	443,411	3,386	3 294,49
7	Альфа-Банк	6	5 137,22	100,93	491,801	3,755	4 639,12
8	Дельта Банк	16	2 278,18	140,26	218,097	1,665	827
9	ОТП Банк	7	4 703,41	94,91	450,271	3,438	2 868,19
10	Фінанси та кредит	12	2 760,32	116,53	264,254	2,018	2 000
11	Брокбізнесбанк	11	2 846,35	101,45	272,489	2,081	2 030,4
12	Укргазбанк	10	2 847,37	139,82	272,587	2,081	10 000
13	Дочірній банк Сбербанку Росії	13	2 582,75	168,45	247,254	1,888	2 992,46

Відповідно до таблиці 3.2 бачимо, що величина активів перших банків порівняно з останніми приблизно в 17 разів більша, що також підтверджує величина зобов'язань та балансового капіталу.

В цілому пріоритетними напрямками механізму управління антикризового управління банківськими установами повинні бути наступні: мотивація, орієнтована на антикризові заходи, аналіз ситуації; стратегічна направленість функціонування банку; корпоративність; моніторинг кризових ситуацій; науковий аналіз і прогнозування тенденцій; якість антикризової програми; методологія розробки ризикових рішень.

На наш погляд, загальна схема механізму антикризового управління банківськими установами може бути представлена наступним чином (рис. 3.2).

Таким чином, для ефективного функціонування механізму антикризового управління банківською установою необхідна реалізація наступних принципів:

- функціональність – розмежування функцій між підрозділами та філіями банківськими установами, які виробляють антикризову стратегію, приймають управлінські рішення, забезпечують їх реалізацію та здійснюють контроль та регулювання;

- керованість – мінімізація рівнів підпорядкованості та оптимізація об'єктів, які підпадають під антикризове управління;

- централізація виконання основних функцій – забезпечення виконання підрозділами антикризового управління завдань відповідно до визначеної місії, генеральної мети та основних задач функціонування банківських установ;

- делегування повноважень та відповідальність – передача повноважень (прав прийняття рішень) та прийняття відповідальності керівниками підрозділів залежно від проблемності у розвитку банку;

- мінімізація (оптимізація) витрат – обґрунтування витрат на проведення антикризових заходів залежно від прийнятих рішень;

- комплексність – цілісне охоплення проблем, взаємодія підрозділів та узгодження всіх етапів діагностики і моніторингу діяльності банківською установою;

- раціоналізація інформаційних потоків – прозорість в інформаційних потоках щодо ситуації в банківській установі.

Рисунок 3.2 – Механізм антикризового управління банківськими установами

3.2. Антикризове управління у забезпеченні фінансової стійкості банками

Оцінка фінансової стійкості банківських установ виступає ключовим аспектом у механізмі антикризового управління.

Тлумачення терміна «фінансова стійкість», зазвичай, досить часто трактується залежно від контексту, використання аналітичних методів та рівня систем, що розглядаються. Такий підхід характеризується відсутністю суворої обґрунтованості та чіткості визначень і досить часто стає причиною змішування понять і невизначеності категорії. Етимологія терміна «стійкість» базується на постійності стану, сталості певних параметрів. У більш широкому розумінні цей термін означає здатність системи виконувати свої функції всупереч дії ендогенних та екзогенних факторів.

Для визначення ролі фінансової стійкості в антикризовому управлінні банківськими установами слід провести систематизацію поглядів на дану дефініцію (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Систематизація наукових поглядів на дефініцію «фінансова стійкість»

Автори	Характеристика фінансової стійкості
Панова Г. С. [137], Заруба О. Д. [138], Святко С. А. [139], Шиллер Р. І. [140], Масленчиков Ю. С. [141], Вітлінський В. В. [142], Пернарівський О. В. [142]	Фінансова стійкість розглядається як відповідність сукупності критеріальних значень певним фінансовим показникам
Кочетков В. М. [143], Крухмаль О. В. [144], Склеповий Є. В. [145], Шелудько Н. М. [146]	Фінансова стійкість аналізується як динамічна категорія «система трансформації ресурсів і ризиків»
Антонов Н. Г. [147], Пессель М. А. [147], Андрєєв В. Г. [148], Захаров Н. Н. [148], Локтев Л. К. [148]	Фінансова стійкість ототожнюється із ліквідністю та платоспроможністю
Белих Л. П. [149], Пантелєєв В. П. [150], Халява С. П. [150]	Фінансова стійкість ототожнюється з прибутковістю
Стоянова Є. С. [151], Шиллер Р. І. [140], Довгань Ж. М. [152]	Фінансова стійкість розглядається як складова загальної стійкості банківської системи

Виходячи із вищенаведених визначень, фінансову стійкість банків слід розглядати з позиції п'ятого підходу в контексті реалізації сьогоденні концепції макропруденційної політики з позиції регулятора. У свою

чергу, макропруденційна політика пов'язана зі стратегією забезпечення фінансової стійкості банків та попередження виникнення системних ризиків, що характеризує антикризовий напрямок.

Для визначення підходів до оцінки фінансової стійкості банківських установ слід визначитися з основними чинниками, що впливають на її рівень.

Фінансова стійкість банківських установ характеризується їх спроможністю зберігати поточний стан при наявності зовнішніх та внутрішніх впливів. На зовнішні чинники банківські установи практично не можуть впливати самостійно. До більш суттєвих з них слід віднести кризу у фінансово-економічній сфері, високий рівень залежності від кон'юнктурних чинників, жорстку політику Національного банку України, експансію іноземного капіталу, різного роду кримінальні процеси.

Спроможність банківських установ протистояти впливу зовнішніх чинників у багатьох випадках залежить від чинників внутрішнього характеру – система антикризового управління, ризик-менеджмент, рівень ділової репутації.

Основні зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на фінансову стійкість банківських установ представлені у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Характеристика зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на фінансову стійкість банківських установ

№ пор.	Чинники	Характеристика чинників
1. Зовнішні		
1.1	Соціально-політичні умови	<ul style="list-style-type: none"> - стійка урядова політика; - політичні орієнтири; - корегування фінансово-економічної та соціальної політики; соціальне положення у регіонах
1.2	Загальноекономічні умови	<ul style="list-style-type: none"> - взаємовідносини між центральними органами та регіональними; - конкурентоспроможність національних товарів; - економічна інтеграція; - стан платіжного балансу; - структура експортно-імпортних операцій; - зовнішній борг; - можливості міжгалузевого перетоку капіталів; - фаза економічного циклу

№ пор.	Чинники	Характеристика чинників
1.3	Фінансовий стан клієнтів банків	<ul style="list-style-type: none"> - фінансовий результат діяльності; - рентабельність господарської діяльності; - питома вага збиткових підприємств; - рівень доходу населення
2. Внутрішні		
2.1	Чутливість до ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - чутливість до кредитного ризику; - чутливість до ринкового ризику; - чутливість до ризику ліквідності; - чутливість до операційного ризику
2.2	Формування резервів під ризику	- розрахунок мінімальної величини резервів, створених під ризику
2.3	Ефективність менеджменту банків	<ul style="list-style-type: none"> - професійна здатність кадрового потенціалу; - структура та якість структури управління; - технічні і технологічні умови діяльності

Однією із характеристик, за якою слід розглядати рівень фінансової стійкості банківських установ, виступає рівень капіталізації. Саме достатній обсяг власного капіталу забезпечують економічну самостійність, прибуткову діяльність на ринку банківських послуг, що позитивно позначиться на їх фінансовій стійкості (табл. 3.5).

Як видно із даних таблиці 2.7, найбільша питома вага за рівнем статутного капіталу належить ПАТ «Укрексімбанк» (7,88 %). Варто зазначити, що 37 % усього статутного капіталу та 40 % власного капіталу зосереджено у банкіських установах.

Таблиця 3.5 – Власний капітал банківських установ (перша група та всього по системі) за станом на 01.01.2012 (розраховано за даними [154])

Назва банку	Статутний капітал, тис. грн.	Питома вага, %	Усього власного капіталу, тис. грн.	Питома вага, %	Усього пасивів, тис. грн.	Питома вага, %
Приватбанк	13 545 172	7,88	16 746 978	10,77	145 118 473	13,76
Укрексімбанк	16 413 486	9,55	17 729 041	11,40	75 103 435	7,12
Ощадбанк	14 496 000	8,43	17 646 979	11,35	73 968 478	7,02
Райффайзен банк Аваль	3 002 775	1,75	6 471 861	4,16	51 347 408	4,87
Укрсоцбанк	1 270 000	0,74	6 607 773	4,25	40 206 926	3,81
Промінвест-банк	5 298 715	3,08	5 081 888	3,27	38 160 931	3,62
ВТБ Банк	5 415 784	3,15	4 056 647	2,61	37 067 206	3,52
Перший Український Міжнародний Банк	3 294 492	1,92	4 029 920	2,59	34 866 052	3,31
УкрСиббанк	7 511 665	4,37	1 258 927	0,81	32 868 231	3,12
Альфа-Банк	4 639 121	2,70	4 075 070	2,62	27 964 574	2,65
«Надра»	3 890 363	2,26	4 028 916	2,59	26 739 232	2,54
Дельта Банк	827 000	0,48	1 449 536	0,93	23 216 416	2,20
ОТП Банк	2 868 191	1,67	3 426 980	2,20	22 784 720	2,16
«Фінанси та кредит»	2 000 000	1,16	1 778 833	1,14	22 006 642	2,09
Брокбізнесбанк	2 030 400	1,18	2 381 875	1,53	18 940 271	1,80
Укргазбанк	10 000 000	5,82	2 804 104	1,80	18 157 477	1,72
Дочірній банк Сбербанку Росії	2 992 461	1,74	2 214 861	1,42	16 932 522	1,61
Усього по банківській системі	171 864 665	100,00	155 486 926	100,00	1 054 272 287	100,00

У той же час, для прикладу, у Німеччині банківським установам належить тільки 21,5 % сукупного власного капіталу банківської системи [153]. Така ситуація свідчить про олігополію ринку банківських послуг в Україні, що, в свою чергу, негативно впливає на розвиток конкуренції (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Динаміка власного та статутного капіталу банківських установ за період 2008–2011 рр. (розраховано за даними [154])

Назва банку	2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	Питома вага статутного капіталу у власному капіталі, %	Питома вага власного капіталу у пасивах, %	Питома вага статутного капіталу у власному капіталі, %	Питома вага власного капіталу у пасивах, %	Питома вага статутного капіталу у власному капіталі, %	Питома вага власного капіталу у пасивах, %	Питома вага статутного капіталу у власному капіталі, %	Питома вага власного капіталу у пасивах, %
Приватбанк	69,36	10,22	76,05	11,93	86,27	11,93	80,88	11,54
Укрексімбанк	67,97	9,32	92,03	19,00	100,04	27,34	92,58	23,61
Ошадбанк	89,79	26,77	84,78	27,34	127,81	19,00	82,14	23,86
Райффайзен банк Аваль	32,54	11,38	45,55	9,83	56,52	9,83	46,40	12,60
Укрсоцбанк	20,67	10,42	21,07	13,81	21,07	13,81	19,22	16,43
Промінвестбанк	6,14	11,87	94,46	18,43	94,46	18,43	104,27	13,32
ВТБ Банк	85,90	8,87	90,17	11,29	190,70	9,66	133,50	10,94
Перший Український Міжнародний Банк	72,34	17,30	96,01	15,10	135,16	9,60	81,75	11,56
УкрСиббанк	82,24	8,74	107,72	10,58	153,25	10,58	596,67	3,83
Альфа-Банк	89,98	10,24	103,43	10,03	114,41	11,29	113,84	14,57
«Надра»	21,23	6,02	82,23	1,91	82,23	1,91	96,56	15,07
ОТП Банк	–	–	101,00	9,66	99,66	10,03	83,69	15,04
«Фінанси та кредит»	80,76	13,43	98,67	10,42	98,67	10,42	112,43	8,08
Брокбізнесбанк	80,50	16,31	84,99	14,31	75,42	15,10	85,24	12,58
Укргазбанк	48,18	9,82	–	–	-311,94	-13,19	356,62	15,44

Як видно із даних таблиці 3.6, накопичення збитків, отриманих банками протягом 2008–2011 рр., призвело до того, що статутний капітал у деяких з них перевищує сукупний, що не є позитивним фактором.

Як зазначили Е. Рід і Р. Коттер, достатність капіталу – це здатність банку компенсувати втрати та попереджати банкрутство [155, с.187]. Дане визначення дає підстави стверджувати, що

достатній обсяг капіталу надає банкам змогу функціонувати незалежно від певних збитків. Власний капітал має відповідати розміру активів із урахуванням ступеня їх ризику. З урахуванням інфляційних процесів, політичної нестабільності, розширення масштабів банківської діяльності та підвищення ризиків банківські установи повинні прагнути до збільшення власного капіталу. При цьому великий обсяг власного капіталу негативно позначається на результатах діяльності банку. Саме тому необхідно зберігати оптимальне співвідношення між власним капіталом та іншими параметрами діяльності банків.

Важливою характеристикою фінансової стійкості банків є якість їх активів, яку різні автори характеризують неоднозначно, зокрема, як дохідність активів, рівень ризику, частку працюючих активів, рівень диверсифікації, частку непрацюючих та неприбуткових активів. Якість активів обернено пропорційна до частки безнадійних та неповернутих коштів за кредитами. Таким чином, якість активів може бути оцінена з точки зору рівня їх ризиковості, ліквідності та рентабельності.

Слід зазначити, що 2011 рік характеризується поверненням банками до докризової практики кредитування. Банки пропонують кредити під 0 %, видання кредитних карток у подарунок. На сьогодні споживчі кредити мають найбільшу популярність серед клієнтів у вигляді кредитування авто, кредитування без застави, кредитів готівкою на купівлю побутової техніки, що в свою чергу може призвести до зростання проблемної заборгованості.

За оцінками міжнародної рейтингової агенції Fitch Ratings, баланси українських банків залишаються слабкими з великим обсягом проблемних кредитів. При цьому відмічається стабілізація якості активів. На думку фахівців Fitch Ratings, основними завданнями для українських банків у 2012 році є управління проблемами якості активів та проведення нового кредитування. Їх реалізація повинна підтримуватися зростанням валового внутрішнього продукту та рекапіталізацією банків. В той же час негативний вплив здійснює слабкий стан фактичних та потенційних

позичальників. Крім того, обмежена доступність довгострокового фондування у гривні та суттєвий рівень левериджу в економіці стримують зростання кредитування [156].

У свою чергу, міжнародне рейтингове агентство Moody's Investors Service змінило прогноз 13 українським банкам за рейтингом депозитів у іноземній валюті з «стабільного» на «негативний» [157]. Прогноз понижений таким банкам: ОТП Банк, Приватбанк, Укрексімбанк, УкрСиббанк, Райффайзен банк Аваль, Дочірній банк Сбербанку Росії, Перший Український Міжнародний Банк, Банк Форум, Банк «Південний», Ощадний банк, КредитДнепрбанк, Промінвестбанк.

Слід зазначити, що на фінансову стійкість банківських установ значний вплив здійснює іноземний капітал, так як практично усі банки даної групи є банками з іноземним капіталом (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Найбільші угоди злиття та поглинання банківських установ протягом 2005–2011 рр.

Роки	Банк	Покупець	Країна	Сума угоди, млн дол. США	Пакет, %
2005	Аваль	Raiffeisen International Bank Holding AG	Австрія	10,28	93,5
2005	ОТП	OTP Bank Plc	Угорщина	650	100,0
2006	Укрсоцбанк	Banka Intesa SpA	Італія	116	85,4
2007		Unicredit Group	Італія	2211	94,2
2006	УкрСиббанк	BNP Paribas	Франція	350	51,0
2007	Банк Форум	Commerzbank	Німеччина	600	60,0
2008	Промінвестбанк	ВТБ банк	Росія	108	75,0
2011	Надра банк	Centrogas Holding AG	Австрія	437,5	89,97
2011	Приватбанк	Nriantal Investments Ltd.	Кіпр	423,13	24,99
2011	Дельта Банк	Cargill Financial Services International Inc.	США	—	30,11

До основних стратегічних напрямків діяльності банків з іноземним капіталом слід віднести: стратегія – ритейл-банкінг: експансія споживчого та іпотечного кредитування; кредитні ресурси спрямовувалися переважно на: споживчий ринок: кредитування споживчого імпорту; спекулятивний ринок: придбання нерухомості та землі.

Досвід роботи в умовах фінансової кризи в Україні засвідчив про неможливість повного забезпечення ліквідності іноземних банків в Україні за рахунок коштів материнських компаній. Фінансова допомога материнських структур не покрила у повному обсязі відтік коштів з їх дочірніх банків в Україні. Компенсація втраченої ліквідності частково відбувалась також і за рахунок рефінансування та стабілізаційних кредитів Національного банку України, непогашений обсяг яких на вересень 2010 року в системі склав майже 70 млрд грн. В той же час банки з національним капіталом (переважно малі та середні) отримали незначну частку допомоги з боку НБУ, а реальний сектор економіки взагалі залишився без державних інвестицій у період 2008–2009 років. Частка іноземного капіталу в банківській системі України представлена на рис. 3.3.

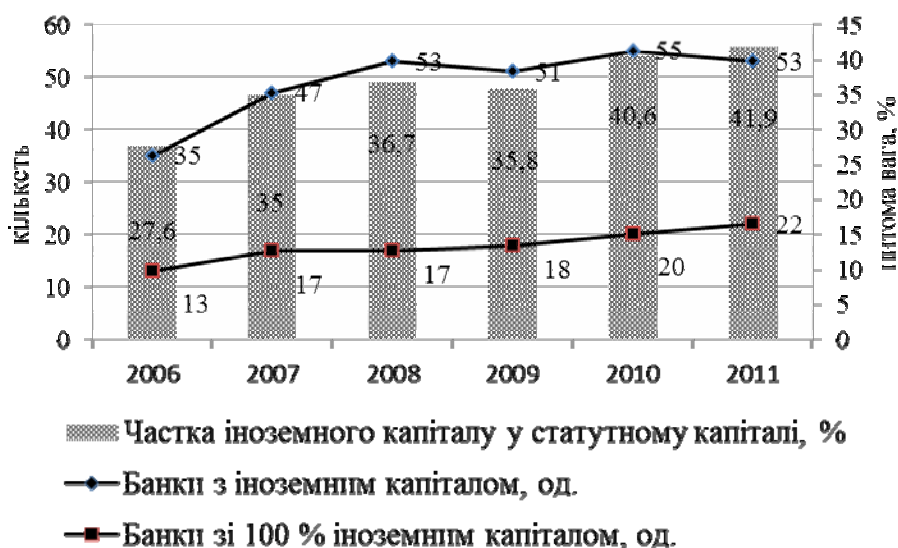

Рисунок 3.3 – Частка іноземного капіталу у банківській системі України за період з 2006–2011 рр. (складено за матеріалами [158])

Частка іноземного капіталу в українській банківській системі в січні 2012 року знизилася на 0,1 відсотковий пункт – з 41,9 до 41,8 %. За 2011 рік частка іноземного капіталу в банківській системі зросла з 40,6 до 41,9 % (частка іноземного капіталу збільшилася на 4,8 % – з 35,8 до 40,6 %, за 2009 рік скоротилася на 0,9 % – з 36,7 до 35,8 %).

Усі банки з іноземним капіталом можна поділити на:

- традиційні іноземні банки: прямують за клієнтами;
- банки-інноватори: шукають можливості на новому ринку;
- банки з іноземною участю (квазі-іноземні) – міноритарні інституційні інвестори (наприклад, ЄБРР);
- банки-«розвідники» – мажоритарні інвестори, які «прощупують ринок»;
- незначні гарячі інвестиції спекулятивного характеру (CSFB);
- банки-реструктуризатори – повний контроль, значні інвестиції, широка мережа відділень (рис. 3.4).

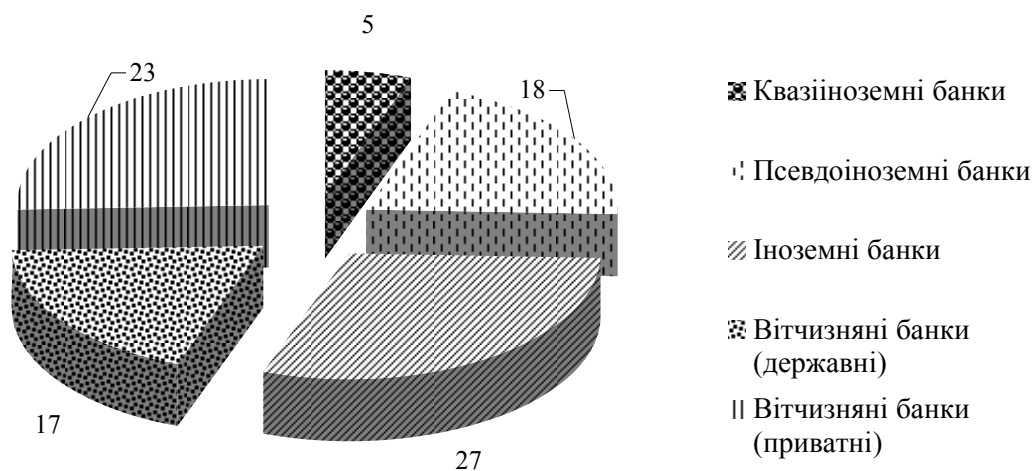

Рисунок 3.4 – Структура банківської системи України за формою власності на 01.01.2012, %

Прикладами псевдо-іноземних банків (з номінально іноземними, і фактично вітчизняними власниками) є: Приватбанк (Кіпр – 30 %), Надра (Австрія – 90 %), Кредит-Дніпро (Кіпр – 100 %), Київська Русь (Кіпр – 40 %), Експобанк (Кіпр – 34 %). До квазііноземних банків (з

міноритарною участю іноземного капіталу) належать: Дельта Банк (Cagill – 30 %), Мегабанк (ЄБРР+KfW – 30 %), Індустріалбанк (фізична особа, громадянин Австрії – 11,1 %).

Протягом останніх років спостерігалось збільшення питомої ваги іноземного капіталу в банківській системі України. Тенденція змінилася на протилежну у 2011 році, коли за шість місяців питома вага іноземного капіталу зменшилася приблизно на 2 %, при цьому загальна кількість банківських установ збільшилася. Це свідчить про вихід іноземних інвесторів з українського ринку.

У той же час Загальними зборами акціонерів Приватбанку 8 серпня 2011 року було прийнято рішення про прийняття до складу акціонерів банку іноземного інвестора – кіпрської компанії Triantal Investments Ltd [159]. Виходячи з цього, Приватбанк набув статусу банку з іноземним капіталом. Ці зміни були внесені до статуту банку. Акціонери банку на загальних зборах також затвердили підсумки додаткового випуску акцій банку. Статутний капітал банку збільшений на 3,385 млрд грн, або на 33,3 % – до 13,545 млрд грн шляхом додаткового випуску акцій.

Така ситуація є характерною тоді, коли у банківській системі недостатньо власних коштів, тобто відбувається залучення їх ззовні. Отже, проблемним питанням капіталізації банківської системи є вкладення коштів у банківську систему за рахунок іноземних інвесторів.

З одного боку, йдеться про достатність у вітчизняних підприємств і фізичних осіб належного обсягу фінансових ресурсів для інвестування у банківський капітал, а з іншого – про можливі наслідки поглинання зарубіжним капіталом українських банків. Основні показники ефективності діяльності банків з іноземним капіталом в Україні станом на 01.01.2010 та 01.10.2011 представлені в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Основні показники ефективності діяльності банків з іноземним капіталом в Україні за станом на 01.01.2010 та 01.10.2011* (розраховано за даними [154])

Країна-інвестор	Назва банку	ROE, %		ROA, %		МК	
		01.01. 2010	01.10. 2011	01.01. 2010	01.10. 2011	01.01. 2010	01.10. 2011
США	Сітібанк (Україна)	55,4	406,4	10,8	4,9	5,1	81,6
Франція	УкрСиббанк	-25,4	-18,6	-2,7	-3,3	9,5	5,6
Нідерланди	ІНГ банк Україна	10,3	27,7	1,5	1,9	6,9	14,8
Австрія	Райффайзен банк Аваль	-42,4	0,8	-10,8	0,0	3,9	17,7
	Фольксбанк	-50,8	7,7	-3,8	1,0	13,3	8,0
	Ерсте банк	-34,0	-1,9	-4,1	-0,2	8,3	7,6
Італія	Укрсоцбанк	2,1	0,5	0,3	0,0	7,2	31,2
	Унікредит банк	0,3	4,2	0,0	0,3	10,5	13,0
	Правекс - банк	-59,6	-2,4	-9,4	-0,4	6,3	6,2
Німеччина	Дойче банк ДБУ	-3,0	-9,0	-2,9	-6,1	1,0	1,5
	«Форум»	-35,6	-7,2	-3,4	-3,5	10,4	2,1
Швеція	Сведбанк	-237,6	1,6	-31,3	1,0	-7,6	1,6
Угорщина	ОТП банк	-15,3	15,5	-1,5	1,9	10,4	8,0
Україна	Приватбанк	10,2	7,2	1,2	0,7	8,4	10,4
	Ощадбанк	4,2	2,7	1,2	0,5	3,7	5,2
	Укрексімбанк	0,2	0,4	0,0	0,1	5,3	4,5
Росія	Радабанк	2,6	3,2	2,2	2,2	1,2	1,5
	Банк Ренесанс капітал	0,7	3,9	0,2	0,8	3,9	4,9
	Дочірній банк Сбербанку Росії	1,0	6,3	0,2	1,0	5,8	6,5
	Енергобанк	0,6	-15,3	0,1	-2,4	4,5	6,3
	ВТБ банк	0,0	7,1	0,0	1,1	8,9	6,8
	Альфа-банк	-12,1	0,3	-1,2	0,0	10,0	7,0
	Банк «Петрокоммерц-Україна»	-43,7	-43,5	-4,9	-13,5	8,9	3,2
	Промінвест-банк	-49,0	0,1	-9,0	0,0	5,4	6,7
	Банк «Русский стандарт»	-42,4	0,5	-10,8	0,1	3,9	7,7

*ROE – рентабельність капіталу; ROA – рентабельність активів; МК – мультиплікатор

Аналізуючи дані таблиці 3.8, банки можна поділити на дві групи.

Перша група – це банки, у яких показники ROE, ROA та мультиплікатор капіталу покращилися. Отже, до першої групи слід

віднести: ІНГ банк Україна, Райффайзен банк Аваль, Унікредит банк, Сведбанк, Укрексімбанк, Радабанк, Банк Ренесанс капітал, Дочірній банк Сбербанку Росії, Промінвестбанк, Банк «Русский стандарт». Слід зазначити, що більшість банків першої групи мають походження капіталу з Російської Федерації.

Друга група – це банки, у яких показники ROE і ROA та мультиплікатор капіталу зазнали змін у різних напрямках. До другої групи відносять: Сітібанк (Україна), Фольксбанк, Ерсте банк, Укрсоцбанк, Правекс-банк, Дойчебанк ДБУ, Банк Форум, ОТП банк, Приватбанк, Ощадбанк, Енергобанк, ВТБ Банк, Альфа-банк, Банк «Петрокоммерц-Україна».

До основних наслідків присутності іноземного капіталу у банківській системі України слід віднести наступні.

По-перше, негативні наслідки експансії для іноземних банків виступають:

- резерви під кредитні операції: 2009 р. – 65,9 млрд грн. (54,4 % – іноземні банки), 2010 р. – 46,0 млрд грн. (54,2 % – іноземні банки);
- збитки банків: 2009 р. – 31,5 млрд грн. (51,2 % – іноземні банки). 2010 р. – 13,0 млрд грн. (81,3 % – іноземні банки);
- до 2016 року – переважно робота з наявними «поганими» кредитними портфелями;

По-друге, негативні наслідки експансії для економіки України:

- споживання в борг – новий фактор зростання ВВП в 2005–2008 рр.;
- домінування імпорту та негативне сальдо торговельного балансу (11,7 % ВВП у 2008 р.);
- цінові «бульбашки» на ринку нерухомості і землі (ріст 500 % за 4 роки);
- девальвація гривні (60 % – додатковий борг валютних позичальників, ≈ 20 % ВВП).

По-третє, продовження експансії російських банків в Україні, а саме:

- кредитна експансія (процентний демпінг);
- розбудова мережі – захоплення ринку;
- заміна долара рублем в кредитах;
- готовність придбати проблемні іноземні банки.

Порушення ринкових принципів (професійної етики і чесної конкуренції):

- заборона залучати депозити 70 банкам;

- законопроект про 500 млн грн. мінімального капіталу;
- кампанія дискредитації малих і середніх банків у засобах масової інформації.

До основних напрямків упорядкування присутності іноземних банків на вітчизняному ринку банківських послуг слід віднести:

- законодавче визначення завдань банківської галузі України, виходячи з потреб української економіки;
- заборона валютного кредитування;
- законодавче обмеження присутності іноземного банківського капіталу в Україні (перешкода – членство України в СОТ);
- обмеження сегментів діяльності для банків з іноземним капіталом.

За даними аналітиків банків-членів «Форуму провідних міжнародних фінансових установ» прогноз розвитку вітчизняної банківської системи мають наступні значення, що представлені у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Консенсус-прогноз розвитку банківської системи України [160]

Показники	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
Всього активів, млрд грн.	926,0	880,0	945,5	1 058,6	1 149,6	1 320,4
Всього активів, рік до року, %	54,5	-4,9	7,4	12,0	8,6	14,9
Всього кредитів, млрд. грн.	734	717,5	724,6	793,9	848,4	951,7
Всього кредитів, зміна рік до року, %	71,9	-2,2	1,0	9,6	6,9	12,2
Корпоративні кредити, млрд грн.	460,2	482,3	520,1	597,6	655,2	747,6
Корпоративні кредити, зміна рік до року, %	69,6	4,8	7,8	14,9	9,7	14,1
Роздрібні кредити, млрд грн.	273,8	235,4	204,5	196,3	193,2	204,1
Роздрібні кредити, зміна рік до року, %	76,1	-14,1	-13,1	-4,0	-1,6	5,7
Всього депозитів, млрд грн.	357,9	327,7	414,2	487,2	552,8	641,8
Всього депозитів, зміна рік до року, %	27,7	-8,3	26,4	17,6	13,5	16,1
Депозити населення, млрд грн.	215,6	211,4	271,7	307,3	342,4	403,0
Депозити населення, зміна рік до року, %	31,1	-1,9	28,5	13,1	11,4	17,7

* – прогноз

Слід зазначити, що фінансову стійкість банків визначити за одним показником практично неможливо. Тому, на наш погляд, слід визначати її інтегральне значення, рівень якого доцільно використовувати при розробці антикризової стратегії.

Інтегральний показник фінансової стійкості банківських установ будемо розраховувати, виходячи із суми віднормованих коефіцієнтів, користуючись при цьому адитивним принципом загальної формули. Для розрахунку обираємо показники, що мають нормативні значення, і здійснюють суттєвий вплив на рівень фінансової стійкості (табл. 3.10).

Формула для розрахунку матиме наступний вигляд:

$$I_{fs} = \frac{K_1}{0,2} + \frac{K_2}{0,7} + \frac{K_3}{0,6} + \frac{K_4}{0,9} + \frac{K_5}{0,10} + \frac{K_6}{0,5} + \frac{K_7}{0,5} + \frac{K_8}{0,03} + \frac{K_9}{15} + \frac{K_{10}}{0,015}. \quad (3.1)$$

Таблиця 3.10 – Критерії для розрахунку фінансової стійкості банківських установ

Показник	Позначення	Алгоритм розрахунку	Нормативне значення
Частка високоліквідних активів у загальних активах	K ₁	ВА/А	Не менше 0,2
Частка робочих активів у загальних активах	K ₂	РА/А	Не менше 0,7
Частка кредитів у загальних активах	K ₃	Кр/А	Не менше 0,6
Співвідношення кредитів і загальних зобов'язань	K ₄	Кр/З	Не менше 0,9
Адекватність капіталу	K ₅	К/А	Не менше 0,10
Співвідношення капіталу до зобов'язань	K ₆	К/З	Не менше 0,5
Частка строкових зобов'язань	K ₇	Стрз/З	Не менше 0,5
Коефіцієнт левериджу	K ₈	K _{lp} /А	Не менше 0,03
Мультиплікатор капіталу	K ₉	А/СК	Не менше 10-15
Прибутковість активів	K ₁₀	ЧП/А	Не менше 0,015

Розрахунок інтегрального показника буде розраховуватися за період 2008–2011 рр. Значення інтегрального показника знаходиться

у діапазоні від 0 до 10, отримані результати наведені у таблиці Б.23 додатка Б.

Отримані результати свідчать про те, що за рівнем фінансової стійкості банківських установ можна поділити на банки-лідери, банки-середняки та банки-аутсайдери. Як бачимо з отриманих даних, такі банки, як Укрпромбанк, Сведбанк є випадковими у сукупності системних банків. Найбільш стабільним виступає ПАТ «Приватбанк» та ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «Райффайзен банк Аваль» та інші. Станом на 01.01.2012 спостерігається від'ємне значення інтегрального показника фінансової стійкості у ПАТ «Укргазбанк» та ПАТ «УкрСиббанк», що в свою чергу пов'язано зі зниженням рівня прибутковості активів та достатності капіталу.

Таким чином, на підставі інтегрального показника фінансової стійкості доцільно в подальшому розробляти систему антикризових заходів залежно від його рівня.

3.3. Діагностика і моніторинг в антикризовому фінансовому управлінні банківськими установами

Проблема діагностики при антикризовому управлінні належить до недостатньо дослідженої галузі у вітчизняній економічній науці. Слід зазначити, що на основі досліджень в галузі теорії штучного інтелекту та інформації, експертних систем, теорії ігор, вірогідності і статистичних рішень, математичної статистики, статистичної теорії розпізнання, діагностика вивчалася як особливий процес пізнання.

Управління складними системами є антикризовим на етапах функціонування і розвитку, а вміння передбачати, розпізнавати кризу, що наближається, яку неможливо розглядати як статистичний стан, повинно визначати ефективність управлінських рішень [161].

Отже, антикризове управління можна визначити як систему управлінських заходів та рішень щодо діагностики, попередження, нейтралізації і подолання кризових явищ та їх причин на усіх рівнях економіки. Воно повинно охоплювати усі стадії розвитку кризи, зокрема і її профілактики та попередження.

Система антикризового управління у першу чергу повинна базуватися на діагностиці ситуації в банківській системі. Діагностика стійкості банківських установ – це аналіз та оцінка ситуації в національній банківській системі, а також виявлення позитивних чи негативних чинників, які зумовлюють зміни у банківських установах в майбутньому [163].

Об'єктом процесу діагностики виступає банківські установи. Метою діагностики є своєчасне розпізнання ознак і природи кризи, подолання її небажаних наслідків, локалізації кризи, використання елементів дослідження як заходів превентивної санації, відновлення платоспроможності.

Послідовність проведення діагностики включає наступні етапи:

- визначення стійкості банківських установ на даний час та на прогнозовану перспективу;
- оцінка ефективності виконання функцій банківських установ в економіці;
- визначення чинників, що спричиняють дестабілізацію банківських установ на поточний час, середньо- та довгострокову перспективу;
- розробка методики інституціональних норм як базових показників.

Результати нашого дослідження свідчать про те, що ефективність діагностики більша, якщо визначені такі етапи її виконання:

- встановлення належності об'єкта до певного класу або групи об'єктів;
- виявлення відмінностей об'єкта, що діагностується, від об'єктів цього класу
- шляхом порівняння його фактичних параметрів з базовими;
- розробка методики формування інституціональних норм як базових показників [163].

Залежно від цілей існують різні стратегії антикризового управління, але для кожної з них важливе своєчасне розпізнання кризової ситуації, визначення причин, симптомів і факторів кризи.

Індивідуальність банківської системи вимагає об'єднання діагностики фінансового стану банку з проведенням заходів щодо

превентивної санації. У цьому сенсі деталізація поняття «криза» пояснює процесуальний бік антикризового управління, оскільки фази кризи і стадії кризових ситуацій обумовлюють стадії антикризових заходів, а не навпаки.

Перша стадія кризи (зазвичай, прихована) – це падіння граничної фінансово-економічної ефективності діяльності, показників ліквідності банків, зниження рентабельності, обсягів отриманого прибутку, тобто криза у широкому розумінні.

Внаслідок кризи погіршується фінансовий стан банків, скорочуються джерела і резерви розвитку. Антикризове вирішення зазначених проблем полягає у перегляді стратегії і тактики банків, що призводить до скорочення витрат, скорочення штату управлінського апарату, реструктуризації філіальної мережі. Однак масштаб і складність проблеми можна визначити і попередити на стадії діагностики, визначивши цілі діагностування, притаманні цьому етапу.

Друга стадія кризи – поява збитковості у діяльності банків. Зазначена проблема вирішується шляхом стратегічного управління і реалізується шляхом добровільної реструктуризації. У цьому випадку засоби, що використовуються, відрізняються від інших своєю спрямованістю, методами і вимогами вихідної інформації.

Третя стадія кризи означає відсутність у банках власного капіталу. Це негативно впливає на перспективи його розвитку, довгострокове і середньострокове планування грошових потоків, раціональне бюджетування і супроводжується зниженням обсягів надання банківських послуг, тому що погіршується структура активів банків.

Програма стабілізації фінансового стану банків вимагає екстрених заходів щодо надходження коштів для її здійснення. У випадку невжиття оперативних заходів може наступити криза ліквідності і банкрутство (результат регресії четвертої стадії). Особливістю діагностики на цій стадії є розрахунок діагностичної цінності ознак, що характеризують кризу і рівень ризику при прийнятті управлінських рішень. Наприклад, перегляд депозитної

політики банків, запозичення у центральному банку, випуск облігацій банками, програма капіталізації.

Четверта стадія кризи – стан гострої неплатоспроможності. У цій ситуації діагностика з використанням показників достатності капіталу, ліквідності, оцінки ризику дозволяє встановити факт фінансової нестійкості банків та можливості її нейтралізації через процедуру ліквідації [27].

Особливістю антикризового управління є поєднання у систему діагностики, попередження, подолання кризи, стратегії реструктуризації, застосування нестандартних методів в управлінні персоналом. З цих позицій антикризове управління можна розглядати як конструктивну реакцію на виявлення у результаті діагностики змін, що загрожують банкрутством або порушенням оптимального функціонування.

Правомірність такого підходу можна підтвердити ефективністю результатів управлінських рішень шляхом співставлення рівня витрат і ступеня досягнення цілей. При цьому слід підкреслити, що однією із цілей антикризового управління є збереження власної ідентичності та нівелювання диспропорції внутрішніх і зовнішніх параметрів банків. Це виступає необхідною умовою його подальшого розвитку і адаптації до динаміки зовнішніх умов. Банківські установи досягають найвищих стадій розвитку, підтримують стійку рівновагу, протистоять руйнівній тенденції кризи, імітуючи, за висловом Кейнса стан, «квазібуму» [164, с. 112] .

Економічна діагностика фінансової нестійкості, організаційної дисфункції, на наш погляд, – це основні поняття, які характеризують процес антикризового управління в цілому. Це свідчить, що діагностика є функцією і специфічною стадією антикризового управління. При діагностичних дослідженнях в антикризовому управлінні необхідно також виділяти належність досліджуваного об'єкта за класом, типом, групою або виявленою нетрадиційною сукупністю ознак, їх діагностичну цінність для визначення результату.

Отже, діагностика – це категорія антикризового управління, яка характеризується специфічним порядком зв'язків, структурою,

функціями. Метою діагностики в антикризовому управлінні є своєчасне виявлення ознак і природи кризи, а також локалізація небажаного впливу.

Враховуючи аналіз теорій, можна сказати, що при антикризовому управлінні діагностика банкрутства, фінансового стану, організаційної системи і системи управління повинна бути доповнена методологією інституційного підходу. За допомогою нього оцінка здатності банків утримувати напругу під час кризової ситуації виходить із розпізнання рівня їх корпоративності, організації і технологій.

Проблема специфічних властивостей діагностики, які проявляються при антикризовому управлінні, містить у собі:

- вивчення нових якостей розвитку банків як об'єктів управління в результаті розвитку фінансової і банківської систем;
- виявлення причинно-наслідкових зв'язків у розвитку об'єктів і суб'єктів банківської системи;
- визначення меж експертних знань менеджера та експертних систем, що використовуються при діагностиці кризи, її попередженні, і вихід з неї;
- моніторинг зміни стану ситуації в банківській сфері в умовах високої ентрогенності ринкового макросередовища банків;
- необхідність підвищення ефективності антикризових і прогностичних функцій діагностики.

Узагальнюючи підходи до поняття діагностики як елемента розпізнання причин виникнення кризових явищ у банках, їх попередження і профілактики в майбутньому, слід підкреслити, що в діагностиці присутні інструментальні ознаки антикризової технології. Це вимагає введення в науковий оборот ідеї інституціонального і корпоративного змісту діагностики.

Діагностика в антикризовому управлінні повинна визначати інституціонально-нормативне середовище функціонування банків і доповнювати тим самим профілактику банкрутств і заходи щодо фінансового оздоровлення. Водночас, аналіз умов і чинників підвищення ефективності антикризового управління банками

призводить до необхідності введення класифікації типів і видів діагностики в антикризовому управлінні (рис. 3.5).

На наш погляд, діагностика стійкості банківських установ – це аналіз та оцінка ситуації в національній банківській системі, а також виявлення позитивних або негативних чинників, які зумовлюють зміни в банківській системі в подальшому.

Діагностика банківських установ повинна проводитися за такими напрямками: визначення стійкості банківських установ на даний час та прогнозовану перспективу; оцінка ефективності виконання функцій банківською системою в економіці; визначення чинників, що зумовлюють дестабілізацію банківської системи на даний час, середньо- та довгострокову перспективу.

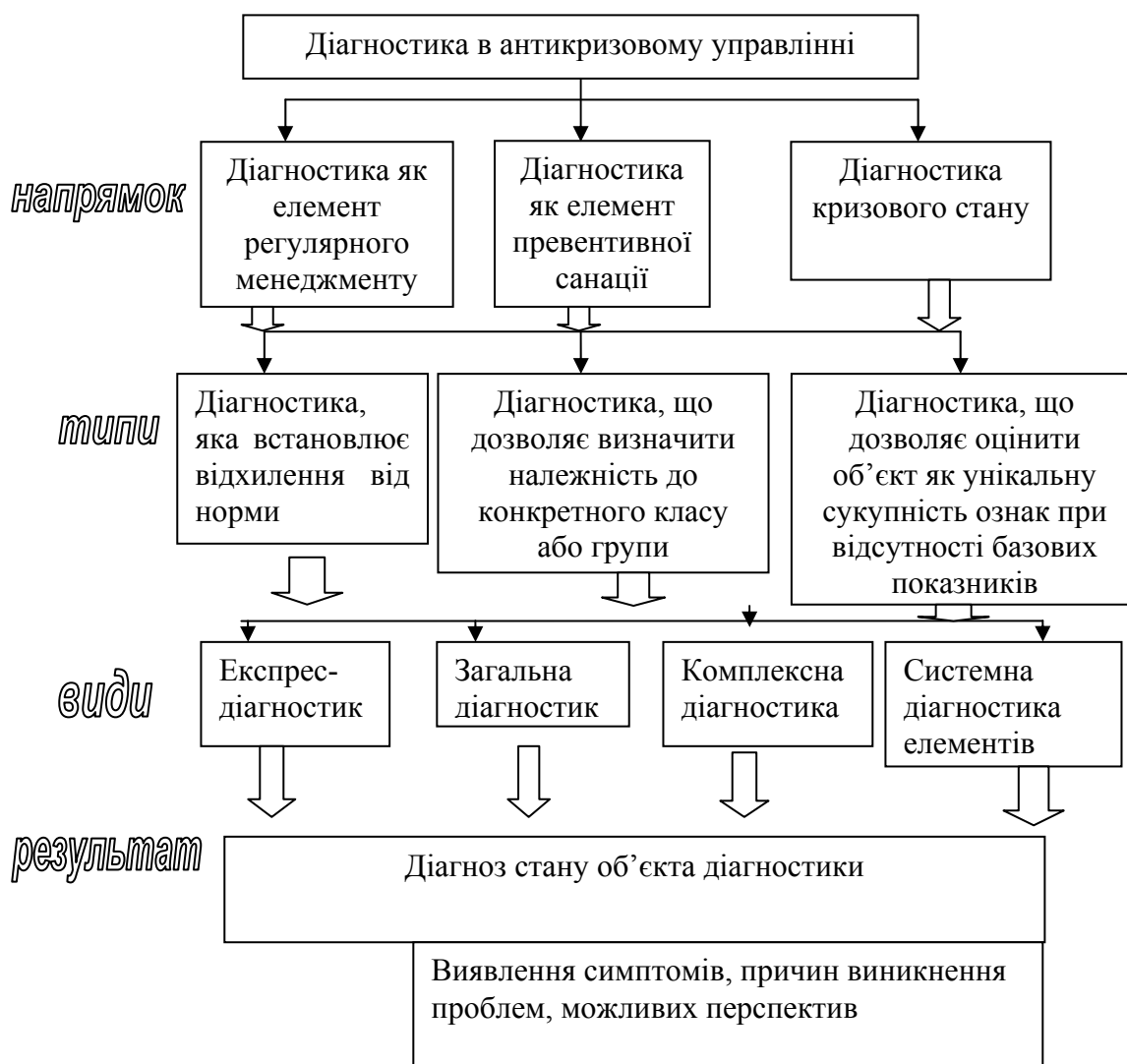

Рисунок 3.5 Класифікація типів і видів діагностики

Діагностика банківських установ повинна здійснюватися під час проведення моніторингу стійкості банківських установ. У свою чергу, фінансовий моніторинг банківських установ – це частина наглядових функцій центрального банку, основною метою його є забезпечення органів державного управління і банківських установ інформацією, що відображає результати діяльності банківських установ та вплив чинників, які визначають стійкість банківських установ.

Основними завданнями фінансового моніторингу є такі:

- збір і накопичення інформації, яка відображає основні показники економічного розвитку країни у контексті динамічного розвитку банківських установ;
- збір і накопичення інформації, яка відображає діяльність банківських установ;
- аналіз і прогноз показників фінансової стійкості національних банківських установ;
- оцінка ризиків банківських установ;
- виявлення і оцінка ступеня впливу основних чинників, які визначають стійкість банківських установ;
- оцінка ефективності заходів, які здійснюються у межах державного регулювання банківських установ.

З метою забезпечення ефективного функціонування системи моніторингу стійкості банківських установ, на наш погляд, повинні виконуватися ряд принципів, зазначених нижче.

Принцип наукового обґрунтування використання у процесі моніторингу методик, що означає необхідність постійного удосконалення методичного забезпечення моніторингу стійкості банківських установ. Слід зазначити, що на сьогодні не існує єдиного загальновизнаного методологічного підходу до оцінки стійкості банківських установ.

Моніторинг стійкості банківських установ повинен здійснюватися безпосередньо як у банківській системі України в цілому, так і в регіонах країни відповідно до регіональних банківських систем. Зазначений принцип передбачає урахування специфічних рис розвитку регіональних банківських систем.

Зазначені відмінності передбачають нерівномірність впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на стійкість банківських структур в різних регіонах.

Моніторинг стійкості банківських установ повинен базуватися на принципі безперервності, який означає, що робота пов'язана зі збором і оцінкою інформації, повинна проводитися постійно, а не періодично.

Принцип зіставлення вихідних даних і результативних показників моніторингу. Він означає, що вихідні дані, які складають інформаційну базу моніторингу стійкості банківських установ, повинні порівнюватися на різних відрізках часу. Для цього необхідно забезпечувати постійні форми звітності банківських установ і суб'єктів господарювання економіки. Крім того, повинна забезпечуватися можливість однозначної інтерпретації вихідних даних моніторингу, тобто результативних показників стійкості банківської системи.

Принцип доступності висновків і результатів моніторингу свідчить про необхідність розгляду та обговорення документально зафіксованих висновків моніторингу усіма зацікавленими користувачами інформації про банківську систему.

При проведенні оцінки фінансової стійкості необхідно розглянути питання інформаційного забезпечення – інформаційну базу та інформаційні потоки. Інформаційною базою для аналізу і оцінки стійкості банківської системи є: бухгалтерська звітність банківських установ; бухгалтерська і статистична звітність підприємств і організацій; статистична інформація про соціально-економічний стан країни в цілому, зокрема інформація про діяльність домашніх господарств; параметри бюджету регіонів і країни в цілому; прогнози соціально-економічного розвитку регіонів і країни в цілому; прогнози розвитку окремих галузей економіки регіону і країни. У свою чергу, інформаційні потоки в системі моніторингу стійкості банківської системи об'єднують між собою організації та інститути, які надають первинну інформацію для аналізу, центри обробки інформації та кінцевих користувачів інформації.

Актуальним питанням організації системи моніторингу є її методичне забезпечення. У цьому процесі повинен використовуватися широкий спектр математичного інструментарію: моделі на основі класичних методів математичної статистики; сучасні методи математичного моделювання і статистики; динамічні моделі на основі системи рівнянь і часних похідних; моделі системного аналізу; дискретної математики, теорії ігор. Оскільки одним із завдань моніторингу стійкості банківської системи є оцінка системних ризиків, необхідно також широко використовувати сучасні прийоми та інструменти ризик-менеджменту.

Дискусійним питанням методичного забезпечення системи моніторингу стійкості банківської системи залишається вибір оціночних показників (індикаторів). Зазначені показники характеризують стійкість банківських установ, перехід за межі якої оцінюється як прояв нестабільності, нестійкості.

Узагальнення та аналіз існуючих підходів до розробки індикаторів стійкості банківських установ дозволили структурувати їх наступним чином .

По-перше, це індикатори, які оцінюють виконання банківською системою основних функцій на макроекономічному рівні. У зазначену групу доцільно включати такі показники:

- динаміка розвитку банківської системи (капітал, активи, кредити, депозити), співвідношення з макроекономічними показниками (ВВП, доходи населення) розвитку країни;
- динаміка питомої ваги активів банківських установ у ВВП по відношенню до рівня монетизації економіки;
- індекси перерозподілу ресурсів між контрагентами, індекс перерозподілу ресурсів за термінами, трансформації ресурсів за термінами;
- стану розрахунків в економіці: структура дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств і організацій, коефіцієнт монетизації економіки, обсяг картотеки за банківськими рахунками клієнтів, які не сплачені через відсутність коштів на кореспондентських рахунках банків, обсяг неоплаченої картотеки на кореспондентських рахунках банків.

По-друге, це індикатори, за допомогою яких можна оцінити ефективність банківської системи (достатність капіталу, якість активів, дохідність та прибутковість, ліквідність, чутливість до ризику). До зазначеної групи доцільно також віднести показник відношення великих ризиків до капіталу, чистого спреда, відношення чистої відкритої позиції за акціями до капіталу.

По-третє, це індикатори, які оцінюють здатність банківської системи протистояти дії внутрішніх і зовнішніх чинників, а саме: рівень концентрації банків; залежність банківської системи від міжбанківських кредитів; питома вага кредитного портфеля в активах; мультиплікатор розширення депозитної бази; питома вага іноземного капіталу в банківській системі.

У цілому слід відмітити, що в країнах з розвиненою економікою такі індикатори мають оптимальні значення, які підтверджують стійкість банківської системи. В умовах не співпадіння темпів розвитку економіки з темпами розвитку банківської системи ці індикатори повинні коригуватися з урахуванням динаміки і циклічності етапів розвитку ринкових відносин у державі. Таким чином, на підставі проведеного дослідження, на нашу думку, доцільно запропонувати алгоритм оцінки фінансової стійкості банківської системи з точки зору діагностики і моніторингу, інструментів та індикаторів, які використовуються в системі антикризового управління (рис. 3.6).

Підсумовуючи усе вище викладене, слід зазначити, що створення системи моніторингу стійкості банківських установ є важливим стратегічним завданням. У першу чергу, це стосується органів банківського нагляду Національного банку України. На сьогодні Національний банк України для оцінки фінансової стійкості банківських установ використовує рейтингову систему CAMELS. Однак слабкими компонентами щодо їх оцінки виступає аналіз надходжень та чутливості банківських установ до ринкових ризиків. Можна сказати, що ці компоненти оцінюються більш інтуїтивно, ніж на підставі кількісного і якісного аналізу.

Рисунок 3.6 Алгоритм антикризових дій у забезпеченні фінансової стійкості банківських установ

Тому, на нашу думку, слід розробити окрему систему діагностики і моніторингу фінансової стійкості банківських установ, яка б давала можливість оцінити розвиток банківських установ України на регіональному і державному рівнях з урахуванням макро- і мікро особливостей, що в свою чергу дає підстави для визначення антикризових заходів.

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1. Концептуальні основи антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності

Виходячи з того, що антикризове фінансове управління суб'єктів економічної діяльності спрямоване на попередження фінансової кризи, слід розглянути антикризову фінансову стійкість суб'єктів економічної діяльності. Виходячи з того, що будь-яка система управління передбачає визначення певних підсистем, які дозволяють досягти поставлених цілей і завдань, на наш погляд, необхідно обґрунтувати доцільність включення певних підсистем до системи управління антикризовою фінансовою стійкістю суб'єктів економічної діяльності. Таким чином, виникає потреба у формуванні певного переліку складових, що являють собою набір, який є основою управління антикризовою фінансовою стійкістю суб'єктів економічної діяльності.

Отже, ми маємо змогу задати умови, що будуть характеризувати антикризову фінансову стійкість суб'єктів економічної діяльності (рис. 4.1).

Основою антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності є: формування інформаційної бази та системи індикаторів стійкості, проведення моніторингу та аналізу, стрес-тесту визначення стійкості суб'єктів економічної діяльності до фінансових криз, вироблення рекомендацій щодо коригування політики розвитку суб'єктів економічної діяльності з метою посилення стійкості суб'єктів економічної діяльності

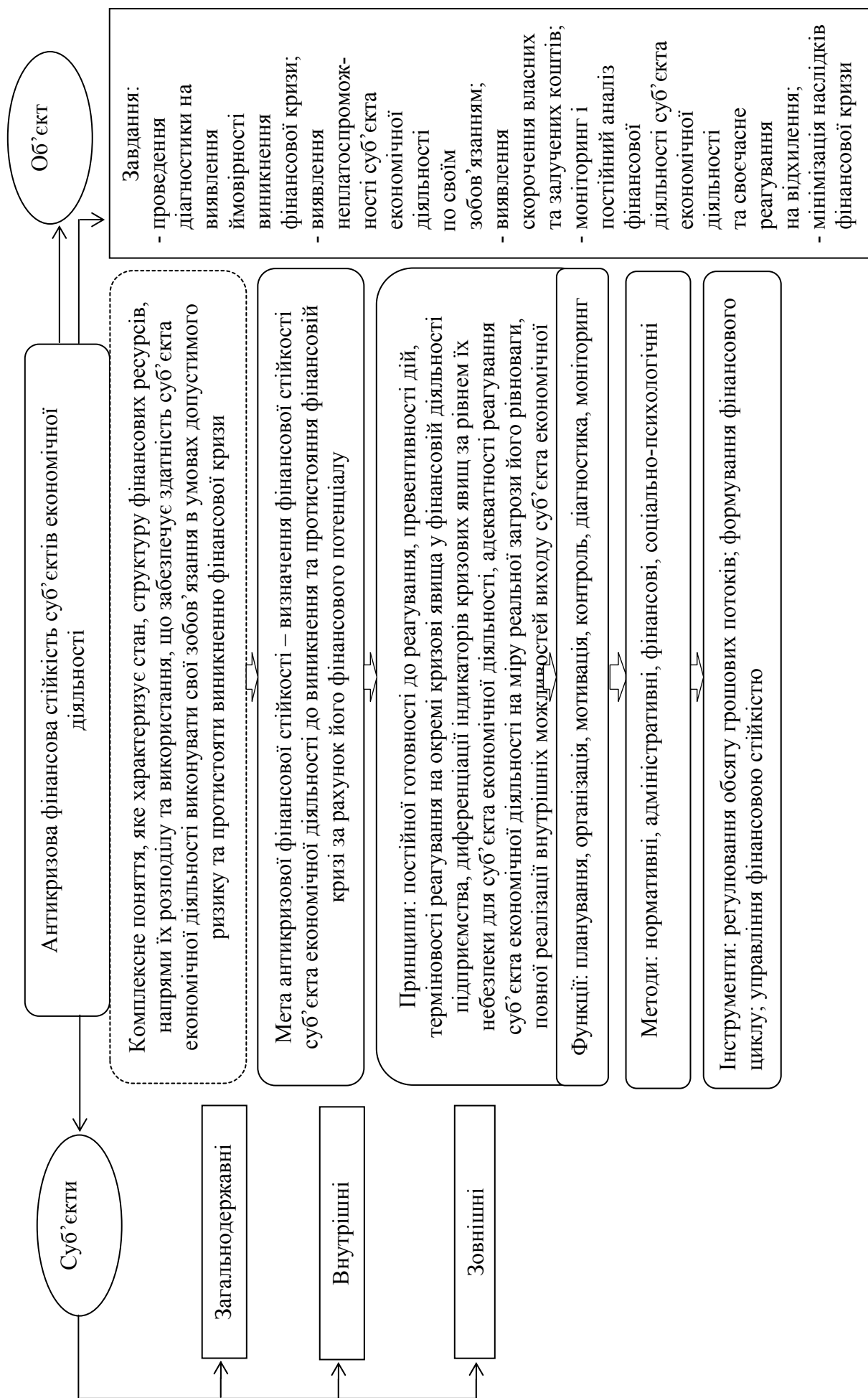

Рисунок 4.1 – Концептуальний підхід до формування системи антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності

При цьому слід зазначити, що система вважається стійкою, якщо при її збуренні вона відхиляється несуттєво від стану рівноваги, а всі наступні рухи залишаються на відносно малій відстані від стану рівноваги [165, с. 76].

Таким чином, вплив зовнішнього середовища на фінансову стійкість суб'єктів економічної діяльності дозволяє стверджувати, що суб'єкти економічної діяльності, з одного боку, є самостійною одиницею у виробничій системі, з іншого – складовою фінансової системи країни в цілому.

Побудова концептуальних основ забезпечення антикризової фінансової стійкості повинна відповідати економічним процесам, що відбуваються в державі.

З нашої точки зору, доцільно надати визначення «антикризова фінансова стійкість суб'єкта економічної діяльності». Антикризова фінансова стійкість суб'єкта економічної діяльності – це комплексне поняття, яке характеризує стан, структуру фінансових ресурсів, напрями їх розподілу та використання, яка забезпечує здатність суб'єкта економічної діяльності виконувати свої зобов'язання в умовах допустимого ризику та протистояти виникненню фінансової кризи.

Об'єктом дослідження та впливу антикризової фінансової стійкості є фінансова діяльність суб'єктів економічної діяльності. В основі фінансової діяльності суб'єктів економічної діяльності лежить здійснення витрат і формування доходів. Витрати забезпечуються за рахунок фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні суб'єктів економічної діяльності. Підсумки фінансової діяльності відображаються у фінансових результатах – прибутках чи збитках: фінансові ресурси, витрати, доходи, фінансові результати, збільшення (зменшення) фінансових ресурсів [166, с. 77].

Нами пропонується класифікація суб'єктів, які здійснюють нагляд та оцінюють антикризову фінансову стійкість підприємства (рис. 4.2).

Рисунок 4.2 – Суб'єкти управління антикризовою фінансовою стійкістю підприємства

Розглянемо функції, які здійснюють внутрішні суб'єкти управління антикризовою фінансовою стійкістю підприємства.

Фінансові менеджери, кризис-менеджери та менеджери структурних підрозділів проводять оцінку антикризової стійкості підприємства, яка спрямована на виявлення та нейтралізацію негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. Отримана інформація при проведенні оцінки надається власникам та керівникам підприємства з рекомендаціями щодо проведення необхідних заходів та досягнення певного ефекту від них.

Слід зазначити, що функції, які виконують зовнішні суб'єкти управління антикризовою фінансовою стійкістю підприємства, доцільно розглядати з трьох позицій: організаційної – формування певних правил, якими повинно керуватися підприємство, реалізуючи власну політику для досягнення фінансової стійкості; захисної – правила, що встановлюються для функціонування підприємств;

стабілізаційної – встановлення індикаторів, які забезпечують фінансову стійкість та усунення дестабілізаційних чинників у фінансово-господарській діяльності підприємства. Зазначені функції повинні реалізовуватися через завдання, які повинні виконувати суб'єкти управління.

Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 07.10.2010 № 2591-VI [167] виконує регулюючі функції, а саме: забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики, що впливає на рівень фінансової стійкості підприємства, сприяє розвитку підприємництва, забезпечує здійснення регуляторної політики у сфері господарської діяльності; здійснює заходи, пов'язані з реструктуризацією та санацією підприємств; забезпечує захист та підтримку національного товаровиробника.

Міністерство фінансів України відповідно до Положення про Міністерство фінансів України від 27.12.2006 № 1837 [168] виконує регулюючі, контролюючі і стабілізуючі функції: забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України; проведення заходів із забезпечення реалізації єдиної державної фінансової, бюджетної, податкової, митної політики, політики у сфері державного внутрішнього фінансового контролю, забезпечує розроблення та впровадження єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності на підприємствах.

Антимонопольний комітет України відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3660-XII [169] виконує функції регулювання і контролю, а саме: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; контроль за концентрацією та узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

Державний орган з питань банкрутства відповідно до Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-XII [170] сприяє створенню організаційних, економічних, та інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом; організовує систему підготовки арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів); установлює порядок проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак банкрутства.

Державна служба статистики України відповідно до Закону України «Про державну статистику» від 17.09.1992 № 2614-XII [169] та Положення «Про Державну службу статистики України» від 06.04.2011 № 396/2011 [172] виконує функції аналітично-інформаційного забезпечення стосовно розроблення методології визначення основних соціально-економічних та фінансових показників, що використовуються у процесі прогнозування основних напрямків розвитку підприємств; взаємодії інформаційних систем державних органів статистики з інформаційними системами суб'єктів господарювання; організовує планово-фінансову роботу на підприємствах; забезпечення повноти, надійності та об'єктивності статистичної інформації; розробляє і подає на затвердження Кабінету Міністрів України план державних статистичних спостережень.

Міністерство доходів і зборів України відповідно до Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI [171] виконує контролюючу функцію, яка виявляється через контроль за додержанням податкового законодавства суб'єктів господарювання, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів, установлених законодавством.

Нами пропонується наступна ієрархія суб'єктів управління антикризової фінансової стійкості банківських установ, як представлена на рис.4.3.

Рисунок 4.3. – Ієрархія суб'єктів управління антикризовою фінансовою стійкістю банківських установ

Відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію виконавчої влади» від 09.12.2010 № 1085 суб'єкти управління

антикризової фінансової стійкості банківських установ будуть розглядатися виходячи із реформованих назв [173].

Розглянемо функції, які виконують зовнішні (наддержавні) управління антикризової фінансової стійкості банківських установ.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) виконує наступні функції: наглядова – передбачає право МВФ спостереження за політикою країн-членів з питань встановлення валютних курсів і пов’язаною з нею макроекономічною політикою; головна мета нагляду полягає у тому, щоб своєчасно виявити потенційно небезпечні макроекономічні дисбаланси; фінансової допомоги – використання фінансових ресурсів МВФ країнами-учасниками, які мають труднощі з фінансуванням платіжного балансу; технічної допомоги – сприяння МВФ країнам-членам у сфері грошової, валютної політики і банківського нагляду, бюджетної і податкової політик, статистики, розробки фінансового і економічного законодавства і підготовці кадрів; випуску спеціальних прав запозичення для фіксації валютного курсу в деяких країнах та як деномінатора переліку похідних фінансових інструментів.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) реалізує захисну функцію через підтримку довгострокових інвестицій, фінансової стабільності позичальників, стимулювання заходів щодо прийняття інституційних реформ, мобілізацію приватного капіталу та фінансову допомогу у створенні глобальних благ.

Європейський банк розвитку і реконструкції реалізує стабілізаційну функцію через зміцнення фінансового ринку, підтримку розвитку підприємств малого та середнього бізнесу із залученням банківських систем, залучення іноземних інвестицій для заохочення спільного фінансування проектів.

Банк міжнародних розрахунків (БМР) виконує регулюючу функцію, яка має прояв у визначенні основ взаємовідносин між центральними банками та іншими фінансово-кредитними інститутами, створення наднаціональних центральних банків, забезпечення сприятливих умов для проведення центральними

банками міжнародних фінансових операцій; агент центральних банків-членів БМР у проведенні міжнародних розрахунків.

Базельський комітет з банківського нагляду виконує регулюючу і стабілізаційну функції, які мають прояв у розробці широкого переліку стандартів, вказівок і рекомендацій щодо банківського нагляду. Зміцнення фінансової стабільності шляхом здійснення ефективного банківського нагляду, що поєднує в собі встановлення кількісних вимог і стандартів, яких мають дотримуватися банки (мінімальних вимог щодо капіталу), та стандартів якісного характеру.

Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF) виконує функції регулюючу та захисну через реалізацію наступних завдань: створення міжнародних стандартів для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму; забезпечення глобальних дій з метою боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму; забезпечення впровадження членами FATF переглянутих Сорока і дев'яти спеціальних рекомендацій повною мірою та ефективним шляхом; розвиток взаємовідносин між FATF та регіональними органами стилю FATF а також Офшорною групою з банківського нагляду та державами, які не є членами FATF; подальша розробка типологічних схем відмивання грошей і фінансування тероризму; роз'яснення документів Групи.

Центральні банки світу виконують регулюючі функції: управління сукупним грошовим обігом, регулювання грошово-кредитної сфери, регулювання попиту та пропозиції на кредит; контрольні: здійснення контролю за функціонуванням кредитно-банківської системи, проведення валютного контролю; обслуговуючі: організація платіжно-розрахункових відносин банківських установ, рефінансування банківських установ, виконання центральними банками ролі фінансового агента уряду.

При визначенні функцій загальнодержавних суб'єктів управління антикризовою фінансовою стійкістю банківських установ слід виходити з того, що Національний банк України виступає головною інституцією у координації і узгодженості дій у прийнятті рішень щодо банківської системи. Тому, на наш погляд, при розгляді

загальнодержавних суб'єктів, його функціональні повноваження у сфері, що досліджується, слід розглядати в першу чергу.

Національний банк України посідає одну з ключових позицій у механізмі управління банківською системою. Необхідність існування центрального банку пов'язана з потребою грошово-кредитного регулювання та державним контролем за станом банківської системи, економічною необхідністю стабільного і безпечного функціонування всієї системи фінансових установ, уникнення кризових явищ, забезпечення стійкості їх діяльності та довіри з боку кредиторів і вкладників. Зазначене зумовлено тим, що банківська система, на відміну від інших суб'єктів фінансового ринку, несе загрозу дестабілізації власної діяльності і провокування загальноекономічної кризи.

Виходячи з умов України, де Національний банк виступає органом державної влади, необхідно щоб ця влада охоплювала усі інститути банківської системи у сукупності. Зокрема, за ринкових умов саме їм належить здатність визначати політику на фінансовому ринку та впливати на економічний процес в суспільстві. В абстрагованому вигляді влада Національного банку України набуває ознак суспільних, але виокремлення її на законодавчому рівні неможливе, оскільки її фактори визначаються ринковими умовами. З огляду на вище зазначене формування функціональних напрямів та засобів управлінської діяльності центральних банків повинно виходити із завдань державного управління на грошовому ринку, які в основному залежать від економічної, правової політик усієї держави та закріплюються на її законодавчому рівні.

Згідно з Конституцією України Національний банк України є незалежним від інших органів влади і має своєрідне монопольне право на регулювання банківської діяльності. При цьому деякі сфери діяльності банківських установ регламентуються іншими державними органами, зокрема Міністерством доходів та зборів України, Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку України тощо. Так, у Законі України «Про фінансові послуги та

державне регулювання ринків фінансових послуг [174] зазначаються спеціальні положення, які визначають співпрацю та координацію діяльності Національного банку України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку України при здійсненні державного регулювання та контролю на ринку фінансових, зокрема банківських, послуг.

Таким чином, забезпечення незалежності Національного банку України від інших органів державної влади у межах державного управління у банківській системі виступає основним правовим принципом його функціонування.

Слід зазначити, що функції, які виконують суб'єкти управління антикризовою фінансовою стійкістю банківських установ, доцільно розглядати з трьох позицій: організаційної – формування певних правил, якими повинна керуватися банківська система, реалізуючи власну політику для досягнення фінансової стійкості; захисної – правила, що встановлюються для функціонування банківської системи, повинні забезпечувати захист інтересів вкладників і кредиторів; стабілізаційної – встановлення індикаторів, які забезпечують фінансову стійкість та усунення дестабілізаційних чинників у банківській системі. Зазначені функції повинні реалізовуватися через завдання, які повинні виконувати суб'єкти антикризового фінансового управління.

До основних функцій Національного банку України у процесі управління антикризовою фінансовою стійкістю банківських установ слід віднести наступні:

- встановлення цільових орієнтирів для динамічного розвитку банківської системи;
- взаємоузгодження дій з іншими суб'єктами антикризового фінансового управління для забезпечення антикризової фінансової стійкості банківських установ;
- відновлення довіри до банківської системи з боку вкладників і інвесторів;

- активізація діяльності банків із залучення коштів та їх трансформації у кредити для реального сектора економіки;
- поглиблення інтеграції банківської системи у світовий фінансовий простір;
- адаптація законодавчої та нормативно-правової баз України до вимог законодавства Європейського Союзу і Базельського комітету з питань банківського нагляду і регулювання.

Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 07.10. 2010 № 2591-VI [167] виконує регулюючі функції, а саме: забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики, що впливає на рівень фінансової стійкості банківської системи; розробка і виконання загальнодержавних програм; спрямування та координація роботи Національного банку України у сфері валютного регулювання при здійсненні валютного контролю, прийняття від НБУ пропозицій щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання його функцій; приймає рішення про надання банкам статусу державного.

Верховна Рада України відповідно до Конституції України [175] виконує регулюючу і контрольну функції, а саме: призначення на посаду та звільнення з неї Голови НБУ; звітування НБУ двічі на рік про стан грошово-кредитного ринку в державі; НБУ зазнає опосередкованого впливу при здійсненні державного контролю у сфері фінансових послуг від Верховної Ради України через її законотворчу діяльність, зокрема у питаннях встановлення виключно законами України засад створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційних ринків, статусу національної валюти, а також статусу іноземних валют на території України; НБУ є учасником бюджетного процесу через розробку основних засад грошово-кредитної політики, які подає на затвердження Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України.

Міністерство фінансів України відповідно до положення «Про Міністерство фінансів України» від 27.12.2006 №1837 [168] виконує регулюючі, контролюючі і стабілізуючі функції: забезпечення

концентрації фінансових ресурсів, зокрема банківської системи, на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України; здійснює в установленому порядку випуск облігацій внутрішньої і зовнішньої державних позик, казначейських зобов'язань та інших державних цінних паперів, передбачених законодавством, визначає обсяг їх емісії за строком погашення у межах загального обсягу емісії, розміщення яких здійснюється через банківську систему; готує пропозиції щодо основних засад грошово-кредитної політики України, поліпшення стану розрахунків і платежів; розробляє у межах своїх повноважень пропозиції щодо удосконалення валютних, фінансових, кредитних відносин з іншими державами, забезпечує підготовку та реалізацію спільних проектів з цих питань.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі відповідно до положення «Про Міністерство економіки України» від 26 травня 2007 р. за № 777 [176] виконує функції регулювання, координації і контролю: розроблення пропозицій щодо формування та реалізації державної цінової політики, сприяння розвитку ринкових відносин, конкурентного середовища, створення належних умов для діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності; забезпечення реалізації державної політики у сфері технічного регулювання та захисту прав споживачів; реалізації державної політики у сфері співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями; розробляє заходи щодо детінізації економіки та проводить моніторинг їх виконання; проводить аналіз впливу ринку банківських послуг, валютного, фондового, страхового та інших ринків фінансових послуг на економічний розвиток держави.

Судові органи виконують контрольну функцію через здійснення судового контролю актів НБУ щодо державного контролю у сфері банківських послуг.

До третьої групи суб'єктів управління антикризовою фінансовою стійкістю банківських установ відносять внутрішньосистемні.

Антимонопольний комітет України відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 за

№ 3660-XII [177] виконує функції регулювання і контролю, а саме: погодження питань стосовно створення банківських установ та їх ліцензування при здійсненні вступного контролю; здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; контроль за концентрацією та узгодженими діями суб'єктів ринку фінансових послуг; надання обов'язкових для розгляду рекомендацій та внесення пропозицій щодо здійснення на обмеження монополізму.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України відповідно до положення «Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг» від 03.01.2010 № 157 [178] виконує функції регулювання і контролю, які реалізуються через виконання наступних завдань: розробка і реалізація стратегії розвитку банківської системи та вирішення системних питань її функціонування; здійснення державного регулювання і нагляду за рівнем фінансової стійкості банківської системи в межах своїх повноважень, сприяння інтеграції ринку банківських послуг до європейського простору, захист інтересів вкладників і кредиторів через участь у розробці нормативно-правових актів, розробка заходів антикризової політики.

Асоціація українських банків (АУБ) сприяє розвитку національної банківської системи і виконує захисні і стимулюючі функції. АУБ у законодавчій діяльності Верховної Ради України з питань розвитку банківської системи бере участь шляхом організації професійної роботи над проектами законів України, внесення змін до законів за напрямками загальної правової регламентації банківської діяльності, законодавчого забезпечення прав кредиторів, стимулювання розвитку інвестиційної діяльності, розвитку окремих видів банківської діяльності та банківських інформаційних технологій, забезпечення адекватної участі банківської системи в роботі на фондовому ринку, удосконалення порядку оподаткування банківської діяльності, протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. З питань нормативного забезпечення стійкості

банківської системи без зниження її ефективності за напрямками: нагляд і регулювання діяльності банків, вдосконалення кредитних відносин, порядок формування обов'язкових резервів, розширення операцій з цінними паперами, валютне регулювання, бухгалтерський облік і статистична звітність, готівковий обіг, організація роботи щодо визначення сумнівних операцій, запровадження картотеки ненадійних позичальників. АУБ виконує функції щодо підвищення довіри суспільства до банківської системи шляхом формування принципів поведінки банків на базі бізнес-етики, сприяння поліпшенню економічного стану банківської системи та її стійкості, запобігання штучному банкрутству банків внаслідок втручання державних органів в їх діяльність.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку виконує координаційну, контрольну та регулюючу функції, а саме: координація діяльності НБУ з питань функціонування в Україні ринку цінних паперів та їх похідних; сприяння адаптації національного ринку цінних паперів до міжнародних стандартів, здійснення державного регулювання та контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних банківською системою, захист прав інвесторів шляхом застосування заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб відповідно до Закону України «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 № 2740-III [179] виконує захисну і контрольну функції. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб визначає порядок відшкодування вкладів учасників (тимчасових учасників) Фонду, а також встановлює відносини між Кабінетом Міністрів України та Національним банком України.

Учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (Фонд) є банки і філії іноземних банків, які включені до Державного реєстру банків, який веде Національний банк України, та мають банківську ліцензію на право здійснення банківської діяльності. Участь у Фонді

банків і філій іноземних банків є обов'язковою. Санаційний банк не є учасником Фонду. Учасником Фонду є банк, який виконує встановлені Національним банком України економічні нормативи щодо достатності капіталу і платоспроможності та може виконувати свої зобов'язання перед вкладниками.

У разі відкликання банківської ліцензії Національного банку України на здійснення банківської діяльності адміністративна рада Фонду за поданням Національного банку України приймає рішення про виключення банку, філії іноземного банку з числа учасників (тимчасових учасників) Фонду.

Фонд гарантує кожному вкладнику учасника (тимчасового учасника) Фонду та санаційного банку відшкодування коштів за його вкладом, включаючи відсотки, в розмірі вкладів на день настання недоступності вкладів, але не більше 150 000 гривень по вкладах у кожному із таких учасників. Зазначений розмір відшкодування коштів за вкладом, включаючи відсотки, за рахунок коштів Фонду може бути збільшено за рішенням адміністративної ради Фонду залежно від тенденцій розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасників (тимчасових учасників) Фонду.

Державна служба фінансового моніторингу України [180] виконує наступні функції:

- аналітична – досліджує методи та фінансові схеми легалізації (відмивання) доходів і фінансування тероризму; проводить аналіз ефективності заходів, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу (банківська система) для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму; сприяє виявленню у фінансових операціях ознак використання доходів; забезпечує ведення обліку фінансових операцій, що мають ознаки таких, що підлягають фінансовому моніторингу, в установленому законодавством порядку;
- організаційна – співпрацює з органами виконавчої влади, іншими державними органами, завданнями яких є запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму; за наявності достатніх підстав, що фінансова операція може бути

пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів або фінансуванням тероризму, надає до правоохоронним органам, згідно з компетенцією, відповідні узагальнені матеріали; бере участь у міжнародному співробітництві з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів і фінансуванню тероризму;

- контрольна – отримує від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання на запит інформацію, необхідну для реалізації покладених на нього завдань; здійснює координацію та методичне забезпечення діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів і фінансуванню тероризму;
- нормативно-правова – бере участь за дорученням Кабінету Міністрів України у підготовці відповідних міжнародних договорів України; вносить пропозиції щодо розробки законодавчих актів, в установленому порядку бере участь у підготовці інших нормативно-правових актів з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів і фінансуванню тероризму.

Державна статистична служба України відповідно до Закону України «Про державну статистику» від 17.09.1992 № 2614-XII [181] та Положення «Про Державний комітет статистики України» від 11.06.2007 № 924 [182] виконує функції аналітично-інформаційного забезпечення стосовно розроблення методології визначення основних соціально-економічних показників, що використовуються у процесі прогнозування основних напрямків макроекономічного розвитку банківської системи; взаємодії інформаційних систем державних органів статистики з інформаційними системами суб'єктів управління антикризовою фінансовою стійкістю банківських установ; забезпечення повноти, надійності та об'єктивності статистичної інформації; спільно з НБУ, щороку розробляє і подає на затвердження Кабінету Міністрів України план державних статистичних спостережень.

Таким чином, можна зробити висновок, що національні банківські системи виступають об'єктом регулювання з боку

державних органів влади і вважаються найбільш за регульованими. З нашої точки зору, банківське регулювання передбачає формування та застосування державою заходів впливу на банківську сферу для досягнення державних цілей. Процес банківського регулювання відбувається за рахунок формування законодавчої бази та контролю за її застосуванням, а також системи банківського нагляду – власне нормотворча діяльність, а також вплив на нормотворчу діяльність парламенту та уряду, моніторинг та застосування заходів впливу.

Ключовим елементом оцінки антикризової фінансової стійкості суб'єкта економічної діяльності є визначення його мети. Головною метою антикризової фінансової стійкості суб'єкта економічної діяльності є визначення фінансової стійкості суб'єкта економічної діяльності до виникнення та протистояння фінансовій кризі за рахунок його фінансового потенціалу.

Досягненню головної мети сприяють допоміжні цілі, а саме: зростання фінансового потенціалу за рахунок підвищення ефективності фінансового результату від фінансово-господарської діяльності та розширення потенціалу власних, залучених та запозичених ресурсів при зберіганні оптимального співвідношення між визначеними компонентами. Допоміжні цілі направлені на підтримку конкурентної позиції, зорієнтовані на підтримку тих тенденцій розвитку суб'єктів економічної діяльності, які мають високий внутрішній фінансовий потенціал і позитивні зовнішні можливості розвитку. Допоміжні цілі спрямовані на виявлення слабких внутрішніх позицій, передбачають формування системи методів адміністративного та фінансового регулювання динамічного розвитку суб'єктів економічної діяльності, а також спрямовані на виявлення зовнішніх загроз, передбачають забезпечення ефективної системи антикризового фінансового управління.

У процесі реалізації своєї мети антикризова фінансова стійкість суб'єктів економічної діяльності спрямована на вирішення наступних завдань:

- проведення діагностики фінансової діяльності суб'єктів економічної діяльності на наявність фінансової кризи та на ймовірність її виникнення;
- виявлення неплатоспроможності суб'єктів економічної діяльності по своїм зобов'язанням;
- виявлення скорочення власних коштів для фінансування виробничо-господарської діяльності та залучених коштів, які можуть призвести до фінансових труднощів чи фінансової кризи;
- моніторинг і постійний аналіз фінансової діяльності суб'єктів економічної діяльності та своєчасне реагування на відхилення;
- мінімізація наслідків фінансової кризи.

Для ефективного управління антикризовою фінансовою стійкістю суб'єктів економічної діяльності воно повинно базуватися на наступних принципах:

- принцип постійної готовності до реагування. Відповідно до теорії антикризового управління рівновага, що досягається в результаті менеджменту суб'єктів економічної діяльності, дуже мінлива в динаміці. Тому постійне реагування на внутрішні та зовнішні прояви криз дає змогу зміцнювати конкурентну позицію суб'єктів економічної діяльності та підвищувати їх потенціал;
- принцип превентивності дій. Згідно із цим принципом краще запобігти кризі, ніж забезпечувати нейтралізацію її негативних наслідків. Реалізація цього принципу забезпечує ранню діагностику передкризового стану суб'єктів економічної діяльності та своєчасне використання можливостей нейтралізації кризи;
- терміновість реагування на окремі кризові явища у фінансовій діяльності суб'єктів економічної діяльності;
- диференціація індикаторів кризових явищ за рівнем їх небезпеки для суб'єктів економічної діяльності. Антикризовий менеджмент використовує в процесі діагностики фінансової діяльності суб'єктів економічної діяльності значний арсенал індикаторів його кризового розвитку. Ці індикатори фіксують різні

аспекти діяльності суб'єктів економічної діяльності, характер яких з позиції генерування загрози банкрутства неоднозначний. У зв'язку із цим у процесі антикризового управління суб'єктом економічної діяльності необхідно відповідним чином групувати індикатори кризових явищ за рівнем їх небезпеки для стабільного розвитку суб'єктів економічної діяльності;

- адекватність реагування суб'єктів економічної діяльності на міру реальної загрози його рівновазі. Застосування окремих механізмів нейтралізації загрози банкрутства повинно базуватися на визначенні реального рівня цієї загрози і бути адекватним цьому рівню. Інакше або не буде досягнутий очікуваний ефект, або суб'єкт економічної діяльності нестиме невиправдано високі витрати;

- повна реалізація внутрішніх можливостей виходу суб'єктів економічної діяльності з кризового стану. В боротьбі із загрозою банкрутства, особливо на ранніх стадіях її діагностики, суб'єкти економічної діяльності повинні розраховувати виключно на внутрішні можливості. Досвід показує, що при нормальних маркетингових позиціях суб'єктів економічної діяльності загроза банкрутства повністю може бути нейтралізована внутрішніми механізмами антикризового управління та в рамках фінансових можливостей суб'єктів економічної діяльності.

Слід зазначити, що системі управління антикризовою фінансовою стійкістю суб'єктів економічної діяльності притаманні ті ж функції, що і звичайному управлінню [183, 184, 185, 186, 187], проте кожна з них зазнає істотних змін:

- планування – це процес визначення цілей суб'єктів економічної діяльності та їх змін, стратегій і програм антикризової фінансової стабілізації, ресурсів для їх досягнення;

- організація – формування оптимальної структури й обсягу фінансових ресурсів для ефективного їх використання;

- мотивація – система заохочень і санкцій, що стимулює зацікавленість усього колективу і кожного працівника у зростанні ефективності діяльності суб'єктів економічної діяльності з метою найшвидшого виходу з фінансової кризи;

- контроль – прогнозування відхилень від намічених цілей для своєчасного оперативного внесення змін, спрямованих на підвищення ефективності антикризових заходів.

Практична реалізація функцій управління антикризовою фінансовою стійкістю здійснюється за допомогою системи методів.

До методів визначення антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності відносять весь комплекс заходів попередньої діагностики фінансової кризи: нормативні, адміністративні, фінансові, соціально-психологічні.

Комплекс заходів попередньої діагностики фінансової кризи нами був розглянутий у пункті 1.3 першого розділу.

Економічні методи антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності – це прийоми і способи управління, які мають в своїй основі використання економічних законів, економічних інтересів і показників.

Адміністративно-правові методи антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності передбачають юридичний і адміністративний вплив на відносини людей у процесі виробництва, оскільки ці відносини регулюються певними правовими нормами: законодавчими актами; положеннями; інструкціями; наказами і розпорядженнями.

Соціально-психологічні методи управління реалізують мотиви соціальної поведінки людини, оскільки традиційні форми матеріального заохочення поступово втрачають свій стимулюючий вплив. Ці методи передбачають вивчення соціальних запитів та інтересів членів колективу, середовища виробництва, громадської думки.

Всі ці методи повинні поєднуватись і створювати необхідний арсенал засобів для найефективнішого оцінювання антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності.

До інструментів антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності слід віднести: аналіз фінансових коефіцієнтів, які характеризують антикризову фінансову стійкість суб'єктів економічної діяльності; оцінку грошових потоків; оцінку ризику.

Слід зазначити, що визначення рівня антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності є важливим етапом для формування пріоритетних напрямків розвитку та антикризового фінансового управління суб'єктів економічної діяльності, що зменшить негативний вплив нестабільного зовнішнього середовища та мінімізації дії загроз для динамічного її розвитку. Тому, на наш погляд, виникає потреба комплексної методики оцінювання антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності з урахуванням її функціональних складових та врахування методологічної основи, яка ґрунтується на системному підході.

Використання інтегральних оцінок для здійснення діагностики фінансового стану суб'єктів економічної діяльності, визначення рівня безпеки їх функціонування, а також антикризової стійкості є на сьогодні вагомими показниками для подальшого моделювання їх діяльності. З точки зору репрезентативності, інтегральний показник всебічно охоплює усі фінансові сфери діяльності суб'єктів економічної діяльності, при цьому приведення комплексу розрахунків до інтегрального значення дозволяє врахувати вплив різних чинників, які не можуть бути зіставлені за інших форм оцінювання.

Виходячи з того, що сталість розвитку суб'єктів економічної діяльності характеризується значною кількістю фінансових показників, показник антикризової фінансової стійкості слід розглядати агреговано. Вибір показників для розрахунку повинен охоплювати ті спектри суб'єкта економічної діяльності, які оцінюють його антикризову фінансову стійкість.

Розглянемо оцінку антикризової фінансової стійкості суб'єкта економічної діяльності, наприкладі підприємства. На наш погляд, для узагальнюючої комплексної оцінки антикризової фінансової стійкості підприємства доцільно використовувати метод середньої геометричної [188, с. 93–98]. Він базується на визначенні коефіцієнтів за окремими показниками, коли одиницею вважається найвище значення даного індикатора. Показники для розрахунку обираємо за

допомогою методу головних компонентів на базі системи STATISTICA.

Сформуємо матрицю X вихідних даних показників, яка представлена у таблиці Г.1 додатка Г.

Алгоритм розрахунку інтегрального показника антикризової фінансової стійкості підприємства представлено на рис. 4.4.

Рисунок 4.4 – Алгоритм розрахунку індикатора антикризової фінансової стійкості підприємства

Із розглянутих 5 груп фінансових коефіцієнтів, серед яких: показники, що характеризують чистий грошовий потік підприємства; показники ліквідності; показники фінансової стійкості; показники ділової активності; показники рентабельності, нами для розрахунку

обрано показники, що характеризують чистий грошовий потік підприємства (коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку, коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку, коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку) та показники фінансової стійкості (коефіцієнт забезпеченості власними коштами, коефіцієнт фінансової автономії (стабільності), коефіцієнт заборгованості, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності, коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості). Вибір зазначених коефіцієнтів здійснений відповідно до їх репрезентативності, наявності простоти визначення та інформаційного забезпечення, яке повинно виконуватися. Доцільність обраних показників підтвердимо методом головних компонент.

Для того, щоб правильно був підібраний масштаб вимірювання ознак, їх приводять до одного безмірного виду шляхом різних перетворень. Найбільш поширеним є стандартизація ознак.

Стандартизація ознак дозволяє призвести їх до одного порядку та позбавити результати багатовимірної аналізу впливу одиниць вимірювання окремих ознак. Стандартизація ознак була здійснена на основі системи STATISTICA за допомогою модуля «Факторний аналіз», в якому є функція стандартизації. Так ми отримали матрицю стандартизованих ознак Z .

Наступним етапом є розрахунок коренів кореляційної матриці R , яка представлена у таблиці Г.2 додатка Г за період 2007–2012 рр. У зазначених таблицях у першому стовпчику наводяться характеристичні корені λ_L , у другому – відсоток загальної дисперсії показників d_L , які пояснюють відповідні головні компоненти, у третьому – накопичені значення характеристичних коренів, у четвертому – накопичений відсоток загальної дисперсії змінних, які пояснюють відповідні головні компоненти [189, с. 49].

Далі ми знаходимо матрицю факторних навантажень F , отримані результати при застосуванні методу головних компонент представлені у таблиці Г.3 додатка Г. Високі факторні навантаження ($|a_{KL}| > 0,7$) у

сформованих матрицях виділені, а в останніх рядках вказані характеристичні корені кореляційної матриці та частки загальної дисперсії показників, які пояснюють відповідні компоненти. Отже, аналізуючи сформовані матриці факторних навантажень, ми можемо сказати, що у 2007–2008 рр. усі обрані 10 показників мають високі факторні навантаження ($>0,7$), у 2009–2012 рр. увійшло 8 показників. Враховуючи те, що ми проводимо аналіз за останні 6 років, та опираючись на факторні навантаження головних компонентів, у розрахунок індикатора антикризової фінансової стійкості увійдуть 10 показників.

З метою перевірки правильності отриманих результатів ми розрахуємо матрицю коефіцієнтів парної кореляції між вихідними показниками. Отримані співвідношення означають, що матриці факторних навантажень лінійно незалежні.

Розрахунок індикатора антикризової фінансової підприємства представлено у табл. 4.1.

Таблиця 4.1 – Динаміка індикатора антикризової фінансової стійкості підприємств за період 2007–2012 рр. (на кінець періоду)

№ пор.	Назва підприємства	Роки					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	ПрАТ «Одесавинпром»	0,235	0,242	0,212	0,302	0,254	0,125
2	ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	0,120	0,166	0,238	0,257	0,178	0,231
3	ПрАТ «Харчовик»	0,100	0,112	0,168	0,184	0,177	0,199
4	ПрАТ «Болградський виноробний завод»	0,135	0,151	0,125	0,137	0,096	0,093
5	ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	0,100	0,100	0,326	0,181	0,057	0,059
6	ПрАТ «Вікторія»	0,120	0,158	0,428	0,184	0,246	0,102
7	ПАТ «Коблево»	0,307	0,220	0,226	0,214	0,200	0,169
8	ПАТ «Золоте поле»	0,100	0,147	0,056	0,061	0,064	0,067
9	ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	0,157	0,175	0,046	0,046	0,071	0,033

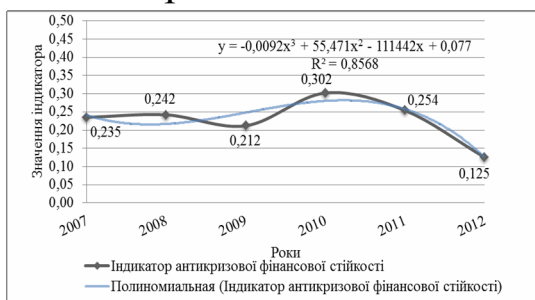
Оскільки розрахований індикатор антикризової фінансової стійкості підприємства має межі від 0 до 1, то рівень антикризової фінансової стійкості доцільно визначати на рівні 0,5. Загальна оцінка отриманих значень наступна:

від 0 до 0,5 підприємство має фінансові труднощі та балів – знаходиться у фінансовій кризі;
 від 0,5 до 1,0 підприємство повністю фінансово стійке по відношенню до факторів внутрішнього та зовнішнього середовища

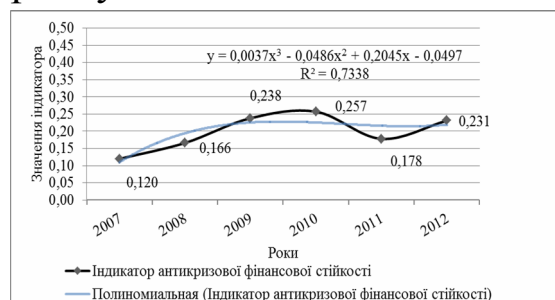
Наведені у табл. 4.1 розрахунки свідчать про те, що значення рівня антикризової фінансової стійкості підприємства має тенденцію до зменшення, що підтверджує факт фінансової кризи на підприємствах.

Таким чином, перераховані показники можуть слугувати сигналами можливої появи негативних явищ у фінансовій діяльності підприємств. Однак при раціональному керівництві їх можна подолати без негативних наслідків для фінансової стійкості.

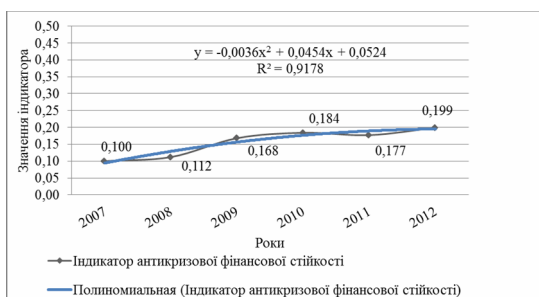
Побудуємо графіки інтегрального показника антикризової фінансової стійкості по кожному підприємству за період 2007–2012 рр. (рис. 4.5). Графіки побудовані з метою прогнозу спрямування індикатора за допомогою лінії тренду.

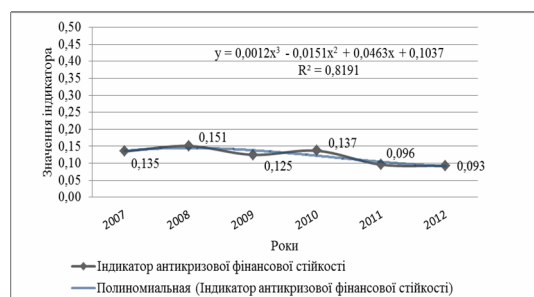
ПрАТ «Одесавинпром»

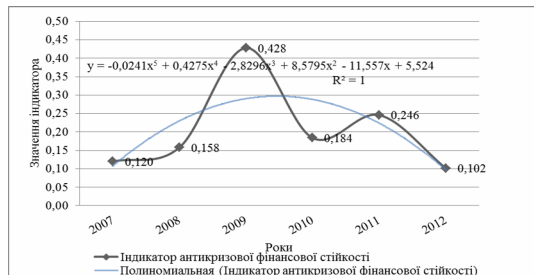
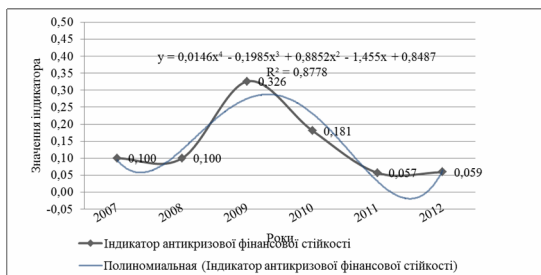
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»

ПрАТ «Харчовик»

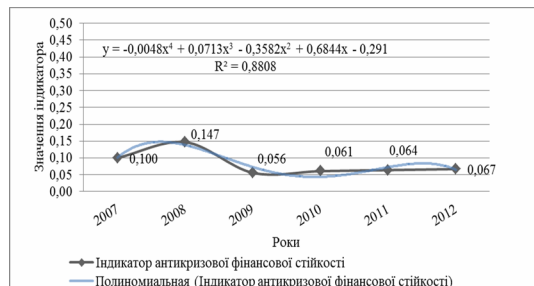
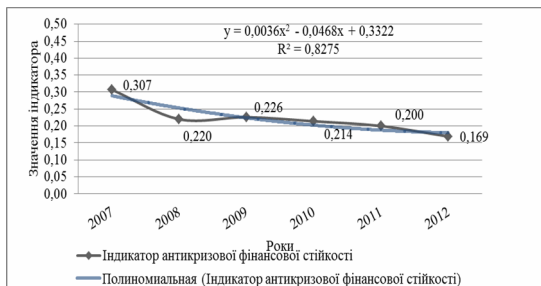

ПрАТ «Болградський виноробний завод»

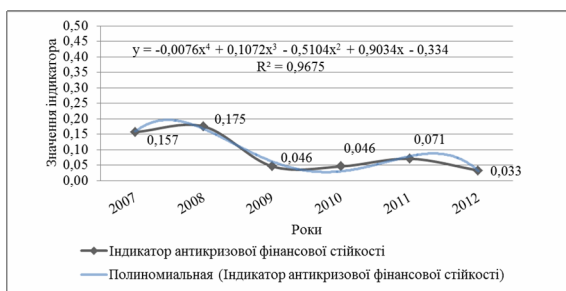
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»

ПрАТ «Вікторія»

ПАТ «Коблево»

ПАТ «Золоте поле»

ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»

Рисунок 4.5 – Індикатор антикризової фінансової стійкості досліджуваних підприємств за період 2007–2012 рр.

Аналізуючи лінії тренду на графіках, ми можемо зробити висновок, що на таких підприємствах, як ПрАТ «Ізмаїльський винзавод», ПрАТ «Вікторія», ПАТ «Коблево», ПАТ «Золоте поле», ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» лінія тренду індикатора антикризової фінансової стійкості спрямована на зниження, що говорить про поглиблення підприємства у фінансову кризу. А на таких підприємствах, як ПрАТ «Одесавинпром», ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПрАТ «Харчовик», ПрАТ «Болградський виноробний завод» лінія тренду спрямована вгору, що свідчить про

можливість переходу підприємства у інший масштаб фінансової кризи, а можливо і про вихід з фінансової кризи.

Для забезпечення всебічного та повного оцінювання банківських установ доцільно застосувати наступні групи показників (індикаторів) антикризової фінансової стійкості (показники капітальної стійкості, показники ділової активності, показники ліквідності, платоспроможності банку, показники ефективності управління банком) та визначенні в їхніх межах трирівневої системи інтегральних показників на основі фактичних та граничних значень показників (індикаторів) антикризової стійкості, що дозволяє моделювати стратегії їхнього розвитку. Методичні основи оцінювання антикризової стійкості банківських установ представлено на рис. 4.6.

Рисунок 4.6 – Методичні основи розрахунку інтегрального показника антикризової фінансової стійкості банківських установ

На етапі структурування критеріїв та індикаторів важливо чітко сформулювати розрахункові показники, які відображатимуть реальний стан антикризової фінансової стійкості банківських установ. З нашої точки зору, доцільним є включення чотирьох груп.

Перша група. **Показники капітальної стійкості.** До них слід віднести: коефіцієнт надійності (співвідношення власного капіталу до залучених коштів $\geq 5\%$); коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів (співвідношення власного капіталу до загальних активів $\geq 10\%$); співвідношення статутного і балансового капіталу – 15–50 %; коефіцієнт концентрації власного капіталу (співвідношення капіталу-брутто, тобто балансового капіталу, до пасивів банку – 10–15 %); співвідношення капіталу до депозитів – 15–20 %, коефіцієнт левериджу (співвідношення залучених коштів до капіталу ≥ 15 разів).

Друга група. **Показники ділової активності.** До них слід віднести: коефіцієнт активності залучення ресурсів (частка залучених коштів у загальних пасивах – 80-85 %); рівень депозитів у зобов'язаннях (характеризує зростання стабільності ресурсної бази; оптимально: 10-30 %); коефіцієнт кредитної активності (показує частку активів, що розміщена в кредити, оптимально: 65-75 %).

Третя група. **Показники ліквідності, платоспроможності банку** (використання нормативів ліквідності було виключено, так як їх недотримання автоматично викликає застосування адміністративних та фінансових заходів впливу). До них слід віднести: коефіцієнт загальної ліквідності (максимальна можливість банку в погашенні зобов'язань всіма активами, оптимально: $>100\%$); коефіцієнт співвідношення високоліквідних і робочих активів (частка високоліквідних активів в робочих, оптимально: 20–25 %); коефіцієнт співвідношення високоліквідних і загальних активів (частка високоліквідних активів у загальних активах банку, оптимально: 15–20 %); коефіцієнт платоспроможності $\geq 10\%$.

Четверта група. **Показники ефективності управління банком.** До них слід віднести: загальний рівень рентабельності (розмір балансового прибутку на 1 грн. доходу); коефіцієнт процентного доходу (співвідношення процентного доходу до загальних активів,

оптимально: 9–10 %); доходність активів (рівень доходів банку у його загальних активах); витратність активів (відношення загальних витрат до активів банку – вартість 1 одиниці активів); прибутковість активів (рівень окупності чистим прибутком середньорічних активів банку $\geq 1,0$ %); прибутковість капіталу (рівень окупності чистим прибутком середньорічного загального капіталу ≥ 5 %); коефіцієнт дієздатності (рівень витрат на 1 гривню доходів банку).

Наступний етап передбачає визначення граничних меж для розрахункових значень антикризової фінансової стійкості: капітальної стійкості, ділової активності, ліквідності, платоспроможності банку, ефективності управління банком.

Слід зазначити, що для встановлення граничних меж і розрахункових значень можна застосовувати наступні методи: нормативний – граничні межі для розрахункових значень встановлюються державою на основі законодавчих вимог щодо дотримання визначених нормативів; запозичення досвіду – граничні межі розрахункових значень встановлюються на основі наявних альтернатив з досвіду інших країн; експертний – граничні межі розрахункових значень встановлюються на основі експертних оцінок з урахуванням специфіки діяльності суб'єкта економічної діяльності; експертний – граничні межі розрахункових значень встановлюються на основі експертних оцінок з урахуванням специфіки діяльності суб'єкта економічної діяльності [190, с. 168].

Слід зазначити, що моделювання стратегій розвитку банків на основі їхньої антикризової стійкості є складним процесом, який серед іншого передбачає творчий підхід, що, перш за все, зумовлює постійне поєднання різних підходів. Тому при визначенні граничних меж розрахункових значень вважаємо за доцільне використати різні підходи. З цією метою важливого значення набуває забезпечення взаємозв'язку між граничними межами розрахункових значень та висновками, які можуть бути зроблені на основі їхнього оцінювання, зокрема, виділення трьох рівнів значень (рис. 4.7).

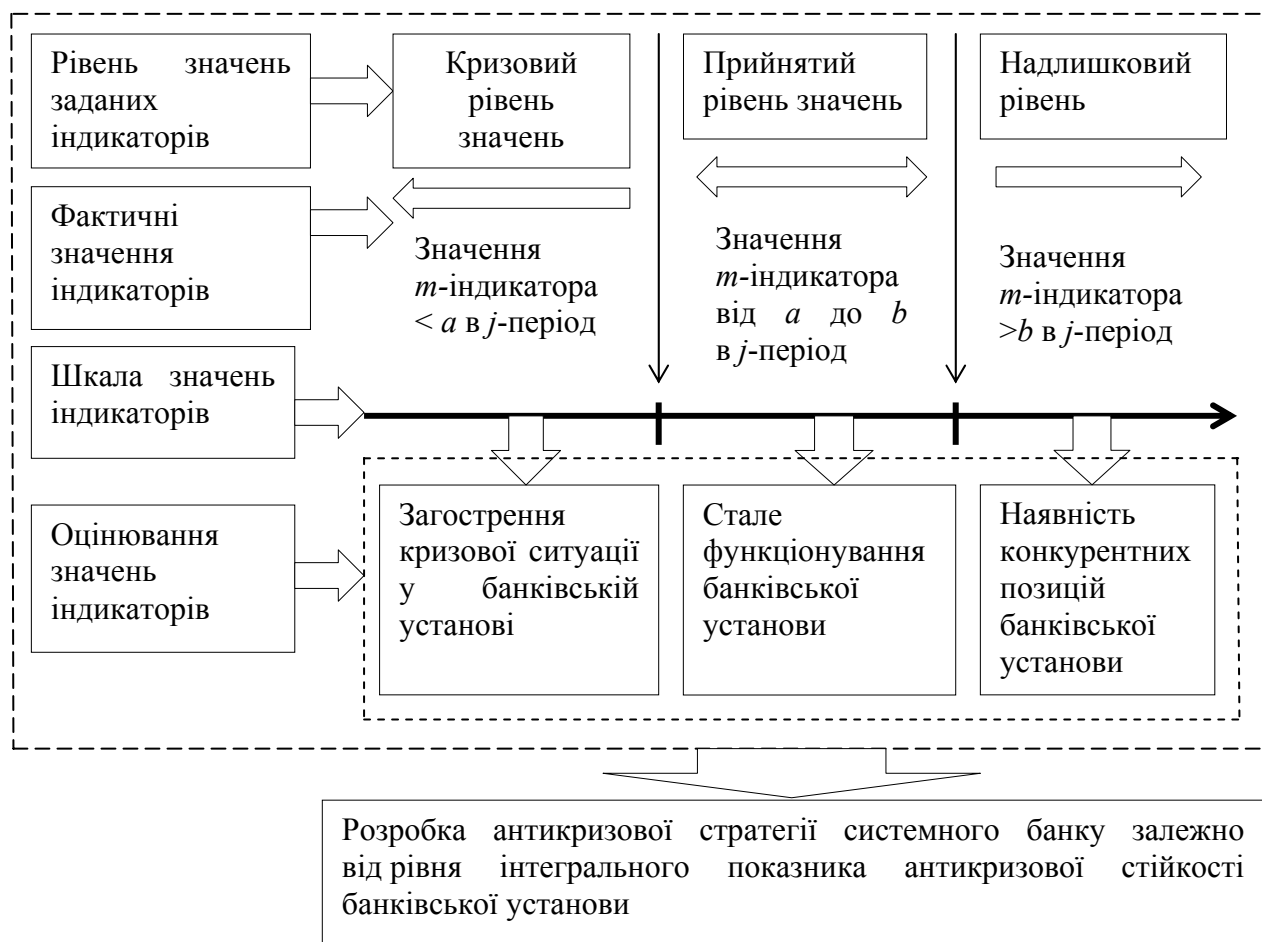

Рисунок 4.7 – Взаємозв’язок граничних меж розрахункових значень показників антикризової фінансової стійкості банківських установ та прийняття рішень щодо вибору антикризової стратегії розвитку

Таким чином, інтерпретація отриманих розрахункових значень матиме чіткий зв’язок із встановленими граничними межами. Зазначений підхід виступає основою для вибору, розробки та формування необхідної ефективної антикризової стратегії розвитку банківської установи, яка спиратиметься на реальні наявні ресурси та реальний його фінансовий стан.

Важливими завданнями, які необхідно вирішувати в контексті оцінювання антикризової стійкості банківських установ за допомогою інтегральних показників, залишаються: урахування структурних характеристик окремих складових забезпечення нормального функціонування банків; урахування динаміки зміни

показників у часі; урахування ефективності використання окремих процесів, ресурсів, активів та пасивів банків.

Вирішення першого з наведених завдань можливе через використання показників співвідношення фактичних абсолютних значень показників з граничними чи прийнятними, а також через використання структурних показників, що відображають нормативну (прийнятну) вагомість окремих складових формування антикризової стійкості банківських установ.

На наступному етапі пропонується знайти проміжні інтегральні показники другого рівня, які розраховуються на основі інтегральних показників першого рівня. Основним результатом запропонованих методичних основ оцінювання антикризової стійкості банківських установ є встановлений на основі двох інтегральних показників другого рівня (інтегральний показник капітальної стійкості, інтегральний показник ділової активності, інтегральний показник ліквідності та платоспроможності банку, інтегральний показник ефективності управління банком) – зведений інтегральний показник антикризової стійкості банківських установ (третій рівень).

За обраним розмежуванням рівнів інтегральної оцінки зведений інтегральний показник характеризуватиме загальний рівень антикризової стійкості банківських установ. Проміжні інтегральні показники (другого рівня) відображатимуть рівень антикризової стійкості: капітальної стійкості, ділової активності, ліквідності та платоспроможності банку, ефективності управління банком.

Базові інтегральні показники (інтегральні показники першого рівня) розраховуються в межах підгруп базових показників і відображатимуть вплив структурних, динамічних та ефективних критеріїв оцінки антикризової стійкості банківських установ.

Розрахунок інтегральних показників антикризової стійкості банківських установ виконується за наступною формулою:

$$I_{assb} = \sum_{i=1}^n I_{i,t} \times g_{i,t} \quad (4.1)$$

де I_{assb} – зведений інтегральний показник антикризової стійкості банківських установ t -періоді;

$I_{t,t}$ – інтегральний показник i -ї групи індикаторів антикризової стійкості банківських установ у t -періоді;

$g_{i,t}$ – ваговий коефіцієнт i -ї групи індикаторів антикризової стійкості банківських установ у t -періоді.

Інтегральний показник антикризової стійкості банківської установи у розрізі підгруп базових індикаторів розраховується за формулою:

$$I_{t,t} = \sum_{j=1}^m N_j \times K_{t,j}, \quad (4.2)$$

де N_j – нормалізоване значення j -го індикатора антикризової стійкості банківської установи i -ї групи показників;

$K_{t,j}$ – ваговий коефіцієнт, що визначає внесок j -го індикатора в інтегральний показник i -ї групи показників.

З метою забезпечення об'єктивності оцінки доцільно провести нормалізацію значень j -х індикаторів, яка пов'язана з різноспрямованістю критичних значень та розраховується за формулою:

$$X_{norm\ j} = \frac{x_{max\ j} - x_j}{x_{max\ j} - x_{min\ j}}, \quad (4.3)$$

де $X_{norm\ j}$ – нормований j -й показник;

$X_{max\ j}$ – максимальне значення j -го показника за обраний інтервал часу;

$X_{min\ j}$ – мінімальне значення j -го показника за обраний інтервал часу;

X_j – значення j -го показника на обрану дату.

Таким чином, у запропонованій нами моделі використовується метод багаторівневого агрегування базових показників оцінювання антикризової фінансової стійкості банківських установ, що передбачає оцінювання та інтерпретацію показників, інтегральних показників та індексів з урахуванням послідовності.

Якщо проаналізувати базові показники, взяті для розрахунку проміжних та зведеного інтегральних показників антикризової фінансової стійкості, то слід зазначити, що динаміка зміни показників капітальної стійкості свідчить про їх коливання залежно від стану розвитку банківської системи в цілому. Так, коефіцієнт надійності за період з 01.01.2009 по 01.04.2012 вказує на значну залежність банків першої групи від залучених коштів, оскільки його фактичні значення за аналізований період знаходяться у вищих межах від рекомендованого ($\geq 5\%$). Даний показник має тенденцію до зростання, і станом на 01.01.2012 склав 19,1 % (табл. 4.2).

Таблиця 4.2 – Динаміка і темпи приросту показників капітальної стійкості у 2009–2012 рр. за кварталами

Дата	Абсолютне значення*						Темпи приросту, % (+,-)					
	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆
01.01.2009	0,142	0,119	0,672	0,119	0,258	7,034	–	–	–	–	–	–
01.04.2009	0,150	0,125	0,752	0,125	0,350	6,659	5,64	4,79	11,89	4,79	35,84	-5,33
01.07.2009	0,148	0,122	0,797	0,122	0,324	6,738	-1,17	-2,39	6,00	-2,39	-7,53	1,19
01.10.2009	0,152	0,122	0,842	0,122	0,322	6,574	2,49	0,53	5,73	0,53	-0,69	-2,43
01.01.2010	0,171	0,134	0,931	0,134	0,348	5,865	12,09	9,63	10,57	9,63	8,27	-10,79
01.04.2010	0,179	0,139	0,984	0,139	0,355	5,589	4,93	3,65	5,67	3,65	1,77	-4,70
01.07.2010	0,176	0,138	1,014	0,138	0,329	5,676	-1,53	-0,86	3,02	-0,86	-7,35	1,55
01.10.2010	0,181	0,142	1,027	0,142	0,322	5,520	2,83	3,22	1,27	3,22	-2,01	-2,75
01.01.2011	0,185	0,145	0,952	0,145	0,318	5,419	1,87	2,19	-7,28	2,19	-1,31	-1,83
01.04.2011	0,177	0,138	0,952	0,138	0,293	5,648	-4,06	-4,99	-0,01	-4,99	-7,66	4,23
01.07.2011	0,184	0,142	0,971	0,142	0,290	5,431	3,99	2,76	2,04	2,76	-1,27	-3,83
01.10.2011	0,192	0,147	1,017	0,147	0,295	5,213	4,20	3,26	4,66	3,26	1,93	-4,03
01.01.2012	0,186	0,144	0,977	0,144	0,289	5,375	-3,02	-1,63	-3,86	-1,63	-2,07	3,11
01.04.2012	0,191	0,146	0,958	0,146	0,296	5,228	2,81	1,31	-1,98	1,31	2,42	-2,74

*K₁ – коефіцієнт надійності; K₂ – коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів; K₃ – співвідношення статутного і балансового капіталу; K₄ – коефіцієнт концентрації власного капіталу; K₅ – співвідношення капіталу до депозитів; K₆ – коефіцієнт левириджу

Динаміка коефіцієнта участі капіталу у формуванні активів банків свідчить про достатність сформованого капіталу в активізації та покритті різних ризиків, що притаманні банківській діяльності, і за аналізований період має тенденцію до зростання.

Показник співвідношення статутного капіталу банків до балансового капіталу свідчить про значну залежність розвитку банку від його засновників. Так, за станом на 01.04.2012 даний показник склав 95,8 % (на 01.01.2009 – 67,2 %) при рекомендованому значенні 15–50 %.

На 01.07.2010 та 01.10.2012 зазначений показник склав 101,4 % і 102,7 % відповідно, що пов'язано з процесом нарощування капітальної бази системних банків за рахунок додаткових внесків засновників банків.

Коефіцієнт концентрації власного капіталу свідчить про оптимальне співвідношення власного капіталу і загальних пасивів (рекомендоване значення – 10–15 %).

Значення показника співвідношення капіталу до депозитів свідчить про високий рівень захищеності депозитів власним капіталом. Відносно коефіцієнта левериджу слід зазначати, що його значення не відповідає рекомендованому, що свідчить про структурну диспропорцію пасивів системних банків.

В цілому, аналізуючи дані табл. 4.2, слід відмітити, що кризовими періодами для функціонування банків першої групи є III квартал 2009 року, IV квартал 2011 року за рівнем капітальної стійкості станом на 01.01.2011, оскільки темпи приросту показників, що досліджуються, є від'ємними, тобто мають тенденцію до зниження.

Характеризуючи показники ділової активності банків першої групи (табл. 4.3), слід відмітити, що коефіцієнт активності залучення ресурсів знаходиться в межах рекомендованого значення (оптимально – 80–85 %), хоча за аналізований період має тенденцію до зниження.

Рівень депозитів у зобов'язаннях складає майже 50 % і свідчить про активізацію банків першої групи щодо залучення депозитних вкладень. За станом на 01.04.2009, у порівнянні із значенням даного показника на 01.01.2009, він знизився на 22,4 %.

Таблиця 4.3 – Динаміка і темпи приросту показників ділової активності у 2009–2012 рр. за кварталами

Дата	Абсолютне значення*			Темпи приросту, % (+,-)		
	K ₇	K ₈	K ₉	K ₇	K ₈	K ₉
01.01.2009	0,838	0,524	0,829	—	—	—
01.04.2009	0,831	0,407	0,878	-0,799	-22,356	5,908
01.07.2009	0,821	0,428	0,309	-1,228	5,208	-64,789
01.10.2009	0,805	0,434	0,877	-1,912	1,307	183,681
01.01.2010	0,787	0,445	0,868	-2,189	2,642	-1,055
01.04.2010	0,778	0,456	0,590	-1,220	2,431	-31,998
01.07.2010	0,783	0,487	0,854	0,679	6,858	44,683
01.10.2010	0,786	0,516	0,857	0,381	5,885	0,411
01.01.2011	0,788	0,536	0,834	0,314	3,917	-2,696
01.04.2011	0,781	0,547	0,812	-0,969	2,033	-2,659
01.07.2011	0,772	0,572	0,807	-1,177	4,547	-0,691
01.10.2011	0,765	0,582	0,834	-0,902	1,851	3,421
01.01.2012	0,776	0,583	0,809	1,428	0,169	-2,966
01.04.2012	0,764	0,578	0,648	-1,467	-0,866	-19,939

*K₇ – коефіцієнт активності залучення ресурсів; K₈ – рівень депозитів у зобов'язаннях; K₉ – коефіцієнт кредитної активності

Кредитна діяльність банків першої групи залишається провідним бізнесом, про що свідчить показник кредитної активності, який складає у середньому за аналізований період 77,2 %. При цьому слід зазначити, що за період дослідження даний показник мав тенденцію до зниження і за станом на 01.04.2012 склав 64,8 %. Це зумовлено уповільненням рівня кредитоспроможності суб'єктів економічної діяльності та населення. Піковий період зниження темпів приросту даного показника припадає на 01.04.2010 (64,8 %). Найбільш високі – на 01.10.2009 (183,7 %).

Показники рівня ліквідності та платоспроможності (табл. 4.4) свідчать про те, що найбільш кризовими періодами для банків першої групи є 01.04.2009, 01.10.2009, 01.10.2010, 01.07.2011 та 01.04.2012.

**Таблиця 4.4 – Динаміка та темпи приросту показників
ліквідності та платоспроможності у 2009–2012 рр. за кварталами**

Дата	Абсолютне значення*				Темпи приросту, % (+,-)			
	K ₁₀	K ₁₁	K ₁₂	K ₁₃	K ₁₀	K ₁₁	K ₁₂	K ₁₃
01.01.2009	0,880	0,162	0,147	0,126	—	—	—	—
01.04.2009	0,875	0,124	0,109	0,136	-0,542	-23,348	-25,717	0,726
01.07.2009	0,878	0,145	0,125	0,135	0,340	16,266	14,397	0,688
01.10.2009	0,878	0,053	0,045	0,139	-0,074	-63,368	-64,160	0,736
01.01.2010	0,866	0,158	0,131	0,155	-1,344	197,532	191,585	1,686
01.04.2010	0,861	0,169	0,137	0,164	-0,566	7,499	4,993	0,033
01.07.2010	0,862	0,191	0,152	0,165	0,139	12,583	11,099	0,419
01.10.2010	0,858	0,186	0,147	0,172	-0,515	-2,631	-3,844	0,449
01.01.2011	0,855	0,197	0,159	0,173	-0,363	6,282	8,286	0,370
01.04.2011	0,862	0,205	0,165	0,165	0,849	3,940	3,893	4,720
01.07.2011	0,858	0,194	0,156	0,169	-0,443	-5,481	-5,455	0,874
01.10.2011	0,853	0,199	0,158	0,177	-0,539	2,708	1,488	0,420
01.01.2012	0,856	0,207	0,167	0,172	0,281	3,930	5,378	2,917
01.04.2012	0,854	0,147	0,120	0,173	-0,220	-28,770	-28,141	0,613

*K₁₀ – коефіцієнт загальної ліквідності; K₁₁ – коефіцієнт співвідношення високоліквідних і робочих активів; K₁₂ – коефіцієнт співвідношення високоліквідних і загальних активів; K₁₃ – коефіцієнт платоспроможності

Відповідно до оцінювання показників – коефіцієнта загальної ліквідності; коефіцієнта співвідношення високоліквідних і робочих активів; коефіцієнта співвідношення високоліквідних і загальних активів з оптимальними їх значеннями, можна стверджувати, що їх фактичні значення менші за оптимальні за увесь період дослідження. Тобто для банківських установ, при формуванні антикризової стратегії їх розвитку доцільно звертати увагу на заходи щодо підтримки ліквідності.

Четверта група показників, що була включена до розрахунку зведеного інтегрального показника антикризової стійкості банківських установ, стосується оцінювання ефективності управління банками. Динаміка показників загального рівня рентабельності, коефіцієнта процентного доходу, дохідності активів, витратності активів, прибутковості активів, прибутковості капіталу та коефіцієнта дієздатності свідчать про збиткову діяльність системних банків, що

зумовлює необхідність розробки стратегії управління персоналом. Особливої уваги заслуговує коефіцієнт дієздатності, який характеризує рівень витрат на одну гривню доходів. Так, за станом на 01.04.2012 зазначений показник склав 0,94 грн. при рівні загальної рентабельності 0,06.

У результаті багаторівневого агрегування базових індикаторів (рис. 4.8) було отримано інтегральний показник антикризової стійкості за період з 01.01.2009 по 01.04.2012 (табл. 4.5).

Виходячи з того, що інтегральний показник антикризової стійкості як коефіцієнтна величина може набувати значень від 0 до 1, то із отриманих значень доходимо висновку, що найбільш кризовим періодом для банків першої групи був III квартал 2009 року (значення інтегрального показника склало 0,288). Антикризово стійким є період I кварталу 2012 року (значення інтегрального показника склало 0,627).

На наш погляд, доцільним є виділення певних рівнів антикризової стійкості. За базу максимального значення обираємо $1(X_{max})$, у значенні нижньої межі – обираємо значення інтегрального показника антикризової стійкості станом на 01.07.2009 – 0,288 (X_{min}).

Таблиця 4.5 – Значення інтегрального показника антикризової стійкості банків першої групи у 2009–2012 рр. за кварталами

Дата	Інтегральний показник капітальної стійкості	Інтегральний показник ділової активності	Інтегральний показник ліквідності	Інтегральний показник ефективності управління банком	Зведений показник антикризової стійкості
01.01.2009	0,156	0,125	0,160	0,771	0,544
01.04.2009	0,272	0,234	0,303	-0,166	0,385
01.07.2009	0,245	0,407	0,216	0,157	0,290
01.10.2009	0,303	0,334	0,253	0,044	0,288
01.01.2010	0,506	0,406	0,443	-0,069	0,484
01.04.2010	0,560	0,565	0,510	0,246	0,507
01.07.2010	0,540	0,394	0,445	0,359	0,445
01.10.2010	0,575	0,347	0,530	0,338	0,473

Дата	Інтегральний показник капітальної стійкості	Інтегральний показник ділової активності	Інтегральний показник ліквідності	Інтегральний показник ефективності управління банком	Зведений показник антикризової стійкості
01.01.2011	0,621	0,326	0,564	0,369	0,503
01.04.2011	0,579	0,357	0,421	0,623	0,519
01.07.2011	0,626	0,361	0,511	0,611	0,548
01.10.2011	0,653	0,356	0,575	0,474	0,539
01.01.2012	0,635	0,326	0,521	0,398	0,499
01.04.2012	0,668	0,454	0,676	0,655	0,627

Розподіл банків за рівнем інтегрального показника антикризової стійкості будемо поділяти на чотири групи. Для встановлення меж кожної групи використано розмах варіації ($R = X_{max} - X_{min}$) (табл. 4.6).

Таблиця 4.6 – Градація банків за значенням інтегрального показника антикризової фінансової стійкості

Межі групи	Характеристика
Від 0,288 до 0,466	Низький (критичний) рівень – міра віддалення поточного стану системного банку від бажаного критична; потреба розробки примусової програми антикризових дій
Від 0,467 до 0,645	Середній рівень – прогнозований стан дозволить скоригувати напрям розвитку системного банку у разі невизначеності його діяльності до часу настання кризи; потреба у розробці превентивної антикризової програми
Від 0,646 до 0,824	Достатній рівень – віддалення очікуваного стану діяльності системного банку від небезпеки; контроль виконання антикризових програм
Більше ніж 0,825	Високий рівень – віддалення ідеалу функціонування системного банку від ситуації досягнення межі небезпеки (втрата капіталу, банкрутство банку); моніторинг і діагностика виконання антикризових програм

Таким чином, порівняння фактичних значень інтегрального показника антикризової стійкості з граничними рівнями забезпечує вирішення стратегічних завдань, таких як: встановлення реального рівня антикризової стійкості банківських установ та визначення типу стратегії розвитку банківських установ, яка найбільш адекватна з позиції наявного рівня антикризової стійкості.

При розрахунку інтегральних показників різні коефіцієнти вагомості як окремих індикаторів для розрахунку базових інтегральних показників підгруп (перший рівень), так і для інтегральних показників вищих рівнів, дозволяють комплексно визначити антикризову стійкість банківських установ.

Обрані коефіцієнти вагомості індикаторів та інтегральних показників можуть змінюватись залежно від конкретної банківської установи, що забезпечуватиме більший рівень адаптації методичних основ оцінювання антикризової стійкості під потреби окремого банку. На нашу думку, такий підхід відображає обрану парадигму оцінки антикризової стійкості, за якою і на вищих рівнях агрегації показників має бути врахований їх ваговий вплив на антикризову стійкість банківських установ.

4.2. Обґрунтування науково-методичного забезпечення формування антикризової програми

Виходячи із проведеного дослідження антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності, на наш погляд, слід звернути увагу на розробку антикризової програми дій залежно від ситуації, що склалася в суб'єкта економічної діяльності. Розрахований інтегральний показник та індикатор антикризової фінансової стійкості свідчить про те, що основними прогалинами виступають рівень ліквідності і платоспроможності, система управління суб'єктами економічної діяльності, а також визначення антикризових компетенцій між керуючими та контролюючими органами суб'єктів економічної діяльності.

Антикризові компетенції керуючих і контролюючих органів суб'єктів економічної діяльності повинні містити наступні елементи.

По-перше, фахові знання членів органів управління суб'єктів економічної діяльності, які мають обов'язковий характер. До них слід віднести: антикризове фінансове управління, корпоративне управління, фінансовий менеджмент, управління ризиками, технології ведення бізнесу.

По-друге, досвід антикризової діяльності: спроможність роботи в антикризових підрозділах, здатність розробки та реалізації антикризових програм, навички виведення суб'єктів економічної діяльності із кризової ситуації.

По-третє, менеджерські навички. До них слід віднести: особисту ефективність – лідерські якості, здатність швидко орієнтуватися у ситуації кризи та прийняття адекватних рішень, розробку антикризових стратегій та їх реалізацію, здатність мобілізувати колектив відносно реалізації антикризових програм; фінансову ефективність – здатність використовувати фінансово орієнтовані підходи до діагностики кризи, володіння навичками аналізу фінансової звітності; корпоративну ефективність – збереження інтересів колективу; комерційну ефективність – забезпечення високої якості взаємовідносин суб'єктів економічної діяльності з контрагентами, забезпечення освоєння нових видів бізнесу; інноваційну ефективність – здатність самотійно генерувати прогресивні ідеї та нововведення в усіх сферах фінансово-економічної діяльності суб'єктів економічної діяльності; соціальну ефективність – врахування інтересів працівників суб'єктів економічної діяльності під час проведення антикризових заходів.

По-четверте, сфера антикризової активності органів управління має прояв через розподіл повноважень за їх типами, характеристика яких подана у таблиці Г.4 додатка Г.

Як вже зазначалося у першому розділі, антикризове управління – це тип спеціально організованого безперервного управління, спрямованого на виявлення, попередження негативного впливу кризоутворювальних чинників на діяльність організації та виведення організації з кризового стану, створення базових засад її подальшого розвитку [35].

Складність цього управління полягає у тому, що воно здійснюється в умовах суттєвих ресурсних та часових обмежень, підвищеного ризику фінансових та інтелектуальних витрат, що необхідні для своєчасного виявлення симптомів та причин кризи,

розробки адекватних заходів подолання кризи, своєчасної їх реалізації й мінімізації втрат [191].

З огляду на зазначене та використовуючи актуальні на сьогодні підходи до окреслення сфери компетенції керівних органів управління, врахування у них блоку функцій антикризового характеру, нами визначено сферу антикризової активності керівних органів управління для банку, які враховують вимоги Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України, статей 37-40, 42, 44, 45 Закону України «Про банки і банківську діяльність, статті 7 Закону України «Про Національний банк України» [192, 193, 194] (табл.3.7).

Таблиця 3.7 – Реалізація функції антикризового управління у банках на різних стадіях розвитку кризових явищ

Функції	Характеристика	Відповідальний (контролюючий) орган	Результат реалізації функції
На етапі попередження кризи			
Діагностика внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування банку	Відстеження сигналів зовнішнього і внутрішнього середовищ, які потенційно можуть спричинити кризу	Здійснює – Правління. Використовує результати та здійснює моніторинг зміни стану чинників – Наглядова рада	Інформаційне забезпечення процесів прийняття рішень Наглядовою радою та загальними зборами акціонерів
Оцінка можливих наслідків впливу негативних чинників	Оцінка ступеня впливу негативних чинників зовнішнього і внутрішнього середовищ та визначення шляхів протидії їм	Оцінює ризики – Правління. Формує заходи щодо протидії – Наглядова рада	Розробка альтернативних заходів протидії негативним чинникам зовнішнього та внутрішнього середовищ
Реалізація превентивних заходів	Вибір програми протидії негативному впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовищ	Наглядова рада	Зниження негативного впливу ризиків на діяльність банку
На етапі управління в умовах кризи			

Виявлення симптомів кризи	Своєчасна фіксація перших симптомів кризи у діяльності банку	Правління	Оцінювання наявності симптомів кризи, їх кількісна характеристика й прогноз впливу на функціонування банку
Аналіз причин кризи	Визначення та аналіз причин кризи	Правління аналізує і виносить на розгляд Наглядової ради для прийняття альтернативного рішення	Наявність інформації для прийняття рішення щодо можливих антикризових заходів
Ідентифікація типу та глибини кризи	Діагностика підсистем організації на наявність кризи та глибини кризових явищ	Правління	Визначені кризові процеси та тенденції їх розвитку в окремих підсистемах функціонування банку
Реалізація антикризових програм	Вибір та реалізація програми діяльності банку в умовах кризи	Програму затверджує наглядова рада, реалізовує та звітує про виконання – Правління	Зменшення впливу кризових явищ зовнішнього та внутрішнього середовищ
Аналіз наслідків антикризових програм	Визначення та аналіз фактичних наслідків реалізації антикризових програм	Правління виносить результати аналізу на розгляд Наглядової ради	Визначені наслідки реалізації антикризових програм для стабілізації діяльності банку
На етапі подолання наслідків кризи			
Оцінювання посткризового стану	Визначення наслідків впливу кризи на діяльність банку	Правління. Результати виносить на розгляд Наглядової ради та загальних зборів акціонерів	Кількісна та якісна оцінка наслідків кризи
Визначення керованих та некерованих чинників кризи	Визначення чинників, які в подальшому необхідно відслідковувати, і тих, до яких треба адаптуватися	Правління спільно із комітетом стратегічного управління наглядової ради	Інформація про зовнішнє і внутрішнє середовище банку – основа для формування нової стратегії, у тому числі превентивної антикризової

Розробка нових стратегій	Розробка альтернативних стратегій подальшого розвитку	Наглядова рада. Інформація щодо обґрунтування альтернатив надається Правлінням	Нові альтернативні стратегії, у тому числі, превентивна антикризова
Вибір та реалізація стратегії	Обрання серед альтернативних	Наглядова рада. Затвердження загальними зборами акціонерів	Стратегія розвитку банку

Слід зазначити, що встановлені антикризові компетенції органів управління банками можуть бути реалізовані в межах прийнятих антикризових програм.

Цільова антикризова програма призначена для вирішення певного переліку проблем, є інструментом реалізації місії та цілей функціонування суб'єктів економічної діяльності та забезпечення їх існування в довгостроковій перспективі.

Як зазначає З.Є. Шершньова, «антикризова програма має право на існування не тільки в умовах, коли криза вже почалася, а й у період нормального функціонування суб'єкта економічної діяльності. Зміст антикризової програми – це комплекс послідовно здійснюваних заходів попередження, профілактики, подолання кризи, зниження рівня її негативних наслідків» [195, с. 140].

Для суб'єктів економічної діяльності антикризова програма – це спеціальним чином підготовлений внутрішній документ, у якому систематизовано викладається перелік основних заходів, що планується здійснити в межах суб'єкта економічної діяльності, його структурних підрозділів, філій та функціональних служб для досягнення поставленої мети – виведення суб'єкта економічної діяльності з кризового стану або попередження її виникнення та забезпечення фінансово стійкого розвитку суб'єкта економічної діяльності і закріплення ринкових позицій на ринку.

Цільова антикризова програма призначена для вирішення певного переліку проблем, є інструментом реалізації місії та цілей

функціонування суб'єкта економічної діяльності та забезпечення його існування в довгостроковій перспективі.

Для забезпечення виконання антикризової програми доцільно розробляти систему функціональних стратегій, які містять у собі набір антикризових заходів, які конкретизують загальний зміст керованого виходу суб'єкта економічної діяльності з кризи та ліквідацію її наслідків.

З нашої точки зору, для формування науково обґрунтованої антикризової програми доцільно розробити методичний підхід до її складання, який має містити у собі наступні позиції:

- визначення цілей і завдань антикризової програми та їх взаємозв'язок зі стратегіями розвитку суб'єкта економічної діяльності за усіма напрямками бізнесу, а також їх узгодження з державними антикризовими заходами;

- структура антикризової програми: перелік розділів, вимоги до їх змісту та взаємозв'язку з урахуванням внутрішньо- та зовнішньоспрямованих антикризових заходів;

- розробка технології процесу реалізації антикризової програми;

- розробка методичних вказівок до розрахунку певних показників, що характеризують параметри антикризових заходів та форм контролю за їх виконанням;

- організаційний механізм розробки та реалізації антикризової програми – визначення антикризових компетенцій серед учасників даного процесу;

- формування фінансово-економічного механізму розробки та реалізації антикризової програми;

- методи та форми соціально-психологічного супроводження розробки та реалізації антикризової програми;

- інформаційно-методичне забезпечення розробки антикризової програми;

- послідовність внесення змін в антикризову програму.

Слід відмітити, що обґрунтування відповідних розділів антикризової програми з урахуванням специфіки функціонування суб'єктів економічної діяльності дозволить створити умови для ефективного її виконання. Нами запропоновано рекомендації щодо розробки антикризових програм для суб'єктів економічної діяльності, які наведені у додатку Д.

Таким чином, антикризові програми мають відігравати роль альтернативних стратегічних програм, які використовуються у разі песимістичного розвитку подій у системному банку.

Проблема розробки антикризової програми підприємства, тобто визначення антикризових заходів, які необхідно здійснити, належить до слабкоструктурованих або неструктурованих проблем прийняття рішень.

Унікальність та нестандартність формування антикризової програми обумовлена тим, що реально існує досить широкий діапазон альтернатив, які являють собою складний об'єкт оцінювання. Прийняття рішення відбувається в умовах інформаційної невизначеності та високої ризикованості, багатоаспектності ресурсного забезпечення та у динамізмі навколишнього середовища підприємства, збільшення взаємопов'язаності окремих заходів.

Водночас при виборі антикризових заходів виникає проблема знаходження найбільш доцільних рішень із врахуванням різнорідних наслідків, які мають окремі антикризові заходи, що не можуть бути зведені до єдиного показника. Отже, йдеться про багатокритеріальний вибір альтернатив.

Визначені вище особливості завдання формування антикризової програми унеможливають застосування «класичних» математичних моделей, обумовлюють потребу розробки нового, адекватного методичного (інструментального) забезпечення.

Основними вимогами до методичного забезпечення формування антикризової програми визнаються такі: методичне забезпечення формування антикризової програми має відповідати досвіду особи, що приймає рішення; розроблені методичні прийоми мають бути

зрозумілими; чим менше вони будуть формалізовані, тим з більшою ймовірністю вони реально будуть застосовуватися практиками; прийоми обґрунтування рішення мають бути нетрудомісткими.

Як відомо, прийняття рішення здійснюється, виходячи з принципу максимізації корисності. Особа, що приймає рішення, має остаточно визначений рівень задоволення, який є елементом множини альтернатив, що розглядаються. Рівень задоволення є плановим альтернативним рішенням, яке відповідає прагненням особи, що їх приймає. Рівень задоволення виконує дві функції. По-перше, він розглядається як критерій вибору, згідно з яким приймається те чи інше рішення, тобто він виконує роль стандарту, на який орієнтується особа, яка приймає рішення. По-друге, в умовах прийняття рішень щодо відкритих задач рівень задоволення є мотиваційним фактором, який стимулює процес пошуку альтернативних рішень, висунення додаткових альтернатив.

Таким чином, формування антикризової програми – це складний багатоетапний процес, який потребує інтеграції формальних та неформальних оцінок корисності і результативності окремих антикризових альтернатив, виходячи із заданих цільових параметрів антикризового процесу.

Нами запропоновано методичний підхід до розробки антикризової програми для підприємств, структурно-логічна схема цього процесу наводиться на рис. 4.8.

Загальна концепція формування антикризової програми полягає у проведенні процедури відбору альтернатив шляхом проведення їх попереднього та поглибленого аналізу. Метою попереднього аналізу є попереднє зменшення множини висунутих альтернатив з урахуванням певної системи стандартів, що дає можливість сформувати множину допустимих альтернатив.

У перебігу поглибленого аналізу здійснюється поглиблене вивчення та експертне оцінювання кожного антикризового заходу допустимої множини альтернатив та формування остаточного переліку раціональних антикризових заходів, які рекомендуються для включення до програми.

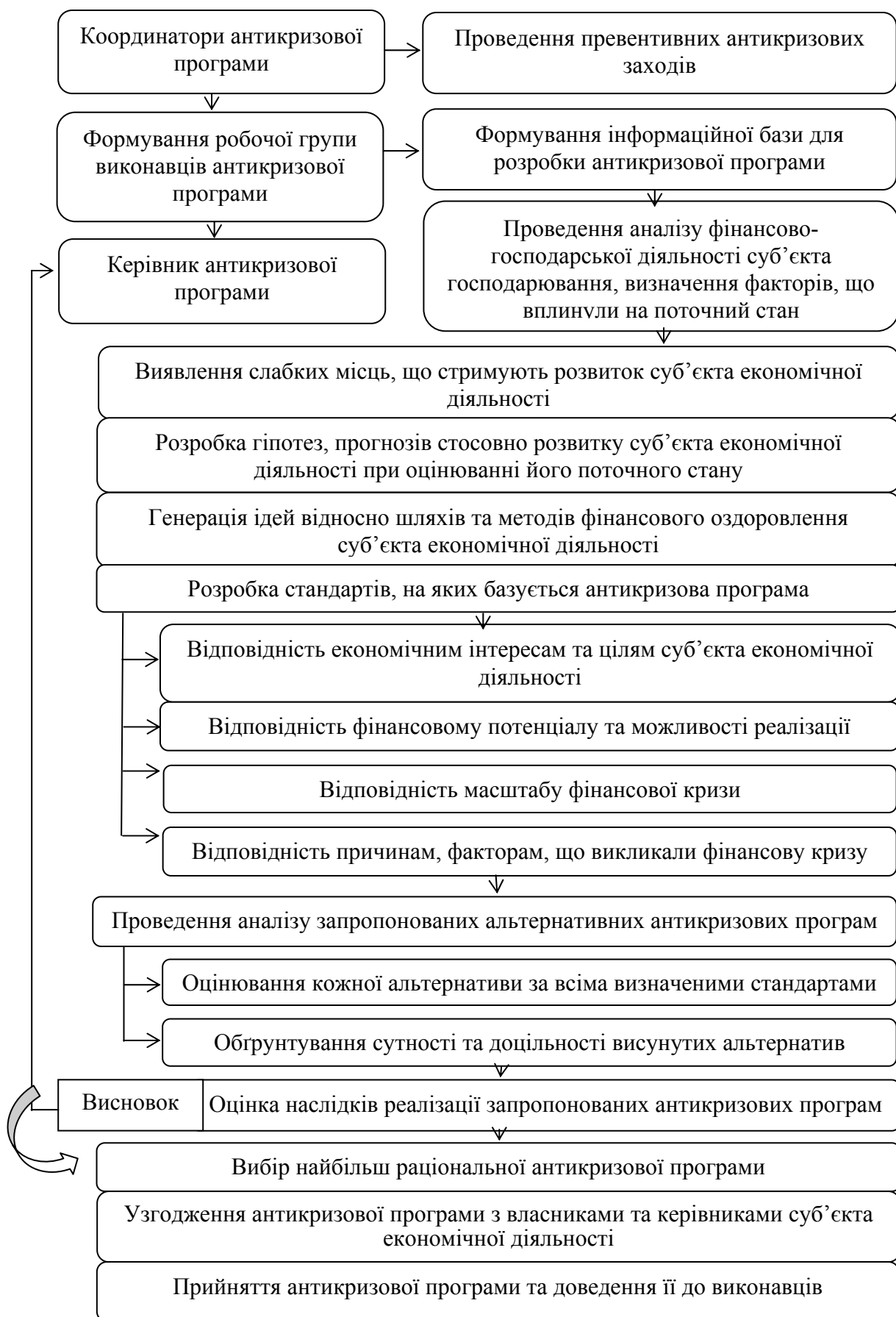

Рисунок 4.8 – Структурно-логічна схема етапів формування антикризової програми

Відібрана сукупність раціональних альтернатив має відповідати таким вимогам: як правило, ця множина не є одноелементною (тобто йдеться про необхідність вибору не однієї альтернативи з визначеної множини допустимих альтернатив, а певної сукупності); сукупний ефект від реалізації відібраних альтернатив мусить забезпечувати досягнення визначених цільових параметрів антикризового процесу, а відібрана сукупність – мінімізацію втрат суб'єкта економічної діяльності.

Виконання цих вимог пропонується забезпечити шляхом проведення оцінювання наслідків реалізації окремих альтернатив для власників, ранжирування їх за критерієм втрат власників, що можуть мати місце, проведення імітаційного моделювання наслідків кожної альтернативи для функціонування суб'єкта економічної діяльності, визначення їх кумулятивного ефекту та його порівняння з встановленими цільовими параметрами антикризового процесу.

Антикризова програма складається з двох структурних блоків: це формування антикризових компетенцій та етапи розподілу антикризових компетенцій. Антикризові компетенції формують координатори антикризової програми, його керівник та робоча група виконавців антикризової програми.

Формування антикризової програми – це керований процес, у перебігу якого виокремлюються окремі етапи роботи. Другий блок антикризової програми включає етапи розподілу антикризових компетенцій.

Зміст та методичні рекомендації щодо проведення кожного етапу антикризової програми викладені нижче.

1-й етап – формування інформаційної бази, необхідної для розробки антикризової програми та прийняття рішення з відбору альтернатив. На даному етапі відбувається збір інформації для проведення подальшого дослідження. Необхідна інформаційна база складається з даних форм фінансової звітності суб'єктів економічної діяльності.

2-й етап – проведення поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єкта економічної діяльності, що

здійснюється за допомогою діагностики. Проводиться діагностика активів і пасивів, дебіторської та кредиторської заборгованості, забезпеченості власними коштами суб'єкта економічної діяльності. Це дозволяє виявити причини та фактори, що вплинули на поточний стан суб'єкта економічної діяльності та виявити наявність фінансової кризи, а також намітити способи її подолання.

3-й етап – на даному етапі проводиться аналіз виявлення слабких місць, що стримують розвиток суб'єкта економічної діяльності, що доповнюється прогнозуванням перспективи, допомагає також визначити структуру, обсяги та джерела ресурсів, необхідних для усунення фінансової кризи. Щоб отримати більш розгорнуті дані про ресурсні потреби програми і джерела їх задоволення, потрібна розробка заходів, що ведуть до досягнення поставлених цілей.

4-й етап – розробка гіпотез, прогнозів стосовно розвитку суб'єкта економічної діяльності при оцінюванні поточного його стану. На даному етапі проводиться розробка гіпотез, альтернатив та прогноз розвитку суб'єкта економічної діяльності при поточному стані.

5-й етап – генерація ідей відносно шляхів та методів фінансового оздоровлення суб'єкта економічної діяльності. На цьому етапі формування програми суб'єкт антикризового фінансового управління за підтримки керівництва та управлінців суб'єкта економічної діяльності повинен визначити максимально велику кількість антикризових заходів, які можуть бути здійснені для фінансового оздоровлення суб'єкта економічної діяльності. На цьому етапі важлива розробка антикризових альтернатив, тобто сукупності можливих заходів антикризової програми, гіпотез стосовно розвитку внутрішнього та зовнішнього оточення, прогнозування можливих наслідків їх реалізації.

6-й етап – розробка стандартів, на яких базується антикризова програма. На цьому етапі роботи необхідним є визначення стандартів. Під стандартом розуміється певний перелік, як правило, якісних умов та обмежень, невідповідність яким робить недоречним

подальший розгляд та поглиблену розробку висловленої антикризової ідеї. За своєю суттю стандарт виконує функції рівня задоволення. Він застосовується з метою локалізації множини висунутих антикризових рішень, що сприяє зосередженню на найбільш важливих заходах, які адекватні конкретним умовам функціонування суб'єкта економічної діяльності. Як стандарти доцільно використовувати наступні: відповідність економічним інтересам та цілям суб'єкта економічної діяльності; відповідність фінансовому потенціалу та можливості реалізації; відповідність масштабу фінансової кризи; відповідність причинам, факторам, що викликали фінансову кризу.

Відповідність економічним інтересам та цілям суб'єкта економічної діяльності. Застосування цього стандарту передбачає уточнення: в інтересах яких груп здійснюється розробка антикризової програми та які цілі вони переслідують. Орієнтація на інтереси власників неплатоспроможного суб'єкта економічної діяльності передбачає, що фінансовий план виходу зі стану фінансової кризи має враховувати зацікавленість власників у збереженні існуючого розподілу власності та контролю за суб'єктом економічної діяльності, а також їх загальну орієнтацію стосовно майбутнього суб'єкта економічної діяльності. Економічні інтереси апарату управління суб'єкта економічної діяльності полягають у збереженні самостійності прийняття та реалізації управлінських рішень, реального контролю за економічним життям суб'єкта економічної діяльності. Врахування економічних інтересів працівників суб'єкта економічної діяльності потребує орієнтації на збереження робочих місць, стабільну виплату заробітної плати та її зростання.

Відповідність фінансовому потенціалу та можливості реалізації. Цей стандарт обумовлює орієнтацію на ті заходи, які реальні для виконання з врахуванням наявних матеріальних, трудових, інформаційних та фінансових ресурсів.

Відповідність масштабу фінансової кризи та часовим обмеженням антикризового процесу. Цей стандарт передбачає антикризові заходи згідно з виявленим масштабом фінансової кризи, а також узгодженість часу, необхідного для отримання віддачі від

антикризових заходів та наявного часу для здійснення антикризових процедур. Відповідність проблемам, які обумовили виникнення ситуації фінансової кризи (орієнтація на їх розв'язання). Застосування цього стандарту надає можливість зосередити увагу на вирішенні проблем, що є запорукою неповторення фінансових криз у майбутньому.

7-й етап – проведення аналізу запропонованих альтернативних антикризових програм. На цьому етапі окремі альтернативи порівнюються зі стандартами, яким вони повинні відповідати. Антикризові заходи, що не відповідають хоча б одному стандарту, виключаються з подальшого розгляду. Проводиться комплексне оцінювання кожної альтернативи за всіма визначеними стандартами з подальшим відхиленням альтернатив, які не відповідають визначеним стандартам.

Таким чином, по завершенні 7-го етапу роботи формується перелік можливих для вжиття антикризових заходів.

8-й етап – проведення оцінки наслідків реалізації запропонованих антикризових програм. Критерієм переваги у виборі раціональних альтернатив є витрати на антикризові заходи. Під витратами від реалізації певних антикризових рішень пропонується розуміти сукупну оцінку таких видів витрат: прямі економічні втрати у вигляді додаткових витрат фінансових ресурсів, які необхідно здійснити в перебігу підготовки та реалізації антикризового заходу; опосередковані економічні втрати, так звані витрати упущеної вигоди, які виникають внаслідок реалізації антикризового заходу (наприклад, втрата можливостей отримання доходів внаслідок реалізації активів, звільнення працівників тощо); соціально-психологічні втрати, пов'язані з впровадженням та наслідками реалізації антикризового заходу (наприклад, повна або часткова втрата іміджу та ділової репутації, необхідність прийняття певних особистих зобов'язань, невідповідність особистим та суспільним морально-етичним нормам поведінки суб'єкта економічної діяльності, втрата контролю та почуття одноособового власника тощо).

Готується висновок з повною характеристикою кожного запропонованого заходу для керівника антикризової програми (для особи, що приймає рішення).

9-й етап – вибір найбільш раціональної антикризової програми відбувається за критерієм втрат власників та ефективності від антикризових заходів. На цьому етапі роботи складається перелік допустимої множини антикризових альтернатив, виходячи із завдання мінімізації втрат власників. Тобто в межах складеного переліку перше місце відводиться альтернативам з мінімальними втратами, а останнє – з максимальними. Кожний запропонований антикризовий захід може розглядатися як певне уточнення антикризової програми або її ключових параметрів. Як наслідок, може бути дана прогнозна оцінка поточного фінансового результату діяльності та фінансового стану суб'єкта економічної діяльності після реалізації запропонованого заходу, визначено прогнозний рівень показників-параметрів антикризового процесу порівняно з їх цільовим рівнем. Як правило, один антикризовий захід не забезпечує досягнення цільових параметрів, тому необхідною є оцінка ефективності, що досягається при сумісній реалізації антикризових заходів. Включення антикризових заходів до складу множини раціональних альтернатив проводиться шляхом поетапного порівняння досягнутого ефекту та визначених цільових показників антикризової програми. Під ефектом розуміється досягнення певного рівня показників фінансово-господарської діяльності, які визначені як кількісні параметри антикризового процесу, наприклад норма прибутковості, обсяг чистого грошового потоку або умова його позитивного значення, цільова структура капіталу, обсяг товарообороту тощо).

Антикризові заходи, не включені до антикризової програми (множина раціональних альтернатив), але визнані доцільними для практичної реалізації, залишаються у резерві антикризового керуючого і можуть розглядатися як резервна програма. Вони використовуються при перегляді або доповненні антикризової програми, за недостатньої результативності або неможливості

реалізації попередньо відібраних заходів, змінах у зовнішньому та внутрішньому оточенні суб'єкта економічної діяльності.

10-й етап – узгодження антикризової програми з власниками та керівниками суб'єкта економічної діяльності. На десятому етапі має значення узгодження проекту антикризової програми з власниками та керівниками. З точки зору власників, критерієм переваги у виборі раціональних альтернатив з множини допустимих альтернатив є втрати, які виникають внаслідок реалізації окремих антикризових заходів.

11-й етап – прийняття антикризової програми та доведення її до виконавців.

Мета антикризової програми вважається досягнутою, якщо з допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та фінансово-економічних удосконалень суб'єкт економічної діяльності виходить з фінансової кризи, забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді.

4.3. Антикризові заходи у системі антикризового фінансового управління суб'єктами економічної діяльності

Визначення ефективності антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності є важливим елементом оцінювання якості його організації і здійснення. Забезпечення високої ефективності антикризового фінансового управління є складовою загальної проблеми підвищення ефективності діяльності суб'єкта економічної діяльності.

Виходячи із проведеного дослідження антикризового фінансового управління та антикризової фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності, на наш погляд, слід звернути увагу на розробку антикризових заходів залежно від ситуації, що склалася у суб'єктів економічної діяльності. Розрахований індикатор антикризової фінансової стійкості свідчить про те, що основними прогалинами виступають рівень чистого грошового потоку та

фінансова стійкість, система управління підприємства, а також визначення антикризових компетенцій керуючими, контролюючими та виконуючих суб'єктами підприємства.

У системі антикризових заходів важливу роль відіграють санаційні заходи.

Так, у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 2000 р. [170] розмежовано поняття «санація» і «досудова санація» (ст. 1): досудова санація – це система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інвестор, з метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до початку порушення провадження у справі про банкрутство; санація – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Основною метою санації підприємства до звернення кредиторів в господарський суд є: поліпшення структури капіталу; забезпечення платоспроможності; відновлення, досягнення прибутковості; відновлення і збереження ліквідності; покриття поточних збитків; скорочення заборгованості; забезпечення конкурентоспроможності; формування фінансових ресурсів.

На основі систематизації існуючих антикризових санаційних заходів ми поділили антикризові заходи на декілька груп. Розглянемо кожену групу більш детально.

Слід зазначити, що в ході реалізації антикризової програми, в першу чергу, слід звернути увагу на розробку стратегій управління

ліквідністю і персоналом, а також напрямків антикризової оптимізації бізнесу системного банку шляхом скорочення витрат.

В межах антикризової програми розробляються антикризові заходи, які можна поділити на декілька груп.

До *першої групи антикризових заходів* слід віднести організаційно-правові заходи, які полягають у вдосконаленні організаційної структури суб'єктів економічної діяльності, організаційно-правових форм ведення бізнесу, підвищенні якості менеджменту, звільненні суб'єктів економічної діяльності від непродуктивних виробничих структур, поліпшенні виробничих стосунків між членами трудового колективу та ін.

Для того, щоб підібрати необхідні антикризові заходи, необхідно здійснювати аналіз фінансової, бухгалтерської та статистичної звітності суб'єктів економічної діяльності, зокрема:

- аналіз діяльності на основі вивчення балансу суб'єкта економічної діяльності;
- аналіз тенденцій виконання обов'язкових економічних нормативів;
- аналіз якості активів та пасивів на підставі форм фінансової звітності;
- аналіз фінансових ризиків;
- аналіз управління грошовими потоками;
- аналіз фінансових результатів діяльності суб'єкта економічної діяльності;
- аналіз стану внутрішнього контролю за діяльністю суб'єкта економічної діяльності та стану його управління.

Зазначений аналіз здійснюється в цілях оцінки: антикризової фінансової стійкості, грошових потоків та виявлення проблем на ранніх етапах їх виникнення шляхом визначення сфер підвищеного ризику (системи управління або внутрішнього контролю); якості загального стану систем управління або внутрішнього контролю за кожним напрямом діяльності суб'єкта економічної діяльності та системи державного управління.

Одним із заходів щодо структурної реорганізації банківських установ є централізація у прийнятті рішень щодо основних напрямків бізнесу, наприклад, у сфері кредитування, безпеки банківської діяльності, цінової політики.

Слід звернути увагу на те, що конкурентоспроможність банків в умовах розвитку сучасного ринку банківських послуг значною мірою залежить від розташування банківських установ (філійної мережі). При формуванні конкурентної позиції банку важливого значення набувають можливості установи, їх практичне використання та доцільності витрат на утримання філій. Філіальна мережа має бути орієнтована головним чином на роботу в роздрібному сегменті ринку з можливістю обслуговування корпоративних клієнтів.

Серед головних завдань розвитку мережі банківської установи повинно бути оцінювання ефективності діяльності банків з метою збереження, нарощування та використання досягнутого рівня розвитку банку на ринку банківських послуг і визначення доцільності розгалуження структурних одиниць банку в регіональному розрізі, з метою недопущення збитків та максимального задоволення потреб споживачів, державних органів та їх представництв у банківських продуктах та послугах.

У контексті визначення стратегії розвитку мережі установ банку головним предметом уваги має бути збереження присутності банку у регіонах і на тих ринках продажу банківських послуг, де банк має значну частку та стабільні фінансові результати.

Для забезпечення вирішення цих питань банкам доцільно використовувати підхід (за класифікацією установ по типології середовища та можливостей структурних підрозділів та одиниць) до проведення реструктуризації філіальної мережі. Для реалізації зазначеного підходу необхідно використовувати загальнобанківські та локальні маркетингові дослідження, результати яких мають відображати ступінь впливу банку на ринкову ситуацію в окремо взятому регіоні.

З метою прийняття виважених управлінських рішень щодо функціонування та розвитку мережі установ аналіз має ґрунтуватися

на доборі основних показників фінансової діяльності філій банку з урахуванням зовнішнього оточення окремо взятої установи з подальшим віднесенням її до певного типу. При цьому необхідно забезпечити роботи з удосконалення методик щодо визначення і розподілу накладних витрат на безбалансову установу банку, обліку кількості операцій, які координуються департаментом управління філіями.

До основних принципів при оптимізації та розвитку мережі банку слід віднести:

1. Принцип самоокупності, або економічної вигідності розташування установ. Беззбиткова діяльність фронт-офісів банку досягається шляхом визначення способів забезпечення прибуткового обслуговування клієнтів, враховуючи розгалуженість філіальної мережі банку та представлений спектр банківських послуг конкурентів на кожному виді ринків, зокрема проведення зміни місцезнаходження установ у межах регіону. При цьому банк повинен враховувати, що кожна зміна розташування філії має ціну, рівень якої поряд з якісними характеристиками визначає і ступінь її вигідності для банку. В умовах високої еластичності попиту на банківські послуги та враховуючи перспективи беззбиткової діяльності установи, цей критерій має відігравати вирішальну роль у виборі місця для розташування банківських установ.

2. Гарантованість здійснення та повнота виконання зобов'язань. Зазначений критерій базується на фінансовій стабільності і стійкості як балансової, так і безбалансової установи банку, надійності їх технологій. Під рівнем стабільності треба розуміти максимальний (граничний) рівень непередбачених витрат, за якого банківська установа зберігає нормальне функціонування. Критерій є головним при визначенні конкурентних переваг послуг, оскільки при здійсненні банківської діяльності від імені та в інтересах банку в окремо взятому регіоні, передбачається відповідальність банку за діяльність кожної філії.

3. Багатоваріантність форм. Умови надання банківських послуг через філії системних банків мають бути максимально адаптовані до

потреб кожного клієнта в конкретному регіоні. Зазначене спонукає до розробки спрощених форм надання послуг, умов оформлення та оплати з урахуванням гнучкої цінової політики банку.

4. Доступність. Забезпечення територіальної близькості філій банку до клієнтів.

5. Комплексність. Забезпечення комплексного обслуговування клієнтів.

Реалізація зазначених принципів дасть змогу оптимізувати філійну мережу банків, що в свою чергу повинно бути включено в антикризову програму.

Слід зазначити, що організаційно-правові антикризові заходи у банку можуть передбачати введення системи інституту кураторства у разі, якщо банк потребує зовнішнього координування.

Куратор банку – це працівник Центрального банку, в компетенцію якого входить здійснення документарного нагляду за банком. Куратор може очолювати групу спеціалістів, що забезпечують виконання певного напрямку у діяльності банку, у тому числі антикризових заходів.

Документарний нагляд базується на аналізі бухгалтерської, фінансової та статистичної звітності, що надає банк, і включає:

- аналіз діяльності на основі вивчення як балансу банку, так і окремого балансу головного офісу та філіалів;
- аналіз тенденції виконання обов’язкових економічних нормативів;
- аналіз якості активів на підставі форм фінансової звітності;
- аналіз кредитного, фінансового, операційного та інших банківських ризиків;
- аналіз управління ліквідністю, включаючи аналіз інформації про залишки та обороти на кореспондентських рахунках, даних про невиконання платіжної дисципліни;
- аналіз фінансових результатів діяльності банку;
- аналіз стану внутрішнього контролю за діяльністю банку та стану корпоративного управління.

Зазначений аналіз здійснюється в цілях оцінки: фінансової стійкості та виявлення проблем на ранніх етапах їх виникнення шляхом визначення сфер підвищеного ризику (системи управління або внутрішнього контролю); якості загального стану систем управління або внутрішнього контролю за кожним напрямом діяльності банку; якості стратегічного управління та бізнес-планування (управлінського процесу підтримки відповідності між цілями банку та наявними ресурсами з урахуванням ринкової кон'юнктури та системи державного регулювання).

При використанні інституту кураторства необхідно визначити його антикризові компетенції, права та обов'язки. До антикризових компетенцій куратора банку слід віднести:

- виявлення професійного судження, яке включає у себе оцінку діяльності банку, виходячи із змісту та реальної оцінки ризиків банківської діяльності з позиції їх потенційного впливу на фінансову стійкість банку;

- право оцінювати діяльність банку та приймати рішення наглядового характеру на підставі професійної оцінки якості їх активів, розміру зобов'язань і власних коштів (капіталу), якості корпоративного управління, у тому числі внутрішньобанківських систем управління і контролю за ризиками, а також прозорості структури власності;

- створення системи раннього реагування (системи попередження проблем), основою якої є розробка моделі розвитку ситуації в банку та впровадження даної системи в практику нагляду;

- розвиток ризик-орієнтованих підходів до оцінки діяльності банку.

До прав куратора банку слід віднести: можливість доступу до звітності та управлінської інформації про діяльність банку; отримувати необхідні пояснення від керівництва банку за усіма питаннями; брати участь у засіданнях Ради директорів, Правління банку, на яких обговорюються питання, які входять в компетенцію куратора; брати участь у підготовці до інспекційної перевірки (визначення характеру та масштабу перевірки); обговорювати з

інспекторами питання діяльності банку, що виникають як на етапі підготовки до перевірки, так і в ході інспекційної перевірки.

До зобов'язань куратора банку слід віднести: аналіз звітності та всієї інформації банку з метою надання адекватної оцінки поточного стану і перспектив розвитку банку, виявляти сфери підвищеного ризику; розглядати проекти внутрішньобанківських положень контролю за банківськими ризиками та готувати висновки про їх відповідність вимогам банківського законодавства; здійснювати спостереження за діяльністю банку, оцінювати тенденції її розвитку і обговорювати їх з банком; надавати пояснення банку з питань відповідності та правомірності здійснення окремих банківських операцій; здійснювати контроль за виконанням банком заходів впливу, що застосовуються; дотримуватися конфіденційності отриманої інформації.

В цілому інститут кураторства передбачає постійну взаємодію куратора з органами управління банку та його співробітниками, забезпечення колегіальності при обговоренні проблем у діяльності банку та запропонованих куратором їх рішень.

До *другої групи антикризових заходів* слід віднести фінансово-економічні, які відображають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення суб'єкта економічної діяльності.

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення та збереження ліквідності та платоспроможності суб'єкта економічної діяльності, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів. Види антикризових заходів представлені на рис. 4.9.

Антикризові заходи можуть бути реалізовані в двох варіантах:

- а) без залучення додаткових фінансових ресурсів;
- б) шляхом залучення додаткового капіталу.

Антикризові заходи та реалізація функції антикризового фінансового управління у суб'єкта економічної діяльності

застосовуються в залежності від виявленого масштабу фінансової кризи у суб'єкта економічної діяльності. Превентивним антикризовим заходом є фінансовий контролінг. Він повинен бути спрямований на функціональну підтримку антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності.

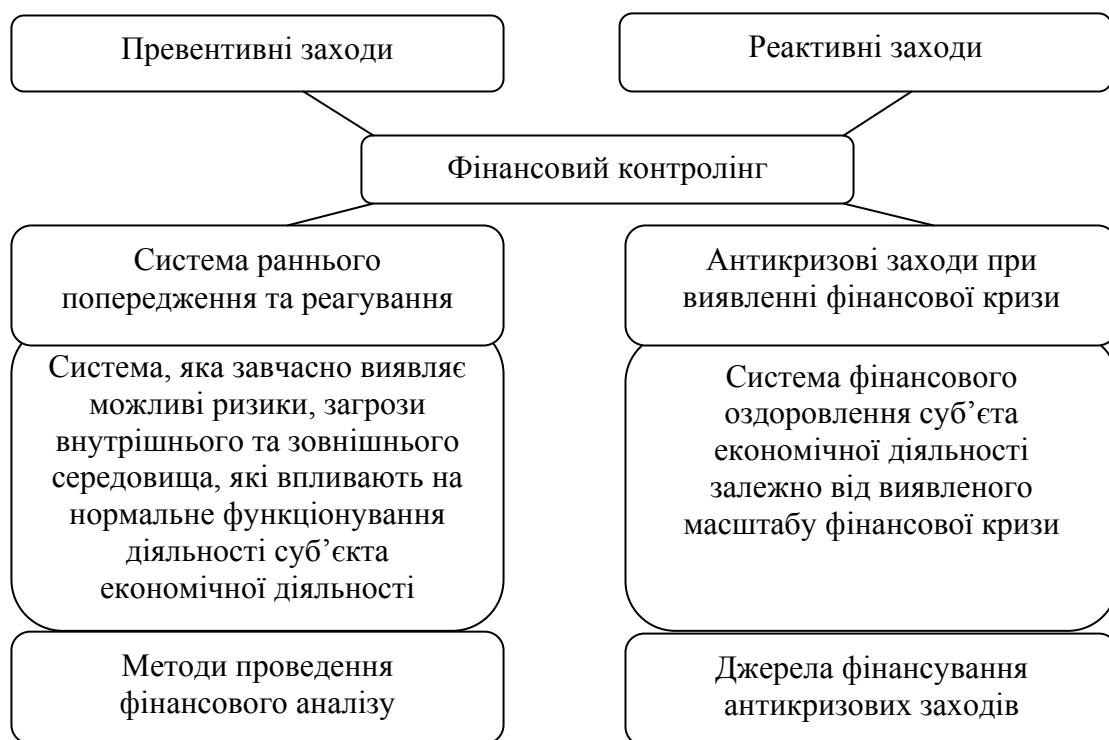

Рисунок 4.9 – Види антикризових заходів

Особливістю фінансового контролінгу є те, що він повинен забезпечити підтримку прийняття рішень, планування та контроль не тільки за екстремальних умов діяльності суб'єкта економічної діяльності в разі виникнення фінансової кризи, а також загрози її виникнення. Діяльність фінансового контролінгу повинна бути зосереджена на упровадженні та підвищенні ефективності функціонування системи раннього попередження та реагування, що має на меті виявлення симптомів фінансової кризи і забезпечення вжиття своєчасно адекватних антикризових заходів при першому та другому масштабі фінансової кризи.

Перелік санаційних заходів та джерел їх фінансування представлено на рис. Г.1 додатка Г. Використання внутрішніх джерел

фінансування дає змогу подолати причини фінансової кризи, і, крім того, знизити залежність суб'єкта економічної діяльності від зовнішніх джерел фінансування. Орієнтація суб'єкта економічної діяльності на мобілізацію внутрішніх джерел фінансування антикризових заходів сприяє зростанню довіри до нього з боку кредиторів, потенційних інвесторів. Тому мобілізація внутрішніх резервів фінансової стабілізації суб'єкта економічної діяльності повинна бути спрямована на підвищення (або відновлення) його платоспроможності та ліквідності. Цього можна досягти збільшенням обсягів вхідних та зменшенням обсягів вихідних грошових потоків.

Доцільно розглянути фінансування санаційних заходів, яке здійснюється за рахунок збільшення грошових потоків. Розглянемо нижче заходи.

Одним із заходів є управління дебіторською заборгованістю. Підвищення якості управління дебіторською заборгованістю передбачає періодичне проведення її аналізу з метою виявлення покупців, що порушують терміни платежів. Стосовно таких покупців виконують процедуру інкасації дебіторської заборгованості. Ця процедура передбачає: терміни та форми попереднього і наступного нагадувань покупцям про дату платежів; можливості та умови пролонгації заборгованості за наданий кредит.

Стосовно покупців, які несвоєчасно оплачують рахунки, суб'єкт економічної діяльності може застосовувати політику збору платежів, яка полягає в наданні знижок за оплату рахунків в більш ранні терміни. Однією з найпоширеніших є схема " d/k нето n ", яка означає, що: покупець отримує знижку в розмірі $d\%$ у випадку оплати отриманого товару протягом k днів з початку періоду кредитування (наприклад, з моменту отримання або відвантаження товару); покупець сплачує повну вартість товару, якщо оплата здійснюється в період з $(k+1)$ -го по n -й день кредитного періоду; у разі несплати протягом n днів необхідної суми покупець буде вимушений додатково сплатити неустойку, величина якої залежить від моменту сплати.

Сучасним методом управління дебіторською заборгованістю є її рефінансування – прискорене переведення в інші форми оборотних активів підприємства: грошові кошти та високоліквідні короткотермінові цінні папери.

Для суб'єктів економічної діяльності, котрі мають фінансові проблеми, може бути прийнятним зворотний лізинг.

При використанні зворотного лізингу боржник продає майно лізингодавцеві, укладаючи з ним одночасно угоду про отримання цього ж майна у користування на умовах лізингу. Фактично, за такої угоди рух майна не відбувається. Здійснюються лише фінансові операції та їх оформлення. За зворотного лізингу лізингові платежі повинні забезпечити лізингодавцеві повне відшкодування усієї суми, яка була сплачена ним при придбанні майна, а також середню норму прибутку на інвестований капітал. А суб'єкта економічної діяльності, що перебуває в кризі, реалізувавши таку операцію, отримає додаткові фінансові ресурси, які можуть бути використані для погашення заборгованості, поповнення обігових коштів для забезпечення операційної діяльності.

Заходи щодо збільшення виторгу від реалізації мають базуватися на системі короткотермінових прогнозів обсягів збуту з урахуванням динаміки цін та відповідних їм обсягів реалізації. Рішення про зміни цін слід приймати на підставі поглибленого аналізу наслідків цих змін, зокрема, враховувати еластичність попиту за ціною.

Основними санаційними заходами у сфері збуту є: аналіз ринків та шляхів збуту готової продукції; перевірка порядку ціноутворення; здійснення акцій зі спеціального розпродажу; підвищення якості обслуговування клієнтів; застосування гнучкої системи преміювання для продавців (реалізаторів); запровадження гнучкої системи знижок; здійснення рекламних акцій; використання системи знижок за прискорену оплату продукції; покращення мережі дистриб'юторів та вдосконалення сервісних центрів.

Реструктуризація активів передбачає:

1. Мобілізацію прихованих резервів (різниця між балансовою та реальною вартістю окремих майнових об'єктів) шляхом:

- реалізації окремих об'єктів основних та оборотних засобів, які безпосередньо не пов'язані з процесом виробництва та реалізації продукції;
- індексації балансової вартості майнових об'єктів, які не можна реалізувати без порушення нормального виробничого циклу.

2. Використання зворотного лізингу.

3. Здачу в оренду основних фондів, які не повністю використовують у виробничому процесі.

4. Продаж окремих низькорентабельних структурних підрозділів та об'єктів основних фондів (дезінвестування).

5. Оптимізація структури розміщення оборотного капіталу (зменшення частки низьколіквідних оборотних засобів, запасів сировини, матеріалів, незавершеного виробництва).

6. Підвищення якості управління дебіторською заборгованістю.

У випадку неможливості ефективної реалізації таких активів варто вивести їх з балансу суб'єкта економічної діяльності, що забезпечить економію на постійних витратах щодо утримання цих активів.

Зменшення вихідних грошових потоків можливе за рахунок формування резервів від зниження собівартості продукції, які можна виявити в результаті зниження витрат на сировину та матеріали, заробітну плату, на паливо та еногоресурси, які на більшості підприємств становлять понад 90 % собівартості продукції.

Для виявлення резервів економії витрат на сировину та матеріали варто здійснити такі заходи: переглянути норми витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції; переглянути основних постачальників сировини з метою їх диверсифікації; перехід на виробництво продукції з давальницької сировини; використання енергозберігаючих технологій.

Економії затрат на персонал можна досягти шляхом: зниження заробітної плати; скорочення робочого часу; зменшення частки виплат заробітної плати у грошовій формі.

Скорочення робочого часу може бути забезпечене шляхом: запровадження неповного робочого тижня (дня); укладення контрактів трудового підряду з окремими працівниками; дострокового виходу на пенсію; надання неоплачуваних відпусток; звільнення персоналу.

Зменшення частки виплат заробітної плати у грошовій формі можна досягнути шляхом: забезпечення частини заробітку продукцією власного виробництва чи отриманою в результаті бартерних операцій; надання цінних паперів, емітованих суб'єктом економічної діяльності, в рахунок оплати праці та ін.

Для зменшення вихідних грошових потоків важливим є скорочення витрат, які здійснюються з чистого прибутку. До таких витрат відносять штрафи та інвестиції.

Використання наведених заходів при наявності фінансової кризи дає змогу частково подолати внутрішні причини фінансової кризи і зменшити залежність суб'єкта економічної діяльності від зовнішніх джерел фінансування.

Розглянемо застосування санаційних заходів за допомогою зовнішніх джерел фінансування.

Рішення кредиторів щодо участі в санації боржника залежить від багатьох чинників: від величини очікуваних збитків у разі негайної ліквідації боржника та в разі його санації; додаткових санаційних ризиків; очікуваних вигод у разі успішного завершення санації; економіко-правових (в т.ч. податкових) обмежень та наслідків участі в санації; широкого спектра мотивацій окремих груп кредиторів.

Трансформація боргу у власність (своп-борг на власність) передбачає придбання кредиторами корпоративних прав в обмін на боргові вимоги.

Трансформація боргу у власність може відбуватися шляхом: емісії нових корпоративних прав; викупу часток (паїв, акцій) у власників (або безкоштовним передаванням) з метою їх подальшого обміну на боргові вимоги.

Поширеним способом реструктуризації пасивів є пролонгація заборгованості. Пролонговані (відстрочені) кредити – це кредити, за якими термін дії кредитного договору продовжений та змінено його умови. В результаті цієї операції короткотермінові кредити трансформують у середньо- чи довготермінові.

Списання заборгованості означає відмову кредитора від своїх вимог. Вона прирівнюється до безповоротної фінансової допомоги боржникові. Списати заборгованість можна: повною або частковою відмовою від своїх вимог; відмовою від кредитного забезпечення.

Ще однією формою участі кредиторів у фінансовому оздоровленні боржника є надання санаційних кредитів або гарантування повернення таких кредитів.

Санаційні кредити підвищують платоспроможність боржника. Однак погіршують та знижують рівень фінансової незалежності.

Використанню цієї форми фінансування перешкоджають такі обставини: кредитори надають позики за максимальними ставками у зв'язку з високим ризиком; кредитори вимагають першокласного кредитного забезпечення з метою мінімізації ризику неповернення позик.

Формами забезпечення санаційного кредиту можуть бути: гарантії третьої сторони; товарні запаси суб'єкта економічної діяльності; нерухоме майно; рухоме майно; цінні папери.

Санаційні кредити можуть бути середньо- або довготерміновими, оскільки лише за таких умов можна фінансувати санаційні заходи виробничо-технічного характеру. Середньотермінові кредити надають на термін від одного до п'яти років, довготермінові – на термін понад п'ять років.

Санаційні кредити може надавати: комерційний банк, який обслуговує суб'єкта економічної діяльності; банк, що володіє пакетом корпоративних прав боржника; банківський консорціум (санаційний консорціум).

Суб'єкт економічної діяльності повинен використовувати санаційні кредити за призначенням і своєчасно їх погашати. У разі неможливості повернення кредиту у терміни, визначені кредитною

угодою, банк може вимагати від боржника виконання певних заходів щодо фінансового оздоровлення протягом визначеного періоду. Після розгляду запропонованого боржником плану оздоровлення банк приймає рішення про можливість продовження кредитних відносин з боржником ще на три місяці або про звернення до господарського суду з письмовою заявою щодо порушення справи про банкрутство у разі відсутності перспектив погашення заборгованості.

До позикових джерел фінансування відносять також кошти контрактних фінансових інститутів, які включають: інститути спільного інвестування; пенсійні фонди; страхові компанії; ломбарди; фінансові та позичково-ощадні асоціації; інвестиційні фонди та компанії.

Страхові компанії можуть використовувати такі методи фінансування санаційних заходів: страхування відповідальності, предметом якого є відповідальність перед третіми особами за можливими зобов'язаннями з відшкодування збитків (наприклад, за гарантіями банкам та фінансовим компаніям у разі неплатоспроможності позичальника); перестрахування, що полягає у страхуванні вже застрахованих об'єктів з метою зменшення ризиків та перерозподілу відповідальності щодо сплати страхових збитків; страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту); страхування інвестицій; страхування фінансових ризиків неотримання, невчасного отримання та отримання не у повній сумі платежів за договорами про іпотечні кредити та платежів за іпотечними сертифікатами; страхування судових витрат; страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій.

У разі наявності державних гарантій чи поручительств місцевих органів влади щодо повернення кредитів страхові компанії можуть здійснювати фінансування санаційних заходів на підприємствах, що перебувають у фінансовій кризі.

Інші фінансові інститути: інвестиційні фонди і компанії, пенсійні фонди, ломбарди – можуть здійснювати опосередковане

інвестування суб'єктів економічної діяльності шляхом придбання їх облігацій та акцій.

До фінансово-економічних антикризових заходів слід віднести процес управління ризиками суб'єкта економічної діяльності. Розвиток активних операцій, зосередження особливої уваги на вдосконаленні функції контролю та управління ризиками. Це передбачає забезпечення суворих управлінських принципів, розробку особливих механізмів прийняття рішень, встановлення відповідних обмежень, що пов'язані з певними напрямками діяльності суб'єкта економічної діяльності, їх моніторинг та контроль, тобто розробку Концепції управління ризиками.

Метою Концепції управління ризиками є налагодження ефективної системи управління ризиками для забезпечення досягнення стратегічних цілей суб'єкта економічної діяльності із застосуванням відповідної політики, засобів управління і контролю ризиків, які генеруються зовнішнім середовищем, структурою активів і пасивів, а також внутрішніми правилами, регламентами та процедурами суб'єкта економічної діяльності.

Основними завданнями Концепції управління ризиками є забезпечення виконання бізнес-цілей банку з урахуванням ризиків та забезпечення розподілу капіталу між ризиками в такий спосіб, щоб він мав найбільший ефект.

Концепція управління ризиками стосується в цілому та всіх його структурних підрозділів, регіональних дирекцій та філій (відділень) зокрема.

Для суб'єкта економічної діяльності ризик-менеджмент як система управління має включати такі підсистеми:

- підтримка та прийняття управлінських рішень (у тому числі моніторинг і контроль ризиків);
- виявлення (ідентифікація) та оцінка (вимірювання) ризиків;
- супроводження (нагляд та контроль) вищезазначених підсистем.

Метою системи управління ризиками є забезпечення того, що ризики адекватно розуміються, підтримуються відповідно до рівнів

толерантності суб'єкта економічної діяльності до них, встановлених правлінням та профільними комітетами; рішення про прийняття ризиків прозорі та зрозумілі; очікувана дохідність компенсує прийняті ризики; розподіл капіталу відповідає наявним ризикам.

Управління ризиками суб'єкта економічної діяльності має відбуватися на таких основних принципах:

1. Відповідальність правління та керівництва суб'єкта економічної діяльності. Керівництво суб'єкта економічної діяльності має визначити (правління або його профільні комітети – затвердити) політики управління ризиками, а також рівні толерантності суб'єкта економічної діяльності до ризиків, які повинні доводитися до відповідних структурних підрозділів для виконання.

2. Система управління ризиками. Суб'єкту економічної діяльності необхідно мати ефективну, комплексну та збалансовану систему управління ризиками. Керівництво має виділяти відповідне фінансування і підтримувати обрану систему.

3. Комплексне управління ризиками. Для забезпечення належного виявлення, розуміння та управління ризиками у їх взаємодії між собою вони не повинні розглядатися окремо один від одного. Аналіз, необхідний для узагальнення і виділення ризиків по всій організації, має проводитися на рівні, що дозволяє охопити усю діяльність суб'єкта економічної діяльності в цілому.

4. Відповідальність підрозділів фронт-офісу. Підрозділи фронт-офісу мають нести відповідальність за управління ризиками, що пов'язані з їх діяльністю, згідно з встановленими рівнями толерантності до ризиків, а також результати (як позитивні, так і негативні) від прийняття цих ризиків. Така відповідальність має існувати незалежно від наявності підрозділів, що виконують функції ризик-менеджменту, та внутрішнього аудиту.

5. Оцінка ризиків. Якісний аналіз усіх ризиків має проводитися періодично, а кількісний – коли це є доцільним. Оцінка ризиків має враховувати як більш, так і менш ймовірного настання подій.

6. Незалежний розгляд. Оцінка ризиків підтверджується незалежними службами, які мають повноваження та досвід, достатній

для оцінки ризиків, тестування ефективності заходів з управління ризиками та надання рекомендацій для здійснення коригуючих дій.

7. Планування надзвичайних обставин. Мають бути розроблені і по можливості відтестовані політики і процедури ризик-менеджменту щодо потенційних кризових та надзвичайних обставин.

В цілому політики управління ризиками мають підтримуватися в актуальному стані та регулярно (або в міру необхідності) переглядатися. Керівництво визначатиме рівні толерантності суб'єкта економічної діяльності до ризиків, які повинні доводитися до відповідних структурних підрозділів для виконання. Ризики приймаються з урахуванням очікувань акціонерів, стратегічного плану суб'єкта економічної діяльності та нормативних вимог.

Реструктуризація кредитної заборгованості є вагомим антикризовим заходом в умовах зниження кредитоспроможності позичальників.

Реструктуризація кредитної заборгованості – це зміни в умовах повернення кредиту, у відповідності з якими позичальнику тимчасово надаються пільгові умови погашення кредиту, наприклад, зменшення розміру щомісячного платежу, тимчасова відстрочка з погашення основної суми кредиту та/або відсотків, зміна графіка погашення, збільшення строку кредитування.

Окрім стандартних вищезазначених схем банк може запропонувати позичальникам додатковий варіант, за яким їм надається можливість відстрочити виплату відсотків за кредитом з використанням адаптаційного графіка платежів. Цей графік передбачає значне зниження щомісячної суми платежу з подальшим поступовим її збільшенням. При цьому рішення про реструктуризацію приймається банком протягом 2-3 днів, а її максимальний термін може досягати півтора роки.

Основними перевагами реструктуризації є: пільгові умови повернення кредиту при реструктуризації, що допоможуть позичальнику зменшити навантаження на сімейний бюджет; до позичальників, які скористалися послугою «реструктуризація» і не мають простроченої заборгованості за кредитом, не застосовуються

штрафні санкції з боку банку; зміна умов боргового зобов'язання не погіршує кредитну історію клієнта, що в свою чергу не зменшує клієнтську базу банку.

Реструктуризація заборгованості банками першої групи у кризовий період проводилася шляхом зміни нарахування відсотків (ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «ОТР Банк», ПАТ «Форум», ПАТ «Райффайзен банк Аваль», ПАТ «УкрСиббанк»), пролонгації кредитного договору (ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «ОТР Банк», ПАТ «Форум», ПАТ «Райффайзен банк Аваль», ПАТ «Укрсиббанк», ПАТ «Фінанси та кредит»), відстрочення на півроку та два роки (ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «ОТР Банк», ПАТ «Форум», ПАТ «Райффайзен банк Аваль», ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «Альфа-банк», ПАТ «Укргазбанк») [225].

Виходячи з того, що важливим аспектом підвищення ефективності діяльності банків виступає рівень капіталізації, то одним з антикризових заходів доцільно виділити рекапіталізацію банків, яка може бути забезпечена шляхом вливання грошових коштів у статутний капітал та залучення коштів на умовах субординованого боргу. Останній спосіб є найбільш привабливим для банків, особливо за участю іноземних інвесторів, оскільки має більш просту процедуру реєстрації, ніж оформлення додаткового випуску акцій; не потребує конвертації в національну валюту, що дозволяє уникнути валютного ризику.

Рекапіталізація банків проводиться для надання їм додаткового капіталу в обмін на участь у власності банку (у формі купівлі звичайних або привілейованих акцій чи на умовах залучення субординованого боргу).

На сьогодні рекапіталізацію банків здійснюють в Австрії, Бельгії, Кіпрі, Франції, Німеччині, Греції, Люксембурзі, Нідерландах, Данії, Швеції, Швейцарії, Великобританії, США, Японії, а також планують в Індії [197].

Практично реалізація цього заходу зводиться до таких кроків: визначення фінансових установ, які мають долучитися до процесу рекапіталізації, здійснення вибору банків; визначення джерел

фінансування (створення спеціальних фондів, або використання облігацій); вирішення питань, пов'язаних з контролем і корпоративним управлінням.

Основні джерела поповнення капіталу банку під час фінансової кризи 2008–2010 рр. наведено у табл. 4.8.

Таблиця 4.8 – Джерела поповнення капіталу банків під час фінансової кризи 2008–2010 рр. (складено за матеріалами [154])

Джерело	Банки
Інвестиції акціонерів банку	ПАТ «Приватбанк», ПАТ «Райффайзен банк Аваль», ПАТ «Брокбізнесбанк»
Державні інвестиції	ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «Укргазбанк», ПАТ «Родовід Банк»
Інвестиції іноземних материнських банків	ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «Альфа-банк», ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «Форум», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «ОТП Банк»
Кредити Європейського банку реконструкції та розвитку	ПАТ «Форум», ПАТ «Райффайзен банк Аваль», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «ОТП Банк», ПАТ «УкрСиббанк»
Інші інвестиції	ПАТ «Надра»

Аналіз даних табл. 4.8 дає підстави стверджувати, що найбільший приріст капіталу характерний для дочірніх банків іноземних власників, а також державних банківських установ.

Антикризове управління депозитними банківськими продуктами слід також віднести до фінансово-економічних антикризових заходів. З метою утримання існуючих та залучення нових вкладників у кризових ситуаціях банківські установи беруть на себе нові ризики, впроваджуючи спеціально розроблені депозитні пропозиції, до основних з яких слід віднести такі:

– розробка бонусних програм та програм діяльності, які б задовольняли потреби різних груп постійних та корпоративних клієнтів – ПАТ «ПУМБ», ПАТ «Альфа-банк»;

– відкриття валютного депозиту шляхом зарахування гривні за офіційним курсом НБУ – ПАТ «Укргазбанк»;

– впровадження універсальних депозитних програм, які передбачають свободу розпорядження, можливість зняття коштів, поповнення депозиту, причому нарахування відсотків здійснюється на суму залишку на рахунку – ПАТ «Райффайзен банк Аваль», ПАТ «Сбербанк Росії», ПАТ «Укргазбанк», ПАТ «Фінанси та кредит», ПАТ «Укрсоцбанк»;

– мультивалютні вклади – ПАТ «Приватбанк», ПАТ «ПУМБ»;

– залучення коштів на короткострокові (3–6 місяців) та дуже короткі депозити (7–14 днів) під високі відсотки – ПАТ «Укрексімбанк»;

– залучення довгострокових депозитів на умовах гарантування стабільного доходу та надійності – ПАТ «Укрексімбанк», ПАТ «Укргазбанк»;

– проведення агресивної рекламної компанії, акцій з метою залучення вкладників – ПАТ «Приватбанк», ПАТ КБ «Надра».

До *третьої групи антикризових заходів* слід віднести антикризові технологічно-операційні заходи, спрямовані на створення передумов забезпечення конкурентоспроможності продуктів на ринку суб'єктів економічної діяльності та оптимізацію їх витрат.

В мажах антикризових дій суб'єкт економічної діяльності повинен розробити програму зменшення витрат. Під час кризи першочерговими завданнями виступають зменшення витрат, підвищення ефективності діяльності суб'єкт економічної діяльності та рівня продуктивності усіх його підрозділів. Основними напрямками скорочення витрат є зменшення банківського штату, закриття відділень і філій (табл. 4.9).

До *четвертої групи антикризових заходів* слід віднести маркетингову політику. Закріплення ринкових позицій суб'єкта економічної діяльності на фінансовому ринку неможливе без формування конкурентоспроможного продуктового ряду,

впровадження нових методів організації роботи з клієнтами, рекламної та цінової політик, оптимізації організаційної структури суб'єкта економічної діяльності.

Цілі та завдання, поставлені перед суб'єктами економічної діяльності, вимагають проведення маркетингової політики, яка б відповідала інтересам і потребам цільових груп існуючих та потенційних клієнтів.

Таблиця 4.9 – Характеристика антикризових заходів
шляхом скорочення витрат у банках
(складено за даними [198, 199, 200, 202, 202, 203, 196])

Напрямок	Переваги	Недоліки	Системні банки
Зменшення кількості персоналу	Вивільнення кадрів з неприбуткових напрямів бізнесу; підвищення рівня кваліфікації кадрів	Дефіцит висококваліфікованих спеціалістів	ПАТ АБ «Укргазбанк», АТ «Родовід-банк», ПАТ КБ «Приват Банк», ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»
Ліквідація нерентабельних філій, відділень	Вивільнення банку від неприбуткових підрозділів	Неспроможність утримувати розгалужену мережу відділень, неврахування підвищення прибутковості ліквідованих філій після кризи	ПАТ «ПУМБ», ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «УкрСиббанк», АКБ «Укрсоцбанк»
Скорочення фонду оплати праці	Економія грошових ресурсів	Неефективна поведінка керівництва з працівниками	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»
Скорочення ризикових банківських операцій	Оптимізація системи ризик-менеджменту	Втрата надприбутків від проведення ризикових банківських операцій	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»
Припинення роботи з міжнародними рейтинговими агенціями	Оптимізація витрат в умовах внутрішнього ринку на період фінансової кризи	Втрата взаємодії з міжнародними фінансовими ринками	ПАТ «ПУМБ», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ КБ «Надра»
Зменшення поточних витрат	Отримання додаткових коштів за рахунок економії	Погіршення якості послуг, відтік клієнтів	ПАТ КБ «Надра»

Реалізація політики продажу продуктів суб'єктів економічної діяльності (підприємств і банків) повинна передбачати:

- постійний моніторинг продуктового ряду бізнес-конкурентів в розрізі визначених клієнтських груп;
- визначення стану суб'єкта економічної діяльності на ринку, постановку задач на розробку нових продуктів, визначення пріоритетності просування продуктів для різних груп клієнтів;
- планування проведення PR- та рекламних заходів щодо просування продуктів для окремих груп клієнтів;
- планування обсягів продажу в розрізі окремих продуктів;
- встановлення конкурентних цін на продукти;
- постійну наявність в приміщеннях суб'єкта економічної діяльності довідкової та рекламної інформації про продукти суб'єкта економічної діяльності та ціни на них;
- розробку для установ банку методологічних рекомендацій щодо тактики впровадження та просування банківських продуктів та послуг, моніторинг їх впровадження та собівартості;
- контроль і моніторинг продажу продуктів суб'єкта економічної діяльності і виконання технології просування продуктів;
- контроль, впровадження та просування нових продуктів суб'єкта економічної діяльності.

Підвищенню ефективності продажів нових продуктів суб'єкта економічної діяльності також повинно сприяти створення та проведення експериментального їх впровадження у визначених для цього регіонах з подальшим запровадженням по усій мережі суб'єкта економічної діяльності у стандартизованому вигляді, що в свою чергу дозволить: впроваджувати продукти одночасно по всій мережі суб'єкта економічної діяльності; проводити гнучку тарифну політику за кожним видом продукту; просувати продукти за єдиною стратегією та здійснення централізованої рекламної компанії; зменшити операційні ризики та час обслуговування клієнтів, що дозволить підвищити якість обслуговування; зменшити витрати на

впровадження нових продуктів; підвищити ефективність моніторингу та регулювання продажів продукту; прискорити процес навчання роботи з продуктом нових працівників суб'єкта економічної діяльності.

Цінова політика суб'єкта економічної діяльності визначає основні підходи до встановлення цін на його продукти та їх зміни. Об'єкти цінової політики мають бути конкурентоспроможними та одночасно достатніми для компенсації ризиків та витрат.

Рекламна політика суб'єкта економічної діяльності повинна передбачати розробку стандартів її проведення, зміст яких полягає у попередньому узгодженні будь-якої інформаційно-рекламної продукції, оригіналів-макетів рекламних оголошень, рекламних роликів, рекламних акцій, які самостійно готуються регіональними управліннями за рахунок бюджету управління.

Основною метою рекламних матеріалів повинно бути своєчасне інформування про наявність необхідного продукту, переваги його отримання у суб'єкта економічної діяльності, заохочення потенційного клієнта до його отримання саме у суб'єкта економічної діяльності, що рекламує продукт.

До *п'ятої групи антикризових заходів* слід віднести техніко-технологічні, що передбачають розвиток інформаційних технологій, забезпечення транспорту та підтримки приміщень суб'єкта економічної діяльності у належному стані, забезпечення інженерно-технічного захисту установ.

Розвиток інформаційних технологій передбачає супроводження та розвиток систем автоматизації виробництва, автоматизованих систем управління, створення корпоративної інформаційної мережі у суб'єкта економічної діяльності і таке інше.

До *шостої групи антикризових заходів* слід віднести управління персоналом та визначення соціальної відповідальності суб'єкта економічної діяльності.

В основу розвитку кадрового потенціалу суб'єкта економічної діяльності повинні бути покладені принципи добору спеціалістів, які мають потенціал подальшого кар'єрного розвитку, визначення конкретних сильних сторін кожного працівника, просування по службі за діловими та професійними якостями, постійного навчання працівників, мотивації їх праці, заохочення для службової кар'єри, систематичного оновлення кадрів та здійснення контролю за їх діяльністю.

Організація управління персоналом суб'єкта економічної діяльності повинна включати сукупність елементів, що знаходяться в органічній взаємодії один з одним, до яких слід віднести: планування трудових ресурсів; пошук і відбір працівників; використання персоналу в його професійній діяльності; навчання і підвищення кваліфікації; оцінку трудової діяльності; вивільнення персоналу і оптимізацію кількості; управління витратами на персонал.

Для успішної реалізації антикризового фінансового управління у суб'єкта економічної діяльності та антикризової програми управління персоналом доцільно розробити певні заходи.

По-перше, сформулювати основні вимоги до персоналу, які потрібні в кризових умовах функціонування суб'єкта економічної діяльності. З нашої точки зору, кваліфікаційні вимоги до персоналу суб'єкта економічної діяльності в умовах фінансової кризи слід доповнити наступними: психологічна стабільність та вміння працювати в умовах стресу; внутрішня самодисципліна; вміння вести переговори та вміння слухати; вміння працювати в команді, взаємодопомога; гнучкість фахівців до умов, що змінюються; орієнтація на довготермінові цілі; надійність у взаємовідносинах між співробітниками та між підрозділами; ініціативність та інтуїція.

По-друге, проаналізувати наявність або відсутність необхідних елементів управління персоналом (планування, організація підбору та найму, навчання та розвиток персоналу, ділова оцінка, наявність та ефективність мотиваційних механізмів).

По-третє, розробити якісний аналіз посадової структури суб'єкта економічної діяльності. При цьому основною метою повинно бути не скорочення персоналу, а оптимізація чисельності на основі визначення конкретних цілей і завдань кожної посадової особи в стратегії виходу суб'єкта економічної діяльності з фінансової кризи.

По-четверте, мотивація персоналу. Компенсаційний пакет – це матеріальна і нематеріальна винагорода, яку отримує співробітник як компенсацію за представлення організації свого часу, здоров'я і результатів праці [204]. Виходячи із наведеного визначення, доцільно виділити наступні напрями удосконалення системи компенсації персоналу, зокрема: після проведення оптимізації чисельності персоналу слід підвищити оклади з урахуванням нового навантаження і стресових умов праці співробітникам, що залишились у суб'єкта економічної діяльності; не скасовувати премії, а зробити їх інструментом стимулювання; ввести одноразову винагороду за конкретне досягнення; максимально залишити корпоративні пільги, які спрямовані на формування почуття турботи з боку організації.

По-п'яте, провести роботу з кадровим резервом щодо оцінювання його до роботи в умовах фінансової кризи.

Слід зазначити, що у формуванні антикризових програм суб'єкта економічної діяльності значну увагу слід приділяти його соціальній відповідальності.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, за тих, на кого безпосередньо чи опосередковано ці рішення впливають. Соціальна відповідальність – це концепція, що заохочує компанії враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив діяльності компанії на споживачів, працівників, громаду та навколишнє середовище в усіх аспектах своєї діяльності. Розглянемо соціальну відповідальність на прикладі банківських установ (табл. 4.10) [224].

Таблиця 4.10 – Характеристика соціальної відповідальності банківських установ(складено за матеріалами [198, 207-223])

Назва банку	Характеристика соціальної відповідальності
Приватбанк	Правлінням банку ухвалено рішення приймати депозитні внески на мінімальний термін – від тижня для юридичних осіб і до одного місяця для громадян під максимальні відсотки – як по довгострокових депозитах і не підвищувати розмір процентних ставок за кредитами в іноземній валюті для позичальників – фізичних осіб
Ощадбанк	Відповідальність перед державою за результати діяльності банку, за внесок у розвиток економіки України, перед клієнтами – за якість банківських послуг, перед діловими партнерами – за належне виконання своїх зобов’язань, перед суспільством – за повагу особистості, її прав і свобод
Укрексімбанк	Соціальна позиція його співробітників як складова корпоративної культури банку та активна доброчинність клієнтів
Райффайзен банк Аваль	Соціальна відповідальність перед споживачами, персоналом, партнерами та суспільством
Промінвестбанк	Розвиток економіки країни та її зовнішньоекономічних зв’язків
Укрсоцбанк	Певна частина прибутку спрямовується на спонсорство та меценатство. Об’єктами стратегії соціальної відповідальності є діти, мистецтво, освіта, спорт та партнерство з UEFA
ВТБ Банк	Відповідальне ставлення до держави, що реалізується через прозору систему функціонування банку, своєчасну сплату податків, надання повної фінансової інформації. Об’єктом особливого піклування є працівники як основний нематеріальний актив та рушійна сила розвитку банку. Запровадження спеціальної програми соціалізації дітей-сиріт
ПУМБ	Розвиток корпоративної соціальної відповідальності
УкрСиббанк	Підтримка історичних цінностей
Альфа-банк	Місія підтримки спонсорських благодійних програм, які сприяють соціальному й культурному розвитку суспільства. Пріоритетними сферами для здійснення соціальних інвестицій є:
	підтримка національної культури й мистецтва, а також допомога дітям-сиротам і важкохворим дітям
Надра	Активна і планомірна участь в економічному, екологічному та соціальному розвитку суспільства, у співпраці із зацікавленими сторонами. Для здійснення місії банку – налагодження ефективного діалогу з усіма зацікавленими сторонами, що дає банку можливість краще розуміти їхні потреби та очікування
Дельта-банк	Підтримка в регіонах, де великі підприємства мають свої відділення і філіали, оскільки саме там створюється додатковий продукт і бізнес компанії

Продовження таблиці 4.10

Назва банку	Характеристика соціальної відповідальності
ОТР банк	Благодійництво, підтримка різноманітних студентських та журналістських ініціатив, сприяння розвитку сучасного мистецтва в Україні
Фінанси та кредит	Підтримка соціальних програм для дітей-сиріт
Сбербанк Росії	Активний учасник економічного і соціального розвитку кожного регіону і міста, де присутні підрозділи банку. Відповідальний банк, який усвідомлює наслідки своїх рішень і активно інвестує у зростання фінансової грамотності та культури. Банк, у якому працюють люди з активною життєвою позицією
Брокбізнесбанк	Пенсійні та соціальні програми
Укргазбанк	Гармонізація економічних прагнень клієнтів, акціонерів та персоналу банку, суспільства і держави

Таким чином, реалізація суспільних програм однозначно приносить користь як суспільству, так і самим суб'єктом економічної діяльності. Зауважимо також, що виграш від провадження соціально відповідального бізнесу лежить у довгостроковій перспективі, і полягає у наступному: формується позитивний імідж суб'єкта економічної діяльності; підвищується зацікавленість інвесторів; зростає конкурентоспроможність суб'єкта економічної діяльності; покращуються взаємовідносини із громадськістю та місцевою владою; формується позитивний імідж суб'єкта економічної діяльності серед його працівників; наймаються та утримуються кращі працівники; підвищується рівень організаційної культури суб'єкта економічної діяльності; підвищується ефективність бізнесу.

Важливими антикризовими заходами є державні заходи. Проаналізувавши діяльність досліджуваних підприємств виноробної промисловості у 2 розділі монографії, провівши оцінку їх фінансового стану, здійснивши дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на діяльність підприємств, були виявлені проблеми фінансового характеру: нестача оборотних коштів, низька платоспроможність та ліквідність підприємств,

недостатня фінансова підтримка їх діяльності. Негативно впливають на розвиток виноробної промисловості високі відсотки по кредитах, недостатнє фінансування виноградарства та виноробства державою, непомірна сплата за отримання ліцензії на виробництво вина, знос основних засобів, недостатність коштів на модернізацію та технічне переоснащення виробництва, низький рівень інвестицій у зв'язку з непривабливістю галузі, недостатній рівень маркетингу та реклами, труднощі в отриманні акцизних марок.

Стабілізацію галузі можливо здійснити за рахунок раціонального використання коштів відрахувань у розмірі 1,5 % за реалізовану продукцію. Якщо вино виробляється з українського власного винограду, то воно має пільги з податку на додану вартість. Податок на додану вартість йде в ті господарства, де вирощено виноград.

Сьогодні в Україні діє лише один механізм державної фінансової підтримки виноградарства – відшкодування виноградарям коштів, витрачених на посадку виноградників і догляд за ними на стадії плодоношення, тобто перші п'ять років. А для виноробних підприємств немає жодного державного механізму фінансової підтримки. Державна підтримка проявляється у вигляді збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства [205]. Розподіл отриманих коштів від виноградарства, садівництва і хмелярства представлено на рис. 4.11.

З метою підтримки виноградарів та хмелярів, запропоновано скасувати у 2018 р. у розмірі 1,5 % збору від продажу алкоголю. Збір сплачується на спеціальний рахунок центрального органу виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів.

Збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства є загальнообов'язковим платежем серед загальнодержавних податків і зборів, який має певний механізм сплати та певні складові (табл. 4.11).

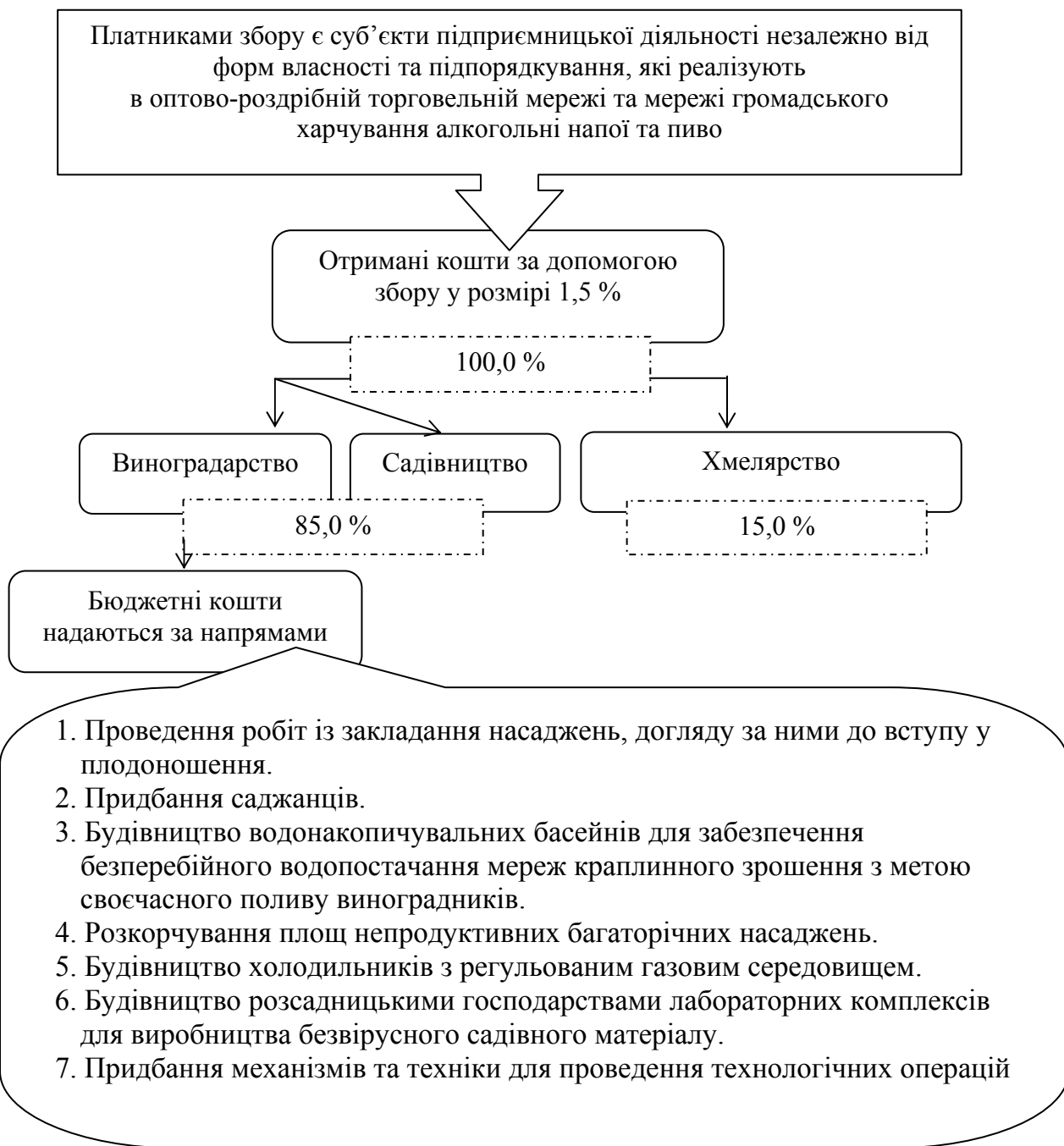

Рисунок 4.11 – Розподіл збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства

Головним розпорядником нарахованих коштів є центральний орган виконавчої влади, який здійснює державну політику у сфері виноградарства, садівництва і хмелярства.

Таблиця 4.11 – Характеристика компонентів збору на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства (складено за матеріалами [206])

Основні складові	Характеристика
Платники збору	<p>Платниками збору є суб'єкти підприємницької діяльності незалежно від форм власності та підпорядкування, які реалізують в оптово-роздрібній торговельній мережі та мережі громадського харчування алкогольні напої та пиво.</p> <p>Виробники алкогольних напоїв та пива є платниками збору лише за умови реалізації ними цієї продукції в роздрібній торгівлі безпосередньо споживачам. У разі постачання такої продукції суб'єктам оптової та роздрібної торгівлі власного виробництва вони не є платниками збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства.</p> <p>У разі реалізації алкогольних напоїв та пива за договорами комісії (консигнації) платниками збору є суб'єкти підприємницької діяльності (крім виробників-комітентів у разі здійснення ними оптової торгівлі алкогольних напоїв та пива), які отримують на свій рахунок кошти або інші види компенсації за продаж цієї продукції</p>
Об'єкти оподаткування	Об'єктом оподаткування збором є виручка – товарооборот, одержаний на всіх етапах реалізації в оптово-роздрібній торговельній мережі та мережі громадського харчування алкогольних напоїв та пива, у тому числі за операціями, що не передбачають оплати у грошовій формі
Податкові зобов'язання	<p>У суб'єкта господарювання, що реалізує алкогольні напої та пиво в оптово-роздрібній торговельній мережі та мережі громадського харчування, виникає податкове зобов'язання зі сплати збору при реалізації алкогольних напоїв та пива. При цьому у виробника алкогольних напоїв та пива не виникає податкове зобов'язання при реалізації ним продукції власного виробництва суб'єктам, які здійснюють діяльність з оптової та роздрібної торгівлі. У суб'єкта господарювання, що реалізує алкогольні напої та пиво в оптово-роздрібній торговельній мережі та мережі громадського харчування за договором комісії (крім виробників-комітентів при здійсненні ними оптової торгівлі алкогольними напоями та пивом власного виробництва), податкове зобов'язання виникає при</p>
	здійсненні обороту від реалізації та отриманні грошових коштів на свій рахунок або інших видів компенсації за продаж цієї продукції.
Ставка збору	Ставка збору становить півтора відсотка від об'єкта оподаткування до 2018 р. При цьому платники збору, які здійснювали обороти з реалізації алкогольних напоїв та пива в період з 1 серпня до 6 серпня 2011 р., обчислюють суму податкових зобов'язань за ставкою збору у розмірі 1 %

Скасування збору означає, що будуть скасовані програми з фінансування виноградарства, садівництва і хмелярства, що призведе до стагнації внутрішнього виробництва і стимулювання імпорту. Також у разі скасування збору окупність інвестицій в посадку виноградників збільшиться з восьми-дев'яти років до 16, що зробить інвестиції у розвиток сировинної бази виноробства непривабливими.

Проаналізувавши складові збору, як він розподіляється сьогодні нами запропонована схема розподілу на рис. 4.12.

Рисунок 4.12 – Розподіл збору на розвиток виноробних підприємств, виноградарства, садівництва і хмелярства

Таким чином, ми пропонуємо, щоб кошти, отримані від збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, йшли також на фінансування потреб виноробних підприємств. Виноробні підприємства у даному випадку теж могли б претендувати на фінансову допомогу з боку держави на безоплатній основі при виникненні фінансових труднощів. Рациональним рішенням було б акцизний податок зменшити на 1,5 % від необхідної суми сплати акцизного податку.

ВИСНОВКИ

У монографії наведені теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що полягає в удосконаленні теоретичних і методичних положень та розробці науково-методичного забезпечення формування антикризового фінансового управління в системі суб'єктів економічної діяльності.

Основні висновки виконаного дослідження такі:

Антикризове фінансове управління суб'єктами економічної діяльності – комплекс постійно діючих специфічних методів та прийомів, які є складовими процесу управління та націлені на профілактику, попередження, подолання фінансової кризи, ліквідацію її наслідків за допомогою сукупного потенціалу фінансової підсистеми суб'єкта економічної діяльності. Сутність антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності розкривається через системний підхід, який дозволяє розглянути об'єкт дослідження як систему, що об'єднує певну множину взаємодіючих елементів в єдине ціле. Антикризове фінансове управління суб'єктом економічної діяльності являє собою систему, яка складається з підсистем.

Результати вивчення й узагальнення наявних наукових думок дозволили встановити, що будь-який суб'єкт економічної діяльності має схильність до виникнення фінансової кризи і причини їх виникнення різноманітні. Суб'єкти економічної діяльності постійно підвладні впливу зовнішніх факторів, які змушують їх відповідати змінному середовищу, тому небезпека фінансової кризи існує завжди і її необхідно передбачати. Отже, суб'єкту економічної діяльності необхідно впроваджувати постійно діюче антикризове фінансове управління, яке дасть можливість своєчасно виявляти і встановлювати можливі причини фінансової кризи, дозволить керівництву забезпечити рівень фінансової безпеки, а суб'єкту економічної діяльності – стабільно функціонувати і розвиватися.

Для вчасного реагування на появу перших симптомів фінансової кризи антикризове фінансове управління повинно включати постійну

«кількісну» та «якісну» діагностику фінансової діяльності суб'єкта господарювання. Доцільно використовувати як інструмент профілактичного антикризового фінансового управління діагностику. Вона є важливою складовою антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності і повинна здійснюватися до появи симптомів фінансової кризи, що надає можливість визначити заходи, необхідні для недопущення виникнення фінансової кризи або подолання вже наявної фінансової кризи.

Сформульовано дерево цілей антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності та визначено їх місце у системі цілей управління суб'єктом економічної діяльності. До генеральної цілі віднесено забезпечення фінансової рівноваги суб'єкта економічної діяльності в умовах визначеності, невизначеності та ризику. Основні цілі антикризового фінансового управління – це забезпечення фінансової стійкості та стабільного розвитку, усунення неплатоспроможності, відновлення фінансової стійкості та зміна фінансової стратегії суб'єкта економічної діяльності. Допоміжні цілі – це забезпечення структурної та організаційно-технологічної стійкості функціонування суб'єкта економічної діяльності.

У ході дослідження грошових потоків виноробних підприємств було виявлено їх недостатність для фінансування діяльності досліджуваних підприємств та виявлено фактори впливу на їх формування. Одним із важливих факторів є довжина фінансового циклу. Тривалість фінансового циклу є важливим показником ділової активності, впливає на потребу поточних активів, ефективність управління оборотними активами підприємства і залежить від оборотності запасів, коштів у розрахунках із покупцями та постачальниками, а також впливає на параметри оптимізації грошових надходжень.

Розроблено методичний підхід до визначення ймовірності виникнення фінансової кризи на основі розрахунку коефіцієнтів чистого грошового потоку, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, що дозволяє визначити наявність

фінансової кризи та оцінити її масштаб на підприємствах, що підтверджує необхідність впровадження заходів антикризового фінансового управління залежно від виявленого масштабу фінансової кризи, а також для оперативного контролю за прийнятими рішеннями.

Доведено, що основними параметричними критеріями розробки механізму антикризового управління банківською установою є: оцінка якості кредитного портфеля, оскільки це є одним з головних показників того, з яким масштабом проблем може зіткнутися найближчим часом банк; оцінка клієнтської бази банківської установи – пріоритети клієнтів банку, кількість клієнтів, чисельність банкоматів; імідж банку – оцінюється як суб'єктивне уявлення про продуктивний банківський ряд банку, якість послуг, надійність та спроможність виконувати власні зобов'язання; наявність потужного акціонера, наприклад держави, або іноземної групи; професіоналізм менеджменту банківської установи; готовність та можливість власників банку рятувати свою установу – аналіз фінансового стану материнських структур, важливість банківського сектора для їхнього бізнесу; загальна фінансова стійкість – оцінюється з урахуванням якості кредитного портфеля та можливостей материнських структур підтримувати банк, причому основними критеріями тут можуть бути капіталізація, адекватність капіталу, поточна ліквідність та графік погашення зобов'язань, в тому числі і швидкість відтоку депозитів фізичних осіб.

Систематизовано чинники, що впливають на виникнення кризових ситуацій у банківській установі. До них слід віднести: міжнародні – глобалізація, інтеграційні процеси, міжнародні інвестиції, міжнародний рух капіталів, міжнародний обмін банківськими технологіями, міжнародний обмін фінансовою інформацією, міжнародні стандарти банківської діяльності; національні – зовнішня політика держави, система формування бюджетної і податкової політики, рівень інфляції та економічна стабільність, інвестиційна діяльність, макроекономічна ситуація, рівень доходів населення, розвинутість ринкової інфраструктури;

конкурентна позиція – місія, цілі і завдання діяльності, розвиток філіальної мережі, традиції, репутація та імідж, рівень конкурентоспроможності, рівень капіталізації, питома вага на ринку банківських послуг і стадія життєвого циклу; політика в різних напрямках – цінова політика, комунікаційна політика, система корпоративного управління, система управління ризиками, продуктова стратегія банку, система внутрішнього контролю, фінансова безпека; фінансовий менеджмент – структура балансу, рівень фінансової стійкості та стабільності, системи управління капіталом, доходами і витратами, активами і пасивами, ризик-менеджмент.

Механізм антикризового управління банківською установою повинен відповідати наступним властивостям: мобільність і динамічність використання ресурсів, проведення змін, реалізація інноваційних програм; здійснення програмно-цільових підходів у технологіях розробки та прийняття рішень; врахування фактора часу в процесах антикризового управління; посилена увага до процесів розробки управлінських рішень та вибору альтернатив проведення діяльності; використання при розробці та реалізації рішень антикризових критеріїв якості.

Механізм антикризового управління банківською установою – це сукупність форм і методів створення та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення фінансово-стійкого функціонування банків та прийняття стратегічних рішень в міру виявлення потенційних проблем.

Для ефективного функціонування механізму антикризового управління банківською установою необхідна реалізація наступних принципів: функціональність – розмежування функцій між підрозділами та філіями банківських установ, які виробляють антикризову стратегію, приймають управлінські рішення, забезпечують їх реалізацію та здійснюють контроль і регулювання; керованість – мінімізація рівнів підпорядкованості та оптимізація об'єктів, які підпадають під антикризове управління; централізація виконання основних функцій – забезпечення виконання підрозділами

антикризового управління завдань відповідно до визначеної місії, генеральної мети та основних задач функціонування банківських установ; делегування повноважень та відповідальність – передавання повноважень (прав прийняття рішень) та прийняття відповідальності керівниками підрозділів залежно від проблемності у розвитку банку; мінімізація (оптимізація) витрат – обґрунтування витрат на проведення антикризових заходів залежно від прийнятих рішень; комплексність – цілісне охоплення проблем, взаємодія підрозділів та узгодження всіх етапів діагностики і моніторингу діяльності банківської установи; раціоналізація інформаційних потоків – прозорість у інформаційних потоках щодо ситуації в банківській установі.

Запропоновано визначення ступеня ризику діяльності банківських установ на підставі використання рейтингової оцінки. Ризик банківської діяльності банківської установи передбачає ймовірність виникнення відхилень від прогнозованих фінансових результатів, що призводить до ланцюгової реакції виникнення ризику у філіальній мережі.

Надане визначення «антикризова фінансова стійкість суб'єкта економічної діяльності», визначені концептуальні основи його. Антикризова фінансова стійкість суб'єкта економічної діяльності – це комплексне поняття, яке характеризує стан, структуру фінансових ресурсів, напрями їх розподілу та використання, що забезпечує здатність суб'єкта економічної діяльності виконувати свої зобов'язання в умовах допустимого ризику та протистояти виникненню фінансової кризи.

Запропоновано методику розрахунку інтегрального показника антикризової стійкості на підставі врахування базових показників капітальної стійкості, ділової активності, ліквідності та платоспроможності, показників ефективності управління банківською установою.

Запропоновано методику розрахунку індикатора антикризової фінансової стійкості підприємства з урахуванням її функціональних складових та методологічної основи, яка ґрунтується на системному

підході, що дозволяє комплексно проаналізувати рівень антикризової фінансової стійкості до фінансової кризи та стабільності вітчизняних підприємств.

Основним результатом запропонованих методичних основ оцінювання антикризової стійкості банківських установ є встановлений на основі чотирьох інтегральних показників другого рівня (інтегральний показник капітальної стійкості, інтегральний показник ділової активності, інтегральний показник ліквідності та платоспроможності банку, інтегральний показник ефективності управління банком) зведений інтегральний показник антикризової стійкості банківських установ (третій рівень).

Порівняння фактичних значень інтегрального показника антикризової стійкості з граничними рівнями забезпечує вирішення стратегічних завдань, таких як: встановлення реального рівня антикризової стійкості банківських установ та визначення типу стратегії розвитку банківських установ, яка найбільш адекватна з позиції наявного рівня антикризової стійкості.

Доведено потребу у внутрішньому контролі за системою антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності, який передбачає: контроль з боку органів управління за організацією системи антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності; контроль за функціонуванням системи антикризового фінансового управління та її оцінювання; контроль за розподілом повноважень при здійсненні антикризового фінансового управління в розрізі основних бізнес-процесів суб'єкта економічної діяльності; контроль за інформаційними потоками, що пов'язані з прийняттям рішень стосовно реалізації антикризових заходів.

Аналіз антикризової стійкості банківських установ та підприємств довів потребу у розробці антикризової програми дій залежно від ситуації, що склалася в банківській установі та на підприємстві. Розрахований інтегральний показник антикризової стійкості засвідчив, що основними прогалинами виступають рівень ліквідності і платоспроможності, рівень чистих грошових потоків та

фінансова стійкість, система управління банківськими установами та підприємствами, а також визначення антикризових компетенцій між керуючими та контролюючими органами підприємства та банківської установи.

Визначено, що антикризові компетенції керуючих, контролюючих і виконуючих суб'єктів антикризового фінансового управління суб'єкта економічної діяльності повинні містити: спроможність роботи в умовах фінансової кризи та управління фінансовими ресурсами, здатність розробки та реалізації антикризових програм, навички виведення суб'єкта економічної діяльності із фінансової кризи; фахові знання суб'єктів управління, які мають обов'язковий характер. Сфера антикризових компетенцій керуючих, контролюючих та виконуючих суб'єктів антикризового фінансового управління мають прояв через розподіл повноважень.

Визначено функції антикризового фінансового управління суб'єктом економічної діяльності при виявленні різних масштабів фінансової кризи. Отже, при відсутності схильності до фінансової кризи та відсутності фінансової кризи необхідно проводити діагностику внутрішнього та зовнішнього середовищ суб'єкта економічної діяльності, оцінку показників фінансової діяльності суб'єкта економічної діяльності, можливих ризиків та наслідків впливу негативних чинників, застосування превентивних антикризових заходів, фінансовий контролінг. При легкій кризі – виявляти перші сигнали фінансової кризи, застосовувати реактивні антикризові заходи, а саме санаційні заходи. При глибокій фінансовій кризі проводиться аналіз факторів та причин, що викликали фінансову кризу, за допомогою SWOT-аналізу виявляються негативні чинники, сильні сторони та можливості, застосовується фінансова реструктуризація. При катастрофічній фінансовій кризі проводиться комплексна діагностика масштабів фінансової кризи, реорганізація фінансово-оздоровчого характеру, проведення діагностики негативного впливу фінансової кризи на фінансову діяльність суб'єкта економічної діяльності, реалізація антикризових програм, аналіз наслідків антикризових програм. Подолання фінансової кризи

– оцінка фінансового стану суб'єкта економічної діяльності після фінансової кризи, коригування напряму розвитку суб'єкта економічної діяльності з урахуванням чинників, що спричинили фінансову кризу, подальший розвиток суб'єкта економічної діяльності з застосуванням превентивних антикризових заходів.

Розроблено методичний підхід до формування антикризової програми, який вимагає наступних складових: визначення цілей і завдань антикризової програми та їх взаємозв'язок з цілями суб'єкта економічної діяльності, а також їх узгодження з державними антикризовими заходами, що використовуються для регулювання фінансової діяльності суб'єкта економічної діяльності; організаційне забезпечення, яке включає розробку стандартів та реалізацію антикризової програми – визначення антикризових компетенцій серед суб'єктів даного процесу; інформаційне забезпечення розробки антикризової програми; розробка методичних підходів до виявлення фінансової кризи та оцінки її масштабів, розрахунок індикатора антикризової фінансової стійкості, що характеризує рівень ефективності антикризових заходів та форм контролю за їх виконанням; формування фінансово-економічного забезпечення, яке включає розробку та реалізацію антикризової програми.

Систематизовано антикризові заходи, що розробляються у межах цільової антикризової програми, і які в свою чергу призначені для вирішення певного переліку проблем та виступають інструментом реалізації місії та цілей функціонування суб'єкта економічної діяльності та забезпечення його існування в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лігоненко Л. О. Антикризисное управління підприємством / Л. О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2005. – 824 с.
2. Степаненко Н. О. Внутрішньофірмове планування діяльності промислових підприємств : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.02 / Харківський державний економічний університет. – Харків, 2000. – 21 с.
3. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника – Центр, 2006. – 672 с.
4. Бандурин В. В. Проблемы управления несостоятельными предприятиями в условиях переходной экономики / В. В. Бандурин, В. Е. Левицкий. – М. : Наука и экономика, 1999. – 164 с.
5. Попов В. В. Экономический цикл и норма прибыли в США / В. В. Попов. – М. : Наука, 1989. – 176 с.
6. Антикризисное управление: от банкротства – к финансовому оздоровлению / под. ред. Г. П. Иванова. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1995. – 320 с.
7. Муглер Е. Жизненный цикл и особенности развития малых и средних предприятий / Е. Муглер // Вестн. белорус. гос. экон. ун-та. – 1997. – № 1. – С. 132–136.
8. Rouh-Dufort Ch. Crises: des possibilite' ianrentissage pour ... enterprise // Rev. francaise de gestion [Paris]. – 1996. – № 108. – Р. 81.
9. Тавасиев А. М. Антикризисное управление кредитными организациями: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям «Финансы и кредит» (060400) и «Антикризисное управление» (351000) / А. М. Тавасиев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 480 с.
10. Батковський В. А. Роль Центральних банків у реалізації фінансових програм стабілізації [Електронний ресурс] /

- В. А. Батковський, А. А. Даниленко. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/Portal/soc_gum/pprbsu/texts/2009_26/26.01.pdf.
11. Домрачев В. М. Банківські кризи: причини виникнення і передумови подолання / В. М. Домрачев, С. В. Кульпінський // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2005. – № 5. – С. 10–15.
 12. Джевонс У. Маржаналистические теории У. Джевонса [Электронный ресурс] / У Джевонс. – Режим доступа : <http://www.academy35.ru/answers.php?id=6860>.
 13. Мочерний С. В. Економічна теорія [Електронний ресурс] / С. В. Мочерний. – Циклічні коливання та кризи в економіці. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/ekonomika/tsiklichni_kolivannya_krizi_ekonomitsi.
 14. Теорії циклу. Принцип акселерації [Електронний ресурс]. – Економіка. – Режим доступу : http://refs.co.ua/print:page,1,86238-Teorii_cikla_Princip_akseleracii.html.
 15. Салов А. И. Экономика. Конспект лекций [Электронный ресурс]. – Цикличность экономического развития. – Режим доступа : <http://be5.biz/ekonomika/esai/43.htm>.
 16. Економічна теорія: Політекономія: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – 4-те вид. – К. : Знання-Прес, 2005. – 325 с.
 17. Класична теорія нововведень [Електронний ресурс]. – Новости образования. – Режим доступу : <http://points.net.ua/article.php/20091123200323838>.
 18. Причини циклічного розвитку економіки. Фази класичного ділового циклу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cybportal.univ.kiev.ua/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%87%>.
 19. Кириленко В. В. Історія економічних вчень : підручник [Електронний ресурс] / В. В. Кириленко. – Теорія раціональних

<http://www.textbooks.net.ua/content/view/1387/19/>.

20. Небава М. І. Теорія макроекономіки : навч. посібник / М. І. Небава. – Слово, ВД, 2003. – 536 с.
21. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь : толковый экономический словарь / И. Бернар, Ж. К. Колли. – М. : Международные отношения, 1994. – 784 с.
22. Кондратьев Н. Д. Проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1989. – 526 с.
23. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
24. Хайек Ф. фон. Дорога к рабству / Ф. фон Хайек. – М. : Экономика, 1992. – 176 с.
25. Юрьева Т. В. Конкурентная политика организации в условиях кризиса : краткое учебное пособие / Т. В. Юрьева. – М. : Проспект, 2010. – 144 с.
26. Джулай В. О. Чинники виникнення системних банківських криз у контексті фінансової глобалізації / В. О. Джулай // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2009. – № 25. – С. 158–165.
27. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.
28. Ковалёв А. Актуальные вопросы банковского кризис-менеджмента / А. Ковалёв // Финансовый Директор. – 2007. – № 11. – С. 15–22.
29. Родин Д. Я. Влияние кризисных явлений на устойчивость региональных банковских систем в условиях финансовой глобализации / Д. Я. Родин // Научный журнал КубГАУ. – 2007. – № 34(10). – С. 133–145.

30. Fisher I. The Debt-Deflation Theory of Great Depression / I. Fisher // *Econometrics*. – 1933. – Vol. 1 (October). – P. 337–357.
31. Бернштейн П. Фундаментальные идеи финансового мира. Эволюция / П. Бернштейн. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2009. – 256 с.
32. Diamond D. W. Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity / D. W. Diamond, P.H. Dybvig // *Journal of Political Economy*. – 1983. – Vol. 91. – P. 401–419.
33. Eichengreen B. Contagious Currency Crises [Electronic resource] / B. Eichengreen, A. Rose // NBER Working paper. – 1997. – P. 45–53. – Access : <http://www.econ.berkeley.edu/~eichengr/research/pre5681.pdf>.
34. Carson Carol S., Ingves Stefan. International Monetary Fund Financial Soundness Indicators [Electronic resource] / Carol S.Carson, Stefan Ingves // International Monetary Fund Financial Soundness Indicators – Access : <http://imf.org/external/np/sta/fsi/eng/2003/051403.pdf>.
35. Бирюкова О. Ю. Приемы антикризисного менеджмента : учебное пособие / О. Ю. Бирюкова, Л. А. Бочкова. – М. : Дашков и К, 2008. – 270 с.
36. Уткин Э. А. Антикризисное управление / Э. А. Уткин. – М. : Ассоциация авторов и издателей «Тандем»; изд. «Экмос», 1997. – 400 с.
37. Несен Л. М. Аналіз банкрутства як ринкового механізму / Л. М. Несен, Т. М. Даценко // Тиждень економіки ДНУ, 24–28 лют. 2003 р. : матеріали доповідей. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2003. – Вип. 2. – С. 39–40.
38. Фокіна Н. П. Криза на підприємстві: економічний зміст, причини виникнення та систематизація кризових факторів / Н. П. Фокіна, В. І. Бокій // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 6 (24) – С. 43–45.
39. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.

40. Global Financial Stability Report. Containing Systemic Risks and Restoring Financial Soundness. – Washington International Monetary Fund. – April, 2008. – 192p.
41. Lindgren C. Financial Sector Crisis and Restructuring. Lessons from Asia / Carl-Johan Lindgren, Tomas J.T. Balico, Charles Enoch, Anne-Marie Guide, Mars Quintyn, leslie Teo. – IMF Occasional Paper 188, 1999. – 103 p.
42. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навчальний посібник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
43. Фінанси підприємств : підручник / [А. М. Поддєрьогін та ін.]; за наук. ред. А. М. Поддєрьогіна. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.
44. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
45. Міхаліцька Н. Я. Фінансова криза на підприємстві як передумова та причина банкрутства / Н. Я. Міхаліцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_NTP_2010/Economics/70408.doc.htm.
46. Кудлаєнко С. В. Особливості фінансової кризи на машинобудівних підприємствах Хмельниччини / С. В. Кудлаєнко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. Т. 3 – С. 187–189
47. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : МАУП, 2004. – 328 с.
48. Коротков Э. М. Антикризисное управление / Э. М. Коротков. – М. : ИНФРА–М, 2003. – 432 с.
49. Партин Г. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Г. О. Партин, Н. Є. Селюченко. – Львів : Вид-во НУ «ЛП», 2010. – 332 с.
50. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2005. – 600 с.

51. Біловол Р. І. Методологічні підходи до розробки концепції антикризового управління підприємством / Р. І. Біловол // Регіональні перспективи. – 2003. – № 7–8 (32–33). – С. 60–63.
52. Бондарєва Г. Г. Сутність політики антикризового фінансового управління та критерії діагностики банкрутства підприємства / Г. Г. Бондарєва // Зовнішня торгівля – проблеми та перспективи : зб. наук. пр. – 1997. – № 1. – С. 34–39.
53. Макаренко І. О. Методико-прикладні аспекти антикризового управління підприємством / І. О. Макаренко // Проблеми науки. – 2005. – № 4. – С. 20–23.
54. Макаренко І. О. Проблеми антикризового управління промисловим підприємством / І. О. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 6 (48). – С. 126–129.
55. Холод З. М. Методологічні аспекти антикризового управління / З. М. Холод, А. М. Штангрет // Економіка промисловості. – 2002. – № 2 (16) – С. 23–25.
56. Ребрик Ю. С. Система антикризового управління в банку // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція. – 2009. – № 2(76). – С. 204–210.
57. Вовк В. Я. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи / В. Я. Вовк, Ю. В. Дмитрик // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 2. – С. 41–44.
58. Бас М. А. Антикризове управління банківськими установами: теоретичний аспект / М. А. Бас // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 5. – С. 25–27.
59. Борисов А. В. Элементы системы стратегического управления в банках / А. В. Борисов // Банковский менеджмент. – 2008. – № 2. – С. 10–19.
60. Вербa В. А. Організація консалтингової діяльності : навч. посіб. / В. А. Вербa, Т. І. Решетняк. – К. : Вид-во КНЕУ, 2000. – 242 с.
61. Янковий О. Г. Критичний аналіз методів експрес-діагностики фінансового стану промислових підприємств / О. Г. Янковий,

- Г. В. Юр'єва // Держава та регіони. – (Серія «Економіка та підприємництво»). – 2005. – № 5. – С. 277–284.
62. Карпунь І. Н. Державні антикризові заходи фінансової стабілізації підприємств / І. Н. Карпунь // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 202–208.
63. Джулай В.О. Інструменти антикризового управління в банківському секторі економіки / В.О. Джулай // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2008. – №3. – С. 86–89.
64. Cordella T. Bank bailouts :Moral hazard vs.Value effect : сборник научных трудов / T. Cordella. – S.l. : [s. n.], 1999. – 30 p.
65. Dziobek C. Market-based policy instruments for systemic bank restructuring : сборник научных трудов / C.Dziobek. – S.l. : [s. n.], 1998. – 24 p. – (Working paper / IMF ; WP/98/113).
66. Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства [Електронний ресурс] : положення Національного банку України, затверджене постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001, №369. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
67. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О.Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. – №4. – С.8–19.
68. Сумленный С. Плохой и еще хуже / С. Сумленный // Эксперт Online. – 2009. – 26 января.
69. Зарицька І. Передумови та особливості прояву сучасної світової банківської кризи / І. Зарицька // Вісник Національного банку України. – 2009. – №6. – С. 20–29.
70. Друкер Питер Ф. Эффективный руководитель: полное руководство к действию – как достичь желаемого результата / Питер Ф. Друкер. – М. : Вильямс, 2007. – 224 с.
71. Жарій Я.А. Особливості управління діяльністю комерційного банку в умовах фінансової кризи / Я. А. Жарій // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2009. – №35. – С. 53–63.

72. Про регулювання грошово–кредитного ринку [Електронний ресурс] : постанова Національного банку України від 10.08.2010, №377 . – Режим доступу:http://bank.gov.ua/Publication/pres_service/2010/oblik_stavka_090810.pdf.
73. Сілантьєв М.С. Світова криза ліквідності та її наслідки для банківської системи України / М.С. Сілантьєв // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2008. – №3. – С. 82–85.
74. Офіційний сайт рейтингового агентства Fitch Ratings [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.Fitchratings.com>.
75. Офіційний сайт рейтингового агентства Standart&Poor's Ratings Services [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.standart&poor's.ru/page.php?path=articles>.
76. НБУ не створюватиме санаційний банк // Економічна правда. – 2010. – 9 липня: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.epravda.com.ua/news/2010/08/9/244323/view_print//.
77. Прохорчук С. В. Перспективи розвитку виноградарства і виноробства України в умовах кризи / С. В. Прохорчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/.../100107.pdf.
78. Статистичний щорічник України за 2011 р. / за редакцією О. Г. Осауленка. – К. : 2012. – 251 с.
79. Фінансовий менеджмент ; кер. кол. авторів А. М. Поддєрьогін / Колектив авторів: М. Д. Білик, Л. Д. Буряк, Н. Ю. Невмержицька та ін. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.
80. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – К. : МП «ИТЕМ лтд», СП «АДЕФ – Украина», 1999. – 354 с.
81. Ван Хорн Джеймс С. Основы финансового менеджмента / Ван Хорн Джеймс С., Вахович Джон М. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2008. – 1232 с.
82. Ковалев В. В. Курс финансового менеджмента : учеб. пособ. / В. В. Ковалев. – М. : ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2008. – 448 с.

83. Павлова Л. Н. Финансовый менеджмент : учеб. пособ. / Л. Н. Павлова. – М. : Юнити-Дана, 2003. – 273 с.
84. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Р. А. Слав'юк ; вид. 2-ге, доповн. і переробл. – Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин, держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 456 с.
85. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
86. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу діяльності комерційних організацій / А. Д. Шеремет, Е. В. Негашев. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 237 с.
87. Жамойда О. А. Механізм управління фінансовим циклом промислового підприємства [Електронний ресурс] / А. О. Жамойда. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Torg/2009_10/47.pdf.
88. Жежель Ю. В. Управління формуванням грошових потоків підприємств виноробної галузі : автореф. ... канд. екон. наук (08.00.04) / Ю. В. Жежель. – Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 22 с.
89. Белоусова І. М. Удосконалення державного підходу до діагностування банкрутства підприємств в умовах фінансової кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://novi.co.ua/news/email.../Kononchuk.doc>.
90. Антикризисный менеджмент / [под ред. проф. Грязновой А.Г.] – М. : Ассоциация авторов и издателей «Тандем»; изд-во «Экмос», 1999. – 368 с.].
91. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посібник / О. Я. Базілінська. – К. : Центр навч. л-ри, 2009. – 328 с.
92. Подольська В. О. Фінансовий аналіз [навч. посібник] / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навч. л-ра, 2007. – 488 с.
93. Романів Р. Використання дискримінантного аналізу у методиці проведення внутрішнього аудиту // Наука молода. – 2006. – № 5. – С. 115–117.

94. Рясних Є. Г. Моделі діагностики а прогнозування банкрутства / Є. Г. Рясних, Л. О. Шкілюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – Т. 2, № 2.– С. 30–33.
95. . Шапурова О. О. Моделі оцінки банкрутства та кризового стану підприємств / О. О. Шапурова // Економіка і держава. – 2009. – № 4. – С. 59–64.
96. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 528 с.
97. Кулакова И. С. Методологические подходы к оценке финансового состояния предприятия в период кризиса / И. С. Кулакова // Вестник Удмуртского университета «Экономика и право». – 2011. – Вып. 1. – С. 58–67.
98. Економічна енциклопедія ; у 3 т. / [за ред. Л. М. Вороновича]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002 – Т. 3. – 952 с.
99. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / Г. І. Кіндрацька. – К. : Знання, 2006. – 366 с.
100. Гордієнко П. Л. Стратегічний аналіз : навч. посіб. – 2–ге вид., перероб. і доп. / П. Л. Гордієнко, Л. Г. Дідковська, Н. В. Яшкіна. – К. : Алерта, 2008. – 478 с.
101. Недосекин А. О. Методологические основы моделирования финансовой деятельности с использованием нечетких множеств : дисс. д-ра экон. наук. : 08.00.13 / Недосекин Алексей Олегович. – Санкт-Петербург, 2003. – 280 с.
102. Горицкая Г. Н. Показатели деятельности предприятия и порядок их расчета на основе форм финансовой отчетности, установленных П(С)БУ / Г. Н. Горицкая // Бухгалтерия, налоги, бизнес. – 2000. – № 39.
103. Довбня С. Б. Финансовый анализ на различных этапах жизненного цикла предприятия / С. Б. Довбня, Ю.С. Шембель // БИЗНЕС-ИНФОРМ. – 1998. – № 17–18. – С. 87–92.
104. Ковалев А. П. Диагностика банкротства. – М. : АО «Финстатинформ», 1995. – 36 с.

105. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: [навч. посіб.]. – 2-ге вид., стер. / М. Я. Коробов. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. – 378 с.
106. Корягіна С. В. Застосування показників фінансово-господарської діяльності для аналізу життєвого циклу підприємства / С. В. Корягіна // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Фінансова політика приватизованих підприємств і механізми її реалізації : збірник наукових праць). Вип. 4 (XLII) / НАН України. Інститут регіональних досліджень ; редкол.: відп. ред. академік НАН України М. І. Долішній. – Львів. – 2003. – С. 156–164.
107. Корягіна С. В. Методика розрахунку та аналіз показників життєвого циклу підприємства / С. В. Корягіна // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – № 469 Логістика-Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2003. – С. 421–427.
108. Крюков А. Ф. Анализ методик прогнозирования кризисной ситуации коммерческих организаций с использованием финансовых индикаторов / А. Ф. Крюков, И. Г. Егорычев // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001, № 2. – С. 91–98.
109. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства / Н. В. Тарасенко. – Львів : ЛБІ НБУ, 2000. – 485 с.
110. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин, Е. В. Негашев. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 208 с.
111. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій, затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій [Електронний ресурс]: від 27. 06. 97 № 81 / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
112. Про затвердження Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за

- позиками комерційних банків : постанова правління Національного банку України [Електронний ресурс] від 29.09.97 № 323. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0471500-97>.
113. Ареф'єва О. В. Діагностика ймовірності банкрутства за допомогою ідентифікації підприємств машинобудівної галузі в залежності від видів фінансової кризи / О. В. Ареф'єва, Ю. В. Прохорова // Вісник економіки транспорту і промисловості : (зб. наук.-практ. статей). — 2008. — № 21. — С. 76–81.
114. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании / Плюта В. — М. : Финансы и статистика, 1989. — 176 с.
115. Айвазян С. А. Прикладная статистика и основы эконометрики / С. А. Айвазян, С. В. Мхитарян. — М. : ЮНИТИ, 1998. — 1076 с.
116. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : навчальний посіб. / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало; за ред. І. О. Школьник. — Суми : Університетська книга, 2009. — 301 с.
117. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
118. Ван Хорн Дж.К. Основы управления финансами : пер.с англ. / К. Дж. Хорн Ван. — М. : Финансы и статистика, 1997. — 800 с.
119. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента : учебное пособие / И. Т. Балабанов. — М. : Финансы и статистика, 1998. — 477 с.
120. Холт Роберт Н. Основы финансового менеджмента : пер. с англ. / Н. Роберт Холт. — М. : Дело ЛТД, 1993. — 128 с.
121. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : учебное пособие : пер. с франц. — М. : Финансы; ЮНИТИ, 1997. — 576 с.
122. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента : навчальне видання / И. А. Бланк. — в 2 т. — Т. 1. — К. : Ника-Центр, 1999. — 592 с

123. Афанасьев В. Г. Человек в управлении обществом / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1977. – 382 с.
124. Серьогін С. М. Державне управління та державна служба / С. М. Серьогін, Л. Л. Прокопенко, Н. К. Рашитова. – Х. : Вид-во ХАРІ НАДУ «Магістр», 2003. – 160 с.
125. Приватизувати «Ощадбанк» буде вигідно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-69405.html>. – Інформаційна агенція УНІАН.
126. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aub.org.ua/#null>.
127. Иоффе Л. Ш. Системный анализ и структурное моделирование целенаправленных систем / Л. Ш. Иоффе, Г. Б. Клейнер. – М. : Ииформэлектро, 1978. – 56 с.
128. Бригхэм Ю. Ф. Энциклопедия финансового менеджмента : наукове видання [пер. з англ.] / Ю. Ф. Бригхэм. – 5-е изд. – М. : РАГС – Экономика, 1998. – 823 с.
129. Кох Р. Менеджмент и финансы от А до Я: [пер. з англ.] / Р.Кох. – СПб. : Питер, 1999. – 496 с.
130. Ковалев В. В. Управление финансами : учебное пособие / В. В. Ковалев. – М. : ФБК-ПРЕСС, 1998. – 160 с.
131. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій : навчальний посібник / В. М. Суторміна, В. М. Федосов, Н.С. Рязанова. – К. : Либідь, 1993. – 247 с.
132. Рукина С. Н. Финансы коммерческих предприятий и организаций : учебное пособие. – М. : Экспертное бюро-М, 1997. – 176 с.
133. Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент. – М. : Перспектива, 1993.
134. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : навчальний посібник / Р. А. Слав'юк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : ЦУЛ, 2002. – 460 с.
135. Пшик Б. І. Ситуаційне моделювання діяльності банку : навч. посібник / Б. І. Пшик. – Л. : ЛБІ НБУ, 2003. – 191 с.

136. Информационный портал о банках Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bankstore.com.ua/ratings/banks>
137. Панова Г. С. Кредитная политика коммерческого банка : учеб. пособие / Г. С. Панова. – М. : МКЦДИС, 2000. – 185 с.
138. Заруба О. Д. Фінансова стійкість комерційного банку: способи визначення / О. Д. Заруба, Р. І. Шиллер // Вісник Національного банку України. – 1997. – № 7. – С. 33–36.
139. Святко С. А. Аналіз і оцінка фінансової стійкості банку як необхідна умова ефективного банківського менеджмент / С. А. Святко, Р. І. Шиллер // Банківська справа. – 1997. – № 8. – С. 48–54.
140. Шиллер Р. І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення / Р. І. Шиллер. – К.: Наукова думка, 1998. – 158 с.
141. Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке: технология финансового менеджмента клиента / Ю. С. Масленченков. – М. : Перспектива, 1997. – 214 с.
142. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 48–51.
143. Кочетков В. М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах : монографія / В. М. Кочетков. – К. : Вид-во Європейського університету, 2003. – 300 с.
144. Крухмаль О. В. Оцінка фінансової стійкості на підставі визначення критеріїв динамічної стабільності діяльності банку / О. В. Крухмаль // Актуальні проблеми економіки (укр.). – 2006. – № 9. – С. 43–51.
145. Склеповий Є. В. Складові стійкості комерційного банку / Є. В. Склеповий // Банківська справа. – 2002. – № 5. – С. 138–142.
146. Шелудько Н. М. До визначення фінансової стійкості комерційного банку / Н. М. Шелудько // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 3. – С. 40–43.

147. Антонов Н. Г. Денежное обращение, кредит и банки / Н. Г. Антонов, М. А. Пессель. – М. : Финстатинформ, 1995. – 272 с.
148. Как выбрать надежный банк / [В. Г. Андреев, Н. Н. Захаров, Л. К. Локтев, С. А. Журбин]. – М. : Концерн «Банковский деловой центр», 1998. – 184 с.
149. Белых Л. П. Устойчивость коммерческих банков. Как банкам избежать банкротства / Л. П. Белых. – М. : Банки и биржи, 1996. – 192 с.
150. Пантелеев В. П. Фінансова стійкість комерційного банку: проблеми регулювання / В. П. Пантелеев, С. П. Халява // Банківська справа. – 1996. – № 1. – С. 32–39.
151. Финансовый менеджмент: теория и практика : учебник / [под ред. Е. С. Стояновой]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Перспектива, 1998. – 656 с.
152. Довгань Ж. М. Систематизація наукових поглядів на сутність фінансової стійкості банків / Ж. М. Довгань // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2011. – Т. 32. – С. 100–106.
153. Статистичні дані щодо капіталу банків Німеччини. Центральний банк Німеччини [Електронний ресурс]. – режим доступу :
http://www.bundesbank.de/statistik/statistik_zeitreihen.en.php?open=banken&func=row&tr=OU1590&year=.
154. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] : офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу :
http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.
155. Рид Э. Коммерческие банки / Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл, Р.Смит; пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под общ. ред. В.Лукашевича. – М. : Прогресс, 1983. – 501 с.
156. Fitch: качество активов украинских банков остается слабым, но во 2 полугодии 2010 г. отмечены признаки стабилизации [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

- http://www.fitchratings.com/creditdesk/reports/report_frame.cfm?rpt_id=540147.
157. Международное рейтинговое агентство Moody's Investors Service 15/XII_2011 изменило прогноз 13 украинским банкам по рейтингу депозитов в иностранной валюте со «стабильного» на «негативный» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=6252&Itemid=68.
158. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798. – офіційний сайт Національного банку України.
159. Приватбанк «впустив» іноземний капітал : [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&id=162&menu=119.
160. Огляд банківської системи України – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.real-economy.com.ua/publication/113/4124.html>. – Реальна економіка.
161. Яковец Ю.В. Циклы, кризисы, прогнозы / Ю.В. Якове ; [пер. с англ.]. – М. : Наука, 1999. – С. 113–115.
162. Ефремов В.С. Стратегическое управление в контексте организационного развития [Електронний ресурс] / В.С.Ефремов. – Режим доступу: <http://www.stplan.ru/articles/practice/razvitie.htm>.
163. Коваленко В.В. Методичні підходи до діагностики і моніторингу фінансової стійкості банківської системи / В.В.Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2006.– № 11. – С.193–200.
164. Антикризисное управление : навч. посіб / [под ред. Е.М.Короткова]. – М.: ИНФРА, 2005. – 620 с.
165. Коваленко Вікторія Володимирівна. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи : дис. ... д-ра екон. Наук : 08.00.08 / Вікторія Володимирівна Коваленко. – Одеса, 2011. – 577 с. [430, с. 461].

166. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
167. Про Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] : закон України від 07.10.2010 № 2591–VI / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
168. Про Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] : положення, затверджене Кабінетом Міністрів України від 27.12.2006 № 1837 / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
169. Про державну статистику [Електронний ресурс] : закон України від 17.09.1992 № 2614–XII / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
170. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : закон України від 21 грудня 2000 р. № 2181-III // ВВР України. – 2001. – № 10. – Ст. 44.
171. Державна податкова служба України відповідно до Податкового кодексу України [Електронний ресурс]: від 02.12.2010 № 2755-V / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
172. Положення про Державну службу статистики України від 06.04.2011 № 396/2011 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
173. Про оптимізацію виконавчої влади [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 9 грудня 2010, № 1085 . – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-410606.html>.
174. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] : закон України від 12.07.2001, № 2664–III / Офіційний сайт ВР України. – Режим

- доступу :<http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
175. Конституція України [Електронний ресурс] від 28 червня 1996р. №254к/96–ВР. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua/l–doc2.nsf/link1/Z960254K.html>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
176. Про Міністерство економіки України [Електронний ресурс] : положення, затверджене Кабінетом Міністрів України від 26.05.2007 р., № 777/Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
177. Про Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс] : закон України від 26.11.1993р. №3660–ХІІ / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
178. Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] : положення, затверджене Кабінетом Міністрів України від 3.01.2010, №157 /Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
179. Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] : закон України від 20.09.2001р. , №2740–ІІІ / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу :<http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
180. Про Державний комітет фінансового моніторингу України : положення, затверджене Кабінетом Міністрів України від 31.01.2007, №100 /Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
181. Про державну статистику [Електронний ресурс] : закон України від 17.09.1992, №2614–ХІІ / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

182. Про державний комітет статистики України [Електронний ресурс] : положення, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11.06.2007, №924 / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
183. Герчикова И. Н. Менеджмент : учебник / И. Н. Герчикова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Банки и биржи : ЮНИТИ, 1995. – 480 с.
184. Гречникова И. Н. Менеджмент / И. Н. Гречникова. – М. : ЮНИТИ, 2000. – 501 с.
185. Дафт Р. Л. Менеджмент / Р. Л. Дафт. – СПб. : Питер, 2000. – 832 с.
186. Мескон М. Х. Основы менеджмента / [М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури]; пер. с англ. Ф. П. Тарасенко. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
187. Основы менеджмента : учебное пособие / под ред. В.С.Верлоки, И. Д. Михайлова. – Харьков : Основа, 1996. – 352 с.
188. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. / [Герасимович А.М., Алексенко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. та ін.]; за ред. А. М. Герасимовича. – [вид. 2-ге, без змін.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с.
189. Янковой А. Г. Многомерный анализ в системе STATISTICA / А. Г. Янковой. – О. : Optimum, 2002. Випуск 2. – 325 с.
190. Іванчук С. Методичні основи оцінювання антикризової стійкості автотранспортних підприємств в Україні / С. Іванчук // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 8. – Частина 2. – С. 167–174.
191. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. для студ. усіх форм навчання / З. Є. Шершньова [и др.]; ред. З.Є.Шершньова; М-во освіти і науки України, Київський нац. екон. ун-т. – К. : КНЕУ, 2007. – 675 с.
192. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України [Електронний ресурс]: затверджені

- правлінням Національного банку України від 28.03.2007 № 98. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45209>.
193. Про банки і банківську діяльність : закон України від 07.12.2000, № 2121-III / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
194. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : закон України від 20.05.1999, № 679-X / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
195. Шершньова З. Є. Антикризова програма підприємства: методичні основи розробки та організації виконання / З. Є. Шершньова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 1. – С. 140–143.
196. Офіційний сайт ПАТ «Родовід-банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rodovidbank.com/ukr/main.php>.
197. Шелудько Н. Оздоровлення банківської системи / Н.Шелудько [Електронний ресурс]. – Українське слово: інтернет-видання. – Режим доступу : <http://ukrslovo.org.ua/ukrayina/ekonomika/ozdorovlennya-bankivskoyi-systemy.html>.
198. Офіційний сайт ПАТ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://privatbank.ua/html/2_43r.html.
199. Офіційний сайт ПАТ «Райффайзен банк Аваль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aval.ua/ru/about/>.
200. Офіційний сайт ПАТ «Укрсоцбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unicredit.com.ua/hcenter/>.
201. Офіційний сайт Першого Українського міжнародного банку [Електронний ресурс].
202. Офіційний сайт УкрСиббанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrsibbank.com/>.
203. Офіційний сайт Укргазбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrgasbank.com/rus/about/annual_report.

204. Мордовин С. К. Управление человеческими ресурсами / С. К. Мордовин / 17 модульная программа для менеджеров «Управлением развитием организации». – Модуль 16. – М.: ИНФРА, 1999. – 360 с.
205. Порядок становлення збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 02.04.2012 № 285 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
206. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: від 23.12.2010 № 2856–VI / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
207. Офіційний сайт ПАТ «Укрексімбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eximb.com/ukr/about/>.
208. Офіційний сайт ПАТ «Ощадбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oschadnybank.com/ua/about/mission/>.
209. Офіційний сайт ПАТ «Райффайзен банк Аваль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aval.ua/ru/about/>.
210. Офіційний сайт ПАТ «Укрсоцбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unicredit.com.ua/hcenter/>.
211. Офіційний сайт ПАТ «Промінвестбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pib.com.ua/>.
212. Офіційний сайт ПАТ «ВТБ Банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vtb.com.ua/about/>.
213. Офіційний сайт Першого Українського міжнародного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pumb.ua/ua/pro_bank/korotko_pro_pumb/.
214. Офіційний сайт УкрСиббанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrsibbank.com/>.
215. Офіційний сайт Альфа-банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.alfabank.com.ua/reports/annual_report.

216. Офіційний сайт банку «Надра» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nadra.com.ua/site/page.php>.
217. Офіційний сайт Дельта банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.deltabank.com.ua/about/values/#short>.
218. Офіційний сайт ОТП Банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.otpbank.com.ua/about/informations>.
219. Офіційний сайт Фінанси та кредит [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fcbank.com.ua/ru/about/mission>.
220. Офіційний сайт Брокбізнесбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bankbb.com.ua/ukr/bank_info/annual.html.
221. Офіційний сайт Укргазбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrgasbank.com/rus/about/annual_report.
222. Офіційний сайт Дочірнього банку Сбербанку Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.sberbank.com.ua>
223. Приватизувати «Ощадбанк» буде вигідно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-69405.html>. – Інформаційна агенція УНІАН.
224. 234. Корпоративна соціальна відповідальність [Електронний ресурс]. – Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
225. Три лучшие схемы реструктуризации валютного кредита [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.prostobank.ua/zhile_v_kredit/stati/tri_luchshie_shemy_restrukturizatsii_valyutnogo_kredita. – Офіційний сайт Prostobank.ua.
226. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

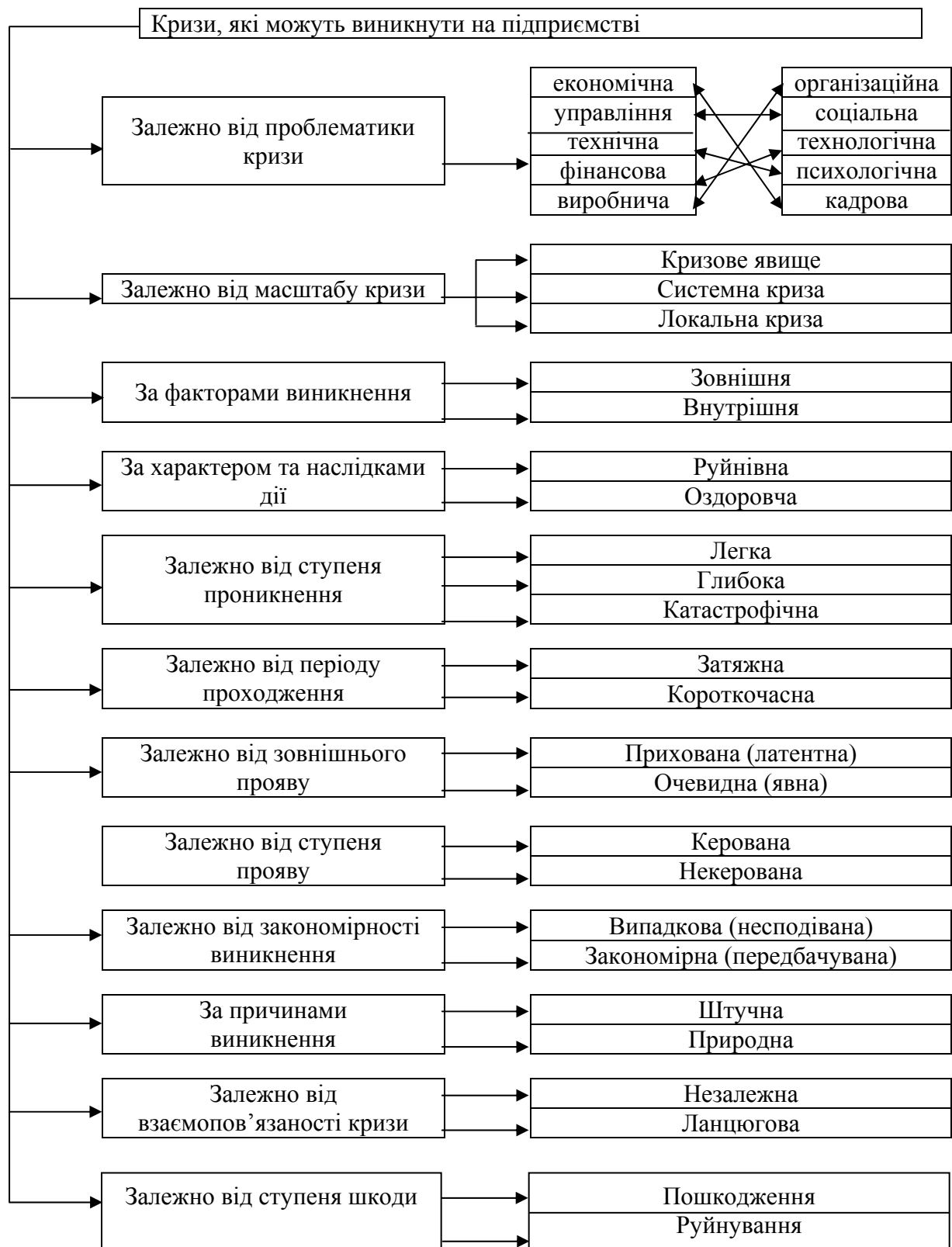

Рисунок А.1 – Класифікація криз за різними критеріями

Таблиця А.1 – Системні банківські кризи 1990–2007 рр.

Країна	Роки кризи	Країна	Роки кризи
Алжир	1990–1992	Мексика	1994–1997
Аргентина	1995, 2001–2002	Непал	1988–1991
Болівія	1994–1997, 2001–2002	Нігерія	1991–1995
Бразилія	1994–1999	Норвегія	1987–1993
Буркіна-Фасо	1988–1994	Папуа Нова-Гвінея	1989–1992
Бурунді	1994–1997	Парагвай	1995–1999
Венесуела	1993–1997	Свазіленд	1995
Гайана	1993–1995	США	1980–1992
Гана	1997–2002	Сьєрра-Леоне	1990–1993
Гвінея-Бісау	1994–1997	Тайвань	1997–1998
Еквадор	1995–2002	Таїланд	1997–2002
Індія	1991–1994	Танзанія	1988–1991
Індонезія	1992–1995, 1997–2002	Туніс	1991–1995
Італія	1990–1995	Турція	1991
Камерун	1987–1993, 1995–1998	Уганда	1994, 2000–2002
Кенія	1993–1995	Уругвай	1994–1997
Колумбія	1999–2000	Філіппіни	2002
Конго	1994–2002	Фінляндія	1998–2002
Корея	1997–2002	ЦАР	1991–1994
Коста-Ріка	1994–1997	Чад	1988–1999
Кот-Д'Івуар	1988–1991	Швеція	1992
Ліберія	1991–1995	Шрі-Ланка	1990–1993
Мавританія	1984–1993	Ямайка	1996–2000
Мадагаскар	1988–1991	Японія	1992–2002

Таблиця А.2 – Порівняльна характеристика фінансового управління, антикризового управління та антикризового фінансового управління

Критерії	Фінансове управління	Антикризове управління	Антикризове фінансове управління
1. Предмет	Рух капіталу, який відображають грошові потоки	Фактори, які можуть викликати настання кризи	Сукупність факторів, які можуть викликати настання кризи
2. Об'єкт	Фінансові ресурси та відносини, які пов'язані з ними, направлені на максимізацію прибутку	Фінансові ресурси та фінансові відносини, які орієнтовані на подолання кризи та усунення негативних наслідків	Фінансові ресурси та фінансові відносини з метою фінансового оздоровлення
3. Ціль управління	Досягти рівня фінансового потенціалу, при якому досягаються фінансова рівновага і оптимальні рівні ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності	1. Прогнозування та запобігання виникненню кризи на підприємстві. 2. Виведення підприємства із кризи. 3. Реабілітація підприємств-банкрутів. 4. Ліквідація неефективних підприємств	Передбачати, попередити, подолати кризу і одночасно утримати стійке фінансове положення та і безперебійне функціонування підприємства
4. Задачі	1. Формування достатнього обсягу фінансових ресурсів. 2. Забезпечення мінімального рівня ризику. 3. Ефективний розподіл та використання сформованого обсягу фінансових ресурсів. 4. Формування грошового обігу. 5. У процесі розвитку підприємства забезпечення його рівноваги. 6. При мінімальному ризику забезпечити отримання максимального прибутку	Розробка та реалізація заходів, направлених на запобігання, подолання та виведення підприємства з кризи	Розробка та реалізація заходів, націлених на досягненні поставленої мети

Критерії	Фінансове управління	Антикризове управління	Антикризове фінансове управління
5. Функції	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка фінансової стратегії. 2. Фінансове планування. 3. Фінансовий контроль. 4. Аналіз різних аспектів фінансової діяльності. 5. Фінансове регулювання. 6. Розробка діючої системи стимулювання реалізації прийнятих управлінських рішень. 7. Формування ефективної інформаційної системи 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Управління перед настанням кризи. 2. Управління в умовах кризи. 3. Управління при виході з кризи 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Діагностика кризових симптомів розвитку. 2. Розробка загальної стратегії фінансового оздоровлення підприємства. 3. Усунення неплатоспроможності підприємства. 4. Відновлення фінансової стійкості підприємства. 5. Забезпечення фінансової рівноваги підприємства. 6. Розробка стратегій і програм антикризової стабілізації ресурсів
6. Принципи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Інтегрованість із загальною системою управління підприємства. 2. Орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства. 3. Варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень. 4. Високий динамізм управління. 5. Комплексний характер формування управлінських рішень 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Постійна готовність до виникнення кризи. 2. Спеціальна підготовка та професіоналізм. 3. Оперативність прийнятих рішень. 4. Система контролю криз. 5. Ефективність реалізації антикризових програм 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Терміновість реагування. 2. Адаптивність управління. 3. Оптимальність зовнішньої санації. 4. Адекватність реагування. 5. Комплексність рішень, що ухвалюються. 6. Ефективність. 7. Постійна готовність реагування. 8. Введення інновації у діяльність підприємства. 9. Пріоритетність використання внутрішніх ресурсів. 10. Превентивні дії. 11. Управління першими симптомами
7. Методи управління	Фінансове планування, аналіз, облік і т.ін. дозволяють досягти високих фінансових результатів та сприяють збільшенню прибутку	Запобігання банкрутству, реорганізація та оздоровлення підприємства, ліквідаційні процедури	Методи, які дозволяють передбачити та попередити кризу та методи управління в умовах фінансової кризи
8. Період управління	Постійно та має превентивний характер	Постійно та має превентивний характер	Постійно та має превентивний характер

**Таблиця А.3 – Підходи до визначення сутності дефініції
«антикризове фінансове управління»**

Характеристики порівняння	Сутність підходу до визначення дефініції антикризового фінансового управління		
	Антикризове фінансове управління як особлива складова системи управління	Антикризове фінансове управління як підсистема антикризового управління	Антикризове фінансове управління як складова загальної фінансової стратегії суб'єкта економічної діяльності
Характеристика поняття	Розглядається як підсистема фінансового менеджменту	Розглядається як одна із функцій фінансового менеджменту	Розглядається як одна із складових фінансової стратегії
Мета управління	Запобігти настанню фінансової кризи, ефективно її подолання та нейтралізація її наслідків	Швидке відновлення платоспроможності та достатнього рівня фінансової стійкості суб'єктів економічної діяльності, які перебувають у стані фінансової кризи	Загроза банкрутства діагностується ще на ранніх стадіях
До яких підприємств застосовується	Суб'єкти економічної діяльності, які успішно функціонують та фінансово неплатоспроможні	Суб'єкти економічної діяльності, які успішно функціонують, та ті, які знаходяться у фінансовій кризі	Суб'єкти економічної діяльності, які успішно функціонують, та ті, які знаходяться у фінансовій кризі
Суб'єкти управління	Спеціальний антикризовий підрозділ, фінансові менеджери, власники та керівники	Фінансові менеджери, власники та керівники	Спеціальний антикризовий підрозділ, фінансові менеджери, власники та керівники
Діагностика як основна складова	Діагностика ймовірності виникнення ризику банкрутства	Попередня експрес-діагностика, фундаментальна діагностика	Фінансові методи попередньої діагностики
Методи управління	Методи управління зовнішніми та внутрішніми ризиками профілактики та нейтралізації фінансової кризи	Методи, які сприяють своєчасному розпізнаванню, передбаченню та пом'якшенню прояву фінансової кризи	Методи, які сприяють своєчасному передбаченню банкрутства
Час здійснення	Здійснюється при постійному функціонуванні	Здійснюється при постійному функціонуванні	Здійснюється при постійному функціонуванні

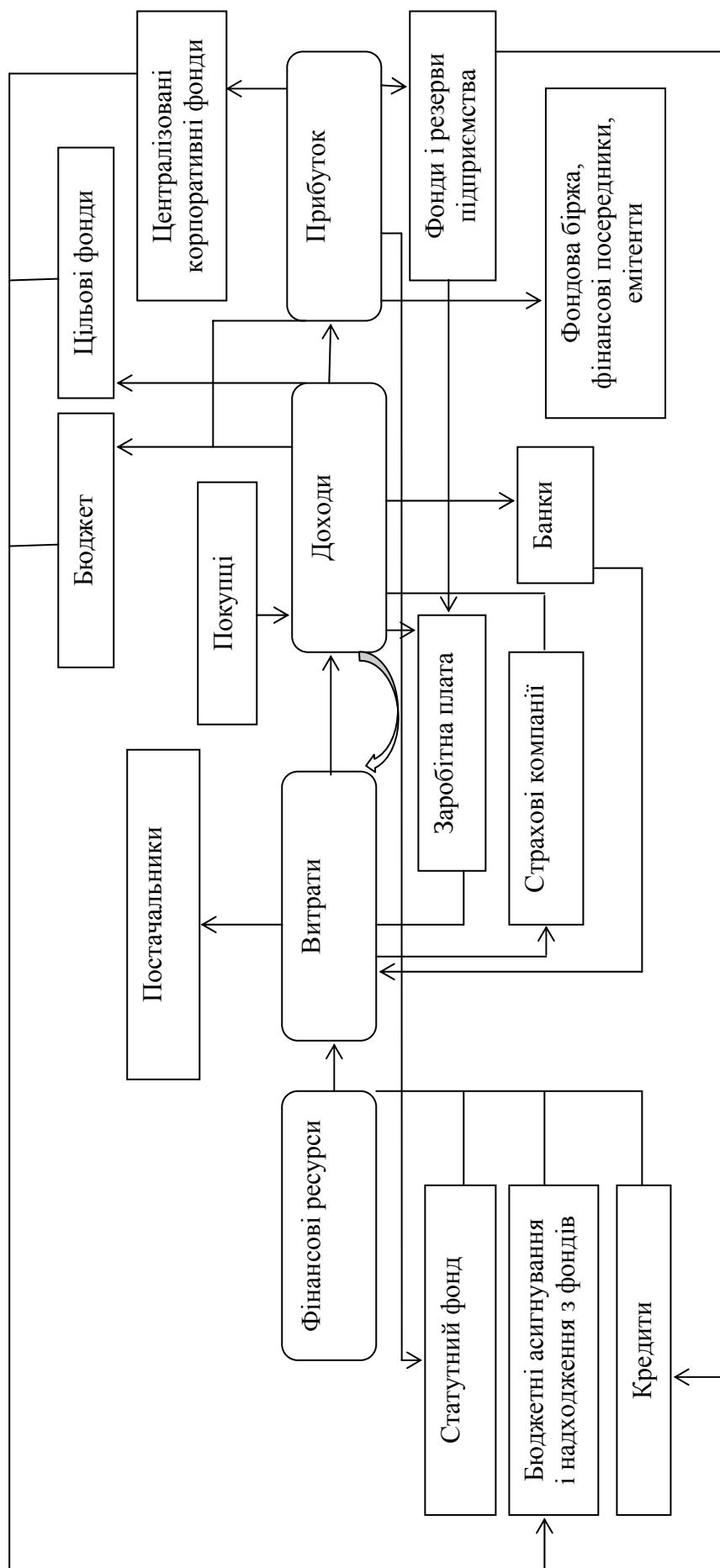

Рисунок А.2 – Схема фінансової діяльності та грошових потоків підприємства [226]

Основні індикатори монетарної політики в Україні за період 1996-2010 рр.*

Показники	Роки														
	11996	11997	11998	11999	22000	22001	22002	22003	22004	22005	22006	22007	22008	2009	2010
Індекс споживчих цін, до грудня попереднього року, %	139,7	110,1	120,0	119,2	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	15,6	23,3	114,8	108,2
Монетарна база, млн грн.	4882	7058	8625	11988	16780	23055	30808	40089	53763	82760	7214	41901	86671	194695	225692
Темпи зростання монетарної бази, до попереднього року, %	137,9	144,6	122,2	138,9	139,9	137,4	133,6	130,13	134,11	153,93	117,5	45,9	31,6	103,3	115,9
Грошова маса, млн грн.	9364	12541	15705	22070	32252	45755	64870	95043	125801	194071	261063	396156	515727	487298	597872
Темпи зростання грошової маси, до попереднього року, %	135,1	133,9	125,2	140,5	146,1	142	142	147	132,36	154,24	135	51,7	30,2	94,5	122,7
Обмінний курс грн. до дол. США, середній за період, грн. за 100 дол. США	188,9	189,9	342,7	521,63	543,45	529,85	533,24	533,15	531,92	512,47	505,0	05,0	70,0	798,5	793,8

* Огляд Національного банку. Грошово-кредитна статистка [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

[http://www.bank.gov.ua/Statist/Electronic%20bulletin/data/ 3.1-Monetary%20Statistics\(1.1-1.4\).xls#3.1.1!A1](http://www.bank.gov.ua/Statist/Electronic%20bulletin/data/3.1-Monetary%20Statistics(1.1-1.4).xls#3.1.1!A1); до 1995 року – тис. крб.

Рівень облікової ставки НБУ та обсяги банківського капіталу в Україні за період 1995-2010 рр.

Показники	Роки															
	11995	11996	11997	11998	11999	22000	22001	22002	22003	22004	22005	22006	22007	22008	22009	22010
Облікова ставка НБУ (середньозважена річна), %	131,0	62,3	24,6	61,6	50,0	30,6	19,7	99,5	77,0	77,5	99,3	88,5	8,0	2,0	0,25	7,75
Норматив обов'язкового резервування коштів банків у НБУ, на кінець періоду, %	15	15	15	17	17	15	6-14	0-12	0-12	6-7	6-8	00,5-5	0,5-5	-5	-7	-7
Процентні ставки за кредитами,	107,1	77	49,1	55,4	53,6	40,3	31,9	24,8	17,7	17,8	16,4	15.1	13,5	16,0	18,3	14,3
Процентні ставки за депозитами	61,2	34,3	18,2	22,9	20,8	13,5	11,2	7,8	8	6,3	8,0	7,6	7,2	8,3	11,8	12,52
Показники	Роки															
	11995	11996	11997	11998	11999	22000	22001	22002	22003	22004	22005	22006	22007	22008	22009	22010
Облікова ставка НБУ (середньозважена річна), %	131,0	62,3	24,6	61,6	50,0	30,6	19,7	99,5	77,0	77,5	99,3	88,5	8,0	2,0	0,25	7,75
Норматив обов'язкового резервування коштів банків у НБУ, на кінець періоду, %	15	15	15	17	17	15	6-14	0-12	0-12	6-7	6-8	00,5-5	0,5-5	-5	-7	-7
Процентні ставки за кредитами,	107,1	77	49,1	55,4	53,6	40,3	31,9	24,8	17,7	17,8	16,4	15.1	13,5	16,0	18,3	14,3
Процентні ставки за депозитами	61,2	34,3	18,2	22,9	20,8	13,5	11,2	7,8	8	6,3	8,0	7,6	7,2	8,3	11,8	12,52

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Визначення сутності «фінансовий цикл» та його особливості

Автор	Визначення
І. О. Бланк	Фінансовий цикл – це проміжок часу між початком оплати постачальникам за отриману сировину і матеріали (погашенням кредиторської заборгованості) і початком надходження коштів від покупців за поставлену їм продукцію (погашення дебіторської заборгованості)
Ван Хорн Джеймс	Фінансовий цикл – це період обороту коштів (фондів), котрий дорівнює інтервалу між надходженням і видатками оборотного капіталу
В. В. Ковальов	Фінансовий цикл є умовною назвою періоду, як типового повторюваного елемента торгово-технологічного процесу, на початку якого грошові кошти фактично йдуть на оплату постачальникам за куплену в них сировину та матеріали і в кінці якого повертаються у вигляді виручки
А. М. Поддєрьогін	Фінансовий цикл підприємства – період обертання грошових коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за сировину, матеріали, і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості за відвантажену готову продукцію
Р. А. Слав'юк	Розглядає фінансовий цикл як цикл обороту готівки, який являє собою час, протягом якого грошові кошти вилучені з обороту
В. М. Шелудько	Фінансовий цикл – період повного обороту грошових коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за сировину і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості

Таблиця Б.2 – Структура фінансового циклу підприємств виноробної промисловості

Назва підприємства Складові ФЦ	1. ПрАТ «Одесвинпром»	2. ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	3. ПрАТ «Харчовик»	4. ПрАТ «Болградський виноробний завод»	5. ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	6. ПрАТ «Вікторія»	7. ПАТ «Коблево»	8. ПАТ «Золоте поле»	9. ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
2007 р.									
ЧОЗЗ	239,7	283,8	379	296	325	63	147,5	0	1060,7
ЧОД	69	104,8	125,9	643	79	47	260	0	235,4
ЧОК	74,9	145,3	234,7	89	615	96	306,9	0	1738
2008 р.									
ЧОЗЗ	308	516	378	1624	408	81	96	1356	128,6
ЧОД	72,9	82,9	145	1292	74,3	32,7	185	273	16,2
ЧОК	217	418,7	489	1928	1005	110	308	3063	264
2009 р.									
ЧОЗЗ	340	315	410	1726	220,6	69,9	93	1211	161,7
ЧОД	78,5	77,9	137,6	1880	79	36,5	196,7	1133	32,3
ЧОК	284	222,9	527	3254	380	110	353,8	2946	379
2010 р.									
ЧОЗЗ	389,9	386	281	989	256	57	96,5	738	270,6
ЧОД	101,5	129	102	1101	81	39,7	134,8	359,5	43,2
ЧОК	427,5	289	180	1294	365	98,7	255	2113	550,9
2011 р.									
ЧОЗЗ	634,8	459	364	324	249	65,2	120	969,9	95,3
ЧОД	189,7	152,8	108	416	80	69,9	73,7	916,7	96,7
ЧОК	631,7	368	341	623	284	162	163,8	3210	267,9
2012р.									
ЧОЗЗ	686	472	365	450	236	63,8	161,9	1772	173,5
ЧОД	204	178,2	102	720	76	75,2	100,4	387,3	70,4
ЧОК	681,6	378,4	342	804	291	158	343	5501	567,9

ЧОЗЗ – тривалість обороту запасів і затрат; ЧОД – тривалість обороту дебіторської заборгованості; ЧОК – тривалість обороту кредиторської заборгованості

Таблиця Б.3 – Обсяги переробки винограду на виноматеріали за регіонами

Регіон	Фактично перероблено на виноматеріали винограду											
	2006 р.			2007 р.			2008 р.			2009 р.		
	власно виросше- ний	закупле- ний	власно виросше- ний	закупле- ний	власно виросше- ний	закупле- ний	власно виросше- ний	закупле- ний	власно виросше- ний	закупле- ний	власно виросше- ний	2011 р. закупле- ний
Україна - перероблено, т	78 753,7	226 252,5	113 371,1	323 376,8	121 061,3	264 521,1	112 848,2	308 384,2	107 771,2	309 917,8	119 609,4	230 898,4
- частка, %	25,6	74,4	26,0	74,0	31,4	68,6	26,8	73,2	25,8	74,2	33,8	66,2
Автономна Республіка Крим - перероблено, т	35 740,8	47 607,8	57 775,7	83 951,3	59 280,2	66 761,3	52 669,9	55 473,9	52 412,2	38 269,3	46 432,0	39 608,9
- частка, %	42,9	57,1	40,8	59,2	47,0	53,0	48,7	51,3	57,8	42,2	53,9	46,1
Закарпатська обл. - перероблено, т	1 432,7	10 449,1	1 527,2	13 233,4	1 299,2	12 692,0	504,1	4 198,4	644,9	7 170,9	407,9	6 104,6
- частка, %	12,1	87,9	10,4	89,6	9,3	90,7	10,7	89,3	8,3	91,7	6,3	93,7
Миколаївська обл. - перероблено, т	7 686,6	18 032,2	4 727,0	42 599,5	10 326,1	38 207,6	8 381,3	28 589,4	4 647,7	77 808,9	10 202,6	48 546,1
- частка, %	29,8	70,2	10,0	90,0	21,3	78,7	22,7	77,3	5,6	94,4	17,4	82,6
Одеська обл. - перероблено, т	19 200,5	147 256,8	15 567,5	150 104,8	18 910,8	107 466,9	22 776,6	175 352,3	26 486,4	165 054,7	29 486,6	101 940,9
- частка, %	11,4	88,6	9,4	90,6	15,0	85,0	11,5	88,5	13,8	86,2	22,4	77,6
Херсонська обл. - перероблено, т	3 357,9	2 906,6	8 554,1	32 097,2	11 034,9	39 393,3	8 943,2	44 500,3	5 034,2	21 369,6	12 604,9	34 456,2
- частка, %	53,6	46,4	21,0	79,0	21,9	78,1	16,7	83,3	19,1	80,9	26,8	73,2
м. Севастополь - перероблено, т	11 335,2	682,2	25 219,6	1 390,6	20 210,1	0,0	19 573,1	269,9	18 545,8	244,4	20 475,4	241,7
- частка, %	94,3	5,7	94,8	5,2	100,0	0,0	98,6	1,4	98,7	1,3	98,8	1,2

* Розраховано за даними Державної служби статистики України

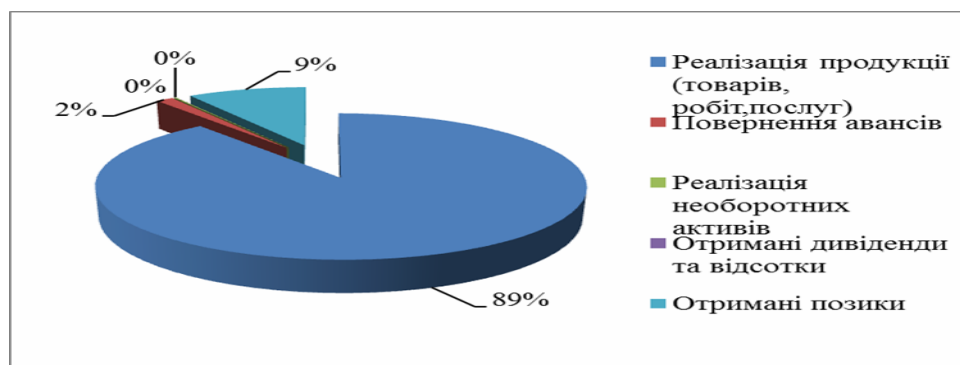

Рисунок Б.1 – Надходження грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2007 році

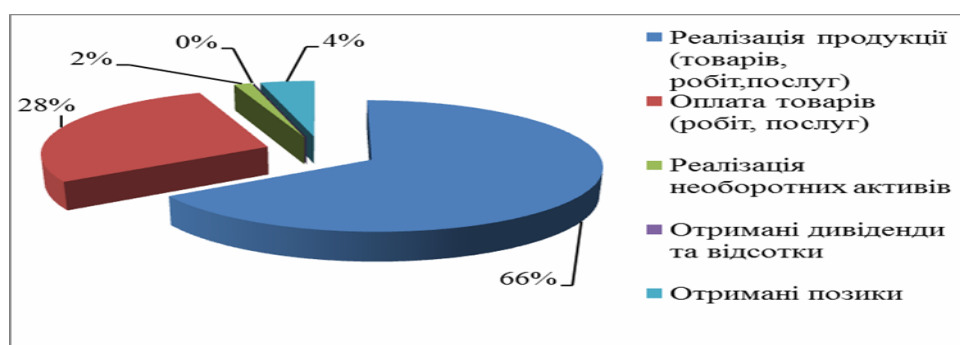

Рисунок Б.2 – Надходження грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2008 році

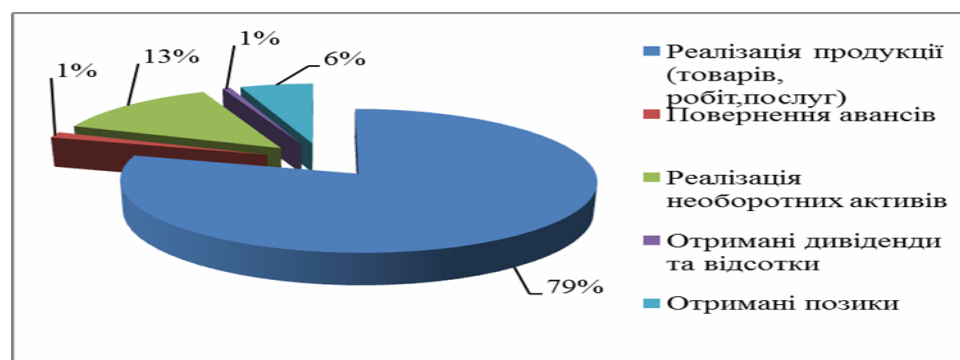

Рисунок Б.3 – Надходження грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2009 році

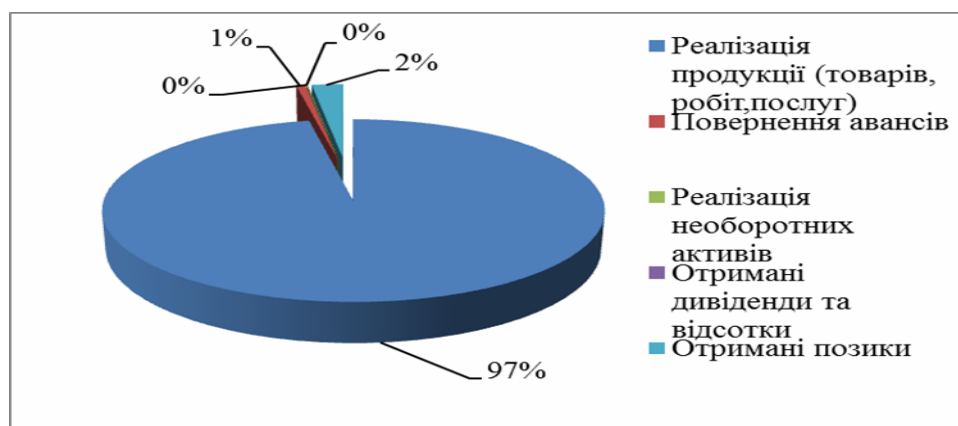

Рисунок Б.4 – Надходження грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2010 році

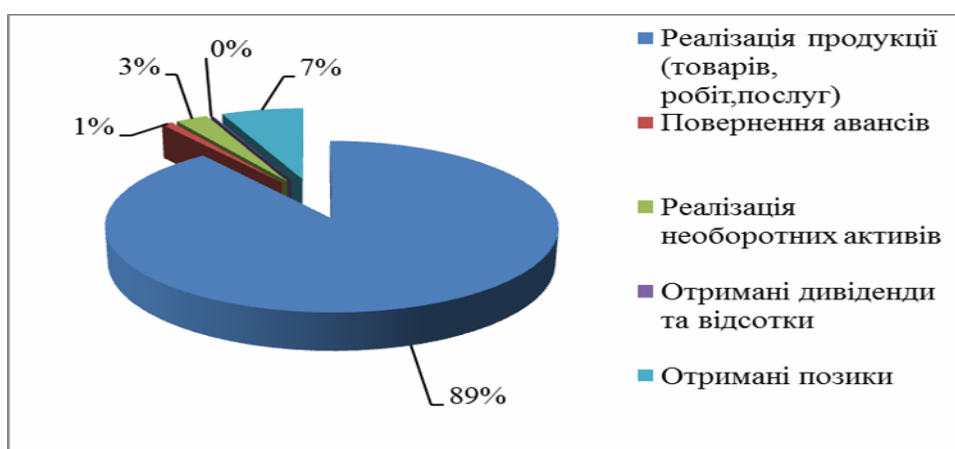

Рисунок Б.5 – Надходження грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2011 році

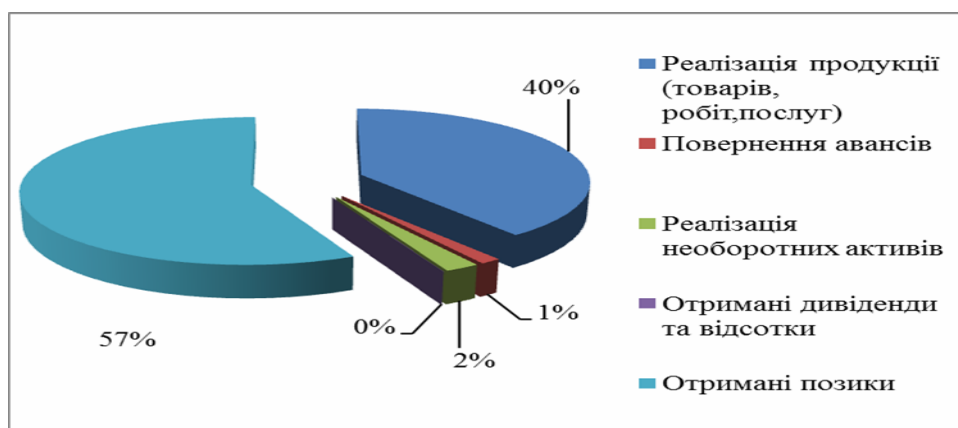

Рисунок Б.6 – Надходження грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2012 році

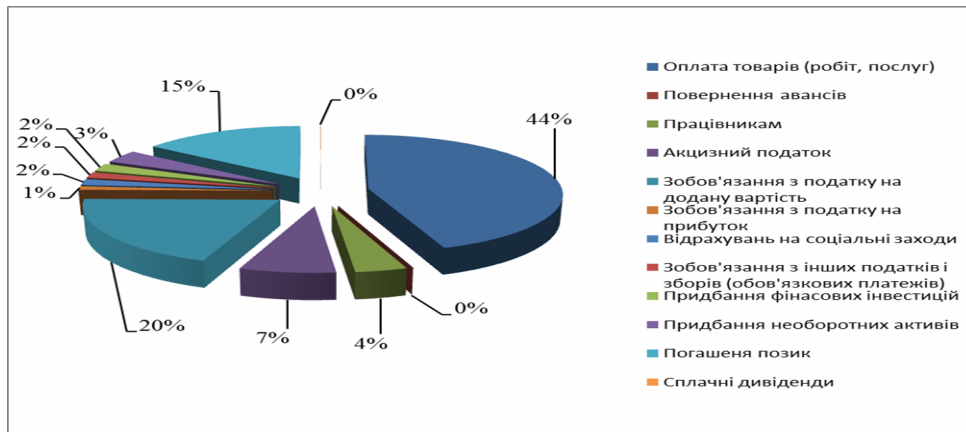

Рисунок Б.7 – Видатки грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2007 році

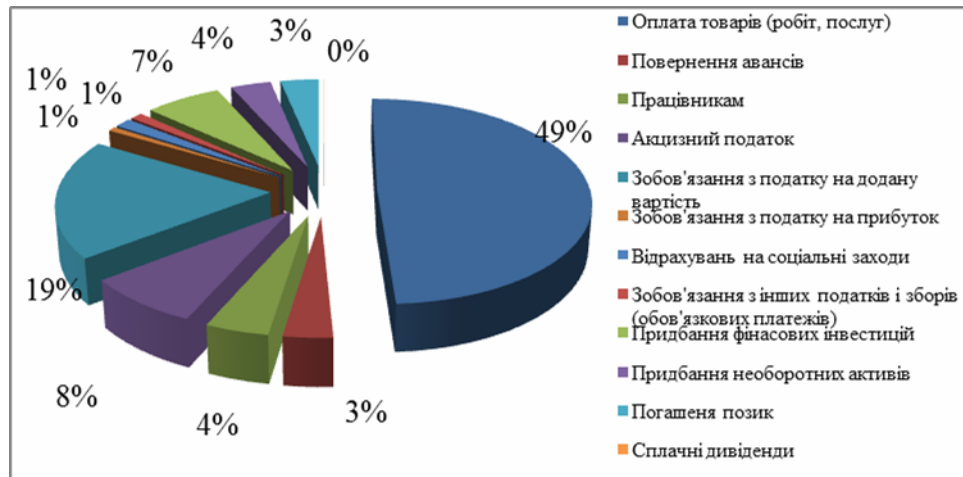

Рисунок Б.8 – Видатки грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2008 році

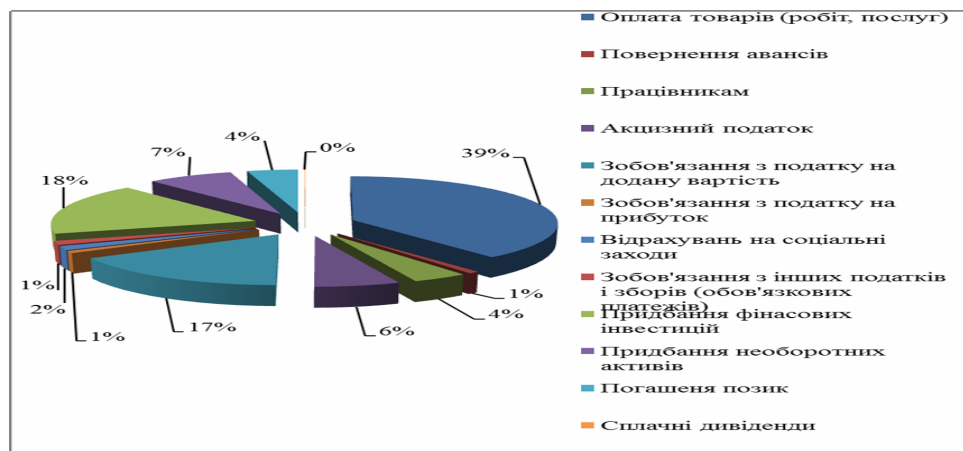

Рисунок Б.9 – Видатки грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2009 році

Рисунок Б.10 – Видатки грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2010 році

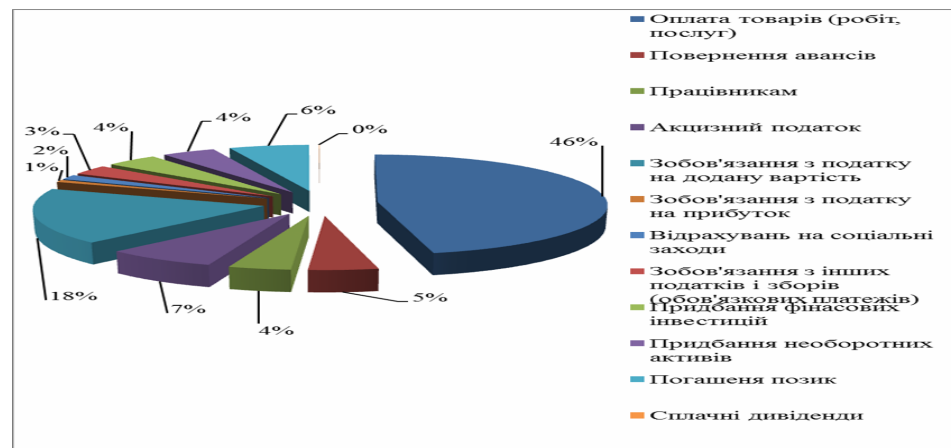

Рисунок Б.11 – Видатки грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2011 році

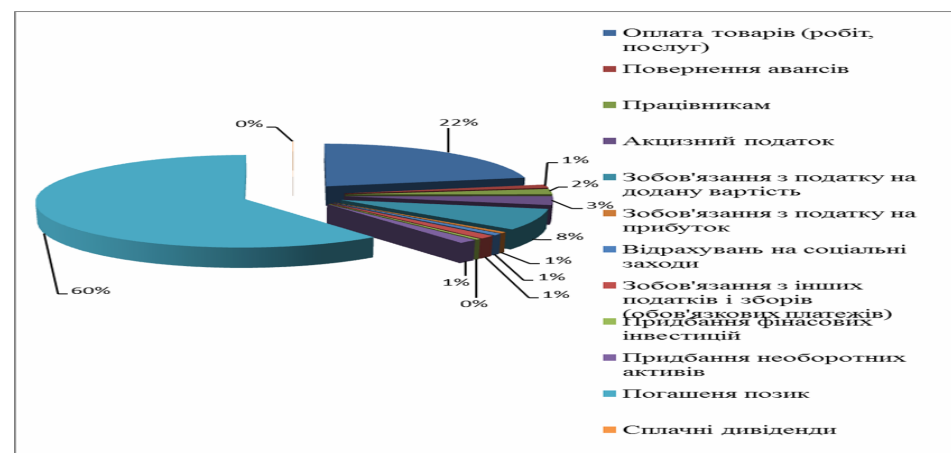

Рисунок Б.12 – Видатки грошових коштів підприємств виноробної промисловості у 2012 році

Моделі прогнозування ймовірності банкрутства

П'ятифакторна модель Альтмана

$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5$
де X_1 = Власний оборотний капітал /
Загальна вартість активів;
 X_2 = Нерозподілений прибуток /
Загальна вартість активів;
 X_3 = Прибуток до виплати процентів /
Загальна вартість активів;
 X_4 = Власний капітал (ринкова
вартість) / Поточні зобов'язання;
 X_5 = Чиста виручка /
Загальна вартість майна активів

Модель Р. Сайфуліна і Г. Кадикова

де $R = 2K_1 + 0,1K_2 + 0,08K_3 + 0,45K_4 +$
 $+ K_5$
 K_1 = (Власний капітал – Необоротні
активи) / (Оборотні активи +
Витрати майбутніх періодів);
 K_2 = Поточні активи / Короткострокові
зобов'язання
 K_3 = Виручка від реалізації/
Сума авансованого капіталу;
 K_4 = Прибуток від реалізації/
Виручка від реалізації;
 K_5 = Чистий прибуток / Середня величина
власного капіталу

Модель Тафлера і Тішоу

$Z = 0,53K_1 + 0,13K_2 + 0,18K_3 + 0,16K_4$
де K_1 = Операційний прибуток/
Короткострокові зобов'язання;
 K_2 = Оборотні активи/
Загальна сума зобов'язань;
 K_3 = Короткострокові зобов'язання/
Загальна вартість активів;
 K_4 = Виручка від реалізації/
Загальна вартість активів

Модель Спрінгейта

$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4$
де X_1 = Робочий капітал/
Загальна вартість активів;
 X_2 = Прибуток до сплати податків та
процентів / Загальна вартість
активів;
 X_3 = Прибуток до сплати податків /
Короткострокові зобов'язання;
 X_4 = Обсяг продажу/
Загальна вартість активів

Двофакторна модель Альтмана

$Z_1 = -0,3877 - 0,0736 K_{ПЛ} +$
 $+ 0,0579 K_{ЗАГ.З.}$
де $K_{ПЛ}$ = Поточні активи/
Поточні зобов'язання;
 $K_{ЗАГ.З.}$ = Залучені засоби / Валюта балансу

Універсальна дискримінаційна функція

$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 +$
 $+ 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$
де X_1 = cash-flow / Зобов'язання;
 X_2 = Валюта балансу / Зобов'язання;
 X_3 = Чистий прибуток / Валюта балансу;
 X_4 = Чистий прибуток / Виручка від
реалізації;
 X_5 = Запаси / Виручка від реалізації;
 X_6 = Виручка від реалізації /
Валюта балансу

Модель Чессера

де $Z = -0,20434 - 5,24K_1 + 0,053K_2 -$
 $- 6,6507K_3 + 4,40K_4 - 0,079K_5 - 0,10K_6$
 K_1 = Грошові кошти + короткострокові
вкладення / Сума активів;
 K_2 = Чистий прибуток / Сума активів;
 K_3 = Довгострокові + короткострокові
зобов'язання / Сума активів;
 K_4 = Довгострокові + короткострокові
зобов'язання / Сума активів;
 K_5 = Основні засоби / Сума активів –
сума зобов'язань;
 K_6 – Сума оборотних активів /
Виручка від реалізації

Коефіцієнт У. Бієра

де $K_B = \text{Cashflow} / \text{Загальна сума}$
заборгованості = $(ЧП + А) / (ДЗ + ПЗ)$;
ЧП – чистий прибуток;
А – амортизація;
ДЗ – довгострокова заборгованість;
ПЗ – поточні зобов'язання

Модель Ліса

$Z = 0,063K_1 + 0,092K_2 +$
 $+ 0,057K_3 + 0,001K_4$
де K_1 = Оборотні активи/
Загальна вартість активів;
 K_2 = Операційний прибуток/
Загальна вартість активів;
 K_3 = Нерозподілений прибуток/
Загальна вартість активів;
 K_4 = Власний капітал/
Позиковий капітал

Модель запропонована у 2003 році

О. О. Терещенко, Україна
 $Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 +$
 $+ 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$
де X_1 = cash-flow / Зобов'язання;
 X_2 = Валюта
балансу / Зобов'язання;
 X_3 = Чистий прибуток / Валюта
балансу;
 X_4 = Чистий прибуток / Виручка від
реалізації;
 X_5 = Запаси / Виручка від реалізації;
 X_6 = Виручка від реалізації /
Валюта балансу
/ валюта балансу;

Модель Давидової-Бєлікової

$Z = 8,38K_1 + K_2 + 0,054K_3 + 0,63K_4$
 K_1 = Обіговий капітал / Валюта балансу;
 K_2 = Чистий прибуток / Власний капітал;
 K_3 = Виручка від реалізації /
Валюта балансу;
 K_4 = Чистий прибуток / Зобов'язання

Рисунок Б.13 – Моделі прогнозування ймовірності банкрутств

Таблиця Б.4 – Розрахунок за моделлю Спрінгейта

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення Z
ПрАТ «Одесавинпром»	2,8076	2,9919	3,2530	2,7479	2,5989	2,9167	Z<0,862 – підприємство є потенційним банкрутом
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	2,2277	2,1038	2,7154	2,2154	2,3245	3,8327	
Болградське ПрАТ «Харчовик»	–	1,3984	3,8409	1,5853	1,3256	2,8941	
ПрАТ «Болградський винзавод»	1,0828	1,0269	0,9595	1,0123	1,0265	0,6416	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	0,6325	1,6903	1,0400	1,0635	1,0578	1,1654	
ПрАТ «Вікторія»	1,8055	2,6899	1,6106	2,5498	2,6587	2,7397	
ПАТ «Коблево»	1,6430	1,2466	1,4888	1,5152	1,4468	1,4567	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	0,6789	1,3295	1,1738	1,1572	1,1587	1,6488	
ПАТ «Золоте поле»	0,1712	1,6726	0,9630	0,5642	0,9981	0,0599	

Таблиця Б.5 – Показник платоспроможності Конана і Гольдера

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення Z
ПрАТ «Одесавинпром»	0,02	0,02	0,35	-0,03	0,02	0,04	Z=0,210 ймовірність 100 %
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	0,09	-0,21	-0,03	0,01	0,01	0,29	
Болградське ПрАТ «Харчовик»	–	0,10	0,02	0,09	0,07	0,20	
ПрАТ «Болградський винзавод»	-0,13	-0,10	-0,12	-0,11	-0,10	-0,18	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	-0,02	-0,01	-0,072	-0,02	-0,01	-0,01	
ПрАТ «Вікторія»	-0,071	-0,04	-0,06	-0,07	-0,05	1,83	
ПАТ «Коблево»	-0,08	-0,04	-0,10	-0,08	-0,05	0,04	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	-0,04	-0,03	0,06	0,03	0,04	0,78	
ПАТ «Золоте поле»	-1,11	-0,75	-0,06	-0,03	-0,06	-0,05	

Таблиця Б.6 – Оцінка фінансового стану підприємства за моделлю У. Бівера

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення Z
ПрАТ «Одесавинпром»	0,14	0,07	0,05	0,04	0,03	0,02	Z < 0,2 незадовільна структура балансу
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	0,11	0,11	0,07	0,08	0,07	0,46	
Болградське ПрАТ «Харчовик»	–	0,05	0,05	0,04	0,04	0,47	
ПрАТ «Болградський винзавод»	0,05	0,06	-0,12	0,01	0,02	-0,13	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	-0,06	0,12	0,12	0,13	0,12	0,11	
ПрАТ «Вікторія»	0,19	0,13	0,16	0,14	0,15	-0,04	
ПАТ «Коблево»	0,17	0,07	0,20	0,13	0,11	0,02	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	-0,14	-0,03	-0,11	-0,16	-0,13	-0,07	
ПАТ «Золоте поле»	-0,21	0,07	-0,25	-0,03	-0,17	0,006	

Таблиця Б.7 – Визначення ймовірності банкрутства за тестом Ліса

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення Z
ПрАТ «Одесавинпром»	0,009	0,06	0,05	0,05	0,04	0,43	Z < 0,037 – висока ймовірність банкрутства
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	0,03	0,05	0,07	0,07	0,06	0,03	
Болградське ПрАТ «Харчовик»	–	0,06	0,04	0,05	–	2,09	
ПрАТ «Болградський винзавод»	0,05	0,05	0,04	0,03	0,03	0,01	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	0,02	0,03	0,05	0,03	0,04	0,04	
ПрАТ «Вікторія»	0,07	0,07	0,06	0,08	0,07	0,08	
ПАТ «Коблево»	0,04	0,04	0,09	0,04	0,03	0,06	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	0,01	0,02	0,009	0,04	0,04	0,05	
ПАТ «Золоте поле»	-0,04	0,53	0,05	0,07	0,07	0,03	

Таблиця Б.8 – Розрахунок за моделлю Чессера

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення Z
ПрАТ «Одесавинпром»	-3,33	-0,77	0,17	-0,09	-0,07	0,94	P>0,5 – висока ймовірність банкрутства
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	0,18	0,45	9,09	8,09	7,78	4,25	
Болградське ПрАТ «Харчовик»	–	-0,17	0,12	0,13	0,14	-0,97	
ПрАТ «Болградський винзавод»	0,19	-1,11	0,51	0,66	0,59	3,54	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	6,25	0,5	0,13	0,15	0,17	0,16	
ПрАТ «Вікторія»	0,49	0,41	-1,26	0,39	0,42	1,82	
ПАТ «Коблево»	0,75	0,13	0,45	0,34	0,31	4,88	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	0,21	0,91	0,78	-4,31	-2,29	12,43	
ПАТ «Золоте поле»	0,01	-1,82	-1,40	0,44	0,97	8,65	

Таблиця Б.9 – Визначення ймовірності банкрутства за моделлю Таффлера і Тішоу

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення Z
ПрАТ «Одесавинпром»	0,64	0,42	0,53	0,17	0,16	0,59	Z> 0,3 – підприємство успішно функціонує, якщо Z< 0,2 – існує ймовірність банкрутства
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	0,47	0,44	0,39	0,37	0,36	0,19	
Болградське ПрАТ «Харчовик»	–	0,36	0,40	0,47	0,41	1,34	
ПрАТ «Болградський винзавод»	0,32	0,34	0,16	0,18	0,17	0,22	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	0,73	0,35	0,35	0,33	0,34	0,35	
ПрАТ «Вікторія»	0,82	0,67	0,71	0,76	0,69	0,82	
ПАТ «Коблево»	1,05	0,51	0,36	0,39	0,41	0,45	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	1,99	0,40	0,37	0,37	0,39	0,95	
ПАТ «Золоте поле»	0,24	-0,33	0,25	0,15	0,15	0,19	

Таблиця Б.10 – Розрахунок за універсальною дискримінаційною функцією

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення Z
ПрАТ «Одесавинпром»	1,056	1,200	2,019	0,222	0,324	2,224	1<Z>2 – фінансова рівновага порушена, доцільне антикризове управління; 0<Z>1 – підприємству загрожує банкрутство, терміново потрібні санаційні заходи; 0<Z – підприємство є напівбанкрутом
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	1,481	0,992	2,035	0,014	0,527	-1,841	
Болградське ПрАТ «Харчовик»	–	0,0054	1,676	1,343	1,6354	2,568	
ПрАТ «Болградський винзавод»	0,471	2,545	1,902	1,986	1,898	-13,642	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	0,441	2,237	0,375	1,659	1,233	1,265	
ПрАТ «Вікторія»	1,432	3,667	1,268	1,214	1,359	3,654	
ПАТ «Коблево»	1,264	0,676	1,287	0,816	0,782	1,734	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	1,518	0,312	0,508	0,458	0,325	-2,115	
ПАТ «Золоте поле»	2,183	-5,717	10,203	1,927	-4,018	-13,736	

Таблиця Б.11 – Розрахунок за моделлю Р. Сайфуліна і Г. Кадикова

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення R
ПрАТ «Одесавинпром»	4,73	4,59	4,67	6,62	5,59	9,09	Фінансовий стан підприємства при R<1 характеризується як незадовільний, існує ймовірність банкрутства
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	11,65	10,38	13,82	11,23	11,52	13,94	
Болградське ПрАТ «Харчовик»	–	25,36	32,82	56,59	54,61	5,53	
ПрАТ «Болградський винзавод»	7,89	6,72	3,68	2,56	2,71	-0,76	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	22,64	49,37	31,05	33,56	32,44	32,89	
ПрАТ «Вікторія»	5,61	5,09	4,56	4,87	4,89	1,66	
ПАТ «Коблево»	8,74	10,15	8,69	6,65	6,69	2,00	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	11,73	14,02	9,70	9,57	9,89	2,56	
ПАТ «Золоте поле»	8,98	23,67	9,1	7,62	3,03	0,21	

Таблиця Б.12 – Модель Давидової–Белікова

Назва підприємства \ Роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Характеристика значення Z
ПрАТ «Одесавинпром»	8,65	6,43	7,02	6,73	6,60	6,97	$Z < 0$ – імовірність банкрутства максимальна (0,9 – 1); $0 < Z < 0,18$ – імовірність висока (0,6 – 0,8); $0,18 < Z < 0,32$ – імовірність середня (0,3 – 0,5); $0,32 < Z < 0,42$ – імовірність середня (0,1 – 0,2); $Z > 0,42$ – імовірність незначна (до 0,1)
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	6,29	6,73	6,54	6,25	6,22	10,23	
Болградське ПрАТ «Харчовик»		6,84	6,26	7,31	7,28	7,19	
ПрАТ «Болградський винзавод»	7,90	12,62	7,03	7,61	7,54	9,09	
ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	3,15	5,86	5,48	5,55	5,49	5,52	
ПрАТ «Вікторія»	5,79	7,56	5,58	7,31	7,47	7,36	
ПАТ «Коблево»	5,82	5,56	7,38	6,10	6,03	5,07	
ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»	5,20	6,04	5,98	7,58	6,01	7,36	
ПАТ «Золоте поле»	1,25	3,64	2,09	1,94	2,14	1,98	

Зробивши аналіз підприємств виноробної промисловості за моделями визначення ймовірності настання банкрутства, які використовуються у практиці, можна зробити такі висновки по кожному підприємству:

– за моделями Ліса, Чессера, Сайфуліна і Кадикова, Спрінгейта та за універсальною фінансовою функцією ПрАТ «Одесавинпром» має задовільний фінансовий стан, а за моделлю Таффлера і Тішоу та показником платоспроможності Конана і Гілдера підприємство є потенційним банкрутом та має високу ймовірність затримки платежів;

– за моделями Ліса, Сайфуліна і Кадикова, Спрінгейта ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» має низьку ймовірність банкрутства, за моделями Чессера, Таффлера і Тішоу висока, за універсальною дискримінантною функцією та за показником платоспроможності Конана і Гольдера фінансова стійкість порушена та підприємство є потенційним банкрутом;

– за моделями Ліса, Чессера, Сайфуліна і Кадикова, Спрінгейта ПрАТ «Харчовик» має задовільний фінансовий стан та не є потенційним банкрутом, проте за моделлю Таффлера і Тішоу, універсальною дискримінантною функцією та за показником

платоспроможності Конана і Гольдера підприємство є потенційним банкрутом та має високу ймовірність затримки платежів;

– ПрАТ «Болградський виноробний завод» за моделями Ліса, Чессера, Сайфуліна і Кадикова, Спрінгейта, універсальною дискримінантною функцією та за показником платоспроможності Конана і Гольдера підприємство фінансове стійке та має задовільний фінансовий стан, проте за моделлю Таффлера і Тішоу підприємство є потенційним банкрутом;

– ПрАТ «Ізмаїльський винзавод» за показником платоспроможності Конана і Гольдера, моделями Сайфуліна і Кадикова та Спрінгейта не є потенційним банкрутом, а за універсальною дискримінантною функцією та моделями Ліса, Чессера, Таффлера і Тішоу підприємству загрожує банкрутство;

– низьку ймовірність банкрутства та задовільний фінансовий стан має ПрАТ «Вікторія» за показником платоспроможності Конана і Гольдера, моделями Ліса, Чессера, Таффлера і Тішоу, Сайфуліна і Кадикова та Спрінгейта, однак за універсальною дискримінантною функцією фінансова стійкість підприємства порушена і доцільним є антикризове управління;

– низьку ймовірність затримки платежів та задовільний фінансовий стан має ПАТ «Коблево» за показником платоспроможності Конана і Гольдера, моделями Ліса, Чессера, Сайфуліна і Кадикова та Спрінгейта, однак підприємство є потенційним банкрутом за універсальною дискримінантною функцією та моделлю Таффлера і Тішоу;

– задовільний фінансовий стан та низьку ймовірність банкрутства має ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» за моделями Чессера, Сайфуліна і Кадикова та за показником платоспроможності Конана і Гольдера, але за універсальною дискримінантною функцією та моделями Ліса, Таффлера і Тішоу, Спрінгейта підприємству загрожує банкрутство та терміново потрібні санаційні заходи;

– низьку ймовірність банкрутства та задовільний фінансовий стан має ПАТ «Золоте поле» за моделями Чессера, Давидової та Белікової, а за моделями Ліса, Таффлера і Тішоу, Спрінгейта та універсальною дискримінантною функцією, коефіцієнтом Бівера підприємству загрожує банкрутство.

Таблиця Б.13 – Переваги та недоліки моделей визначення ймовірності виникнення банкрутства (складено за матеріалами [91, 92, 93, 94, 95, 96])

Назва моделі	Переваги	Недоліки
1. П'яти-факторна модель Е. Альтмана	<ul style="list-style-type: none"> – є послідовність досліджень; – в ряді країн точність прогнозування склала 95 % 	<ul style="list-style-type: none"> – всі коефіцієнти розраховані на основі статистичних результатів діяльності підприємств США; – модель можна застосовувати лише відносно великих підприємств, що котирують свої акції на біржах; – нерозвиненість вторинного фондового ринку України; – відмінність українського бухгалтерського обліку від західних стандартів; – не враховуються коливання курсів акцій; – коефіцієнти для кожної галузі необхідно розраховувати окремо
2. Двофакторна модель Е. Альтмана	<ul style="list-style-type: none"> – найпростіша для розрахунків; – налічує лише два фактори 	<ul style="list-style-type: none"> – модель розроблена виключно для США та повністю не враховує економічні умови нашої країни; – модель не відображає усіх сторін фінансового стану; – модель не забезпечує об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства, а тому можливі значні відхилення прогнозу від реальності; її можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на фондових біржах та пройшли лістинг
3. Модель Спрінгейта, орієнтована на визначення рівня використання доходів підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – у цілому похибка прогнозування не перевищує 10 %; – точність складає ≥ 90 %; – не враховується ринкова капіталізація, а точніше коло підприємств не обмежується акціонерними товариствами 	<ul style="list-style-type: none"> – модель є модифікованою від моделі Альтмана, яка була створена у 1968 році. Остання є застарілою і непридатною для сучасного використання; – не враховуються фактори неекономічного характеру; – модель була створена для підприємств США і Канади; – коефіцієнти наведені в доларах; – модель створена для оцінювання кредитоспроможності підприємств; – показники точності прогнозування зменшуються з часом
4. Показник діагностики платоспроможності Конана і Гольдера	<ul style="list-style-type: none"> – модель дозволяє виявити стратегічні проблеми підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> – модель можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на біржах; – не враховує багато факторів, що визначають фінансову стійкість

Назва моделі	Переваги	Недоліки
5. Комплексна однокритеріальна оцінка фінансового стану підприємства, розроблена Уільямом Бівером	<ul style="list-style-type: none"> – простота розрахунку; – досліджено на 79 неплатоспроможних і 79 нормально функціонуючих підприємствах; – вперше використані статистичні прийоми у поєднанні із фінансовими коефіцієнтами 	<ul style="list-style-type: none"> – нормативні значення фінансових показників не враховують галузеву специфіку підприємств; – не враховано ефективність використання капіталу на підприємствах (оборотність, рентабельність); – при визначенні коефіцієнта було розглянуто широкий спектр критеріїв
6. Тест Ліса, який визначає імовірність банкрутства	<ul style="list-style-type: none"> – простота розрахунку 	<ul style="list-style-type: none"> – модель створювалася з урахуванням західного розвитку; – модель не пристосована до українських підприємств, вона розроблена для Англії
7. Модель Чессера	<ul style="list-style-type: none"> – дана модель дозволяє оцінити фактичне непогашення займу 	<ul style="list-style-type: none"> – кількість факторів у моделі обмежена; – модель створена для оцінки рейтингу позичальника
8. Модель Таффлера і Тішоу	<ul style="list-style-type: none"> – простота розрахунку; – передбачає використання комп'ютерної техніки 	<ul style="list-style-type: none"> – не враховує ринкову оцінку бізнесу (тобто котирування акцій)
9. Універсальна дискримінаційна функція	<ul style="list-style-type: none"> – широка критеріальна шкала оцінювання; – системний і комплексний підходи 	<ul style="list-style-type: none"> – високий ступінь складності ухвалення рішення в умовах багатокритеріальності завдання; – у цілому модель можна застосовувати лише для підприємств США, Європи
10. Р. Сайфулін і Г. Кадиков – російські науковці, які запропонували проводити оцінку фінансового стану у вигляді визначення рейтингового числа R	<ul style="list-style-type: none"> – простота розрахунку 	<ul style="list-style-type: none"> – модель не дозволяє оцінити причини потрапляння підприємства «в зону неплатоспроможності»; – нормативний зміст коефіцієнтів, що використовуються для рейтингової оцінки, не враховують галузевих особливостей підприємств; – залежність результатів оцінювання від досвіду і кваліфікації аналітика; – незбалансованість значень вагових коефіцієнтів; – прихильність до одного джерела інформації
11. Модель Давидової–Белікова	<ul style="list-style-type: none"> – простота розрахунку; – зрозумілість і обґрунтованість етапів розрахунку 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутнє врахування особливостей галузевої специфіки
12. Модель запропонована у 2003 році О. О. Терещенко, Україна	<ul style="list-style-type: none"> – розрахунок інтегральної величини базується на шести показниках, що більш адекватно відображають фінансовий стан вітчизняних підприємств 	<ul style="list-style-type: none"> – недостатнє теоретичне та емпіричне обґрунтування критичних точок (чи інтервалів) для окремих фінансових індикаторів, що призводить до неточного фіксування нормативних значень фінансових показників; – ще не адаптовано для українських підприємств

Таблиця Б.14 – Розрахунок коефіцієнтів ліквідності

Назва підприємства	ПрАТ «Одесавинпром»	ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	ПрАТ «Харчовик»	ПрАТ «Болградський виноробний завод»	ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	ПрАТ «Вікторія»	ВАТ «Коблево»	ПАТ «Золоте поле»	ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
Роки									
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності (<i>Кал</i>)									
2007	0,0067	0,5453	0,0146	0,6385	0,0205	0,1318	0,0214	0,3610	0,0828
2008	0,0074	0,6969	0,0135	0,1770	0,0891	0,1260	0,0264	0,9724	0,0212
2009	0,0068	0,1832	0,0868	0,0272	0,2090	0,0472	0,0202	0,3381	0,1043
2010	0,0088	0,1921	0,0294	0,1354	0,1041	0,0674	0,0528	0,3841	0,1282
2011	0,0092	0,6542	0,0742	0,1202	0,2157	0,0662	0,0277	0,4638	0,1171
2012	0,4577	0,0734	0,1458	0,1261	0,1957	0,2510	0,1730	0,4357	0,1534
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності) (<i>Кпл</i>)									
2007	1,2512	2,8504	1,3219	1,0781	0,4814	1,5650	1,4595	0,8108	0,8293
2008	1,3478	1,3081	1,2295	1,1225	0,7810	1,2541	1,3949	0,8438	0,8778
2009	1,3182	1,4548	1,1009	1,3489	1,1031	1,1908	1,3606	0,5378	0,7068
2010	1,3433	1,2451	1,0656	1,2344	1,6840	1,2799	1,1398	0,0139	0,8801
2011	1,3271	1,3381	1,0745	1,2214	1,5432	1,2131	1,3546	0,4696	0,7895
2012	0,8734	0,6928	0,8479	0,8665	0,5234	0,8502	1,0513	0,4489	0,8920
Проміжний коефіцієнт покриття (<i>Кпл</i>)									
2007	0,6243	0,9501	0,6931	0,8001	0,1742	0,6681	0,9839	0,8207	0,3163
2008	0,6738	1,0380	0,5729	0,7151	0,1902	0,5173	1,3447	0,3655	0,3176
2009	0,6625	1,0172	0,5352	0,5887	0,3529	0,5762	0,9490	0,2808	0,1518
2010	0,8576	1,0235	0,6158	0,6875	0,2568	0,6728	0,7383	0,3612	0,2444
2011	0,5669	1,0699	0,5445	0,5798	0,2780	0,6587	0,8136	0,4619	0,2569
2012	0,6638	0,8049	1,0424	0,5635	0,2690	0,8604	0,5692	0,4687	0,8201
Коефіцієнт маневреності активів (<i>Кма</i>)									
2007	0,62	0,61	0,78	0,94	0,41	0,81	0,61	0,16	0,61
2008	0,77	0,77	0,78	0,94	0,39	0,76	0,56	0,42	0,71
2009	0,27	0,69	0,22	0,89	0,37	0,75	0,58	0,38	0,71
2010	0,19	0,71	0,78	0,87	0,63	0,84	0,53	0,32	0,90
2011	0,14	0,70	0,16	0,86	0,59	0,86	0,51	0,32	0,88
2012	0,22	0,69	0,85	0,87	0,64	0,85	0,58	0,32	0,89
Коефіцієнт забезпеченості готовими засобами платежу (<i>Кзгп</i>)									
2007	0,14	0,07	0,11	0,56	0,79	0,68	0,76	0,72	0,49
2008	0,12	0,27	0,07	0,20	0,77	0,76	0,40	0,15	0,54
2009	0,03	0,05	0,06	0,18	0,48	0,30	0,21	0,40	0,21
2010	0,08	0,05	0,06	0,20	0,49	0,44	0,26	0,18	0,41
2011	0,04	0,80	0,22	0,54	0,55	0,47	0,55	0,13	0,16
2012	0,41	0,32	0,11	0,55	0,61	0,11	0,49	0,58	0,25
Рівень операційної платоспроможності (<i>РОП</i>)									
2007	0,1853	16,0652	4,5102	0,6697	10,5585	5,6949	2,5905	6,3412	6,1252
2008	0,1917	14,0343	4,4464	1,4351	0,9466	15,4639	1,5378	1,9612	1,9602
2009	0,7559	5,4795	3,2661	3,7293	0,1823	5,6267	0,8934	1,1507	0,5599
2010	1,1660	8,2655	7,7790	1,5723	0,5561	7,2243	0,5075	3,1571	0,3119
2011	1,1756	10,5664	6,9865	1,6587	0,8951	7,5214	0,6125	3,0737	0,3347
2012	1,3220	1,1929	4,1508	0,6441	0,9057	5,7451	0,6109	3,1254	2,1741

Коефіцієнт абсолютної ліквідності становить інтерес для постачальників сировини та матеріалів. За даними табл. Б.14 можна зробити висновок, що за коефіцієнтом абсолютної ліквідності, ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» має оптимальне значення у межах нормативного (0,2–1,0), але у 2012 році даний коефіцієнт не відповідав нормативному значенню. У зв'язку з тим, що на даному

підприємстві зростають поточні зобов'язання, збільшення даного коефіцієнта свідчить про велику кількість високоліквідних активів, що не є позитивною тенденцією, але протягом досліджуваного періоду він знижується. Також за досліджуваний період нормативному значенню даного показника відповідають значення ПАТ «Золоте поле». У 2012 році оптимальне значення має ПрАТ «Вікторія», що є позитивним для досліджуваного підприємства.

Інші підприємства мають значення, нижче від нормативного, що свідчить про зменшення грошових коштів відносно поточних зобов'язань.

Виходячи з табл. Б.14, протягом 2007–2009 рр. ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» по загальному коефіцієнту покриття (коефіцієнт поточної ліквідності) мав оптимальне значення у межах нормативного (1,5–2,0), а за останні роки воно не відповідає нормативному значенню. Оптимальне значення даного показника мав ПрАТ «Ізмаїльський винзавод» у 2010 та 2011 рр. Всі інші підприємства мають значення, нижче від нормативного, що пов'язано зі зменшенням кількості оборотних активів, які припадають на кожну одиницю поточних зобов'язань.

Проміжний коефіцієнт покриття відображає прогностичні платіжні можливості підприємства за умови своєчасного проведення розрахунку з дебіторами. Нижня межа цього показника повинна бути не нижче одиниці. Даний показник характеризує очікувану платоспроможність підприємства на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості. За п'ять років, з 2007 по 2011 р., оптимальне значення мало лише ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», у 2012 році він зменшився і становив 0,8. У 2012 році тільки у ПрАТ «Харчовик» даний показник мав оптимальне значення та склав 1,04. По інших досліджуваних підприємствах виноробної промисловості даний показник не відповідає нормативному значенню, що свідчить про неспроможність підприємств розраховуватися у встановлені терміни по короткостроковим зобов'язанням.

Коефіцієнт маневреності активів показує частину оборотного капіталу, яка перебуває в обороті у загальній сумі активів. Коефіцієнт повинен бути досить високим для забезпечення достатнього рівня гнучкості оборотних коштів. Розрахунок коефіцієнта на дев'яти досліджуваних підприємствах виноробної промисловості показав, що ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПрАТ «Харчовик», ПрАТ «Болградський виноробний завод», ПрАТ «Вікторія», ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» мають значення показника в діапазоні 0,61–0,94. Зростання даного коефіцієнта не завжди свідчить про нормальне функціонування підприємства, наприклад, на ПрАТ «Болградський виноробний завод» даний показник має досить високе значення – 0,87–0,94 за 6 років, але збільшення значення цього показника відбулося за рахунок залучення коштів, що не є позитивним для об'єкта дослідження.

Коефіцієнт забезпеченості готовими засобами платежу показує частину активів у абсолютно ліквідній формі в загальній сумі активів. Даний показник на всіх досліджуваних підприємствах є низьким, що свідчить про незначну суму готових засобів платежу на досліджуваних підприємствах.

Рівень операційної платоспроможності дає оцінку достатності грошових активів для покриття поточних витрат на здійснення фінансово-господарської діяльності. Нормальне значення показника вище 0. При проведенні аналізу на підприємствах виноробної промисловості даний показник найвищим є на ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» та ПрАТ «Вікторія». У 2012 році даний показник значно знизився на ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», що пов'язано зі збільшенням собівартості продукції, фінансових витрат, на збут та адміністративних витрат. Нижчим у порівнянні з іншими підприємствами даний показник є на ПрАТ «Ізмаїльський винзавод», ПАТ «Коблево» та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод». Це пов'язано з високою собівартістю виробленої продукції та значними витратами.

Таблиця Б.15 – Розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості

Назва підприємства	ПрАТ «Одесвинпром»	ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	ПрАТ «Харчовик»	ПрАТ «Болградський виноробний завод»	ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	ПрАТ «Вікторія»	ПАТ «Коблево»	ПАТ «Золоте поле»	ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
Роки									
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($K_{звк}$)									
2007	0,21	0,49	0,12	0,07	-1,20	0,36	0,23	-0,32	-0,41
2008	0,02	0,32	0,13	0,10	-0,30	0,20	0,18	-0,34	-0,32
2009	0,18	0,32	0,06	0,02	-0,20	0,16	0,18	-1,02	-0,50
2010	0,26	0,34	0,03	0,03	-0,30	0,21	0,09	-1,61	-0,15
2011	0,24	0,37	0,03	0,04	-0,34	0,22	0,17	-1,24	-0,18
2012	-0,09	-0,05	0,07	-0,22	-0,33	0,13	0,05	-1,25	-0,18
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності) ($K_{фа}$)									
2007	0,50	0,64	0,31	0,12	0,14	0,47	0,46	0,58	0,12
2008	0,29	0,54	0,32	0,15	0,16	0,38	0,48	0,38	0,04
2009	0,05	0,52	0,27	0,12	0,24	0,36	0,46	0,17	-0,07
2010	1,00	0,55	0,24	0,12	0,26	0,34	0,44	0,11	-0,08
2011	1,01	0,58	0,26	0,14	0,20	0,39	0,47	0,21	0,11
2012	0,11	0,29	0,21	-0,06	0,23	0,26	0,42	0,16	-0,05
Коефіцієнт заборгованості (K_z)									
2007	0,97	0,54	2,17	7,25	6,00	1,08	1,00	0,53	7,09
2008	2,43	1,25	2,09	5,23	5,21	1,57	0,94	1,49	20,51
2009	1,34	0,91	2,67	7,14	3,14	1,71	1,00	3,72	-14,31
2010	17,61	0,93	3,07	6,98	3,11	1,88	1,08	7,92	-23,91
2011	15,11	0,89	3,01	6,12	3,95	1,69	1,04	3,27	-21,15
2012	8,33	2,34	3,79	-18,16	3,98	2,82	1,30	3,31	-20,78
Коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{фл}$)									
2007	1,02	1,81	0,51	0,13	0,16	0,92	0,87	1,41	0,14
2008	0,41	0,79	0,47	0,18	0,23	0,62	0,93	0,61	0,04
2009	0,05	1,09	0,37	0,13	0,31	0,58	0,88	0,21	-0,07
2010	0,74	1,01	0,32	0,14	0,29	0,53	0,81	0,12	-0,04
2011	0,81	0,99	0,33	0,17	0,25	0,54	0,83	0,28	-0,04
2012	0,12	0,43	0,26	-0,05	0,26	0,35	0,73	0,30	-0,06
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності ($K_{дфн}$)									
2007	0,51	0,79	0,36	0,13	0,22	0,48	0,53	0,85	0,34
2008	0,47	0,44	0,30	0,17	0,19	0,39	0,60	0,44	0,19
2009	0,40	0,52	0,29	0,34	0,43	0,37	0,52	0,24	-0,01
2010	0,38	0,50	0,27	0,30	0,41	0,35	0,53	0,15	0,00
2011	0,32	0,54	0,20	0,37	0,40	0,33	0,43	0,26	-0,01
2012	0,11	0,30	0,22	0,26	0,39	0,38	0,45	0,25	-0,04
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості ($K_{дз}/K_{кз}$)									
2007	0,77	2,93	0,79	0,85	0,86	0,83	1,48	0,10	0,50
2008	1,00	0,47	0,89	0,67	0,31	0,70	1,45	0,28	0,57
2009	1,13	1,22	0,57	1,25	0,40	0,71	1,51	0,08	0,20
2010	1,07	1,31	1,18	1,21	0,41	0,73	0,95	0,08	0,44
2011	1,14	1,29	1,19	1,27	0,49	0,69	0,90	0,09	0,39
2012	0,41	1,92	0,49	0,41	0,50	0,68	0,38	0,09	0,16

Коефіцієнти фінансової стійкості характеризують ступінь захищеності інтересів кредиторів та інвесторів, які мають довгострокові вкладення в підприємство. Виходячи з табл. Б.15, можна зробити висновок, що значення коефіцієнта забезпеченості власними коштами відповідає нормативним значенням (0,1–0,5) показники наступних підприємств: ПрАТ «Одесавинпром» (крім 2008 р.), ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПрАТ «Харчовик», ПрАТ «Вікторія», ПАТ «Коблево». За коефіцієнтом фінансової автономії лише ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» має оптимальне значення у межах нормативного (0,5–0,7). По інших коефіцієнтах усі підприємства не відповідають нормативним. А отже, всі підприємства залежать від зовнішніх кредиторів та зовнішнього фінансування, що безпосередньо загрожує стабільному розвитку підприємства.

Коефіцієнт заборгованості відображає залежність підприємства від залучених коштів. Оптимальне значення 0,5–0,7. На усіх досліджуваних підприємствах виноробної промисловості простежується високе значення коефіцієнта, це свідчить про залежність підприємств від залучених коштів, що не є позитивним.

Коефіцієнт фінансового левериджу є показником, який характеризує співвідношення власного і позикового капіталу підприємства. Позитивним для підприємства є зменшення даного коефіцієнта. Рівень фінансового левериджу прямо пропорційно впливає на ступінь фінансового ризику підприємства і необхідну акціонерам норму прибутку. Позитивним є зменшення даного показника у 2012 році для таких підприємств, як ПрАТ «Одесавинпром», ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПрАТ «Вікторія». На ПАТ «Коблево» даний показник протягом аналізованого періоду є досить високим, це свідчить про значну частку позикового капіталу у діяльності підприємства. У 2012 році ПрАТ «Болградський виноробний завод» та ПрАТ

«Бахчисарайський виноробний завод» за 6 років демонструють залежність від позикових коштів.

Коефіцієнт фінансової незалежності показує частку власних пасивів у всьому капіталі підприємства, тобто характеризує, наскільки всі активи покриті власними джерелами фінансування. Практично вважається оптимальним розмір коефіцієнта більше 0,6, тобто капітал є тоді раціонально сформованим, коли дві третини і більше належать власникам підприємства.

За останні роки жодне із досліджуваних підприємств виноробної промисловості не має оптимального значення коефіцієнта фінансової незалежності. Тільки у 2007 році у ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» даний показник склав 0,79 та ПАТ «Золоте поле» – 0,85, та у 2008 році на ПАТ «Коблево» – 0,6. Отже, досліджувані підприємства не можуть покривати свої активи власними джерелами фінансування.

Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості характеризує здатність підприємства розрахуватися з кредиторами за рахунок дебіторів протягом року. Рекомендоване значення цього показника менше 1. Проведений аналіз на досліджуваних підприємствах показав, що у 2012 році даний показник мав значення менше 1, що свідчить про добре складену політику стосовно дебіторів. Високе значення показника було характерним протягом 2009–2011 років, це пов'язано зі світовою фінансовою кризою та фінансовою кризою в країні у 2008 році, яка звичайно ж позначилась на діяльності підприємств виноробної промисловості.

Таблиця Б.16 – Розрахунок коефіцієнтів ділової активності

Назва підприємства	ПрАТ «Одесавинпром»	ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	ПрАТ «Харчовик»	ПрАТ «Болградський виноробний завод»	ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	ПрАТ «Вікторія»	ПАТ «Коблево»	ПАТ «Золоте поле»	ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
Роки									
Оборотність обігових коштів (Коок)									
2007	1,61	1,58	0,89	0,24	1,05	2,76	0,98	0,15-	0,14
2008	1,42	0,77	0,90	0,13	3,00	2,40	0,88	0,07	1,22
2009	0,94	1,93	0,88	0,08	0,87	2,64	0,90	0,03	1,10
2010	1,53	1,91	1,28	0,08	0,78	2,71	1,36	0,17	0,46
2011	1,49	1,94	1,31	0,09	0,81	2,74	1,38	0,07	0,51
2012	0,92	1,08	1,17	0,25	0,82	2,17	1,19	0,06	0,78
Оборотність товарно-матеріальних запасів (Комз)									
2007	3,01	2,94	1,80	1,18	1,50	5,16	7,26	0,22	0,31
2008	2,09	2,43	1,79	0,53	0,69	4,09	2,59	1,23	2,38
2009	2,33	4,73	1,64	0,20	1,40	4,84	2,43	1,34	1,73
2010	1,98	4,77	2,60	0,30	1,39	5,73	3,50	2,68	1,06
2011	1,98	4,98	2,64	0,35	1,35	5,71	3,45	4,12	1,77
2012	3,47	1,99	1,98	0,76	1,38	3,72	2,06	4,14	1,23
Оборотність дебіторської заборгованості (Кодз)									
2007	3,81	2,68	2,25	0,45	4,67	5,77	1,85	0,42	1,12
2008	3,50	3,19	2,26	0,23	3,81	7,99	1,50	9,12	6,51
2009	3,76	3,67	2,14	0,15	3,63	7,65	1,46	7,13	5,41
2010	2,76	3,25	2,80	0,19	3,77	7,24	2,08	7,89	6,09
2011	2,81	3,12	2,55	0,21	3,95	7,31	2,10	2,62	6,01
2012	1,95	1,91	2,70	0,64	3,97	4,36	3,33	2,63	6,92
Оборотність кредиторської заборгованості (Кокз)									
2007	2,31	5,78	1,19	0,28	0,54	4,41	2,12	0,39-	0,24
2008	2,79	1,21	1,23	0,17	0,49	3,28	1,82	0,06	1,43
2009	3,10	3,56	1,06	0,14	0,96	3,46	1,96	0,18	0,97
2010	2,19	3,41	2,79	0,11	0,91	3,71	2,00	0,07	0,96
2011	2,29	3,33	2,14	0,10	0,89	3,68	2,01	0,03	0,95
2012	1,96	3,68	1,51	0,34	0,90	2,99	1,55	0,00	0,67

Показники оборотності мають велике значення для оцінки фінансового стану підприємства, оскільки швидкість обертання оборотних засобів у грошову форму виявляє безпосередній вплив на платоспроможність підприємства. Прискорення оборотності оборотних коштів має важливе значення для кожного підприємства тому, що в результаті прискорення оборотності із обороту вилучаються кошти, які можна використати для підвищення виробничо-технічного потенціалу підприємства, збільшення виробничої програми і на інші цілі. На підставі даних таблиці Б.16 можна зробити висновок про те, що на більшості досліджуваних підприємств спостерігається прискорення оборотності відповідних

показників, тобто воно відповідає нормативним значенням. Але на таких підприємствах, як ПрАТ «Болградський виноробний завод», ПАТ «Золоте поле», ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» коефіцієнт оборотності дуже низький, це свідчить про дуже повільний обіг коштів.

Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів відображає швидкість реалізації запасів. Оборотність товарно-матеріальних запасів важлива, бо запаси – найменш ліквідні серед поточних активів, отже, вигідно реалізувати запаси якомога швидше, щоб вивільнити кошти для інших потреб. У порівнянні з усіма аналізованими виноробними підприємствами ПрАТ «Болградський виноробний завод» має найнижчий коефіцієнт. Це пов'язано зі зменшенням реалізації продукції, хоч і запаси зростають, але оборотність товарно-матеріальних запасів уповільнюється. Усі ж інші досліджувані підприємства мають досить високе значення показника.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує термін, за який рахунки дебіторів перетворюються в «живі гроші». При проведенні аналізу було з'ясовано, що 8 із 9 досліджуваних підприємств мають високе значення. ПрАТ «Болградський виноробний завод» має найнижчий коефіцієнт.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує розширення або зниження комерційного кредиту, наданого підприємству. Зростання коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження – ріст покупок у кредит. На таких підприємствах, як ПрАТ «Болградський виноробний завод», ПрАТ «Ізмаїльський винзавод», ПАТ «Золоте поле», ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» даний показник є низьким, це свідчить про те, що діяльність підприємства здійснюється в борг. На усіх інших досліджуваних підприємствах даний показник більше одиниці і зростав до 2011 року, а у 2012 році дещо зменшився.

Таблиця Б.17 – Розрахунок коефіцієнтів рентабельності (прибутковості)

Назва підприємства Роки	ПрАТ «Одесвинпром»	ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	ПрАТ «Харчовик»	ПрАТ «Болградський виноробний завод»	ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»	ПрАТ «Вікторія»	ПАТ «Коблево»	ПАТ «Золоте поле»	ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу ($ЧР_{вк}$)									
2007	0,03	0,01	0,02	-0,21	-0,46	0,13	0,12	-0,11	-1,11
2008	0,05	0,08	0,02	0,26	0,57	0,10	0,01	0,09	-0,85
2009	-2,80	0,10	0,03	-0,94	0,01	0,17	0,11	-1,09	-1,66
2010	0,03	0,11	0,03	-0,89	0,01	0,16	0,06	-0,73	-0,55
2011	0,02	0,09	0,02	-0,77	0,02	0,16	0,08	-0,55	-0,67
2012	0,36	-0,98	0,03	-2,13	0,01	-0,05	0,12	-0,54	-0,02
Звичайна рентабельність (збитковість) власного капіталу (до оподаткування) ($ЗР_{вк}$)									
2007	0,05	0,003	0,03	0,07	0,46	0,17	0,15	-0,11	-1,11
2008	0,09	0,09	0,03	0,26	0,57	0,14	0,003	0,09	-0,85
2009	-2,74	-0,24	0,04	0,93	0,01	0,23	0,12	-1,09	-1,66
2010	0,02	0,01	0,04	0,89	0,02	0,22	0,08	-0,73	-0,55
2011	0,03	0,02	0,05	0,92	0,02	0,25	0,10	-0,55	-0,67
2012	0,55	-0,94	0,09	-2,12	0,01	-0,03	0,15	-0,54	-0,14
Рентабельність активів ($РА$)									
2007	0,01	0,72	0,01	-0,01	-0,06	0,06	0,06	-0,07	-0,15
2008	0,02	0,04	0,009	0,04	0,12	0,004	0,006	0,04	-0,05
2009	0,003	0,10	0,02	-0,09	0,04	0,07	0,05	-0,19	-0,12
2010	-0,18	0,08	0,008	-0,08	0,05	0,06	0,03	-0,08	-0,03
2011	-0,01	0,07	0,07	0,01	0,15	0,06	0,04	-0,12	-0,05
2012	0,04	-0,28	0,06	-0,12	0,14	-0,01	0,05	-0,14	-0,08
Рентабельність обороту (продажів) ($РО$)									
2007	0,36	0,16	0,07	-0,14	0,02	0,08	0,25	-0,05	-0,11
2008	0,38	0,36	0,08	-0,21	0,41	0,12	0,18	-0,18	0,06
2009	0,36	0,21	0,10	-0,35	0,04	0,09	0,25	-4,58	-0,07
2010	0,36	0,24	0,06	-0,31	0,07	0,08	0,17	-1,44	-0,02
2011	0,37	0,22	0,05	-0,29	0,09	0,06	0,19	-2,93	-0,02
2012	0,42	0,24	0,12	-0,39	0,09	0,12	0,17	-2,89	0,13
Коефіцієнт прибутковості (норма чистого прибутку) (Kn)									
2007	0,01	0,75	0,01	-0,04	-0,15	0,02	0,09	-0,06	-1,55
2008	0,01	0,06	0,01	0,31	0,25	0,02	0,01	1,34	-0,04
2009	-0,16	-0,09	0,01	-1,48	0,007	0,03	0,09	-3,19	-0,15
2010	0,002	0,08	0,007	-1,30	0,01	0,02	0,03	-1,43	-0,05
2011	0,01	0,05	0,008	-1,27	0,02	0,03	0,06	-1,91	-0,04
2012	0,05	-0,39	0,06	-0,56	0,01	-0,06	0,07	-1,91	-0,01

За аналізований період значення показника на ПрАТ «Болградський виноробний завод», ПАТ «Золоте поле» (прибуток на 1 гривню становив 9 копійок у 2008 році) та ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» має від'ємне значення, це означає, що на одну

гривню використаного власного капіталу підприємства отримали збиток. У 2012 році ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» та ПрАТ «Вікторія» мають від'ємне значення показника, хоча до 2012 року на 1 гривню використано капіталу приходилось від 1 до 11 копійок чистого прибутку і відповідно від 10 до 17 копійок. Чиста рентабельність власного капіталу на ПрАТ «Одесавинпром» (від'ємне значення у 2009 році), ПрАТ «Харчовик», ПАТ «Коблево» має позитивне значення.

Рентабельність активів характеризує ефективність використання всіх активів підприємства. Тобто показує скільки прибутку припадає на одну гривню активів. У 2012 році ПрАТ «Одесавинпром» (на одну гривню використаних активів підприємства був отриманий прибуток в розмірі 4 копійок), ПрАТ «Харчовик» (6 копійок), ПрАТ «Ізмаїльський вин завод (14 копійок), ПАТ «Коблево» (5 копійок) мають позитивне значення даного коефіцієнта. Усі інші досліджувані підприємства мають від'ємне значення.

Рентабельність обороту (продажів) характеризує розмір прибутку, що надходить на підприємство з кожної гривні від продажу продукції (товарів, робіт, послуг). За аналізований період наступні підприємства отримували прибуток від продажу: ПрАТ «Одесавинпром», ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», ПрАТ «Харчовик», ПрАТ «Ізмаїльський винзавод», ПрАТ «Вікторія», ПАТ «Коблево».

Коефіцієнт прибутковості (норма чистого прибутку) показує скільки чистого прибутку з однієї гривні продажу отримано підприємством. Чистий прибуток з 1 гривні продажу отримали за аналізований період ПрАТ «Одесавинпром» (збиток у 2008 році), ПрАТ «Харчовик», ПрАТ «Ізмаїльський винзавод» (збиток у 2006 році), ПрАТ «Вікторія» (збиток у 2012 році, зменшився дохід від реалізації продукції), ПАТ «Коблево». Постійний збиток мають такі підприємства, як ПрАТ «Болградський виноробний завод», ПАТ «Золоте поле», ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод».

На підставі проведення комплексного аналізу фінансового стану досліджуваної сукупності підприємств можна зробити наступні висновки:

– фінансовий стан ПрАТ «Одесавинпром» є циклічним і у 2010 р. можна спостерігати покращення основних показників виробничо-

господарської діяльності. Про це свідчить збільшення у 2010 р. власного капіталу порівняно з 2009 р. (у 3 рази або на 20,4 тис. грн.) за рахунок збільшення величини нерозподіленого прибутку. Аналогічна ситуація спостерігається у 2012 р. у порівнянні з 2011 р., де власний капітал збільшився у 1,5 рази за рахунок нерозподіленого прибутку та резервного капіталу. А у 2009 р. у порівнянні з 2008 р. власний капітал зменшився (на 75 % або на 23,3 тис. грн.), що є наслідком неефективного використання власних та залучених матеріальних засобів. Позитивною тенденцією є поступове зниження дебіторської заборгованості та поточних зобов'язань у 2010 р. порівняно з 2009 р. (на 73,7 % або 49,7 тис. грн. та 83,1 % або 76,3 тис. грн. відповідно), що вказує на своєчасні розрахунки покупців та інших дебіторів та розрахунки з постачальниками. Однак ситуація у 2012 р. порівняно з 2011 р. змінюється: поточні зобов'язання зросли на 30 % або на 43,8 тис. грн. Це пов'язано зі збільшенням короткострокових кредитів. Водночас відбувалося збільшення кредиторської заборгованості у 2009 р. порівняно з 2008 р. (на 36,1 % або на 21,4 тис. грн.). Однак у 2010 р. порівняно з 2009 р. кредиторська заборгованість зменшувалася на 60,6 % або на 36 тис. грн., і знов-таки у 2012 р. зросла;

– ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» знаходиться у передкризовому стані. Про це свідчить зменшення власного капіталу (у 2008 р. на 0,02 % або на 2,1 тис. грн., у 2009 р. на 2,2 % або 14,6 тис. грн., у 2012 р. на 49,4 % або на 37,1 тис. грн.), що може бути наслідком неефективного використання матеріальних засобів. На зменшення власного капіталу у 2012 р. у порівнянні з 2011 р. вплинуло збільшення непокритого збитку. Негативною тенденцією є збільшення у 2009 р. порівняно з 2007 р. частки кредиторської заборгованості (у 3,3 рази або на 23,4 тис. грн.) поточних зобов'язань (у 3,2 рази або на 33,4 тис. грн.) та частки дебіторської заборгованості (у 1,4 рази або на 12,1 тис. грн.), що вказує на зниження ефективності роботи підприємства. Негативна тенденція збереглась до 2012 р. стосовно частки кредиторської заборгованості, яка збільшилась у 1,8 рази або на 29,0 тис. грн., однак позитивним є зменшення дебіторської заборгованості у 2012 р. у порівнянні з 2011 р. у 1,4 рази або на 20,6 тис. грн. Позитивною тенденцією є збільшення необоротних активів у 2009 р. порівняно з 2007 р. (у 3,4 рази або на

3,4 тис. грн.), а порівняно з 2008 р. зменшились (на 0,15 % або на 1,8 тис. грн.), а у 2012 р. збільшились на 25,4 тис. грн. Основні засоби збільшились (на 2,2 % або на 3,3 тис. грн., а також у 2012 р. на 37,9 % або на 11,1 тис. грн.) вказує на те, що на підприємстві оновлюються основні засоби;

– ПрАТ «Харчовик» перебуває у стабільному стані. Про це свідчить постійне зростання власного капіталу (у 2008 р. – 0,3 % або на 0,4 тис. грн., у 2009 р. – 1,3 % або на 1,9 тис. грн., у 2010 р. – 1,7 % або 1,7 тис. грн., у 2012 р. – 0,3 % або на 0,4 тис. грн.). Зменшення частки кредиторської заборгованості у 2010 р. порівняно з 2008 р. (на 59,1 % або 11,6 тис. грн.), у 2012 р. порівняно з 2011 р. (на 11,0 % або на 5,0 тис. грн.), що вказує на своєчасні розрахунки підприємства з кредиторами. Збільшення оборотних активів у 2009 р. порівняно з 2007 р. на 28,2 % або 12,5 тис. грн. відбувається за рахунок зростання статті «дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги», що може свідчити про переважно несвоєчасні розрахунки з боку покупців. Але постійне зростання поточних зобов'язань (у 1,6 раза або на 15,6 тис. грн.) вказує на погіршення фінансового стану. Однак у 2012 р. ситуація змінилась і поточні зобов'язання зменшились у порівнянні з 2011 р. на 10,0 % або на 7,5 тис. грн.);

– ПрАТ «Болградський виноробний завод» перебував у стабільному стані у 2007–2008 рр. Про це свідчить збільшення частки основних засобів (у 2008 р. на 21,2 % або 1,5 тис. грн. порівняно з 2009 р. на 6,0 % або 0,5 тис. грн.). Також позитивною тенденцією є поступове зниження дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості та поточних зобов'язань (на 42,7 % або 27,7 тис. грн., на 46,0 % або 244,0 тис. грн. та 46,5 % або 56,8 тис. грн. відповідно), що вказує на поліпшення стану розрахунків з дебіторами та своєчасні розрахунки з кредиторами та постачальниками. Однак в останні роки ситуація змінилась і на це вказує зменшення власного капіталу (у 2009 р. порівняно з 2008 р. на 48,5 % або 11,3 тис. грн., у 2012 р. порівняно з 2011 р. зменшився та має від'ємне значення), збільшення поточних зобов'язань, дебіторської заборгованості. Фінансовий стан погіршився і підприємство перебуває в кризі;

– фінансовий стан ПрАТ «Ізмаїльський винзавод» знаходиться у предкризовому стані. Про це свідчить майже незмінний власний капітал протягом 2007–2009 рр. Це каже про незначне відновлення

величини джерел фінансування діяльності за власний рахунок. Крім цього, зростає дебіторська та кредиторська заборгованість у 2011 р. у порівнянні з 2010 р. (у 6,1 раза або 12,6 тис. грн. та у 13 разів або 34,2 тис. грн.), що є негативною тенденцією та свідчить про погіршення фінансового стану підприємства, а саме про кризовий фінансовий стан. Також слід відмітити зростання поточних зобов'язань (у 2,2 раза або на 24,0 тис. грн.), що вказує на зниження ефективності роботи підприємства;

– фінансовий стан ПрАТ «Вікторія» у динаміці погіршується, але, незважаючи на це, підприємство в змозі продовжувати функціонувати та вести господарську діяльність. Збільшення оборотних активів у 2010 р. порівняно з 2009 р. на 57,6 % або на 2,9 тис. грн. відбувається за рахунок зростання дебіторської заборгованості, що свідчить про несвоєчасні розрахунки з боку покупців. У 2012 р. порівняно з 2011 р. оборотні активи збільшуються, але вже за рахунок збільшення виробничих запасів на 10,3 % або на 10,8 тис. грн. У 2008–2010 рр. збільшується власний капітал (у 2008 р. – на 12,2; або 814, тис. грн., у 2009 р. – на 17,6 % або 1 604,0 тис. грн., у 2010 р. – на 14,3 % або 1 526,0 тис. грн.), що є позитивною тенденцією, але у 2012 р. порівняно з 2011 р. ситуація змінюється і власний капітал зменшився на 4,5 % або на 0,7 тис. грн. Зростання у 2008–2010 рр. кредиторської заборгованості та поточних зобов'язань (у 2008 р. – на 58,3 % або 3383,0 тис. грн. та на 62,4 % або 4524,0 тис. грн., у 2009 р. – на 25,9 % або 3220,0 тис. грн. та 24, 2 % або 3769,0 тис. грн., у 2010 р. – на 29,9 % або 5309,0 тис. грн. та на 24,4 % або 5036,0 тис. грн.) свідчить про те, що підприємство залучає додаткові фінансові ресурси, бо підприємству для нормального функціонування не вистачає власних коштів. Але у 2012 р. порівняно з 2011 р. зменшилась кредиторська заборгованість та поточні зобов'язання, на 22,4 % або на 9,8 тис. грн. і відповідно на 23,8 % або на 10,9 тис. грн., що є позитивним моментом;

– фінансовий стан ПАТ «Коблево» погіршується та знаходиться у передкризовому стані. Про це свідчить збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості (у 2009 р. – на 19,3 % або 16 820,8 тис. грн. та на 15,8 % або 9 090,8 тис. грн. порівняно з 2008 р.). У 2012 р. порівняно з 2011 р. дебіторська заборгованість зросла у 1,3 раза або на 17,3 тис. грн., а кредиторська заборгованість зменшилась на 71,8 %

або на 85 888,0 тис. грн., що є позитивним моментом. Що стосується пасивів балансу, то слід відмітити, що власний капітал зростає (у 2009 р. на 13,9 % або на 12 266,1 тис. грн. порівняно з 2008 р.), що є позитивною тенденцією. Також позитивним є зростання показника основних засобів (на 5,58 % або на 2 656,4 тис. грн., у 2012 р. порівняно з 2011 р. збільшився на 13,2 % або на 12,5 тис. грн.), що свідчить про оновлення основних засобів. Однак недостатньо для підвищення ефективності роботи підприємства та покращення фінансового стану;

– ПАТ «Золоте поле» у динаміці погіршується і знаходиться в кризі, але незважаючи на це, підприємство в змозі продовжувати функціонувати та вести господарську діяльність. Неухильне зменшення власного капіталу (у 2009 р. власний капітал зменшився у 2 рази або на 46,8 тис. грн., у 2010 р. у 2 рази на 18,4 тис. грн., у 2012 р. 1,1 рази або на 1,3 тис. грн. Починаючи з 2010 р., зменшується частка оборотних засобів (у 2010 р. – на 1,09 % або 1,6 тис. грн. порівняно з 2009 р., а у 2011 р. – на 1,13 % або 1,9 тис. грн.);

– ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод» знаходиться у кризовому стані. Про це свідчить неухильне зменшення власного капіталу (у 2008 р. власний капітал зменшився на 43,5 % або 2 406,0 тис. грн., у 2009 р. – на 267 % або 8 355,0 тис. грн., у 2010 р. – на 200,0 % або 5 286,0 тис. грн., а у 2011 р. – 2012 р. взагалі мав від'ємне значення, що може бути наслідком неефективного використання власних та залучених матеріальних засобів. Зростання поточних зобов'язань (у 2008 р. – 1,8 разів або на 25 050,1 тис. грн., у 2009 р. – у 1,2 рази або на 15 291,1 тис. грн. та у 2010 р. – у 3,5 рази або на 177 132,0 тис. грн., у 2012 р. – на 17,3 % або на 39,2 тис. грн.), а також збільшення частки дебіторської та кредиторської (у 2010 р. – 7,7 рази або на 25 494,0 тис. грн. та у 3,5 рази або на 47 504,0 тис. грн. порівняно з 2009 р., у 2012 р. у 1,2 рази або на 9,7 тис. грн.), що свідчить про погіршення стану розрахунків з дебіторами та зменшення величини джерел фінансування діяльності за власний рахунок, що є негативною.

Таблиця Б.18 – Оптимальна модель (макет)

Характеристика сильних сторін	Можливості								Загрози					
	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
1. Наявність власних площ виноградників														
2. Проміжний коефіцієнт покриття														
3. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами														
4. Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)														
5. Оборотність обігових коштів														
6. Оборотність дебіторської заборгованості														
7. Оборотність кредиторської заборгованості														
8. Оборотність товарно-матеріальних запасів														
9. Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу														
10. Збільшення обсягів виробництва														
11. Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками														
12. Наявність різних транспортних шляхів														
13. Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості														
14. Розширення асортименту виноробної продукції														
15. Використання закупленої сировини														
16. Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів														
17. Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності														
18. Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)														
19. Рівень операційної платоспроможності														
20. Коефіцієнт заборгованості														

Характеристика сильних сторін	Можливості								Загрози					
	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
21. Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості														
22. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку														
23. Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку														
24. Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку														
25. Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку														
26. Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей														
27. Високі витрати на виробництво продукції														
28. Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу до СОТ														
29. Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження														

Примітки: А – державні цільові програми, субсидії; Б – засвоєння нових ринків збуту; В – винний туризм; Г – партнерство з виробниками сировини; Д – наявність родючих ґрунтів; Е – участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках; Ж – приємні кліматичні умови для вирощування винограду; З – політична нестабільність в країні; И – обмеженість у кредитуванні; К – низька купівельна спроможність населення; Л – відсутність державної підтримки; М – жорстка система оподаткування; Н – неурегульована законодавча база.

Таблиця Б.19 – SWOT-аналіз ПрАТ «Одесавинпром»

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози					
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	<i>a_i</i>														
Наявність власних площ виноградників	2	4	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	2	3	2	4	2	2	3	3	4	2	3	3	2	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	2	4	4	3	4	5	5	5	4	4	3	4	3	3	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	5	5	4	2	5	4	5	3	3	3	2	3	3	3	
Оборотність обігових коштів	3	2	3	2	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3	
Оборотність дебіторської заборгованості	2	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2	
Оборотність кредиторської заборгованості	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2	
Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу	2	4	4	3	4	5	5	5	4	4	3	4	3	3	
Збільшення обсягів виробництва	5	5	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	5	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2	
Наявність різних транспортних шляхів	4	4	4	5	4	4	4	4	3	2	1	1	1	1	
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	3	4	5	5	3	4	4	4	4	5	3	4	4	4	
Розширення асортименту виноробної продукції	4	4	5	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2	
Слабкі сторони	<i>a_i</i>														
Використання закупленої сировини	3	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	4	-4	-4	-1	-3	-2	-1	-3	-3	-4	-4	-4	-3	-1	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	1	-2	-2	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-4	-3	-3	-3	-3	

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози					
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Рівень операційної платоспроможності	3	-3	-3	-3	-4	-3	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-2	-1	
Коефіцієнт заборгованості	5	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-2	-3	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-3	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-3	-4	-2	
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	4	-4	-4	-2	-3	-1	-3	-1	-4	-4	-2	-3	-1	-1	
Високі витрати на виробництво продукції	1	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2	
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4	

Матриця інтегральних оцінок ПрАТ «Одесавінпром»

Характеристика сильних сторін	Можливості								Загрози					
	A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	<i>a_i</i>													
Наявність власних площ виноградників	2	4,8	12	1,8	0	26	7,6	26	34	17	27,2	25,5	22,5	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	3,6	13,5	1,8	30	15,6	11,4	23,4	51	25,5	30,6	38,25	22,5	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	2	4,8	12	1,8	20	26	19	26	34	25,5	27,2	25,5	22,5	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	5	15	30	3	62,5	52	47,5	39	63,75	42,5	51	63,75	56,25	
Оборотність обігових коштів	3	3,6	13,5	1,8	30	23,4	11,4	23,4	51	38,25	40,8	38,25	33,75	
Оборотність дебіторської заборгованості	2	2,4	6	0,6	15	10,4	15,2	10,4	34	17	27,2	25,5	15	
Оборотність кредиторської заборгованості	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	51	25,5	40,8	38,25	22,5	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	51	25,5	40,8	38,25	22,5	
Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу	2	4,8	12	1,8	20	26	19	26	34	25,5	27,2	25,5	22,5	
Збільшення обсягів виробництва	5	15	37,5	7,5	50	65	28,5	65	63,75	21,25	51	42,5	56,25	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	5	12	30	7,5	25	26	47,5	39	42,5	85	51	42,5	37,5	
Наявність різних транспортних шляхів	4	9,6	24	6	40	41,6	30,4	41,6	34	17	13,6	17	15	
Наявність власних площ виноградників	2	4,8	12	1,8	0	26	7,6	26	34	17	27,2	25,5	22,5	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	3,6	13,5	1,8	30	15,6	11,4	23,4	51	25,5	30,6	38,25	22,5	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	2	4,8	12	1,8	20	26	19	26	34	25,5	27,2	25,5	22,5	
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	3	7,2	22,5	4,5	22,5	31,2	22,8	31,2	63,75	38,25	40,8	51	45	
Розширення асортименту виноробної продукції	4	9,6	30	6	30	20,8	38	31,2	51	68	54,4	51	30	

Продовж. табл. Б.19

Характеристика сильних сторін	Можливості								Загрози					
	A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Слабкі сторони	a_i													
Використання закупленої сировини	3	-3,6	-18	-0,9	-15	-23,4	0	-23,4	-18	-51	-40,8	-38,25	-33,75	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-5,4	-18	-1,8	-30	-15,6	-17,1	-31,2	-18	-51	-30,6	-38,25	-22,5	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	4	-9,6	-24	-1,2	-30	-20,8	-7,6	-31,2	-18	-68	-54,4	-51	-15	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	1	-1,2	-3	-0,3	-7,5	-5,2	-3,8	-7,8	-3	-17	-12,75	-10,2	-11,25	
Рівень операційної платоспроможності	3	-5,4	-13,5	-2,7	-30	-23,4	-11,4	-23,4	-18	-51	-40,8	-25,5	-11,25	
Коефіцієнт заборгованості	5	-12	-30	-3	-50	-26	-9,5	-26	-30	-85	-63,75	-85	-37,5	
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-22,5	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-3,6	-13,5	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-22,5	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-7,2	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-34	-40,8	-30	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-34	-40,8	-30	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-20,8	-24	-68	-51	-40,8	-30	
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	4	-9,6	-24	-2,4	-30	-10,4	-22,8	-10,4	-24	-68	-34	-40,8	-15	
Високі витрати на виробництво продукції	1	-1,8	-6	-0,6	-7,5	-7,8	-3,8	-7,8	-4,5	-12,75	-17	-13,6	-8,5	-3,75

Продовж. табл. Б.19

Характеристика сильних сторін	Можливості								Загрози				
	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-12	-17	-34	-13,6	-25,5	-15
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-9	-34	-34	-27,2	-34	-30
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-5,4	-18	-1,8	-30	-15,6	-17,1	-18	-51	-51	-30,6	-38,25	-22,5
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	4	-9,6	-24	-1,2	-30	-20,8	-7,6	-18	-68	-68	-54,4	-51	-15
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	1	-1,2	-3	-0,3	-7,5	-5,2	-3,8	-3	-17	-12,75	-10,2	-12,75	-11,25
Рівень операційної платоспроможності	3	-5,4	-13,5	-2,7	-30	-23,4	-11,4	-18	-51	-51	-40,8	-25,5	-11,25
Коефіцієнт заборгованості	5	-12	-30	-3	-50	-26	-9,5	-30	-85	-63,75	-85	-85	-37,5
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-51	-22,5
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-3,6	-13,5	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-51	-22,5
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-7,2	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-24	-51	-34	-40,8	-68	-30
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-24	-51	-34	-40,8	-68	-30
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-24	-68	-51	-40,8	-68	-30
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	4	-9,6	-24	-2,4	-30	-10,4	-22,8	-24	-68	-34	-40,8	-17	-15
Високі витрати на виробництво продукції	1	-1,8	-6	-0,6	-7,5	-7,8	-3,8	-4,5	-12,75	-17	-13,6	-8,5	-3,75
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-9	-34	-34	-27,2	-34	-30

SWOT-аналіз ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози							
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н			
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5			
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75			
Сильні сторони	<i>a_i</i>																
Наявність власних площ виноградників Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності) Рівень операційної платоспроможності Коефіцієнт забезпеченості власними коштами Коефіцієнт заборгованості Оборотність обігових коштів Оборотність товарно-матеріальних запасів Оборотність кредиторської заборгованості Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	2	4	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3			
	5	4	4	1	3	2	1	3	3	4	4	4	3	1			
	3	5	4	2	5	4	5	3	3	3	2	3	3	3			
	1	3	3	3	4	3	2	3	4	4	4	4	2	1			
	5	4	4	3	4	5	5	5	4	4	3	4	3	3			
	4	4	4	2	4	2	1	2	4	4	3	5	4	2			
	3	2	3	2	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3			
	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
	5	3	4	1	3	1	2	1	1	4	3	2	4	2			
Збільшення обсягів виробництва	4	5	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3			
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	4	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2			
Наявність різних транспортних шляхів	4	4	4	5	4	4	4	4	3	2	1	1	1	1			
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	4	5	5	3	4	4	4	4	5	3	4	4	4			
Розширення асортименту виноробної продукції	3	4	5	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2			
Слабкі сторони	<i>a_i</i>																
Використання закупленої сировини	3	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3			

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози				
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	4	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	1	-2	-2	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-4	-3	-3	-3	-3
Проміжний коефіцієнт покриття	1	-2	-3	-2	-4	-2	-2	-3	-3	-4	-2	-3	-3	-2
Коефіцієнт фінансового левериджу	4	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2
Оборотність дебіторської заборгованості	5	-2	-2	-1	-3	-2	-4	-2	-4	-4	-2	-4	-3	-2
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-2	-3	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	1	-4	-4	-2	-3	-1	-3	-1	-4	-4	-2	-3	-1	-1
Високі витрати на виробництво продукції	3	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4

Матриця інтегральних оцінок ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»

Характеристика сильних сторін		Можливості										Загрози					
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н			
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5			
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75			
Сильні сторони	<i>a_i</i>																
Наявність власних площ виноградників	2	4,8	12	1,8	0	26	7,6	26	12	34	17	27,2	25,5	22,5			
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	5	12	30	1,5	37,5	26	9,5	39	22,5	85	85	68	63,75	18,75			
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	9	18	1,8	37,5	31,2	28,5	23,4	13,5	38,25	25,5	30,6	38,25	33,75			
Рівень операційної платоспроможності	1	1,8	4,5	0,9	10	7,8	3,8	7,8	6	17	17	13,6	8,5	3,75			
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	5	12	30	4,5	50	65	47,5	65	30	85	63,75	68	63,75	56,25			
Коефіцієнт заборгованості	4	9,6	24	2,4	40	20,8	7,6	20,8	24	68	51	68	68	30			
Оборотність обігових коштів	3	3,6	13,5	1,8	30	23,4	11,4	23,4	18	51	38,25	40,8	38,25	33,75			
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	18	51	25,5	40,8	38,25	22,5			
Оборотність кредиторської заборгованості	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	18	51	25,5	40,8	38,25	22,5			
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	5	9	30	1,5	37,5	13	19	13	30	63,75	42,5	51	85	37,5			
Збільшення обсягів виробництва	4	12	30	6	40	52	22,8	52	18	51	17	40,8	34	45			
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	4	9,6	24	6	20	20,8	38	31,2	24	34	68	40,8	34	30			
Наявність різних транспортних шляхів	4	9,6	24	6	40	41,6	30,4	41,6	18	34	17	13,6	17	15			
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	9,6	30	6	30	41,6	30,4	41,6	24	85	51	54,4	68	60			
Розширення асортименту виноробної продукції	3	7,2	22,5	4,5	22,5	15,6	28,5	23,4	9	38,25	51	40,8	38,25	22,5			
Слабкі сторони	<i>a_i</i>																
Використання закупленої сировини	3	-3,6	-18	-0,9	-15	-23,4	0	-23,4	-18	-51	-51	-40,8	-38,25	-33,75			
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	4	-7,2	-24	-2,4	-40	-20,8	-22,8	-41,6	-24	-68	-68	-40,8	-51	-30			
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	1	-1,2	-3	-0,3	-7,5	-5,2	-3,8	-7,8	-3	-17	-12,75	-10,2	-12,75	-11,25			

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози				
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н
Проміжний коефіцієнт покриття	1	-1,2	-4,5	-0,6	-10	-5,2	-3,8	-7,8	-4,5	-17	-8,5	-10,2	-12,75	-7,5
Коефіцієнт фінансового левириджу	4	-4,8	-24	-1,2	-20	-31,2	0	-31,2	-18	-51	-68	-54,4	-34	-15
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-20,8	-24	-68	-51	-68	-68	-30
Оборотність дебіторської заборгованості	5	-6	-15	-1,5	-37,5	-26	-38	-26	-30	-85	-42,5	-68	-63,75	-37,5
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-51	-22,5
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-3,6	-13,5	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-51	-22,5
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-34	-40,8	-68	-30
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	1	-2,4	-6	-0,6	-7,5	-2,6	-5,7	-2,6	-6	-17	-8,5	-10,2	-4,25	-3,75
Високі витрати на виробництво продукції	3	-5,4	-18	-1,8	-22,5	-23,4	-11,4	-23,4	-13,5	-38,25	-51	-40,8	-25,5	-11,25
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-15,6	-12	-17	-34	-13,6	-25,5	-15
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-34	-34	-27,2	-34	-30

SWOT-аналіз ПрАТ «Харчовик»

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози							
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н			
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5			
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75			
Сильні сторони	<i>a_i</i>																
Наявність власних площ виноградників	3	4	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3			
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	5	4	2	5	4	5	3	3	3	2	3	3	3			
Проміжний коефіцієнт покриття	3	2	3	2	4	2	2	3	3	4	2	3	3	2			
Рівень операційної платоспроможності	3	3	3	3	4	3	2	3	4	4	4	4	2	1			
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	1	4	4	3	4	5	5	5	4	4	3	4	3	3			
Коефіцієнт заборгованості	3	4	4	2	4	2	1	2	4	4	3	5	4	2			
Оборотність обігових коштів	4	2	3	2	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3			
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
Оборотність кредиторської заборгованості	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	2	4	1	3	1	2	1	4	3	2	3	4	2			
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	2	3	1	3	1	2	1	4	3	2	3	4	2			
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	3	4	1	3	1	2	1	4	3	2	3	4	2			
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	2	4	1	3	1	2	1	4	3	2	3	4	2			
Збільшення обсягів виробництва	3	5	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3			
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	3	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2			
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	3	4	5	5	3	4	4	4	4	5	3	4	4	4			

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози					
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Розширення асортименту виноробної продукції	3	4	5	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2	
Слабкі сторони	a_i														
Використання закупленої сировини	3	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	4	-4	-4	-1	-3	-2	-1	-3	-3	-4	-4	-4	-3	-1	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	3	-2	-2	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-4	-3	-3	-3	-3	
Коефіцієнт фінансового левериджу	3	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
Оборотність дебіторської заборгованості	4	-2	-2	-1	-3	-2	-4	-2	-4	-4	-2	-4	-3	-2	
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4	-4	-5	-4	-4	-4	-4	-3	-2	-1	-1	-1	-1	
Високі витрати на виробництво продукції	3	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2	
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4	

Матриця інтегральних оцінок ПрАТ «Харчовик»

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози						
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	<i>a_i</i>														
Наявність власних площ виноградників	3	7,2	18	2,7	0	39	11,4	39	18	51	25,5	40,8	38,25	33,75	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	9	18	1,8	37,5	31,2	28,5	23,4	13,5	38,25	25,5	30,6	38,25	33,75	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	3,6	13,5	1,8	30	15,6	11,4	23,4	13,5	51	25,5	30,6	38,25	22,5	
Рівень операційної платоспроможності	3	5,4	13,5	2,7	30	23,4	11,4	23,4	18	51	51	40,8	25,5	11,25	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	1	2,4	6	0,9	10	13	9,5	13	6	17	12,75	13,6	12,75	11,25	
Коефіцієнт заборгованості	3	7,2	18	1,8	30	15,6	5,7	15,6	18	51	38,25	51	51	22,5	
Оборотність обігових коштів	4	4,8	18	2,4	40	31,2	15,2	31,2	24	68	51	54,4	51	45	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	18	51	25,5	40,8	38,25	22,5	
Оборотність кредиторської заборгованості	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	18	51	25,5	40,8	38,25	22,5	
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	3,6	18	0,9	22,5	7,8	11,4	7,8	18	38,25	25,5	30,6	51	22,5	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	3,6	13,5	0,9	22,5	7,8	11,4	7,8	18	38,25	25,5	30,6	51	22,5	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	7,2	24	1,2	30	10,4	15,2	10,4	24	51	34	40,8	68	30	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	4,8	24	1,2	30	10,4	15,2	10,4	24	51	34	40,8	68	30	
Збільшення обсягів виробництва	3	9	22,5	4,5	30	39	17,1	39	13,5	38,25	12,75	30,6	25,5	33,75	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	3	7,2	18	4,5	15	15,6	28,5	23,4	18	25,5	51	30,6	25,5	22,5	
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	3	7,2	22,5	4,5	22,5	31,2	22,8	31,2	18	63,75	38,25	40,8	51	45	
Розширення асортименту виноробної продукції	3	7,2	22,5	4,5	22,5	15,6	28,5	23,4	9	38,25	51	40,8	38,25	22,5	

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози					
		A	B	B	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Слабкі сторони	a_i														
Використання закупленої сировини	3	-3,6	-18	-0,9	-15	-23,4	0	-23,4	-18	-51	-51	-40,8	-38,25	-33,75	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-5,4	-18	-1,8	-30	-15,6	-17,1	-31,2	-18	-51	-51	-30,6	-38,25	-22,5	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	4	-9,6	-24	-1,2	-30	-20,8	-7,6	-31,2	-18	-68	-68	-54,4	-51	-15	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	3	-3,6	-9	-0,9	-22,5	-15,6	-11,4	-23,4	-9	-51	-38,25	-30,6	-38,25	-33,75	
Коефіцієнт фінансового левириджу	3	-3,6	-18	-0,9	-15	-23,4	0	-23,4	-13,5	-38,25	-51	-40,8	-25,5	-11,25	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-20,8	-24	-68	-51	-68	-68	-30	
Оборотність дебіторської заборгованості	4	-4,8	-12	-1,2	-30	-20,8	-30,4	-20,8	-24	-68	-34	-54,4	-51	-30	
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4,8	-12	-3	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-17	-8,5	-6,8	-8,5	-7,5	
Високі витрати на виробництво продукції	3	-5,4	-18	-1,8	-22,5	-23,4	-11,4	-23,4	-13,5	-38,25	-51	-40,8	-25,5	-11,25	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-15,6	-12	-17	-34	-13,6	-25,5	-15	
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-34	-34	-27,2	-34	-30	

SWOT-аналіз ПрАТ «Болградський виноробний завод»

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози							
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н			
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5			
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75			
Сильні сторони	a_i																
Наявність власних площ виноградників	3	4	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3			
Проміжний коефіцієнт покриття	3	2	3	2	4	2	2	3	3	4	2	3	3	2			
Рівень операційної платоспроможності	3	3	3	3	4	3	2	3	4	4	4	4	2	1			
Коефіцієнт фінансового левериджу	4	2	4	1	2	3	0	3	3	3	4	4	2	1			
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	5	4	2	5	4	5	3	3	3	2	3	3	3			
Оборотність обігових коштів	1	2	3	2	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3			
Оборотність товарно-матеріальних запасів	1	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
Оборотність дебіторської заборгованості	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
Оборотність кредиторської заборгованості	1	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	3	4	1	3	1	2	1	4	3	2	3	4	2			
Збільшення обсягів виробництва	3	5	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3			
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торговельними марками	1	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2			
Розширення асортименту виноробної продукції	3	4	5	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2			
Слабкі сторони	a_i																
Використання закупленої сировини	3	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3			
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2			

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози						
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
	3	-4	-4	-1	-3	-2	-1	-3	-3	-4	-4	-3	-3	-1	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	4	-4	-4	-3	-4	-5	-5	-5	-4	-4	-3	-3	-3	-3	
	3	-2	-2	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-4	-3	-3	-3	-3	
Коефіцієнт заборгованості	4	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
	3	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-2	-3	-4	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	4	-4	-4	-2	-3	-1	-3	-1	-4	-4	-2	-3	-1	-1	
	4	-4	-5	-5	-3	-4	-4	-4	-4	-5	-3	-4	-4	-4	
Високі витрати на виробництво продукції	3	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
	2	-4	-4	-5	-4	-4	-4	-4	-3	-2	-1	-1	-1	-1	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2	
	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4	

Матриця інтегральних оцінок ПрАТ «Болградський виноробний завод»

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози					
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	a_i														
Наявність власних площ виноградників	3	7,2	18	2,7	0	39	11,4	39	18	51	25,5	40,8	38,25	33,75	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	3,6	13,5	1,8	30	15,6	11,4	23,4	13,5	51	25,5	30,6	38,25	22,5	
Рівень операційної платоспроможності	3	5,4	13,5	2,7	30	23,4	11,4	23,4	18	51	51	40,8	25,5	11,25	
Коефіцієнт фінансового левериджу	4	4,8	24	1,2	20	31,2	0	31,2	18	51	68	54,4	34	15	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	9	18	1,8	37,5	31,2	28,5	23,4	13,5	38,25	25,5	30,6	38,25	33,75	
Оборотність обігових коштів	1	1,2	4,5	0,6	10	7,8	3,8	7,8	6	17	12,75	13,6	12,75	11,25	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	1	1,2	3	0,3	7,5	5,2	7,6	5,2	6	17	8,5	13,6	12,75	7,5	
Оборотність дебіторської заборгованості	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	18	51	25,5	40,8	38,25	22,5	
Оборотність кредиторської заборгованості	1	1,2	3	0,3	7,5	5,2	7,6	5,2	6	17	8,5	13,6	12,75	7,5	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	7,2	24	1,2	30	10,4	15,2	10,4	24	51	34	40,8	68	30	
Збільшення обсягів виробництва	3	9	22,5	4,5	30	39	17,1	39	13,5	38,25	12,75	30,6	25,5	33,75	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	1	2,4	6	1,5	5	5,2	9,5	7,8	6	8,5	17	10,2	8,5	7,5	
Розширення асортименту виноробної продукції	3	7,2	22,5	4,5	22,5	15,6	28,5	23,4	9	38,25	51	40,8	38,25	22,5	
Слабкі сторони	a_i														
Використання закупленої сировини	3	-3,6	-18	-0,9	-15	-23,4	0	-23,4	-18	-51	-51	-40,8	-38,25	-33,75	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-5,4	-18	-1,8	-30	-15,6	-17,1	-31,2	-18	-51	-51	-30,6	-38,25	-22,5	

Характеристика сильних сторін	Можливості							Загрози						
	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-20,8	-24	-68	-51	-68	-68	-30
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	3	-7,2	-18	-0,9	-22,5	-15,6	-5,7	-23,4	-13,5	-51	-51	-40,8	-38,25	-11,25
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	4	-9,6	-24	-3,6	-40	-52	-38	-52	-24	-68	-51	-40,8	-51	-45
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	3	-3,6	-9	-0,9	-22,5	-15,6	-11,4	-23,4	-9	-51	-38,25	-30,6	-38,25	-33,75
Коефіцієнт заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-20,8	-24	-68	-51	-68	-68	-30
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-51	-22,5
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-3,6	-13,5	-3,6	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-51	-22,5
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-34	-40,8	-68	-30
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	4	-9,6	-24	-2,4	-30	-10,4	-22,8	-10,4	-24	-68	-34	-40,8	-17	-15
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	-9,6	-30	-6	-30	-41,6	-30,4	-41,6	-24	-85	-51	-54,4	-68	-60
Високі витрати на виробництво продукції	3	-5,4	-18	-1,8	-22,5	-23,4	-11,4	-23,4	-13,5	-38,25	-51	-40,8	-25,5	-11,25
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4,8	-12	-3	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-17	-8,5	-6,8	-8,5	-7,5
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-15,6	-12	-17	-34	-13,6	-25,5	-15
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-34	-34	-27,2	-34	-30

SWOT-аналіз ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози						
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	ai														
Наявність власних площ виноградників Рівень операційної платоспроможності Коефіцієнт фінансового левериджу Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності) Оборотність обігових коштів Оборотність товарно-матеріальних запасів Оборотність кредиторської заборгованості Збільшення обсягів виробництва	3	4	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3	
	3	3	3	3	4	3	2	3	4	4	4	4	2	1	
	3	2	4	1	2	3	0	3	3	3	4	4	2	1	
	3	4	4	1	3	2	1	3	3	4	4	4	3	1	
	3	4	4	2	4	2	1	2	4	4	3	5	4	2	
	5	2	2	1	3	2	2	3	2	4	3	3	3	3	
	3	2	3	2	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3	
	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2	
	3	5	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3	
	Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	2	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2
Розширення асортименту виноробної продукції	3	4	5	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2	
Слабкі сторони	ai														
Використання закупленої сировини	3	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	1	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	-2	-3	-2	-4	-2	-2	-3	-3	-4	-2	-3	-3	-2	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	4	-4	-4	-3	-4	-5	-5	-5	-4	-4	-3	-4	-3	-3	

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози					
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	-5	-4	-2	-5	-4	-5	-3	-3	-3	-2	-3	-3	-3	
Коефіцієнт заборгованості	4	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
Оборотність дебіторської заборгованості	4	-2	-2	-1	-3	-2	-4	-2	-4	-4	-2	-4	-3	-2	
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-2	-3	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	3	-4	-4	-2	-3	-1	-3	-1	-4	-4	-2	-3	-1	-1	
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	-4	-5	-5	-3	-4	-4	-4	-4	-5	-3	-4	-4	-4	
Високі витрати на виробництво продукції	3	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4	-4	-5	-4	-4	-4	-4	-3	-2	-1	-1	-1	-1	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2	
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4	

Матриця інтегральних оцінок ПрАТ «Ізмаїльський винзавод»

Характеристика сильних сторін	Можливості							Загрози						
	A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	<i>a_i</i>													
Наявність власних площ виноградників	3	7,2	18	2,7	0	39	39	18	51	25,5	40,8	38,25	33,75	
Рівень операційної платоспроможності	3	5,4	13,5	2,7	30	23,4	23,4	18	51	51	40,8	25,5	11,25	
Коефіцієнт фінансового левериджу	3	3,6	18	0,9	15	23,4	0	23,4	38,25	51	40,8	25,5	11,25	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	3	7,2	18	0,9	22,5	15,6	5,7	23,4	51	51	40,8	38,25	11,25	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	3	7,2	18	1,8	30	15,6	5,7	15,6	51	38,25	51	51	22,5	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	5	6	15	1,5	37,5	26	19	39	85	63,75	51	63,75	56,25	
Оборотність обігових коштів	3	3,6	13,5	1,8	30	23,4	11,4	23,4	51	38,25	40,8	38,25	33,75	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	51	25,5	40,8	38,25	22,5	
Оборотність кредиторської заборгованості	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	51	25,5	40,8	38,25	22,5	
Збільшення обсягів виробництва	3	9	22,5	4,5	30	39	17,1	39	38,25	12,75	30,6	25,5	33,75	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	2	4,8	12	3	10	10,4	19	15,6	17	34	20,4	17	15	
Розширення асортименту виноробної продукції	3	7,2	22,5	4,5	22,5	15,6	28,5	23,4	38,25	51	40,8	38,25	22,5	
Слабкі сторони	<i>a_i</i>													
Використання закупленої сировини	3	-3,6	-18	-0,9	-15	-23,4	0	-23,4	-51	-51	-40,8	-38,25	-33,75	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	1	-1,8	-6	-0,6	-10	-5,2	-5,7	-10,4	-17	-17	-10,2	-12,75	-7,5	

Продовж. табл. Б.19

Характеристика сильних сторін	Можливості							Загрози						
	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	-3,6	-13,5	-1,8	-30	-15,6	-11,4	-23,4	-13,5	-51	-30,6	-38,25	-22,5	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	4	-9,6	-24	-3,6	-40	-52	-38	-52	-24	-68	-54,4	-51	-45	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	-9	-18	-1,8	-37,5	-31,2	-28,5	-23,4	-13,5	-38,25	-30,6	-38,25	-33,75	
Коефіцієнт заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-20,8	-24	-68	-68	-68	-30	
Оборотність дебіторської заборгованості	4	-4,8	-12	-1,2	-30	-20,8	-30,4	-20,8	-24	-68	-54,4	-51	-30	
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-30,6	-51	-22,5	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-3,6	-13,5	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-30,6	-51	-22,5	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-40,8	-68	-30	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-40,8	-68	-30	
Недостатня кількість сировини, необхідної для ефективного використання виробничих потужностей	3	-7,2	-18	-1,8	-22,5	-7,8	-17,1	-7,8	-18	-51	-30,6	-12,75	-11,25	
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	-9,6	-30	-6	-30	-41,6	-30,4	-41,6	-24	-85	-54,4	-68	-60	
Високі витрати на виробництво продукції	3	-5,4	-18	-1,8	-22,5	-23,4	-11,4	-23,4	-13,5	-38,25	-40,8	-25,5	-11,25	
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4,8	-12	-3	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-17	-6,8	-8,5	-7,5	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-15,6	-12	-17	-13,6	-25,5	-15	
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-34	-27,2	-34	-30	

SWOT-аналіз ПрАТ «Вікторія»

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози							
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н			
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5			
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75			
Сильні сторони	a_i																
Наявність власних площ виноградників Проміжний коефіцієнт покриття Рівень операційної платоспроможності Коефіцієнт забезпеченості власними коштами Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності) Оборотність обігових коштів Оборотність товарно-матеріальних запасів Оборотність кредиторської заборгованості Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	1	4	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3			
	3	2	3	2	4	2	2	3	3	4	2	3	3	2			
	4	3	3	3	4	3	2	3	4	4	4	4	2	1			
	4	4	4	3	4	5	5	5	4	4	3	4	3	3			
	3	5	4	2	5	4	5	3	3	3	2	3	3	3			
	5	2	3	2	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3			
	4	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
	5	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
	3	2	3	1	3	1	2	1	4	3	2	3	4	2			
	4	5	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3			
Збільшення обсягів виробництва Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками Наявність різних транспортних шляхів Розширення асортименту виноробної продукції	4	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2			
	4	4	4	5	4	4	4	4	3	2	1	1	1	1			
	4	4	5	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2			
Слабкі сторони	a_i																
Використання закупленої сировини	3	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3			
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2			
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	3	-4	-4	-1	-3	-2	-1	-3	-3	-4	-4	-4	-3	-1			

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози				
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	3	-2	-2	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-4	-3	-3	-3	-3
Коефіцієнт заборгованості	3	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2
Коефіцієнт фінансового левириджу	2	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	3	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2
Оборотність дебіторської заборгованості	5	-2	-2	-1	-3	-2	-4	-2	-4	-4	-2	-4	-3	-2
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-3	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	-4	-5	-5	-3	-4	-4	-4	-4	-5	-3	-4	-4	-4
Високі витрати на виробництво продукції	4	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4

Матриця інтегральних оцінок ПрАТ «Вікторія»

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози						
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	a_i														
Сильні сторони	a_i														
Наявність власних площ виноградників	1	2,4	6	0,9	0	13	3,8	13	6	17	8,5	13,6	12,75	11,25	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	3,6	13,5	1,8	30	15,6	11,4	23,4	13,5	51	25,5	30,6	38,25	22,5	
Рівень операційної платоспроможності	4	7,2	18	3,6	40	31,2	15,2	31,2	24	68	68	54,4	34	15	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	4	9,6	24	3,6	40	52	38	52	24	68	51	54,4	51	45	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	9	18	1,8	37,5	31,2	28,5	23,4	13,5	38,25	25,5	30,6	38,25	33,75	
Оборотність обігових коштів	5	6	22,5	3	50	39	19	39	30	85	63,75	68	63,75	56,25	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	4	4,8	12	1,2	30	20,8	30,4	20,8	24	68	34	54,4	51	30	
Оборотність кредиторської заборгованості	5	6	15	1,5	37,5	26	38	26	30	85	42,5	68	63,75	37,5	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	3,6	13,5	0,9	22,5	7,8	11,4	7,8	18	38,25	25,5	30,6	51	22,5	
Збільшення обсягів виробництва	4	12	30	6	40	52	22,8	52	18	51	17	40,8	34	45	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	4	9,6	24	6	20	20,8	38	31,2	24	34	68	40,8	34	30	
Наявність різних транспортних шляхів	4	9,6	24	6	40	41,6	30,4	41,6	18	34	17	13,6	17	15	
Розширення асортименту виноробної продукції	4	9,6	30	6	30	20,8	38	31,2	12	51	68	54,4	51	30	
Слабкі сторони	a_i														
Використання закупленої сировини	3	-3,6	-18	-0,9	-15	-23,4	0	-23,4	-18	-51	-51	-40,8	-38,25	-33,75	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-5,4	-18	-1,8	-30	-15,6	-17,1	-31,2	-18	-51	-51	-30,6	-38,25	-22,5	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	3	-7,2	-18	-0,9	-22,5	-15,6	-5,7	-23,4	-13,5	-51	-51	-40,8	-38,25	-11,25	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	3	-3,6	-9	-0,9	-22,5	-15,6	-11,4	-23,4	-9	-51	-38,25	-30,6	-38,25	-33,75	
Коефіцієнт заборгованості	3	-7,2	-18	-1,8	-30	-15,6	-5,7	-15,6	-18	-51	-38,25	-51	-51	-22,5	

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози					
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н
Коефіцієнт фінансового левариджу	2	-2,4	-12	-0,6	-10	-15,6	0	-15,6	-9	-25,5	-34	-27,2	-17	-7,5
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	3	-7,2	-18	-1,8	-30	-15,6	-5,7	-15,6	-18	-51	-38,25	-51	-51	-22,5
Оборотність дебіторської заборгованості	5	-6	-15	-1,5	-37,5	-26	-38	-26	-30	-85	-42,5	-68	-63,75	-37,5
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-51	-22,5
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-7,2	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-34	-40,8	-68	-30
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-34	-40,8	-68	-30
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	-9,6	-30	-6	-30	-41,6	-30,4	-41,6	-24	-85	-51	-54,4	-68	-60
Високі витрати на виробництво продукції	4	-7,2	-24	-2,4	-30	-31,2	-15,2	-31,2	-18	-51	-68	-54,4	-34	-15
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-15,6	-12	-17	-34	-13,6	-25,5	-15
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-34	-34	-27,2	-34	-30

SWOT-аналіз ПАТ «Коблево»

Характеристика сильних сторін	Можливості							Загрози						
	A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони														
Наявність власних площ виноградників	3	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3	
Проміжний коефіцієнт покриття	4	2	3	4	2	2	3	3	4	2	3	3	2	
Рівень операційної платоспроможності	1	3	3	4	3	2	3	4	4	4	4	2	1	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	1	4	4	4	2	1	2	4	4	3	5	4	2	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	3	4	4	4	5	5	5	4	4	3	4	3	3	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	5	4	2	5	4	3	3	3	2	3	3	3	
Оборотність обігових коштів	3	2	3	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	2	2	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2	
Оборотність кредиторської заборгованості	4	2	2	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	2	3	3	1	2	1	4	3	2	3	4	2	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	3	4	3	1	2	1	4	3	2	3	4	2	
Збільшення обсягів виробництва	3	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2	
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	3	4	5	3	4	4	4	4	5	3	4	4	4	
Розширення асортименту виноробної продукції	4	4	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2	

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози						
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Слабкі сторони	<i>a_i</i>														
Використання закупленої сировини	4	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2	
Коефіцієнт фінансового левериджу	4	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	3	-4	-4	-1	-3	-2	-1	-3	-3	-4	-4	-3	-1	-1	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	3	-2	-2	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-4	-4	-3	-3	-3	
Коефіцієнт заборгованості	4	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
Оборотність дебіторської заборгованості	3	-2	-2	-1	-3	-2	-4	-2	-4	-4	-2	-4	-3	-2	
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	2	-3	-4	2	
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4	-4	-5	-4	-4	-4	-4	-3	-2	-1	-1	-1	-1	
Високі витрати на виробництво продукції	3	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2	
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4	

Матриця інтегральних оцінок ПАТ «Коблево»

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози						
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	<i>a_i</i>														
Наявність власних площ виноградників Проміжний коефіцієнт покриття Рівень операційної платоспроможності Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	3	7,2	18	2,7	0	39	11,4	39	18	51	25,5	40,8	38,25	33,75	
	4	4,8	18	2,4	40	20,8	15,2	31,2	18	68	34	40,8	51	30	
	1	1,8	4,5	0,9	10	7,8	3,8	7,8	6	17	17	13,6	8,5	3,75	
	1	2,4	6	0,6	10	5,2	1,9	5,2	6	17	12,75	17	17	7,5	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності) Оборотність обігових коштів Оборотність товарно-матеріальних запасів Оборотність кредиторської заборгованості Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку Збільшення обсягів виробництва	3	7,2	18	2,7	30	39	28,5	39	18	51	38,25	40,8	38,25	33,75	
	3	9	18	1,8	37,5	31,2	28,5	23,4	13,5	38,25	25,5	30,6	38,25	33,75	
	3	3,6	13,5	1,8	30	23,4	11,4	23,4	18	51	38,25	40,8	38,25	33,75	
	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	18	51	25,5	40,8	38,25	22,5	
	4	4,8	12	1,2	30	20,8	30,4	20,8	24	68	34	54,4	51	30	
	3	3,6	13,5	0,9	22,5	7,8	11,4	7,8	18	38,25	25,5	30,6	51	22,5	
	4	7,2	24	1,2	30	10,4	15,2	10,4	24	51	34	40,8	68	30	
	3	9	22,5	4,5	30	39	17,1	39	13,5	38,25	12,75	30,6	25,5	33,75	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торговельними марками Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості Розширення асортименту виноробної продукції	4	9,6	24	6	20	20,8	38	31,2	24	34	68	40,8	34	30	
	3	7,2	22,5	4,5	22,5	31,2	22,8	31,2	18	63,75	38,25	40,8	51	45	
	4	9,6	30	6	30	20,8	38	31,2	12	51	68	54,4	51	30	

Характеристика сильних сторін	???	Можливості								Загрози				
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н
Слабкі сторони	a_i													
Використання закупленої сировини	4	-4,8	-24	-1,2	-20	-31,2	0	-31,2	-24	-68	-68	-54,4	-51	-45
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-5,4	-18	-1,8	-30	-15,6	-17,1	-31,2	-18	-51	-51	-30,6	-38,25	-22,5
Коефіцієнт фінансового левириджу	4	-4,8	-24	-1,2	-20	-31,2	0	-31,2	-18	-51	-68	-54,4	-34	15
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	3	-7,2	-18	-0,9	-22,5	-15,6	-5,7	-23,4	-13,5	-51	-51	-40,8	-38,25	-11,25
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	3	-3,6	-9	-0,9	-22,5	-15,6	-11,4	-23,4	-9	-51	-38,25	-30,6	-38,25	-33,75
Коефіцієнт заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-20,8	-24	-68	-51	-68	-68	-30
Оборотність дебіторської заборгованості	3	-3,6	-9	-0,9	-22,5	-15,6	-22,8	-15,6	-18	-51	-25,5	-40,8	-38,25	-22,5
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-25,5	-30,6	-51	-22,5
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	34	-40,8	-68	30
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4,8	-12	-3	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-17	-8,5	-6,8	-8,5	-7,5
Високі витрати на виробництво продукції	3	-5,4	-18	-1,8	-22,5	-23,4	-11,4	-23,4	-13,5	-38,25	-51	-40,8	-25,5	-11,25
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-15,6	-12	-17	-34	-13,6	-25,5	-15
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-34	-34	-27,2	-34	-30

SWOT-аналіз ПАТ «Золоте поле»

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози						
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	<i>a_i</i>														
Наявність власних площ виноградників	5	4	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	2	3	2	4	2	2	3	3	4	2	3	3	2	
Рівень операційної платоспроможності	3	3	3	3	4	3	2	3	4	4	4	4	2	1	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	3	4	4	1	3	2	1	3	3	4	4	4	3	1	
Коефіцієнт фінансового левериджу	2	2	4	1	2	3	0	3	3	3	4	4	2	1	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	4	4	2	4	2	1	2	4	4	3	5	4	2	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	5	4	2	5	4	5	3	3	3	2	3	3	3	
Оборотність обігових коштів	1	2	3	2	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	4	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2	
Оборотність кредиторської заборгованості	1	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	3	4	1	3	1	2	1	4	3	2	3	4	4	
Збільшення обсягів виробництва	3	5	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	4	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2	
Розширення асортименту виноробної продукції	4	4	5	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2	
Слабкі сторони	<i>a_i</i>														
Використання закупленої сировини	1	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози					
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	5	-4	-4	-3	-4	-5	-5	-5	-4	-4	-3	-4	-3	-3	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	4	-2	-2	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-4	-3	-3	-3	-3	
Коефіцієнт заборгованості	4	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
Оборотність дебіторської заборгованості	3	-2	-2	-1	-3	-2	-4	-2	-4	-4	-2	-4	-3	-2	
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-2	-3	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Високі витрати на виробництво продукції	3	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	-4	-5	-5	-3	-4	-4	-4	-4	-5	-3	-4	-4	-4	
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4	-4	-5	-4	-4	-4	-4	-3	-2	-1	-1	-1	-1	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2	
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4	

Матриця інтегральних оцінок ПАТ «Золоте поле»

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози					
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5	
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75	
Сильні сторони	<i>a_i</i>														
Наявність власних площ виноградників	5	12	30	4,5	0	65	19	65	30	85	42,5	68	63,75	56,25	
Проміжний коефіцієнт покриття	3	3,6	13,5	1,8	30	15,6	11,4	23,4	13,5	51	25,5	30,6	38,25	22,5	
Рівень операційної платоспроможності	3	5,4	13,5	2,7	30	23,4	11,4	23,4	18	51	51	40,8	25,5	11,25	
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	3	7,2	18	0,9	22,5	15,6	5,7	23,4	13,5	51	51	40,8	38,25	11,25	
Коефіцієнт фінансового левериджу	2	2,4	12	0,6	10	15,6	0	15,6	9	25,5	34	27,2	17	7,5	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	4	9,6	24	2,4	40	20,8	7,6	20,8	24	68	51	68	68	30	
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	3	9	18	1,8	37,5	31,2	28,5	23,4	13,5	38,25	25,5	30,6	38,25	33,75	
Оборотність обігових коштів	1	1,2	4,5	0,6	10	7,8	3,8	7,8	6	17	12,75	13,6	12,75	11,25	
Оборотність товарно-матеріальних запасів	4	4,8	12	1,2	30	20,8	30,4	20,8	24	68	34	54,4	51	30	
Оборотність кредиторської заборгованості	1	1,2	3	0,3	7,5	5,2	7,6	5,2	6	17	8,5	13,6	12,75	7,5	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	7,2	24	1,2	30	10,4	15,2	10,4	24	51	34	40,8	68	60	
Збільшення обсягів виробництва	3	9	22,5	4,5	30	39	17,1	39	13,5	38,25	12,75	30,6	25,5	33,75	
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торговельними марками	4	9,6	24	6	20	20,8	38	31,2	24	34	68	40,8	34	30	
Розширення асортименту виноробної продукції	4	9,6	30	6	30	20,8	38	31,2	12	51	68	54,4	51	30	
Слабкі сторони	<i>a_i</i>														
Використання закупленої сировини	1	-1,2	-6	-0,3	-5	-7,8	0	-7,8	-6	-17	-17	-13,6	-12,75	-11,25	
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	3	-5,4	-18	-1,8	-30	-15,6	-17,1	-31,2	-18	-51	-51	-30,6	-38,25	-22,5	
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	5	-12	-30	-4,5	-50	-65	-47,5	-65	-30	-85	-63,75	-68	-63,75	-56,25	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	4	-4,8	-12	-1,2	-30	-20,8	-15,2	-31,2	-12	-68	-51	-40,8	-51	-45	

Продовж. табл. Б.19

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози				
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	Н
Коефіцієнт заборгованості	4	-9,6	-24	-2,4	-40	-20,8	-7,6	-20,8	-24	-68	-51	-68	-30
Оборотність дебіторської заборгованості	3	-3,6	-9	-0,9	-22,5	-15,6	-22,8	-15,6	-18	-51	-25,5	-40,8	-22,5
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-	-25,5	-30,6	-22,5
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-3,6	-13,5	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-	-25,5	-30,6	-22,5
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-51	-34	-40,8	-30
Високі витрати на виробництво продукції	3	-5,4	-18	-1,8	-22,5	-23,4	-11,4	-23,4	-13,5	-	-51	-40,8	-
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	4	-9,6	-30	-6	-30	-41,6	-30,4	-41,6	-24	-85	-51	-54,4	-60
Наявність різних транспортних шляхів	2	-4,8	-12	-3	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-17	-8,5	-6,8	-7,5
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-15,6	-12	-17	-34	-13,6	-15
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-34	-34	-27,2	-30

SWOT-аналіз ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»

Характеристика сильних сторін		Можливості								Загрози							
		A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н			
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	2	5	5	4	5	5			
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,85	0,75			
Сильні сторони	<i>a_i</i>																
Наявність власних площ виноградників	2	4	4	3	0	5	2	5	4	4	2	4	3	3			
Проміжний коефіцієнт покриття	1	2	3	2	4	2	2	3	3	4	2	3	3	2			
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	1	4	4	3	4	5	5	5	4	4	3	4	3	3			
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	2	5	4	2	5	4	5	3	3	3	2	3	3	3			
Оборотність обігових коштів	2	2	3	2	4	3	2	3	4	4	3	4	3	3			
Оборотність кредиторської заборгованості	1	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	2	2	1	3	2	4	2	4	4	2	4	3	2			
Збільшення обсягів виробництва	4	5	5	5	4	5	3	5	3	3	1	3	2	3			
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	4	4	4	5	2	2	5	3	4	2	4	3	2	2			
Наявність різних транспортних шляхів	4	4	4	5	4	4	4	4	3	2	1	1	1	1			
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	3	4	5	5	3	4	4	4	4	5	3	4	4	4			
Розширення асортименту виноробної продукції	4	4	5	5	3	2	5	3	2	3	4	4	3	2			
Слабкі сторони	<i>a_i</i>																
Використання закупленої сировини	3	-2	-4	-1	-2	-3	0	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3			
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	4	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-3	-3	-2			
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	5	-4	-4	-1	-3	-2	-1	-3	-3	-4	-4	-4	-3	-1			

Характеристика сильних сторін		Можливості							Загрози						
		А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н	
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	4	-2	-2	-1	-3	-2	-2	-3	-2	-4	-3	-3	-3	-3	
Рівень операційної платоспроможності	1	-3	-3	-3	-4	-3	-2	-3	-4	-4	-4	-4	-2	-1	
Коефіцієнт заборгованості	5	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
Оборотність дебіторської заборгованості	4	-2	-2	-2	-3	-2	-4	-2	-4	-4	-2	-4	-3	-2	
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	3	-4	-4	-2	-4	-2	-1	-2	-4	-4	-3	-5	-4	-2	
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-2	-3	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-3	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-2	-4	-1	-3	-1	-2	-1	-4	-3	-2	-3	-4	-2	
Високі витрати на виробництво продукції	4	-3	-4	-2	-3	-3	-2	-3	-3	-3	-4	-4	-2	-1	
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2	-4	-5	-4	-3	-5	-3	-4	-2	-4	-2	-3	-2	
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-3	-4	-4	-4	-4	-4	

Матриця інтегральних оцінок ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»

Характеристика сильних сторін	Можливості										Загрози				
	A	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	М	Н		
Значущість	kj	4	5	1	5	4	2	4	5	5	4	5	5		
Ймовірність	pj	0,15	0,3	0,3	0,5	0,65	0,95	0,65	0,75	0,85	0,85	0,85	0,75		
Сильні сторони	<i>a_i</i>														
Наявність власних площ виноградників	2	4,8	12	1,8	0	26	7,6	26	12	34	17	27,2	25,5		
Проміжний коефіцієнт покриття	1	1,2	4,5	0,6	10	5,2	3,8	7,8	4,5	17	8,5	10,2	12,75		
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	1	2,4	6	0,9	10	13	9,5	13	6	17	12,75	13,6	12,75		
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності)	2	6	12	1,2	25	20,8	19	15,6	9	25,5	17	20,4	25,5		
Оборотність обігових коштів	2	2,4	9	1,2	20	15,6	7,6	15,6	12	34	25,5	27,2	25,5		
Оборотність кредиторської заборгованості	1	1,2	3	0,3	7,5	5,2	7,6	5,2	6	17	8,5	13,6	12,75		
Оборотність товарно-матеріальних запасів	3	3,6	9	0,9	22,5	15,6	22,8	15,6	18	51	25,5	40,8	38,25		
Збільшення обсягів виробництва	4	12	30	6	40	52	22,8	52	18	51	17	40,8	34		
Випуск ексклюзивної виноробної продукції під власними торгівельними марками	4	9,6	24	6	20	20,8	38	31,2	24	34	68	40,8	34		
Наявність різних транспортних шляхів	4	9,6	24	6	40	41,6	30,4	41,6	18	34	17	13,6	17		
Рівень інвестицій у підприємства виноробної промисловості	3	7,2	22,5	4,5	22,5	31,2	22,8	31,2	18	63,75	38,25	40,8	51		
Розширення асортименту виноробної продукції	4	9,6	30	6	30	20,8	38	31,2	12	51	68	54,4	51		
Слабкі сторони	<i>a_i</i>														
Використання закупленої сировини	3	-3,6	-18	-0,9	-15	-23,4	0	-23,4	-18	-51	-51	-40,8	-38,25		
Фізичний і моральний знос основних виробничих фондів	4	-7,2	-24	-2,4	-40	-20,8	-22,8	-41,6	-24	-68	-68	-40,8	-51		
Коефіцієнт негайної (абсолютної) ліквідності	5	-12	-30	-1,5	-37,5	-26	-9,5	-39	-22,5	-85	-85	-68	-63,75		

Продовж. табл. Б.19

Характеристика сильних сторін	Можливості							Загрози				
	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	К	Л	Н
Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності)	4	-4,8	-12	-1,2	-30	-20,8	-15,2	-31,2	-12	-68	-40,8	-45
Рівень операційної платоспроможності	1	-1,8	-4,5	-0,9	-10	-7,8	-3,8	-7,8	-6	-17	-13,6	-3,75
Коефіцієнт заборгованості	5	-12	-30	-3	-50	-26	-9,5	-26	-30	-85	-85	-37,5
Оборотність дебіторської заборгованості	4	-4,8	-12	-2,4	-30	-20,8	-30,4	-20,8	-24	-68	-54,4	-30
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	3	-7,2	-18	-1,8	-30	-15,6	-5,7	-15,6	-18	-51	-51	-22,5
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	3	-3,6	-18	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-30,6	-22,5
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку	3	-3,6	-13,5	-0,9	-22,5	-7,8	-11,4	-7,8	-18	-38,25	-30,6	-22,5
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку	4	-7,2	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-34	-40,8	-30
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	4	-4,8	-24	-1,2	-30	-10,4	-15,2	-10,4	-24	-34	-40,8	-30
Високі витрати на виробництво продукції	4	-7,2	-24	-2,4	-30	-31,2	-15,2	-31,2	-18	-51	-54,4	-15
Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції в умовах вступу у ВТО	2	-2,4	-12	-3	-20	-15,6	-19	-15,6	-12	-17	-13,6	-15
Нерозвиненість використання сучасних ринкових систем управління, організації праці та ресурсозбереження	2	-3,6	-12	-2,4	-20	-20,8	-15,2	-20,8	-9	-34	-27,2	-30

Таблиця Б.20 – Вихідні значення показника I_t^n належність значень до одного із п'яти кластерів

Номер підпр.	Рік	I_t^n	Номер кластера	Відстань до центру кластера
1	2007	0,153492175	2	0,013
2	2007	0,158821766	2	0,008
3	2007	0,017321217	3	0,007
4	2007	0,124073128	4	0,009
5	2007	0,092676302	4	0,023
6	2007	0,085110289	1	0,017
7	2007	0,175550406	2	0,009
8	2007	0,120764314	4	0,005
9	2007	0,205768449	5	0,004
1	2008	0,177735491	2	0,011
2	2008	0,230049784	5	0,029
3	2008	0,01563176	3	0,008
4	2008	0,062352902	1	0,006
5	2008	0,052990806	1	0,015
6	2008	0,033654271	3	0,010
7	2008	0,129902844	4	0,014
8	2008	0,095489099	4	0,020
9	2008	0,138113227	4	0,023
1	2009	0,120202779	4	0,005
2	2009	0,083685693	1	0,015
3	2009	0,049003264	1	0,019
4	2009	0,048869317	1	0,020
5	2009	0,069161722	1	0,001
6	2009	0,025745759	3	0,002
7	2009	0,056059624	1	0,012
8	2009	0,027306347	3	0,003
9	2009	0,106723943	4	0,009
1	2010	0,1195896	4	0,004
2	2010	0,066185514	1	0,002
3	2010	0,049119753	1	0,019
4	2010	0,121709438	4	0,006
5	2010	0,128895658	4	0,013
6	2010	0,100620341	4	0,015
7	2010	0,13896051	4	0,024
8	2010	0,191247779	5	0,010
9	2010	0,014939501	3	0,009
1	2011	0,195063244	5	0,006

Номер підпр.	Рік	I_t^n	Номер кластера	Відстань до центру кластера
2	2011	0,089115398	1	0,021
3	2011	0,071442007	1	0,003
4	2011	0,075281852	1	0,007
5	2011	0,093283311	4	0,022
6	2011	0,062972951	1	0,005
7	2011	0,137875676	4	0,022
8	2011	0,196149583	5	0,005
9	2011	0,032871934	3	0,009
1	2012	0,093992824	4	0,021
2	2012	0,083120002	1	0,015
3	2012	0,11711848	4	0,002
4	2012	0,085736514	1	0,017
5	2012	0,190016429	5	0,011
6	2012	0,047399144	1	0,021
7	2012	0,079815984	1	0,011
8	2012	0,081797397	1	0,013
9	2012	0,097344461	4	0,018

Таблиця Б.21 – Значення функції належності $\mu(I_t^n)$ показника

Номер підпр.	Рік	I_t^n	$\mu(I_t^n)$				
			Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
1	2007	0,153492175	0	0	0,0579933	0,9420067	0
1	2008	0,158821766	0	0	0	1	0
1	2009	0,017321217	1	0	0	0	0
1	2010	0,124073128	0	0	1	0	0
1	2011	0,092676302	0	0,308836	0,6911644	0	0
1	2012	0,085110289	0	0,849265	0,150735	0	0
2	2007	0,175550406	0	0	0	1	0
2	2008	0,120764314	0	0	1	0	0
2	2009	0,205768449	0	0	0	0	1
2	2010	0,177735491	0	0	0	0,947465	0,052535
2	2011	0,230049784	0	0	0	0	1
2	2012	0,01563176	1	0	0	0	0
3	2007	0,062352902	0	1	0	0	0
3	2008	0,052990806	0,00046	0,99954	0	0	0
3	2009	0,033654271	0,967286	0,032714	0	0	0
3	2010	0,129902844	0	0	0,9652752	0,0347248	0
3	2011	0,095489099	0	0,107921	0,8920785	0	0
3	2012	0,138113227	0	0	0,6494913	0,3505087	0
4	2007	0,120202779	0	0	1	0	0
4	2008	0,083685693	0	0,951022	0,0489781	0	0
4	2009	0,049003264	0,199837	0,800163	0	0	0
4	2010	0,048869317	0,206534	0,793466	0	0	0
4	2011	0,069161722	0	1	0	0	0
4	2012	0,025745759	1	0	0	0	0
5	2007	0,056059624	0	1	0	0	0
5	2008	0,027306347	1	0	0	0	0
5	2009	0,106723943	0	0	1	0	0
5	2010	0,1195896	0	0	1	0	0
5	2011	0,066185514	0	1	0	0	0
5	2012	0,049119753	0,194012	0,805988	0	0	0
6	2007	0,121709438	0	0	1	0	0
6	2008	0,128895658	0	0	1	0	0
6	2009	0,100620341	0	0	1	0	0
6	2010	0,13896051	0	0	0,6169034	0,3830966	0
6	2011	0,191247779	0	0	0	0	1
6	2012	0,014939501	1	0	0	0	0
7	2007	0,195063244	0	0	0	0	1
7	2008	0,089115398	0	0,563186	0,4368141	0	0
7	2009	0,071442007	0	1	0	0	0
7	2010	0,075281852	0	1	0	0	0
7	2011	0,093283311	0	0,265478	0,7345222	0	0
7	2012	0,062972951	0	1	0	0	0
8	2007	0,137875676	0	0	0,6586279	0,3413721	0

Номер підпр.	Рік	I_t^n	$\mu(I_t^n)$				
			Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
8	2008	0,196149583	0	0	0	0	1
8	2009	0,032871934	1	0	0	0	0
8	2010	0,093992824	0	0,214798	0,7852017	0	0
8	2011	0,083120002	0	0,991428	0,0085716	0	0
8	2012	0,11711848	0	0	1	0	0
9	2007	0,085736514	0	0,804535	0,1954653	0	0
9	2008	0,190016429	0	0	0	0,070255	0,929745
9	2009	0,047399144	0,280043	0,719957	0	0	0
9	2010	0,079815984	0	1	0	0	0
9	2011	0,081797397	0	1	0	0	0
9	2012	0,097344461	0	0	1	0	0

Таблиця Б.22 – Характеристика місій, мети і завдань функціонування банківських установ за станом на 01.01.2012*

Назва банку	Місія	Генеральна мета	Основні завдання
Приват-банк	Забезпечення простого доступу до банківських послуг усім громадянам країни	Бути лідером в Україні щодо надання населенню та юридичним особам платіжних та інших банківських послуг, досягати найкращих показників дохідності, прибутковості та надійності серед великих банків країни, при цьому постійно покращувати якість обслуговування	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення клієнтської бази щодо обслуговування індивідуальних клієнтів в 2012 р. до 15,6 млн чол., в 2016 р. – 18,7 млн чол.; – нарощування активної клієнтської бази щодо обслуговування корпоративних клієнтів в 2012 р. до 256 тис. чол., в 2016 р. – 372 тис. чол.; – удосконалення системи управління ризиками, за рахунок забезпечення приросту портфеля при мінімальному рівні проблемності; – співвідношення транзакцій «термінал самообслуговування» = 30:70; – підвищення якості і лояльності персоналу; – підвищення задоволення клієнтів співпрацею за даними автоматичного телефонного IVR-опитування; – зменшення питомої ваги негативних оцінок клієнтів в загальній кількості результативних контактів до 0,6 % в 2012 р. і до 0,38 % в 2016 р.
Укресім-банк	Сприяння розвитку економіки України та бізнесу клієнтів, переважно експортоорієнтованих та імпортозамінних галузей економіки, шляхом кредитування і банківського обслуговування фінансових	Обслуговування експортоорієнтованих та імпортозамінних галузей економіки	<ul style="list-style-type: none"> – сприяння реалізації державної політики, спрямованої на розвиток економіки України шляхом підтримки національних інвестиційних проєктів; – збереження провідних позицій серед банків України та привабливості умов залучення зовнішніх запозичень на міжнародних ринках капіталу; – надання підтримки національним експортерам у вигляді різнопланових фінансових програм; – підтримка вітчизняного виробника в усіх регіонах України

Назва банку	Місія	Генеральна мета	Основні завдання
	операцій клієнтів, підтримки національного експортера, програм енергоефективності та виконання функції фінансового агента Уряду України		шляхом надання повного спектра банківських послуг
Ощадбанк	Забезпечення населення надійним фінансовим інструментом тривалого та гарантованого заощадження, а також підтримка економічного розвитку держави шляхом надання сучасних банківських послуг	Стратегічна мета розвитку Ощадбанку на період 2012-2015 рр. – це впровадження сучасних банківських технологій та продуктів як основи підвищення операційної ефективності та забезпечення зваженого і стійкого зростання у довгостроковій перспективі	<ul style="list-style-type: none"> – впровадження обслуговування малого та середнього бізнесу; – збереження акценту на масовому сегменті, розвиток взаємовідносин з середнім класом, молодими верствами населення та VIP-клієнтами; – реформатування мережі банку; – зростання частки непроцентних доходів корпоративного бізнесу в загальній сумі доходів від обслуговування корпоративних клієнтів; – суттєве розширення та удосконалення продуктового ряду; – розвиток діяльності на міжнародних ринках капіталу; – відокремлення комерційної діяльності казначейства від управління ліквідністю
Райффайзен банк Аваль	Бути лідируючим за усіма напрямками діяльності	Забезпечення ефективної структури управління, побудованої на чіткому розподілі на бізнес-лінії та вертикалі підтримки	<ul style="list-style-type: none"> – стати лідером на ринку за показниками ринкової частки та активів під управлінням; – забезпечувати такі результати продуктів і такий рівень задоволення клієнтів, який би забезпечував створення довгострокових відносин з ними; – створення розгалуженої мережі банку, через яку буде здійснюватися дестрибуція

Назва банку	Місія	Генеральна мета	Основні завдання
Укрсоцбанк	Прагнення приносити користь клієнтам	Стратегічна (генеральна) мета Банку на 2011-2012 рр. базується на визначенні клієнта як центру уваги Банку	<ul style="list-style-type: none"> – орієнтованість на клієнта; – забезпечення стійких позицій щодо впровадження інновацій; – спрощення відносин з клієнтами, будуючи їх прозорими, послдовними; – підвищення якості обслуговування та покращення рівня послуг
Промінвестбанк	Концентрація зусиль на залученні корпоративних клієнтів з найбільш перспективних клієнтських сегментів	Сприяння динамічному розвитку економіки України і двохстороннім російсько-українським торговельно-економічним відносинам	<ul style="list-style-type: none"> – гнучкість, професіоналізм, при запропоновуванні клієнтам більшого спектра можливостей; – розширення координаційно-операційних зв'язків підприємств України з їх контрагентами на території Російської Федерації; – активізація діяльності банку за розрахунками клієнтів в російських рублях; – ведення бізнесу, реорганізації бізнес-процесів, зміни менталітету персоналу банку в рамках наступних основних стратегій: конкурентної стратегії, стратегії управління бізнесом, фінансової стратегії
ВТБ Банк	Надання фінансових послуг міжнародного рівня для забезпечення майбутнього клієнтів, акціонерів та суспільства в цілому	Стратегічна мета ВТБ – досягнення стійкого лідерства у корпоративному, інвестиційному та роздрібному бізнесі та входження до «Топ 3–5» банків на кожному із ринків присутності в СНД	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток сильного транзакційного банкінгу і перетворення ВТБ в основний розрахунковий банк для своїх клієнтів; – створення корпоративно-інвестиційного банку; – збільшення кількості активних клієнтів нижнього підсегмента, крупного та сегмента середнього бізнесу; – побудова платформи продажів ІБ-послуг для ключових клієнтських сегментів групи; – збереження позицій не нижче Топ-3 за основним продуктом; – подальший розвиток мережі та альтернативних каналів продажів і обслуговування;

Назва банку	Місія	Генеральна мета	Основні завдання
Перший Український Міжнародний Банк	Надання клієнтам високоякісних банківських послуг, постійно удосконалюваний сервіс та індивідуальний підхід, забезпечення кращого в галузі економічного ефекту для акціонерів	Фокус на потребах та інтересах клієнтів і відповідність міжнародним стандартам якості та ведення бізнесу	<ul style="list-style-type: none"> – перехід до сегментоорієнтованого підходу в обслуговуванні клієнтів – побудова універсального банку національного масштабу з наданням передових фінансових продуктів і послуг як юридичним, так і фізичним особам; – максимальна концентрація на клієнті і глибоке розуміння його потреб, а також побудова структури бізнесу згідно з кращими міжнародними стандартами; – створення інноваційного банку, готового випереджати ринок за технологічністю
УкрСиб-банк	Забезпечення стабільної фінансової діяльності	Зміцнення позицій чільної фінансової установи, дальший розвиток роздрібного і корпоративного бізнесу та споживчого кредитування	<ul style="list-style-type: none"> – лояльність та інтенсифікація; – трансформація внутрішніх процесів; – організація та оптимізація мережі відділень; – ризик-менеджмент та стягнення боргів
Альфа-банк	Відносини з клієнтами повинні будуватися на основі зацікавленості та відповідальності	Надання кожному клієнту повного комплексу сучасних банківських продуктів та послуг при постійному впровадженні новітніх досягнень у галузі інформаційних технологій, удосконалення бізнес-процесів та підвищення рівня сервісу	<ul style="list-style-type: none"> – побудова та розвиток мережі професійних агентів; – розробка та впровадження нових страхових продуктів, а також удосконалення програм і пропозицій за стратегічними продуктами; – розширення співпраці з банками; – розширення сфери з мережевими партнерами, створення нових ексклюзивних каналів продажів; – активний розвиток direct-продажів

Назва банку	Місія	Генеральна мета	Основні завдання
Надра	Створення атмосфери дружнього і комфортного обслуговування	Побудова довгострокових відносин з клієнтами на основі принципів, що сприяють зміцненню співпраці з ними	<ul style="list-style-type: none"> – цілеспрямованість на підтримку роздібного бізнесу; – оптимізація системи оперативного обслуговування клієнтів – за усіма типами операцій; – універсальність менеджерів площадок продажів та розширення переліку операцій, що здійснюються в регіональній мережі; – робота з корпоративними клієнтами
Дельта банк	Надання доступних, сучасних та якісних послуг, які задовольняють потреби клієнтів, а також в розвиток економіки України	Розвиток ринку доступних фінансових послуг для клієнтів	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення бездоганної якості обслуговування, надання клієнтам затребуваних, вигідних та доступних продуктів та послуг; – швидка та безкомпромісна дія в інтересах клієнта; – постійне удосконалення, пошук нових шляхів створення споживчої цінності
ОТП Банк	Високоякісне обслуговування клієнтів та одержання прибутку в інтересах акціонерів	Надання повного кола банківських послуг в рамках банківської ліцензії, наданої Національним банком України, високоякісне обслуговування клієнтів та одержання прибутку в інтересах акціонерів	<ul style="list-style-type: none"> – встановлення довгострокових взаємовигідних відносин з клієнтами; – надання повного спектра фінансових послуг найвищої якості корпоративним і приватним клієнтам, представникам малого та середнього бізнесу; – забезпечення високих стандартів професіоналізму та інноваційності; – заохочення креативності та ініціативності співробітників, створення умов для найбільш повного розкриття їхнього потенціалу
Фінанси та кредит	Збереження, участь у створенні, збільшенні багатства своїх клієнтів,	Здійснення своєї діяльності в інтересах клієнтів і власників	<ul style="list-style-type: none"> – універсальність, орієнтація на надання повного спектра банківських послуг як корпоративним (усіх форм власності), так і індивідуальним клієнтам;

Назва банку	Місія	Генеральна мета	Основні завдання
	пропозиція їм взаємовигідного партнерства, організація партнерських взаємин на принципах стабільності, довгостроковості, надійності, компетентності і дотримання ділової етики; забезпечення взаємин інновацій-ними спрямуваннями і вольовими зусиллями персоналу, керівництва і власників банку; досягнення гармонії у відносинах з ними		<ul style="list-style-type: none"> – прагнення до найвищих стандартів обслуговування клієнтів, – створення атмосфери взаємовигідного партнерства, захист інтересів кожного клієнта; – розвиток нових напрямів діяльності і нових, в т.ч. нетрадиційних продуктів; – поєднання інноваційної спрямованості в розвитку із зваженим і обґрунтованим підходом до інновацій, базування на принципах адаптивної моделі розвитку
Брокбізнес-банк	Обслуговування корпоративних клієнтів, державних підприємств та державних органів, фізичних осіб	Забезпечення стабільності діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення статутного капіталу банку на 220 млн грн.; – досягнення оптимального рівня диверсифікації бізнесу; – залучення нових клієнтів; – надання клієнтам послуг високої якості; – підвищення ефективності послуг, що приносять комісійний дохід
Укргазбанк	Гармонійне поєднання прагнень клієнтів та партнерів банку, персоналу, суспільства та держави	Збереження статусу універсального банку, оптимізація номенклатури банківських продуктів), подолання наслідків економічної кризи	<ul style="list-style-type: none"> – диверсифікація корпоративного портфеля за середнім бізнесом як перспективним і менш ризикованим, порівняно з роздрібним; – диверсифікація корпоративного портфеля за секторами економіки та розміром клієнтів;

Назва банку	Місія	Генеральна мета	Основні завдання
		та укріплення позицій на ринку банківських послуг України	<ul style="list-style-type: none"> – розширення бази фізичних осіб, у першу чергу, за рахунок залучення на обслуговування працівників підприємств – клієнтів банку; – розвиток продуктового ряду (розширення та оптимізація номенклатури продуктового ряду) через впровадження та адаптацію існуючих продуктів і послуг до вимог клієнтів; – впровадження сучасних стандартів якості обслуговування за рахунок реалізації процесів і технологій, спрямованих на оперативне обслуговування клієнтів, забезпечення відповідності точок продажу корпоративним стандартам обслуговування – розвиток продуктового ряду (розширення та оптимізація номенклатури продуктового ряду) через впровадження та адаптацію існуючих продуктів і послуг до вимог клієнтів; – впровадження сучасних стандартів якості обслуговування за рахунок реалізації процесів і технологій, спрямованих на оперативне обслуговування клієнтів, забезпечення відповідності точок продажу корпоративним стандартам обслуговування
Дочірній банк Сбербанку Росії	Визначає сенс і зміст діяльності АТ «СБЕРБАНК РОСІЇ» та підкреслює важливу роль банку в національній економіці та суспільстві – підтримання впевненості, надійності та стабільності	Одержання прибутку шляхом надання повного спектра внутрішніх та міжнародних банківських послуг, включаючи, без обмеження, банківські операції, які пов'язані із здійсненням комерційної, інвестиційної, депозитарної та будь-якої іншої діяльності, яка може бути дозволена для банків згідно з чинним законодавством України	Стати за п'ять років одним з найкращих банків у світі з точки зору як надання якісних послуг нашим клієнтам, так і показників фінансової ефективності

Складено за матеріалами [198-203,207-222]

Таблиця Б.23 – Динаміка інтегрального показника фінансової стійкості банківських установ у 2008–2011 рр.

Назва установи	01.01.2009	01.04.2009	01.07.2009	01.10.2009	01.01.2011	01.04.2011	01.07.2011	01.10.2011	01.01.2012
Приватбанк	12,86	20,51	6,52	6,64	6,40	6,16	6,32	15,02	7,63
Укресімбанк	11,76	19,22	6,38	7,00	8,18	7,97	7,71	17,80	8,82
Ощадбанк	26,07	20,53	10,46	9,99	9,26	8,26	8,28	17,79	9,22
Райффайзен банк Аваль	13,54	18,94	4,94	4,19	6,21	6,25	6,29	14,45	6,97
УкрАиббанк	11,66	18,07	5,11	4,81	6,24	6,11	5,35	11,34	-0,65
Укрсоцбанк	12,75	18,97	6,23	6,56	6,92	6,91	7,22	15,78	7,70
Промінвестбанк	13,84	18,40	5,18	2,71	6,14	6,21	6,27	13,82	6,45
ВТБ Банк	11,66	18,78	5,92	5,92	7,03	6,72	7,08	14,51	7,72
Альфа-банк	12,80	19,22	5,75	5,43	6,58	6,38	6,42	15,46	7,97
ОТП банк	10,71	18,79	4,75	4,14	7,41	7,45	7,69	15,52	8,97
"Надра"	9,38	17,25	3,70	4,05	7,72	5,89	8,54	16,74	7,65
"Фінанси та кредит"	15,34	19,04	5,76	5,52	5,74	7,58	5,59	13,17	5,93
Перший Український Міжнародний Банк	18,30	19,13	4,58	4,72	6,85	6,45	7,01	13,25	6,92
Брокбізнесбанк	17,39	19,12	6,57	6,73	6,49	6,28	6,07	13,32	6,43
Кредитпромбанк					6,29	6,19	6,12	10,40	
Банк Форум	11,81	18,74	5,21	4,80	5,59	5,96	5,79	18,16	
Укргазбанк	11,70	18,41	5,28	-0,93	8,20	8,65	7,08	8,51	-3,55
Укрпромбанк	13,95	-1,23	-35,49	-24,50	–	–	–	–	–
Сведбанк	16,43	19,04	4,52	1,73	–	–	–	–	–
Дельта банк	–	–	–	–	–	–	–	–	7,24
Дочірній банк Сбербанку росії	–	–	–	–	–	–	–	–	8,05

Додаток Г

Таблиця Г.1 – Матриця Х вихідних даних показників

Назва підприємства Роки	ПрАТ «Одесавинпром»	ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	ПрАТ «Харчовик»	ПрАТ «Болградський виноробний завод»	ПрАТ «Ізмайльський винзавод»	ПрАТ «Вікторія»	ВАТ «Коблево»	ПАТ «Золоте поле»	ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку									
2007	0,01	-0,19	-0,03	-0,08	-0,06	-1,47	3,37	-0,40	-0,19
2008	0,01	-0,02	-0,04	0,08	-1,01	-0,93	-0,06	-0,16	2,16
2009	0,009	1,431	0,354	-0,089	0,877	0,004	0,014	0,0026	0,316
2010	0,01	1,12	1,13	-0,11	1,00	0,01	0,12	0,16	0,19
2011	0,01	-1,03	1,17	-0,10	-0,82	1,12	0,02	-0,25	0,17
2012	-0,03	0,41	1,99	0,10	-0,82	-0,79	0,06	-0,13	-0,13
Коефіцієнт ліквідності чистого грошового потоку									
2007	0,99	-0,46	-0,70	-0,06	-0,43	1,13	1,65	-0,44	0,49
2008	1,01	-0,53	-0,88	2,48	-0,22	1,27	0,75	-0,58	1,38
2009	1,021	0,008	3,017	-1,811	0,003	2,119	0,659	1,276	1,514
2010	1,00	0,09	4,03	-1,84	0,01	2,12	0,62	0,90	0,40
2011	0,97	-0,10	4,12	-3,42	-0,10	2,00	0,18	0,62	1,25
2012	-0,10	0,18	4,52	0,00	-0,10	1,86	2,56	0,70	-0,82
Коефіцієнт ефективності чистого грошового потоку									
2007	0,90	0,00	-0,41	-0,46	-0,06	-0,27	0,06	0,08	0,19
2008	0,79	-0,05	-0,47	0,02	-1,01	-0,07	-0,06	0,08	0,15
2009	0,792	0,031	0,023	-0,813	0,214	0,004	0,014	-0,098	0,151
2010	0,79	0,42	0,10	-0,62	0,12	0,02	0,02	0,77	0,16
2011	0,14	-0,01	0,12	-0,34	-0,91	2,13	0,02	-0,10	0,15
2012	-0,23	0,26	0,79	1,01	-0,92	-1,01	0,14	0,12	-0,14
Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку									
2007	0,99	-1,95	-1,88	-0,31	-1,37	-0,17	1,92	0,10	0,13
2008	0,88	-0,43	-1,76	0,02	-1,99	-0,06	-0,12	0,52	0,19
2009	0,766	0,228	0,313	-0,116	0,148	0,036	0,024	-0,405	0,429
2010	0,78	0,23	0,25	-0,01	0,19	0,03	0,16	0,06	0,21
2011	0,02	-0,01	0,31	-0,01	-1,90	0,11	0,14	-0,12	0,16
2012	0,04	0,09	5,83	1,12	-1,89	-0,02	0,20	0,20	-0,08
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($K_{звк}$)									
2007	0,21	0,49	0,12	0,07	-1,2	0,36	0,23	-0,32	-0,41
2008	0,02	0,32	0,13	0,1	-0,3	0,2	0,18	-0,34	-0,32
2009	0,18	0,32	0,06	0,02	-0,2	0,16	0,18	-1,02	-0,50
2010	0,26	0,34	0,03	0,03	-0,30	0,21	0,09	-1,61	-0,15
2011	0,24	0,37	0,03	0,04	-0,34	0,22	0,17	-1,24	-0,18
2012	-0,09	-0,05	0,07	-0,22	-0,33	0,13	0,05	-1,25	-0,18
Коефіцієнт фінансової автономії (стабільності) ($K_{фа}$)									
2007	0,5	0,64	0,31	0,12	0,14	0,47	,46	0,58	0,12
2008	0,29	0,54	0,32	0,15	0,16	0,38	0,48	0,38	0,04
2009	0,05	0,52	0,27	0,12	0,24	0,36	0,46	0,17	-0,007
2010	1,01	0,55	0,24	0,12	0,26	0,34	0,44	0,11	-0,08
2011	1,01	0,58	0,26	0,14	0,2	0,39	0,47	0,21	0,11
2012	0,11	0,29	0,21	-0,06	0,23	0,26	0,42	0,16	-0,05
Коефіцієнт заборгованості ($K_з$)									
2007	0,97	0,54	2,17	7,25	6	1,08	1	0,53	7,09
2008	2,43	1,25	2,09	5,23	5,21	1,57	0,94	1,49	20,51
2009	1,34	0,91	2,67	7,14	3,14	1,71	1,00	3,72	-14,31
2010	17,61	0,93	3,07	6,98	3,11	1,88	1,08	7,92	-23,91
2011	15,11	0,89	3,01	6,12	3,95	1,69	1,04	3,27	-21,15
2012	8,33	2,34	3,79	-18,16	3,98	2,82	1,30	3,31	-20,78
Коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{фл}$)									
2007	1,02	1,81	0,51	0,13	0,16	0,92	0,87	1,41	0,14

Продовж. табл. Г.1

Назва підприємства Роки	ПрАТ «Одесавинпром»	ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	ПрАТ «Харчовик»	ПрАТ «Болградський виноробний завод»	ПрАТ «Ізмайльський винзавод»	ПрАТ «Вікторія»	ВАТ «Коблево»	ПАТ «Золоте поле»	ПрАТ «Бахчисарайський виноробний завод»
2008	0,41	0,79	0,47	0,18	0,23	0,62	0,93	0,61	0,04
2009	0,05	1,09	0,37	0,13	0,31	0,58	0,88	0,21	-0,07
2010	0,74	1,01	0,32	0,14	0,29	0,53	0,81	0,12	-0,04
2011	0,81	0,99	0,33	0,17	0,25	0,54	0,83	0,28	-0,04
2012	0,12	0,43	0,26	-0,05	0,26	0,35	0,73	0,30	-0,06
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності									
2007	0,51	0,79	0,36	0,13	0,16	0,92	0,87	1,41	0,14
2008	0,47	0,44	0,30	0,17	0,19	0,39	0,6	0,44	0,19
2009	0,40	0,52	0,29	0,34	0,43	0,37	0,52	0,24	-0,01
2010	0,38	0,50	0,27	0,30	0,41	0,35	0,53	0,15	0,00
2011	0,32	0,54	0,20	0,37	0,40	0,33	0,43	0,26	-0,01
2012	0,11	0,30	0,22	0,26	0,39	0,38	0,45	0,25	-0,04
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості ($K_{кз}/\partial з$)									
2007	0,77	2,93	0,79	0,85	0,86	0,83	1,48	0,1	0,5
2008	1,00	0,47	0,89	0,67	0,31	0,70	1,45	0,28	0,57
2009	1,13	1,22	0,57	1,25	0,40	0,71	1,51	0,08	0,20
2010	1,07	1,31	1,18	1,21	0,41	0,73	0,95	0,08	0,44
2011	1,14	1,29	1,19	1,27	0,49	0,69	0,90	0,09	0,39
2012	0,41	1,92	0,49	0,41	0,50	0,68	0,38	0,009	0,16

Таблиця Г.2 – Характеристичні корені кореляційної матриці за період 2007–2012 рр.

Факторний аналіз Значення	Опис: Основні компоненти			
	Значення характеристичних коренів	% загальна дисперсія	Накопиченні значення характеристичних коренів	Накопичений % загальної дисперсії
2007 р.				
1	4,490185	44,90185	4,49019	44,9019
2	2,448739	24,48739	6,93892	69,3892
3	1,258700	12,58700	8,19762	81,9762
4	0,795690	7,95690	8,99331	89,9331
5	0,584905	5,84905	9,57822	95,7822
6	0,209618	2,09618	9,78784	97,8784
7	0,178298	1,78298	9,96614	99,6614
8	0,33864	0,33864	10,00000	100,0000
9	0,00000	0,00000	10,00000	100,0000
2008 р.				
1	4,499829	44,99829	4,49983	44,9983
2	2,790482	27,90482	7,29031	72,9031
3	1,128122	11,28122	8,41843	84,1843
4	0,832045	8,32045	9,25048	92,5048
5	0,467463	4,67463	9,71794	97,1794
6	0,235433	2,35433	9,95337	97,5337
7	0,043731	4,43731	9,99710	99,9710
8	0,002895	0,02895	10,00000	100,0000
9	0,00000	0,00000	10,00000	100,0000
2009 р.				
1	4,189949	41,89949	4,18995	41,8995
2	2,341406	23,41406	6,53136	65,3136
3	1,418463	14,18463	7,94982	79,4982
4	0,988132	9,88132	8,93795	89,3795
5	0,672010	6,72010	9,60996	96,0996
6	0,334292	3,34292	9,94425	99,4425
7	0,050390	0,50390	9,99464	99,9464
8	0,05357	0,05357	10,00000	100,0000
9	0,00000	0,00000	10,00000	100,0000
2010 р.				
1	4,123952	41,23952	4,12395	41,2395
2	2,093856	20,93856	6,21781	62,1781
3	1,385598	13,85598	7,60341	76,0341
4	0,991938	9,91938	8,59534	85,9534
5	0,674579	6,74579	9,26992	92,6992
6	0,484111	4,84111	9,75403	97,5403
7	0,202921	2,02921	9,95695	99,5695
8	0,043045	0,43045	10,00000	100,0000
9	0,00000	0,00000	10,00000	100,0000

Факторний аналіз Значення	Опис: Основні компоненти			
	Значення характеристичних коренів	% загальна дисперсія	Накопиченні значення характеристичних коренів	Накопичений % загальної дисперсії
2011 р.				
1	3,683729	36,83729	3,68373	336,8373
2	2,875349	28,75349	6,55908	65,5908
3	1,100790	11,00790	7,65987	76,5987
4	0,715913	7,15913	8,37578	83,7578
5	0,645705	6,45705	9,02149	90,2149
6	0,598887	5,98887	9,62037	96,2037
7	0,325194	3,25194	9,94557	99,4557
8	0,054434	0,54434	10,00000	100,0000
9	0,00000	0,00000	10,00000	100,0000
2012 р.				
1	3,769468	37,69468	3,76947	37,6947
2	3,078400	30,78400	6,84787	68,4787
3	1,210250	12,10250	8,05812	80,5812
4	0,839299	8,39299	8,89742	88,9742
5	0,664651	6,64651	9,56207	95,6207
6	0,264322	2,64322	9,82639	98,2639
7	0,146696	1,46696	9,97309	99,7309
8	0,026914	0,26914	10,00000	100,0000
9	0,00000	0,00000	10,00000	100,0000

Таблиця Г.3 – Матриці факторних навантажень за період 2007–2012 рр.

Факторний аналіз Змінна	Опис: Основні компоненти Помічено навантаженням > 0,700000								
	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4	Фактор 5	Фактор 6	Фактор 7	Фактор 8	Фактор 9
2007 р.									
1	0,002373	0,305537	-0,007661	0,940748	0,028477	0,143767	-0,009277	-0,003041	0,00000
2	0,009077	0,956801	0,161386	0,146435	0,145114	0,032878	-0,104054	-0,063207	0,00000
3	0,232618	0,273203	-0,071273	0,033697	-0,929168	-0,038576	0,000908	0,000831	-0,00000
4	0,061812	0,812808	0,036001	0,363349	0,260739	-0,301869	0,160776	1,118104	-0,00000
5	0,392993	0,225186	0,852582	-0,009681	-0,092414	0,243085	-0,014957	0,001993	0,00000
6	0,954103	0,086373	0,200052	-0,03061	0,112040	0,145761-	-0,067803	0,061651	-0,00000
7	-0,090829	-0,112347	0,229024	-0,84252	-0,055217	0,020798	0,314592	0,020408	0,00000
8	0,937934	-0,044921	0,197044	-0,049799	0,115334	0,239530	0,075797	0,068673	0,00000
9	0,961424	-0,030497	0,009179	0,17110	0,129819	0,054935	0,210476	0,100915-	-0,00000
10	0,260071	-0,117723	0,195938	0,147584	-0,038933	0,923640	-0,002497	-0,000604	0,00000
Характеристичні корені кореляційної матриці	3,819469	1,831714	0,916827	1,072974	1,009058	1,122317	0,190566	0,037075	0,00000
Частки загальної дисперсії	0,381947	0,183171	0,91683	1,07297	0,100906	1,112232	0,019057	0,003708	0,00000
2008 р.									
1	-0,217237	0,292906	0,068802	0,921244	-0,0644762	-0,011945	0,096149	0,002846	0,00000
2	-0,391417	0,376831	0,191178	0,097912	0,122012	0,802338	-0,04794	0,000504	0,00000
3	0,056360	0,965678	0,167387	0,147984	0,110836	0,029084	-0,023474	-0,026267	-0,00000
4	0,176009	0,931408	-0,068601	0,125221	-0,099595	0,272449	0,029159	0,027373	-0,00000
5	0,346899	0,013673	0,257433	-0,199301	0,874471	0,101347	0,03230	-0,000291	-0,00000
6	0,869463	0,060219	0,031696	-0,290307	0,334675	-0,205229	-0,031528	0,002058	-0,00000
7	-0,479126	0,009043	-0,100435	0,737037	-0,248780	0,103104	-1,169714	-0,003685	0,00000
8	0,924523	0,147040	0,162902	-0,231160	0,210702	-0,094784	0,029462	0,034288-	0,00000
9	0,832234	0,348609	0,345707	-0,195438	0,018971	-0,139291	-0,073968	0,054042	0,00000
10	0,245142	0,126040	0,927193	0,018757	0,216446	0,130806	0,004586	0,000282	-0,00000

Факторний аналіз Змінна	Опис: Основні компоненти Помічено навантаженням > 0,700000								
	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4	Фактор 5	Фактор 6	Фактор 7	Фактор 8	Фактор 9
Характеристичні корені кореляційної матриці	2,947870	2,169377	1,152475	1,755254	1,071485	0,851142	0,046837	0,005560	0,000000
Частки загальної дисперсії	0,294787	0,216938	0,113248	0,173325	0,107148	0,085114	0,004684	0,00556	0,000000
2009 р.									
1	0,317823	0,118805	0,027687	0,932365	-0,074446	0,095987	-0,007154	-0,001005	0,000000
2	0,042573	0,281179	-0,103819	-0,110944	-0,165829	-0,931946	0,003955	0,000578	0,000000
3	-0,011990	0,968716	0,030074	0,061505	-0,099963	-0,215240	-0,020754	0,002465	-0,000000
4	-0,309349	0,663464	-0,584876	0,198387	-0,248092	-0,125750	0,070107	-0,020096	-0,000000
5	0,351661	0,101249	0,911813	0,094371	0,130539	0,040455	-0,090886	-0,000667	-0,000000
6	0,926851	-0,126732	0,168553	0,183706	0,235653	-0,074289	-0,033143	-0,024063	-0,000000
7	0,803273	-0,218095	0,66374	-0,091711	0,937037	0,141799	0,008495	0,009004	0,000000
8	0,886013	-0,082598	0,206122	0,221976	0,052803	0,001171	0,045964	0,039730	0,000000
9	0,678849	0,171027	0,337659	0,067982	0,546698	0,293152	-0,038994	-0,070292	0,000000
10	0,429713	-0,004507	0,721486	-0,201840	0,148700	0,427967	0,220818	0,004025	-0,000000
Характеристичні корені кореляційної матриці	2,763058	1,581742	1,894692	1,070453	1,378974	1,236237	0,0677237	0,007607	0,000000
Частки загальної дисперсії	0,276306	0,158174	0,189469	0,107045	0,137897	0,123624	0,006724	0,000761	0,000000
2010 р.									
1	0,059958	0,010124	0,0973447	0,121672	0,174887	-0,056736	0,003681	0,008971	-0,000000
2	0,004007	0,123363	0,17250	-0,021671	0,976831	0,010068	-0,00666	0,019848	0,000000
3	-0,531448	0,701823	0,095152	0,142599	0,209936	0,060849	0,043474	0,382053	0,000000
4	0,179024	0,967000	0,007265	0,077792	0,078991	0,125915	0,001262	-0,68270	-0,000000
5	0,863622	0,156836	0,006939	0,352592	0,029286	-0,175009	-0,233008	-0,136343	0,000000

Факторний аналіз Змінна		Опис: Основні компоненти Помічено навантаженням > 0,700000								
		Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4	Фактор 5	Фактор 6	Фактор 7	Фактор 8	Фактор 9
6		0,245644	0,669504	-0,079832	0,572245	0,048420	0,380326	-0,085296	0,037597	0,00000
7		-0,002323	0,207038	0,065776	0,277891	0,012557	0,935412	0,015582	0,011283	-0,00000
8		0,286365	0,275346	0,076010	0,886934	0,053362	0,100327	0,029965	0,0189004	-0,00000
9		0,255885	-0,005337	0,166108	0,873040	-0,095450	0,319600	-0,022304	-0,171625	0,00000
10		0,901910	0,061259	0,108723	0,288430	-0,003071	0,205248	0,189806	0,098992	0,00000
Характеристичні корені кореляційної матриці		2,085031	2,038260	1,042246	2,206207	1,050529	1,227542	0,102074	0,248111	0,00000
Частки загальної дисперсії		0,208503	0,203826	0,104225	0,220621	0,105053	0,122754	0,010207	0,024811	0,00000
2011 р.										
1		-0,219705	0,589881	0,142970	0,156889	0,501052	0,3283060,	0,362785	-0,262256	-0,00000
2		0,103825	0,217877	-0,057282	-0,082760	0,956193	0,074745	-0,107870	0,009806	0,00000
3		0,102347	0,946344	0,055684	-0,067299	0,198109	0,211489	0,040617	0,026221-	-0,00000
4		0,106614	0,278766	0,183621	-0,092247	0,108783	0,922478	-0,076447	0,007261	0,00000
5		0,271923	0,229020	0,314281	-0,091168	-0,03379	0,020270	-0,147367	-0,183127	0,00000
6		0,897883	0,049928	0,257885	0,287609	0,072484	0,078353	0,173856	0,021686	0,00000
7		0,282959	-0,031608	0,102915	0,914332	-0,065323	-0,088675	0,244498	-0,008089	-0,00000
8		0,624342	0,055546	0,285509	0,150681	0,062848	-0,132669	0,693366	-0,023091	-0,00000
9		0,145213	-0,057563	0,245678	0,345065	-0,300028	-0,203524	0,814761	0,029372	0,00000
10		0,104782	-1,112831	0,880140	0,308061	-0,036367	0,235379	0,177667	0,082349	-0,00000
Характеристичні корені кореляційної матриці		1,462962	1,443780	1,890115	1,208577	1,323115	1,147721	1,438107	0,083622	0,00000
Частки загальної дисперсії		0,146296	1,144378	0,189012	0,120858	0,132312	1,114772	0,143811	0,008562	0,00000

Факторний аналіз Змінна	Опис: Основні компоненти Помічено навантаженням > 0,700000								
	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4	Фактор 5	Фактор 6	Фактор 7	Фактор 8	Фактор 9
	2012 р.								
1	-0,003977	0,952658	0,124306	0,064900	0,034808	-0,167590	0,170791	-0,131691	0,00000
2	0,486905	0,766318	-0,183007	0,196011	0,145765	0,187896	-0,175321	0,116765	0,00000
3	-0,14446	0,686155	0,093079	-0,140635	-0,314755	0,011169	0,617902	-0,005115	-0,00000
4	-0,076652	0,965661	-0,057243	0,111014	0,025793	0,03201	0,005275	0,074945	-0,00000
5	0,090811	0,143978	0,180667	0,365868	-0,037993	0,016809	-0,044610	0,001591	-0,00000
6	0,913983	0,028122	0,167083	0,116205	0,3006390	0,109735	-0,121473	-0,041806	-0,00000
7	0,477798	0,058721	0,103109	-0,63736	0,858252	0,065191	-0,112766	0,002751	0,00000
8	0,978089	0,019224	0,109189	0,035974	0,136027	0,064635	0,012419	0,033450	0,00000
9	0,698610	0,113212	0,093938	0,033349	0,109132	0,689420	0,006194	0,003167	0,00000
10	0,168610	-0,002199	0,958867	0,284676	0,076693	0,039040	0,032192	90,005280	-0,00000
Характеристичні корені кореляційної матриці	0,194922	2,974118	1,074856	1,062764	0,996245	0,361106	0,472498	0,039551	0,00000
Частки загальної дисперсії	2,818661	0,297432	0,107486	0,106276	0,059625	0,036111	0,047250	0,003985	0,00000

Таблиця Г.4 – Розподіл повноважень органів управління банку щодо здійснення антикризового управління

Тип повноважень	Зміст повноважень
Загальні збори акціонерів	
Стратегічні	Внесення змін до статуту банку, зміна основних напрямів діяльності з метою подолання кризи, затвердження програми фінансового оздоровлення
Фінансово-економічні	Розподіл прибутку та збитків з урахуванням необхідності фінансування реалізації антикризових програм, відмова від виплати дивідендів та їх реінвестування у розвиток банку, прийняття рішення про зміну розміру статутного капіталу, прийняття рішень про додаткову емісію акцій з метою залучення інвестиційних ресурсів та їх подальшого спрямування на фінансування заходів у межах обраної антикризової стратегії, оперативних і тактичних заходів подолання кризи
Контрольні	Реалізація інвестиційних проектів, освоєння нових сегментів ринку банківських послуг з метою подолання кризи
Наглядова рада	
Стратегічні	Розробка антикризової стратегії банку, затвердження бюджету та оперативних планів діяльності банку з урахуванням основних показників антикризової стратегії розвитку; оцінка можливостей здійснення угод злиттів та поглинань у часи кризи, перегляд стратегії управління філіями; пошук стратегічних інвесторів та оцінка можливостей співпраці з ними; коригування продуктового ряду банку з метою забезпечення позитивного грошового потоку та нарощування прибутковості; затвердження оперативних і тактичних антикризових планів, бюджетів цільових програм, спрямованих на запобігання кризі
Фінансово-економічні	Прийняття рішення про випуск облігацій з метою фінансування антикризових програм, націлених на подальший розвиток банку, що містять у собі інвестиційні проекти; обґрунтування джерел і форм залучення коштів з метою уникнення ризику виникнення неплатоспроможності банку; визначення строків виплати дивідендів з урахуванням необхідності недопущення ризику погіршення платоспроможності банку та акумулювання необхідних коштів у ліквідній формі на кореспондентському рахунку банку
Контрольні	Моніторинг кризових явищ у діяльності банку, щомісячний аналіз оперативної фінансової звітності та найважливіших фінансово-економічних показників діяльності, щоквартальна оцінка ймовірності банкрутства; контроль за рівнем фінансової стійкості та ризиковості діяльності банку; оцінка ризиків, пов'язаних з діяльністю банку та моніторинг впливу найбільш значущих ризиків; нагляд за функціонуванням підсистеми антикризового управління; ініціювання проведення перевірок у разі появи симптомів кризи та контроль за усуненням причин кризи, що були виявлені попередніми перевірками, або на яких наголошувалося у звітах зовнішніх консультантів чи незалежних аудиторів; прийняття рішення про доцільність залучення аудиторів, консультантів для здійснення оцінки чи моніторингу кризових явищ у діяльності банку; моніторинг конфліктів інтересів у діяльності банку
Адміністративні	Прийняття рішення про доцільність створення комітету з питань антикризового управління у складі наглядової ради, або залучення (створення посад) консультантів у банку для допомоги комітету з антикризового управління у здійсненні його функцій, які будуть підзвітні безпосередньо члену ради, який очолює даний комітет; прийняття рішення про відсторонення голови виконавчого органу від виконання його повноважень, якщо він не

Тип повноважень	Зміст повноважень
	спроможний попередити кризу, або ефективно й результативно діяти в умовах кризи; обрання особи, яка тимчасово виконуватиме повноваження голови виконавчого органу
Процедурні	Прийняття рішення про проведення позачергових загальних зборів при виявленні загроз кризи банку, поточних проблем із забезпеченням платоспроможності; підготовка питань до розгляду на загальні збори акціонерів, включення їх до порядку денного з урахуванням ступеня їх актуальності для попередження кризи або вжиття термінових заходів щодо виходу з неї
Виконавчий орган банку (одноосібний або колегіальний)	
Стратегічні	Оперативна діяльність з реалізації антикризової стратегії; сприяння внесенню змін у фінансово-економічну діяльність банку за рахунок коригування програм, планів розвитку
Тактико-технічні	Розробка та реалізація оперативних заходів щодо подолання кризових явищ (крім тих, які передбачають використання ресурсів, контроль за якими входить до компетенції ради чи загальних зборів)
Фінансово-економічні	Пошук джерел залучення капіталу для фінансування заходів із виведення банку з кризи та подальшого його розвитку на новій основі; постійна робота, спрямована на збільшення вхідного грошового потоку та зростання прибутковості банку
Контрольні	Проведення всебічного аналізу та постійного моніторингу впливу кризоутворювальних факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на діяльність банку; моніторинг кризових явищ у всіх підсистемах банку; аналіз причин, визначення типу та глибини кризи; своєчасне повідомлення наглядової ради про ризик негативного впливу кризоутворювальних чинників на діяльність банку; виявлення сфер діяльності банку, у яких допускається необґрунтоване заниження доходів та збільшення витрат; оцінка поточної платоспроможності та фінансової стійкості банку
Адміністративні	Впровадження та контроль за виконанням заходів із запобігання, пом'якшення та ліквідації кризових явищ; організація та забезпечення виконання рішень загальних зборів акціонерів і наглядової ради, які стосуються подолання кризи
Ревізійна комісія	
Контрольні	Контроль фінансово-економічної діяльності банку, зокрема, за станом збереження активів, своєчасністю та правильністю здійснення розрахунків за зобов'язаннями, цільовим та ефективним використанням коштів резервного фонду та залучених інвестиційних ресурсів; оцінка фінансового стану банку, рівня його платоспроможності, ліквідності, співвідношення власних та залучених коштів; контроль за дотриманням правлінням наданих повноважень щодо розпорядження майном, укладання договорів та проведення фінансових операцій від імені банку, виконання антикризових заходів; моніторинг кризових явищ в середовищі функціонування банку; перевірка фактів порушення законодавства у банку
Процедурні	При виявленні кризових явищ – вносити пропозиції до порядку денного загальних зборів (наглядової ради) та вимагати скликання їх позачергових засідань

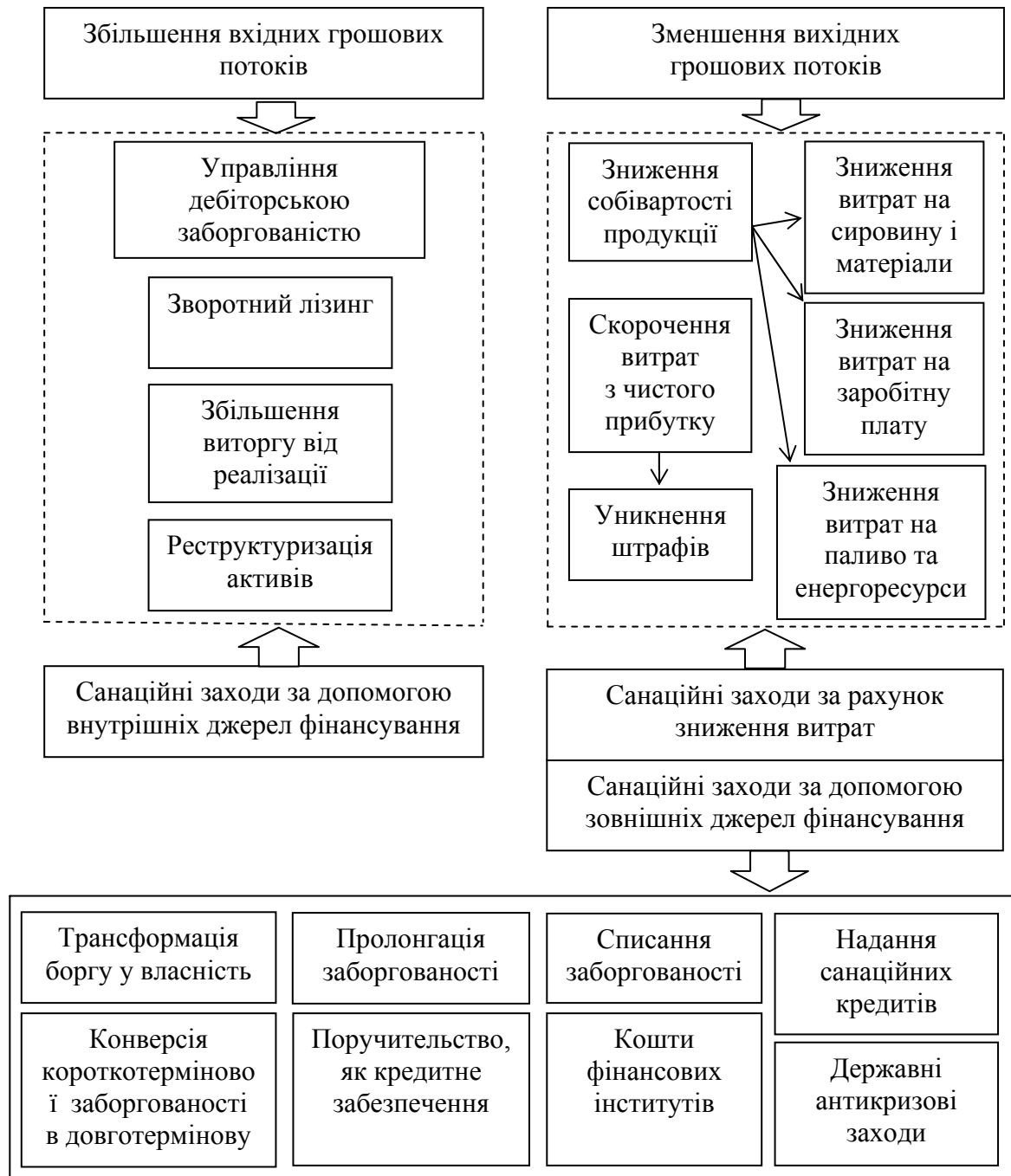

Рисунок Г.1 – Санаційні заходи та джерела їх фінансування

Додаток Д

Рекомендації щодо розробки антикризових програм дій суб'єктів економічної діяльності

1. Загальні положення

Стрімкий розвиток світової фінансово-економічної кризи, зокрема в Україні, негативно позначився на роботі суб'єктів економічної діяльності.

Процес виведення суб'єктів економічної діяльності з кризового стану має відбуватися не хаотично та безсистемно, він має бути належним чином організований та скоординований. Розуміння цього обумовлює доцільність визначення основних документів, що повинні розроблятися у процесі антикризового фінансового управління суб'єктів економічної діяльності.

Основним документом, який мають розробити суб'єкти економічної діяльності, що опинилися в кризовому стані, є антикризова програма.

Антикризова програма – це спеціальним чином підготовлений внутрішній документ, у якому систематизовано викладається перелік основних заходів, що планується здійснити в межах суб'єкта економічної діяльності, його структурних підрозділів та функціональних служб для досягнення поставленої мети – виведення суб'єкта економічної діяльності з кризового стану.

Мета введення у суб'єктів економічної діяльності антикризового фінансового управління:

- у фінансово стабільних суб'єктів економічної діяльності – розгляд антикризового управління як процесу запобігання кризі у суб'єкта економічної діяльності, виявлення «ранніх ознак» кризового стану, профілактична робота з недопущення кризи. Реалізація набору антикризових процедур, а саме передкризова підготовка, дозволить знизити ймовірність виникнення кризових ситуацій, підвищити таким чином ефективність діяльності суб'єктів економічної діяльності;

- у суб'єктів економічної діяльності, що постраждали від фінансово-економічної кризи – пом'якшення кризи, а також утримання функціонування суб'єктів економічної діяльності в режимі виживання в даний період і виведення його з кризового стану з мінімальними втратами.

Важливою передумовою застосування антикризових заходів є ідентифікація глибини фінансової кризи. Існують три фази кризи:

1) фаза кризи, яка безпосередньо не загрожує функціонуванню суб'єкта економічної діяльності (за умови переведення його на режим антикризового управління);

2) фаза, яка загрожує подальшому існуванню суб'єкта економічної діяльності і потребує негайного проведення антикризових заходів;

3) кризовий стан, який не сумісний з подальшим існуванням суб'єкта економічної діяльності і призводить до його реорганізації або ліквідації.

Ідентифікація фази фінансової кризи є необхідною передумовою правильної та своєчасної реакції на неї.

2. Причинно-наслідкові зв'язки, які посилюють кризову ситуацію у суб'єктів економічної діяльності

До факторів, які посилюють кризову ситуацію у суб'єктів економічної діяльності, належать:

- незадовільна кон'юктурна політика на ринку, стандартизація продуктового ряду, неефективна маркетингова політика, порушення цінової рівноваги, проведення високоризикових операцій;

- різке підвищення рівня витрат, що може бути викликано великою кількістю причин, починаючи з нераціональної структури та роздутого штату управління, використання технологій, засобів і предметів праці, що дорого коштують, тощо;

- нераціональна кредитна, депозитна, дивідендна та процентна політики;

- відсутність або незадовільна робота контролюючих служб (планування, аналіз, інформаційне забезпечення, контроль);
- зниження рівня платоспроможності та ліквідності;
- нераціональна організаційна та управлінська структура.

Загалом усі названі причини кризи досить тісно взаємопов'язані і становлять складний комплекс причинно-наслідкових зв'язків. Ці та інші фактори, діючи в різних напрямках, призводять до руйнування організаційного, економічного і фінансового механізму функціонування суб'єкта економічної діяльності.

3. Оцінка можливостей та способів подолання кризи

Існують два види реакції суб'єктів економічної діяльності на фінансову кризу:

1. Захисна реакція, яка передбачає різке скорочення витрат, закриття та розпродаж окремих філій та відділень суб'єктів економічної діяльності, обмеження на проведення активних операцій, звільнення персоналу, перегляд цінової політики суб'єкта економічної діяльності, перегляд дивідендної політики.

2. Наступальна реакція, що передбачає активні дії: реструктуризація, фінансове оздоровлення, реорганізація, запровадження ефективної рекламної політики, пошук нових сегментів реалізації послуг та продукції суб'єктів економічної діяльності, використання прогресивних інформаційних технологій, розробка і впровадження прогресивної стратегічної концепції контролю та управління.

Оцінка можливостей та способів подолання кризи починається з виявлення та аналізу причин фінансової кризи. На основі даних носіїв інформації (первинні бухгалтерські документи, виконання фінансово-економічних планів тощо) визначаються зовнішні та внутрішні фактори кризи, а також фінансовий стан суб'єкта економічної діяльності.

4. Розробка програм виходу з кризи

Виходячи з суті антикризової програми в період її розробки та реалізації, актуальним завданням залишається розробка песимістичного плану фінансово-економічної діяльності суб'єкта економічної діяльності в традиційному розумінні його змісту та структури. Таке планування фінансово-економічної діяльності виступає як один з інструментів управління, за допомогою якого створюються передумови для досягнення цільових показників, встановлених антикризовою програмою.

Керівництву суб'єкта економічної діяльності пропонується розробити песимістичний план фінансово-економічної діяльності суб'єкта економічної діяльності, який повинен розпочинатися з розгляду ймовірності виконання плану показників за основними видами діяльності, забезпечення ефективного контролю структур підтримки і витрат та виконання умов, передбачених бізнес-планом для досягнення встановлених фінансових показників.

Приклад форми розрахунку песимістичного плану за фінансовими показниками (основні фінансові цілі) наведено у таблиці нижче.

Перелік цілей	Назва показника	План			Норматив за 2012 р.
		I квартал	II квартал	9 місяців	
Скоротити частку неліквідних активів	Відношення неліквідних активів до чистих активів	29,0 %	29,0 %	29,0 %	Не більше 29,0 %
Сформувати резерви на відшкодування можливих втрат за активними операціями	Рівень формування резервів на відшкодування можливих втрат за активними операціями	78,0 %	80 %	85 %	Не менше 88 %
Скоротити накладні витрати до обґрунтованого потребами бізнесу рівня	Відношення накладних витрат до операційного доходу	93,0 %	92,0 %	91,0 %	Не більше 90,0 %

Продовж. таблиці

Підвищити продуктивність	Загальний дохід на 1 працівника, грн./прац.	5000	10500	16000	Не менше 21500 грн./прац.
	Прибуток від операцій на 1 працівника, грн./прац.	290	800	1500	Не менше 1990 грн./прац.
Забезпечити приріст непроцентного	Зростання непроцентного доходу	9,0 %	9,0 %	9,0 %	Не менше 3 %
Підвищити продуктивність	Загальний дохід на 1 працівника, грн./прац.	5000	10500	16000	Не менше 21500 грн./прац.
Забезпечити приріст непроцентного доходу	Зростання непроцентного доходу порівняно з аналогічним періодом попереднього року				

Внутрішня структура антикризової програми не потребує формалізації (чіткого та однозначного визначення окремих розділів), оскільки буде визначатися стадією кризи та суттю заходів, що включаються до її складу. План антикризових заходів розробляється на підставі антикризової програми і являє собою форму її конкретизації та трансформації. Має містити перелік конкретних заходів, які передбачається здійснити, строки початку та закінчення, необхідні ресурси (кошти) та очікуваний результат реалізації, а також визначати відповідальну особу та виконавців.

Антикризова програма та план антикризових заходів мають задовольняти такі вимоги:

– забезпечувати комплексне вирішення питань фінансового оздоровлення та відновлення працездатності суб'єкта економічної діяльності;

– бути підпорядкованим стратегічним інтересам суб'єктів економічної діяльності в цілому;

– бути привабливими для зовнішніх інвесторів та забезпечувати залучення зовнішніх коштів, необхідних для їх здійснення;

– встановлювати цілі, які кількісно вимірюються та можуть контролюватися;

– містити рішення, що усувають існуючі проблеми і загрозу для функціонування суб'єкта економічної діяльності;

– конкретизувати завдання в розрізі структурних підрозділів та функціональних служб суб'єкта економічної діяльності;

– передбачати змістовні (кількісні та якісні) наслідки запропонованих заходів, можливі терміни їх отримання.

Орієнтований формат (структура) антикризової програми (плану) повинен містити наступні складові:

1. Загальна характеристика стану кризи, основних причин, що її обумовили, та проблем, що потребують розв'язання.

2. Цільові параметри антикризового процесу, тобто якісне визначення цільового стану суб'єкта економічної діяльності та його кількісні ознаки у вигляді певної системи цільових (планових) показників (встановлені цільові параметри в подальшому використовуються для моніторингу за перебігом реалізації програми та дають можливість визначити ступінь досягнення поставлених цілей).

3. Обмеження антикризового процесу (часові та ресурсні).

4. Перелік антикризових заходів, що плануються, з визначенням детального плану-графіка реалізації кожного з них.

5. Бюджет витрачання коштів на реалізацію програми (плану) (якщо планові заходи потребують додаткового фінансування певних специфічних витрат).

6. Бізнес-план діяльності суб'єкта економічної діяльності на період реалізації програми.

Мета антикризової програми вважається досягнутою, якщо з допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та фінансово-економічних удосконалень суб'єкт економічної діяльності виходить з кризи (нормалізує діяльність) і забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді.

Типову структуру бізнес-плану фінансового оздоровлення суб'єкта економічної діяльності можна подати наступним чином:

Структура бізнес-плану фінансового оздоровлення суб'єкта економічної діяльності:

1. Вихідні дані: структура балансу суб'єкта економічної діяльності, структура доходів і витрат, капітал, мережа установ та чисельність персоналу.

2. Економічна ситуація: макроекономічна ситуація та фінансовий ринок, СВОТ-аналіз.

3. Умови виконання бізнес-плану та припущення, враховані при його складанні.

4. Опис та аналіз ринків та продуктів на плановий період: перспективи розвитку бізнес-діяльності (робота з фізичними особами, робота із суб'єктами економічної діяльності, взаємодія з урядовими та державними установами, робота з фінансовими установами).

5. Опис фінансових цілей.

6. Управління ризиками.

7. Розвиток філіальної мережі.

8. Розвиток матеріально-технічної бази: інформаційні технології, забезпечення транспортом та підтримання приміщень у належному стані, забезпечення інженерно-технічного захисту установ, безпеки перевезення цінностей та інкасації.

9. Розвиток персоналу.

10. Основні фінансові результати.

Відомості про авторів:

Коваленко Вікторія Володимирівна: доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету.

Суганяка Микола Васильович: заступник Голови Правління ПАТ «ВТБ Банк, Україна».

Фучеджи Валентина Іванівна: викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку Одеського національного економічного університету.